

CB
0
VIA
E

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ, ОРГАН СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ ТА
УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ДРУЖБИ І КУЛЬТУРНОГО
ЗВ'ЯЗКУ З ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ

ВСЕСВІТ

ВИХОДИТЬ ЩО МІСЯЦЯ НА 160 СТОРІНКАХ ВЕЛИКОГО ФОРМАТУ

Журнал «Всесвіт» публікує романи, повісті, оповідання, поезії, п'єси, нариси, публістичні статті письменників країн народної демократії, прогресивних письменників усіх країн світу, а також огляди, критико-бібліографічні статті, рецензії, присвячені зарубіжній літературі та мистецтву.

Журнал «Всесвіт» вміщує на своїх сторінках репортаж, інформацію і хроніку з різних країн світу.

В 1960 році намічено до друку романи, повісті та п'єси таких видатних зарубіжних письменників:

- Еріх Марія Ремарк. Чорний обеліск. (Німеччина).
- Ернест Хемінгуей. Через річку в лісі. (США).
- Моріс Понс. Швець Арістотель. (Франція).
- Леон ПаSTERnak. Комуна міста Ломжі. (Польща).
- Богумір Полах. Повернення Іржі Скали. (Чехословаччина).
- Мартін Андерсен-Нексе. Жанетта. (Данія).
- Чжоу Лі-бо. Великі зміни в гірському селі. (КНР).
- Хорхе Саломеа. Викрадення сабінянок. (Колумбія).
- Назим Хікмет. Празькі куранти.

ЖУРНАЛ «ВСЕСВІТ» БАГАТО ІЛЮСТРОВАНИЙ І РОЗРАХОВАНИЙ НА ШИРОКІ
КОЛА ЧИТАЧІВ.

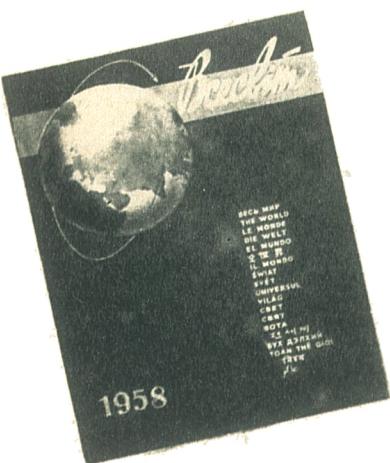
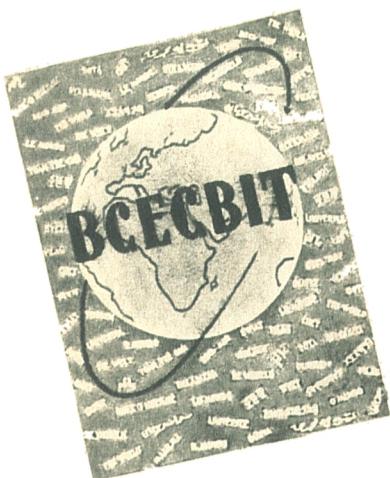
ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА:

на рік 72 крб.
на півроку 36 крб.
на 3 місяці 18 крб.

Ціна окремого номера журналу 6 крб.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ БЕЗ ОБМЕЖЕННЯ:

місцеві відділи „Союздрину”, поштові філії, агенти зв'язку, листоноші та громадські уповноважені по передплаті на підприємствах, у колгоспах, установах, організаціях і учебних закладах, а на транспорті — уповноважені залізничних видавництв.



№ 2 (20) л ю т и й 1960

РІК ВИДАННЯ ТРЕТЬЯ

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

**ОРГАН СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА ДРУЖБИ І КУЛЬТУРНОГО ЗВ'ЯЗКУ
З ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ**

В ЦЬОМУ НОМЕРІ:

ПРОЗА, ПОЕЗІЯ, ДРАМАТУРГІЯ

Ай У. Донор. Оповідання.

17

Автор цього оповідання — відомий китайський письменник Ай У. Його перу належить роман «Сті разів загартованою народжується сталь», що перегукуються з безсмертним твором Миколи Островського.

Юліан ТУВІМ. «З крихтами юності...», Політичні ямби, Милосердя, Роздягальня у театрі. Архангел. Віори.

29

Юліан Тувім (1894–1953) — один з найвидатніших польських поетів, автор багатьох збірок віршів («Біблія циганська», «Съома осінь» та ін.), поеми «Польські квіти» та численних поетичних перенкладів з російської мови, зокрема творів Пушкіна, Некрасова, Брюсова, Маяковського. Тувім пройшов складний творчий шлях, через захоплення «чистою лірикою» і «алхімією слова» до чіткого виразного політичного вірша. «Життя» визначило його свідомість, і він своєю прекрасною і гнучкою мовою служив Народдю його «Вітчизні», писав про Тувіма Владислав Броневський.

Макс ШУЛМЕН. Хлопці, наших б'ють! Сатиричний роман. 34
Закінчення.

34

Рожейро де ФРЕЙТАС. Два оповідання. Люди сильні. Новий будинок. 94

94

«Промінь надії» — таку назву дав своїй збірці Роже́йро де Фре́йтас, прогресивний письменник Португалії. Герої його творів — прості люди: робітники, кантонські службовці, селяни, рибалки. «Люди сильні», «Новий будинок» — оптимістичні оповідання з життя лісабонських робітників — людей, здружених міцною пролетарською солідарністю, людей, які вірять у те, що доб'яться крашого життя.

Назим ХІКМЕТ. Празькі куранти. П'еса. 193

Назим Хікмет (нар. у 1902 р.) — видатний турецький письменник, громадський діяч, член Бюро Всесвітньої Ради Миру.

П'еса «Празькі куранти», в основу якої покладено легенду про те, як були створені знамениті дзигарі на міський ратуші в Празі, — один з останніх драматичних творів Н. Хімета. Це не історична драма в повному розумінні слова. Використовуючи фон празького середньовіччя, письменник розвиває тут характерну для його творчості тему взаємовідносин непідкупного і вірного своїм ідеалам майстра-митця та його оточення, підкреслює прогресивну роль справжнього, за язаного з народом мистецтва у боротьбі з темними силами суспільства.

ЮАНЬ ШУЙ-по. Бабуся Мен малює картину на стіні. Я ходжу по полях край Ташкента. Вірші. 121

121

Юань Шуй-по — сучасний китайський поет, учасник Конференції письменників країн Азії та Африки в Ташкенті.

НАРИСИ

Люціан ВОЛЬЯНОВСЬКИЙ. Шукачі підводних скарбів. 23

Євген КЛУСОВ. Бразілія. 146

СТАТТИ

Антоннос ПРОТОПАПАС. Художники-кіпріоти. 92

М. МИХАЙЛОВ. Фрідерік Шопен. 101

Г. КОЧУР. Двотомник Ю. Словацького. 128

Ю. ПЕТРОВ. Сторінки літопису болгарського народу. 130

ЧИТАЮЧИ НОВІ КНИГИ [Ян П'ясецький. Портрет з конвалією; Анна Зегерс. Рішення; Мартін Вікрамасінгхе. Аспекти сингальської культури]. 133

РЕПОРТАЖ, ІНФОРМАЦІЇ, РІЗНЕ

| | |
|-----------------------------|--------------------------------------|
| Дорога світла | 3 |
| Нафта піде через кордони | 4 |
| В Тібеті | 6 |
| Чеські карати | 8 |
| Іранські справи | 10 |
| Геть ракетні бази! | 12 |
| Хроніка культурних зв'язків | 32 |
| Підсумки одного референдуму | 125 |
| Життя мистецтв | 140 |
| Криза сюжетів | 153 |
| Кардинал посміхається | 154 |
| Звідусіль потроху | 156 |
| Сатира і гумор | 122—124; 138, 139 |
| Калейдоскоп «Всесвіту» | 22, 28, 120, 122, 127, 137, 139, 160 |

Головний редактор О. І. Полторацький

Відповідальний секретар

Н. А. Халемський

Редакційна колегія:

А. О. Білецький, В. Л. Василевська, А. С. Кисіль,
О. Є. Корнійчук, К. З. Литвин, М. О. Лукаш,
А. С. Малишко, Л. С. Первомайський,
М. Т. Рильський, Ю. К. Смолич, М. О. Упеник,
Т. К. Якимович.

Адреса редакції: Київ, вул. Орджонікідзе, 2. Телефони: секретаріат 3-50-85, відділи 3-20-82.

БФ 02216. Підписано до друку 27/I 1960 р. Формат паперу 60+92/8 Паперових арк. 10. Друк арк. 20. Зам. 1066.

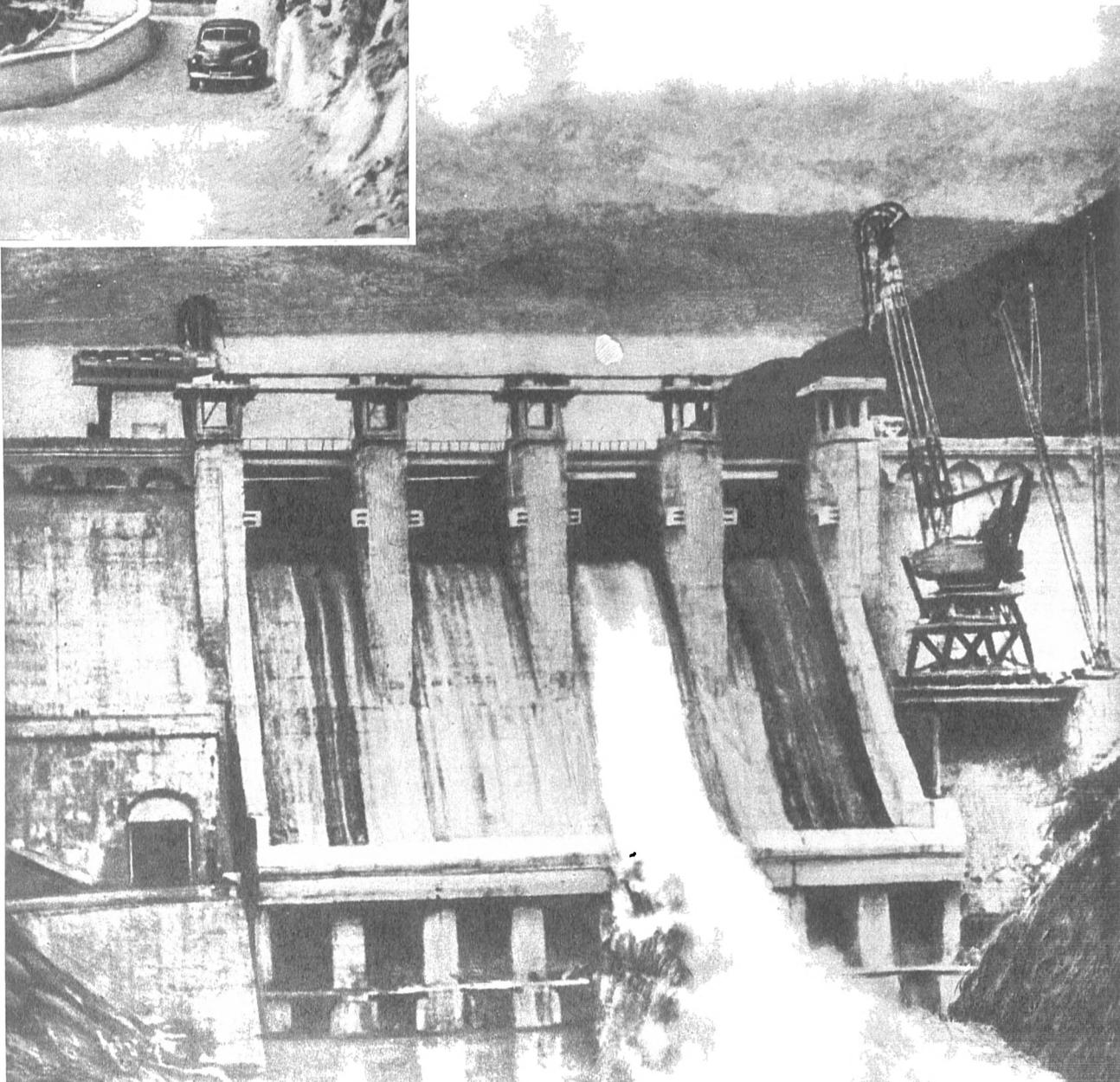
Держлітвидав України.

Книжково-журнална ф-ка Головвидаву Міністерства культури УРСР. Київ,
вул. Воровського, 24.

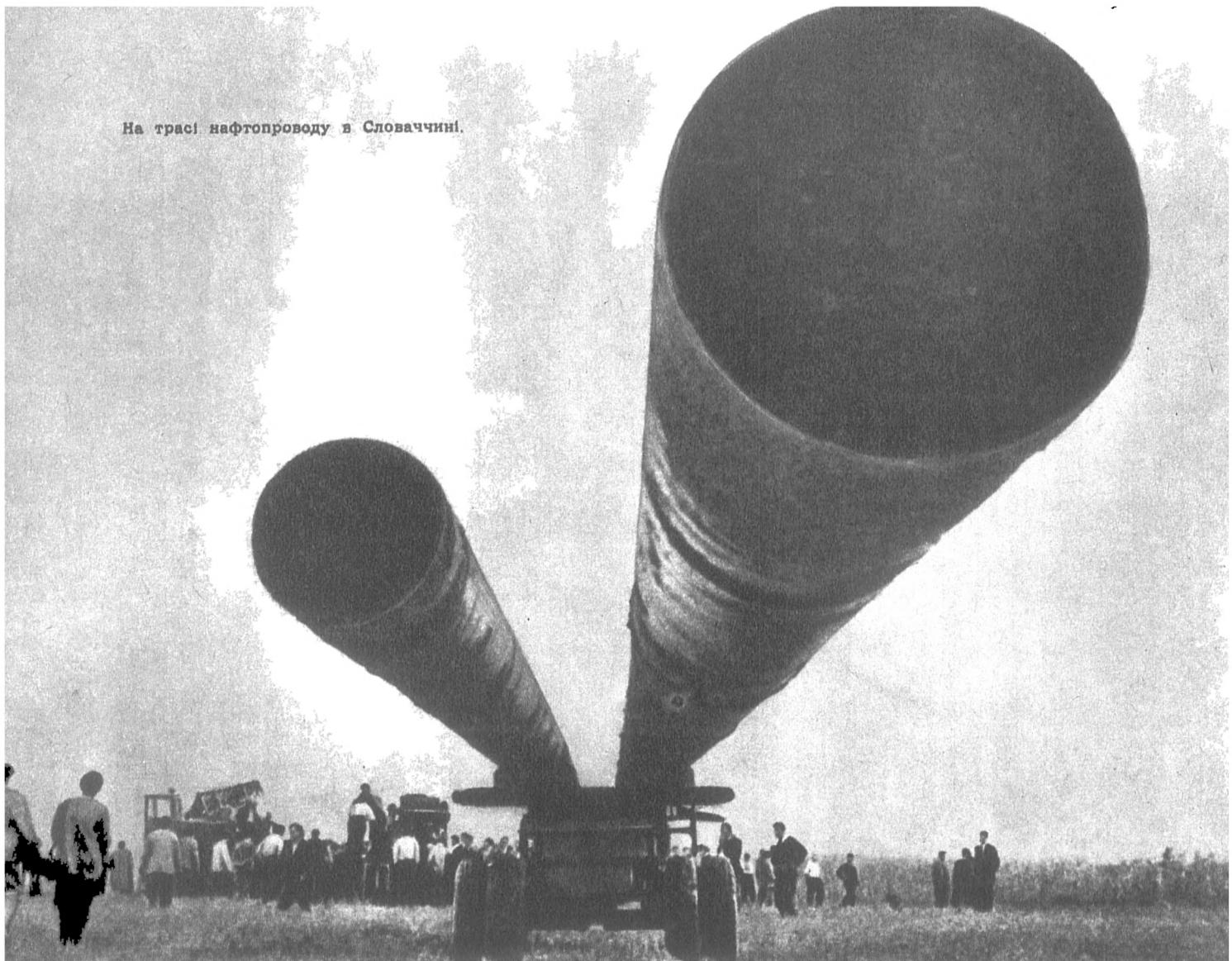


ДОРОГА СВІТЛА

Гордістю сучасної Албанії є електростанція імені Карла Маркса, збудована у 1958 році. У грандіозному плані цієї гіантської новобудови було прокладення в неприступних горах автомобільного шосе. Тисячі молодих албанців прийшли на будівництво дороги. Нарешті підвелася гребля гідроелектростанції 260 метрів довжиною і 64 метри висотою, утворивши велике гірське озеро. Велику допомогу в цьому будівництві надавав Албанії Радянський Союз. Тепер в країні за 24 дні виробляється стільки ж електроенергії, скільки вироблялося до визволення за цілий рік. Сама лише Тірана тепер одержує значно більше електроенергії ніж у 1938 році її вироблялося в усій країні.



На трасі нафтопроводу в Словаччині.



Напружено б'ється пульс величезної будови. Сновигають автомобілі, безперервно підвозячи довжелезні труби. На кожній машині вміщається лише дві таких труби. Зварники з'єднують труби в одну, і нескінченною змією вони лягають на дно каналу.

Екскаваторник Ярослав Лисенічка керує машиною, що поглиблює канал, по якому пройде траса нафтопроводу. За десять днів машина проходить три кілометри, за місяць — дев'ять. Вона може рухатися і швидше, залежно від ґрунту. Але тут, у Східній Словаччині, він занадто твердий.

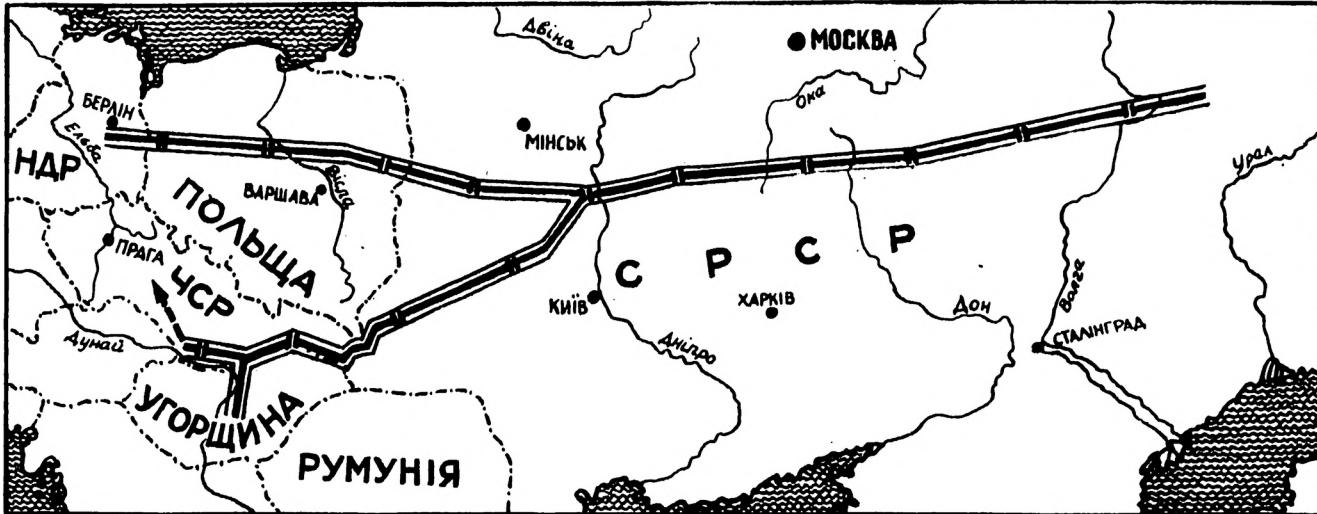
Крок за кроком посувався бригада від східного кордону Чехословаччини у напрямі Влочого Градла, що біля Братислави. Тут вже виріс і продовжує розширятися гігантський комбінат «Словнафта». Потім бригада вирушить далі, до Чехії. А в цих місцях вже потече нафта.

Який же це нафтопровід буде

НАФТА ПІДЕ ЧЕРЕЗ КОРДОНИ

бригада Лисенічки? Нафта — справжнє багатство країни. В наш час це не лише бензин та мастила, а й синтетичне волокно, з якого виробляють чудові тканини, каучук, бараники, медикаменти та багато інших потрібних речей.

Щороку зростає світове споживання нафти. У 1950 році її видобувалося у світі півмільярда тонн, а в 1960 році ця цифра подвоїтися. Кожна країна відчуває велику потребу у нафті, але не всюди вона є у достатній кількості.



Промисловість країн народної демократії — Чехословаччини, НДР, Угорщини, Польщі з кожним роком в дедалі більших розмірах потребує нафти. Радянський Союз має найбільші в світі нафтovі запаси — біля 35 млрд. тонн, тоді як на всі капіталістичні країни, разом узяті, припадає лише 32 млрд. тонн.

Відомо, що перевозити нафту цистернами по залізниці надто дорого і незручно. Тому Рада економічної взаємодопомоги вирішила побудувати величезний магістральний нафтопровід довжиною у 4000 кілометрів, який перетне кордони чотирьох країн — Чехословаччини, Польщі, НДР та Угорщини. Почнеться він в СРСР, в районі Куйбишевської ГЕС, де розташовані великі нафтovі родовища, і простягнеться на захід. В Білорусії нафтопровід розділиться на дві вітки, одна з яких подаватиме нафту до Польщі та НДР, а друга — до Чехословаччини та Угорщини.

Основний проект нафтопроводу розроблено в Радянському Союзі, який постачає будівництву також основні будівельні механізми.

Значний вклад вносять і ті країни, які одержать нафту. Так, Чехословаччина конструює радіорелейний зв'язок, що має замінити дорогий кабель, на ряді заводів виготовляється спеціальна арматура, наукові установи знаходять нові методи запобігання корозії металу.

Німецька Демократична Республіка готове насосні станції, що встановлюватимуться через кожні 100 кілометрів; Угорщина забезпечує будівництво електронною технікою.

Завдяки новому нафтопроводу транспортування нафти стане дешевшим у чотирнадцять разів. Будівництво магістралі окупиться через два роки після початку експлуатації.

Перший етап будівництва буде завершено наприкінці 1961 року. Усе це добре відомо бригади ру Ленінці. Працюючи на своїй порівняно невеличкій ділянці, він думає про весь нафтопровід; він знає, що нафта, яка потече по ньому, зробить країну багатшою, а його самого — щасливішим.

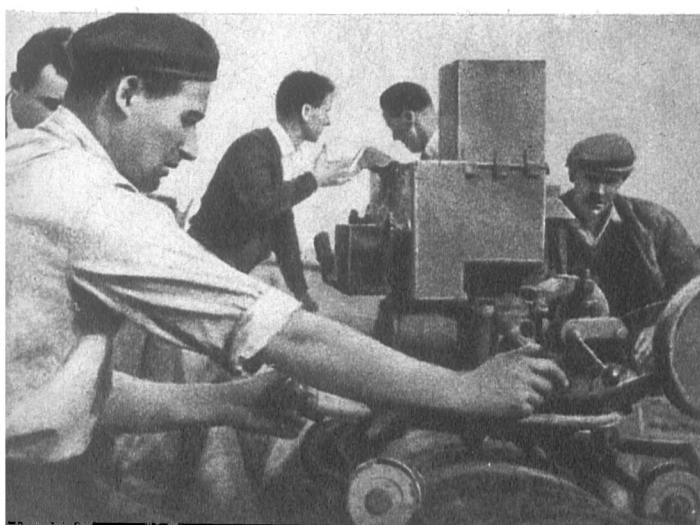
(З журналу «Квіти»)

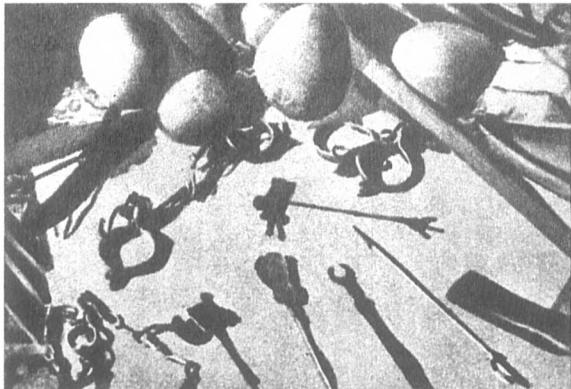


Ця шубка зроблена з... нафти.

Зварювання труб.

Екскаватор на землерийних роботах.





Тибет був у минулому живим музеєм середньовічного бузувірства. Країною правили «святі» монахи. Там існували інструменти, якими, як за часів іспанської інквізиції, видавлювали очі й витягали з рук та ніг нігти, одрізували носи й язики. Народний Китай приніс волю Тібету. Коли навесні минулого року феодально-реакційні елементи Тібету при підтримці імперіалістичних сил влаштували контрреволюційний заколот на «даху землі», це була остання фаза довгорічних терористичних дій проти демократичних перетворень у країні.



Після перемоги над реакційними заколотниками почалася нова ера в житті Тібету.

З ранку до ночі мусив працювати на свого власника-феодала Ігалу Дзевонг Доржі колишній невільник Ахнай. Тепер на тібетській землі не лишилося й сліду від цього рабовласника, одного з керівників заколоту. Але Ахнай до кінця своїх днів не забуде свого пана, бо в неволі він завжди втратив зір.



Тисячам колишніх рабів, тепер вільних селян, допомагає Народно-Визвольна армія Китаю.



Китайські військові лікарі ведуть серед населення Тібету санітарну пропаганду, по-дають селянам кваліфіковану медичну допомогу.

Ахнай.



В авангарді передових сил Тібету стойть молодь. Ця тібетська дівчина Лісхва першою сіла за кермо трактора.



Магічні кола з білого піску, — їх малюють під час щоденного прибирання вулиць у тібетських селищах. Як і весь Китай, Тібет оголосив рішучу боротьбу за чистоту. Магічні чи не магічні, але кола ці є добрим знаком.

Керівник нового Тібету Панчен Ертні обговорює з прем'єр-міністром Чжоу Ень-ляєм плани дальнього економічного розвитку країни.



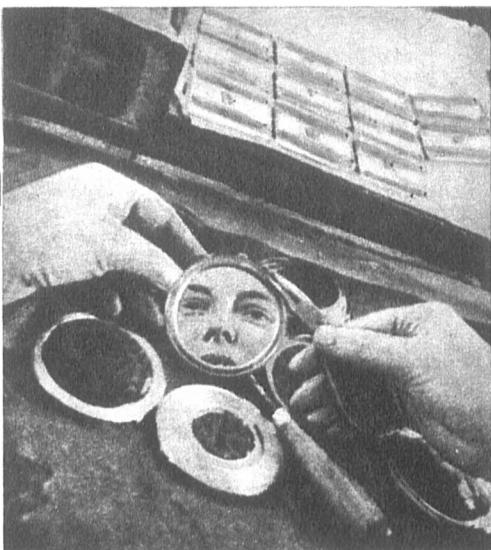


Мінімальна затрата матеріалу, смак, витонченість—ось основні ознаки чеської біжутерії, що виробляється в Яблонці над Нісою. Вигнані з Чехословаччини колишні хазяї яблонецьких заводів збудували в Федераційній Республіці Німеччини селище, назвали його Новий Яблонець, вивели там нові цехи, щоб знову налагодити виробництво. Але вони помилилися. Вироби яблонецьких майстрів — це перш за все продукт колективної творчості народних умільців. Отже, біжутерія Нової Яблонця не може конкурувати з справжньою яблонецькою продукцією. Порівняно з 1950 роком експорт чеських штучних дорогоцінностей зріс на 62 проц., причому дві третини експортується в капіталістичні країни. Яблонецькі майстри працюють з великим натхненням,

Чеські карати

При створенні нових взірців модельери В. Урбан та Бруно Поуль (на знімку) виходять з того, що біжутерія це не коштовність. Вони і не прагнуть імітувати дорогоцінності.





Машинний та ручний монтаж томпакових пудрениць (томпак — суміш міді, цинку та латуні), дві з 60 операцій, з яких складається процес виробництва пудрениць.

З чудесами сучасної алхімії можна познайомитись у майстернях підприємства. На зимку: Марцела Штейнова перевіряє якість тоненьких ланцюжків металевого намиста.

показники їх праці невпинно зростають.

...На чорних оксамитових подушечках лежать зроблені з великим смаком тоненьки ланцюжки, намисто і браслети, кліпси та брошки, величезна кількість того дріб'язку, від якого жодна жінка не може відвести очей. Ці вироби сяють, виблискують, чарують оригінальністю форми.

Золото та перли! Це здавна відома комбінація. А якщо поєднати імітацію золота із штучними матеріалами?

Щоб дізнатись, що вийде з цього, зайдіть до майстерні на Млинській вулиці і погляньте на стіл модельєра. Біля купки золотих кільчок на ньому лежать шматочки полістіролу — одного з видів пластмас. З кожного кусочка металу та пластмаси руки модельєра зроблять цілу низку чарівних прикрас: малесенький букетик, в середині якого крається перлина, віяло або черешашку. Фантазія та винахідливість майстрів не мають меж.

Тут ви дізнаєтесь ще про одну виробницю таємницю — основу чудес сучасної алхімії. Те, що на перший погляд здається золотом та сріблом, є звичайним елексованним алюмінієм, виготовленим шляхом анодної оксидації.

А в чарівній красі коштовностей з елексованого алюмінію та полістіролу можна переконатися, якщо поглянути на вітрини ювелірних магазинів.

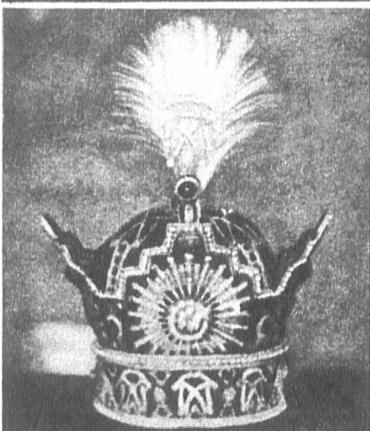
Сmak, дотепність й винахідливість — ось основні риси, які визначають біжутерію яблонецьких металообробних заводів.

Металообробні заводи в Яблонці над Нісю і надалі прагнуть зберегти своє провідне місце у біжутерійній промисловості.





Реза-шах вилазить з подарованого йому американцями спортивного літака.



Чим оплачується розкіш іранської корони?

З відчаем дивиться в майбутнє
Іранський селянин.

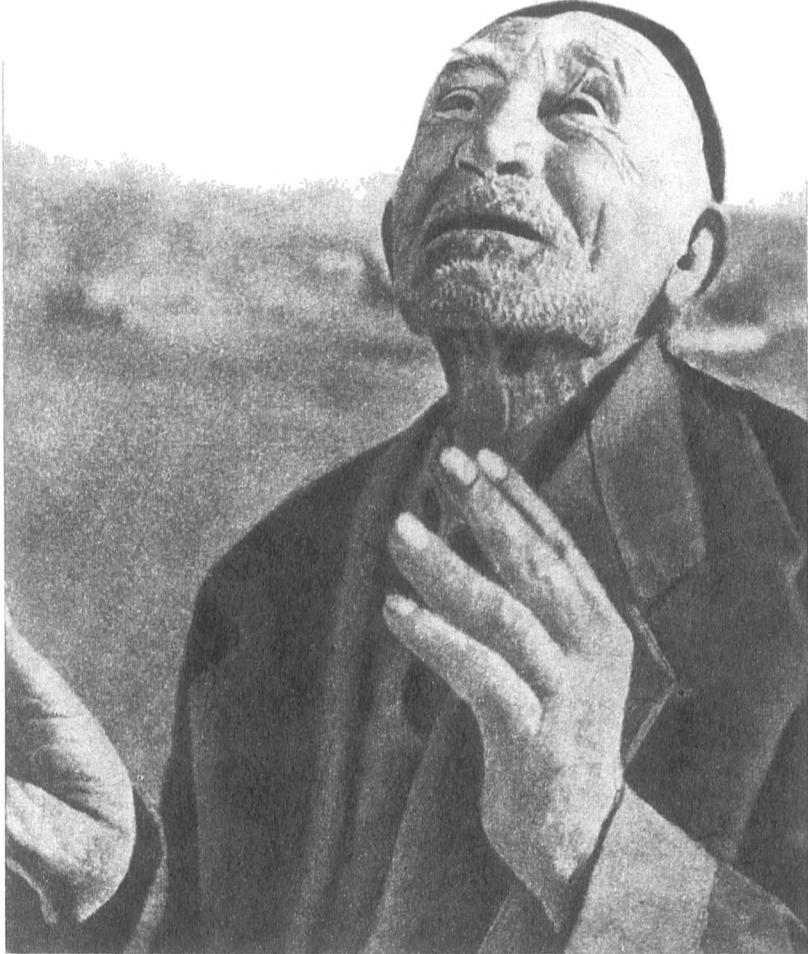
Ось село, в якому він животіс. Ні земля, ні худоба, ні сільськогосподарське знаряддя, ні оселя не належать йому.



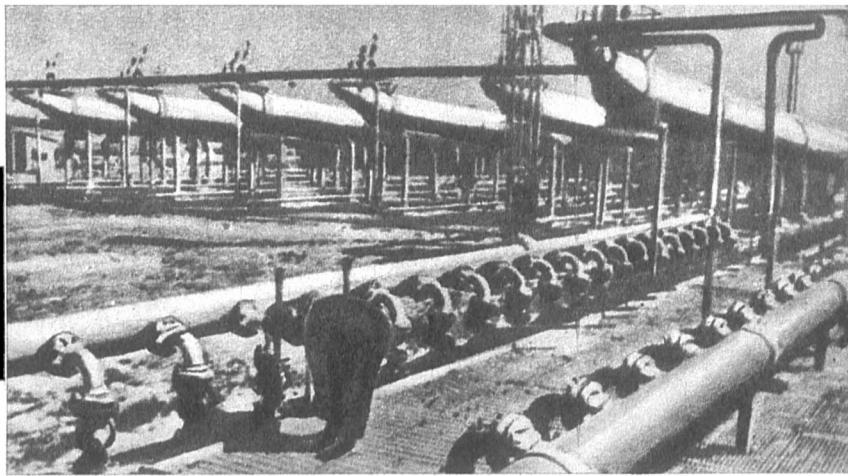
I R A N S K I

Усю західну пресу облетіло «сенсаційне» повідомлення: після розлучення із своєю другою дружиною Сорейю, яка не принесла йому очікуваного спадкоємця трону, 40-річний шах Ірану Реза Пехлеві одружується з Фарах Діба, 21-річною студенткою, іранкою, яка вчиться в Парижі. Газети повні знімків щасливої нареченої, яка відвідує модні перукарські салони, знаменитого кравця Діора і т. п. На всі лади в них розписується, як шах запропонував Фарах Діба стати його дружиною, що вона при цьому відповіла і т. п. Про те ж, в якому злідному становищі перевбував Іран, як нещадно експлуатується його народ, хто є справжнім хазяїном країни — буржуазна преса вперто мовчить. А тимчасом саме про це варто було б розповісти.

За двадцять останніх років ціни на продукти харчування в Ірані підскочили на 2000 процентів, а на одяг — на 200. Із 8—10 дітей, які народжуються в селянській родині, тільки



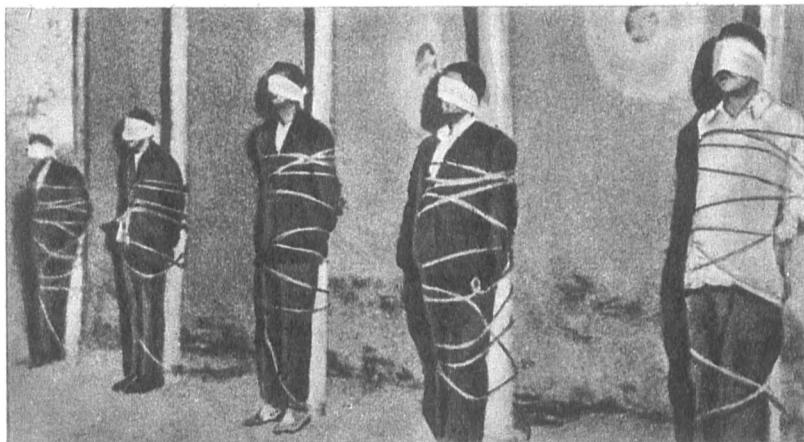
С П Р А В И



35 мільйонів тонн нафти щороку тече по цих трубах в нафтовиці іноземних капіталістів.

двоє-тroe лишаються жити. Чотири п'ятіх всієї орної землі в Ірані належить 200 крупним землевласникам. Селяни живуть, як старці. На кожних сто чоловік населення 95 — неписьменні. Прогресивні політичні партії заборонені.

Про експлуатацію природних багатств країни красномовно розповідають такі цифри: за останні 50 років самі лише англійські нафтovі компанії мали з видобутку іранської нафти близько 1 мільярда фунтів стерлінгів прибутку, а сам Іран за власну нафту одержав лише 110 мільйонів фунтів стерлінгів. В Ірані зараз господарюють 1092 іноземні компанії, з них 323 американські, 285 англійських, 152 західно-німецькі, 166 французьких і т. д. Їхні щорічні прибутки досягають сотень мільйонів доларів.



Американська вояччина має право розташовувати на території Ірану, що вийшов до числа країн, об'єднаних агресивним пактом СЕНТО (колишній «Багдадський пакт»), воєнні об'єкти і надсилати до країни військових Інструкторів, які навчають Іранських офіцерів користуватися найновішою зброєю.



Щоб обдурити іранський народ, реакційна преса друкує на сторінках своїх видань «жахливі» плакати з брехливими повідомленнями про «червону небезпеку», яка начебто нависла над країною. Як бачимо, населення одверто смеється з цієї брехи.

Багато прогресивних офіцерів і демократично настроєні цивільні було розстріляно у 1953 році, в час чергового наступу іранської революції. Реза-шах прилюдно заявив, що він не зважатиме на заклики милосердя щодо цих осіб.

Незважаючи на одверту підтримку з боку своїх американських хазяїв, Реза-шах, мабуть, не дуже твердо почував себе на престолі. Он як охороняють його чини придворної лейб-гвардії.



ПРАВДА НАВИВОРІТ



До десятих роковин існування Китайської Народної Республіки газета «Б. Ц.», яка видається в Західному Берліні, вмістила жалісливе «документальне» фото: от, мовляв, до якого стану доведений Китай демократичним урядом — китайські діти змушені просити на вулицях жменьку рису.

Співробітники берлінського журналу «Нейс Берлінер ілюстрірте», познайомившись із знімком, згадали, що вже бачили його раніше. Перегорнувши старі комплекти власного журналу, вони знайшли оригінал цього фото, вміщеного на їх сторінках десять років тому (1949 р.). Як виявилося, автором цього знімку був фотокореспондент американського журналу «Лайф»; а фото, зроблене ним у гоміндянському Китаї, свідчило про жахливе економічне становище країни за часів господарювання чанкайшістів. От і виявилося: правда та навиворіт.

ГЕТЬ РАКЕТНІ БАЗИ!

Італійський народ одностайно виступає з вимогою заборонити будівництво ракетних баз в Італії. В одному з портів Лігурійського узбережжя ми бачимо написаний двометровими літерами лозунг, який закликає населення ставити підписи під вимогою про заборону атомних баз.



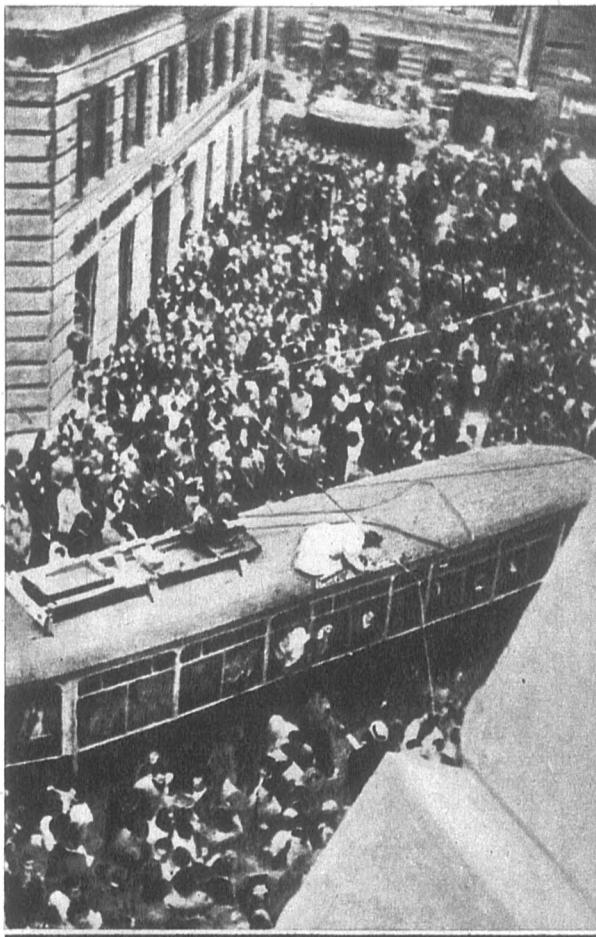
На мачтах високовольтної електропередачі прикреплено макет ракети і плакат, на якому написано: «Ми не хочемо, щоб наші діти загинули. Геть ракети з Італії!»

Щовечора римська молодь спалює на площах картонні моделі ракет.

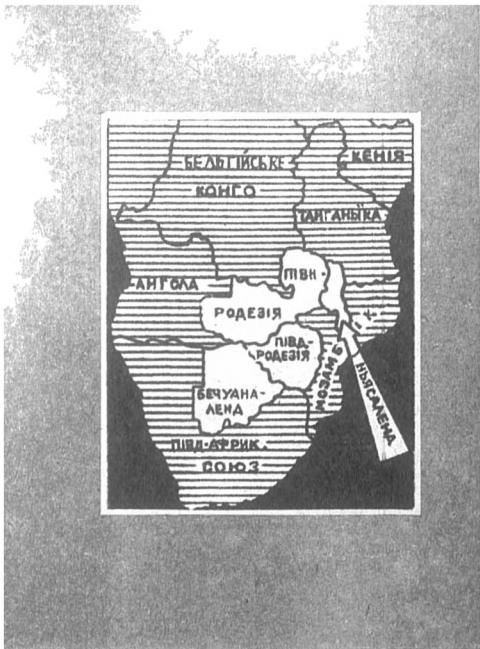


Загострення внутріполітичного становища в країні призводить до сутичок між прогресивним студентством та поліцією.

В Італії розгортається кампанія боротьби проти реваншистів із Західної Німеччини, які намагаються розпалити полум'я нової світової війни. Ось один з плачів, розклесніх у Болоньї, з гаслом «НІ — німецькому мілітаризму».



Населення Рима влаштовує великі демонстрації протесту проти ракетних баз, іх не можуть розігнати навіть великі загони поліції (поліцейські автобуси ви бачите на фото вглибині).



Чи для господа бога зберігаються ці резерви?

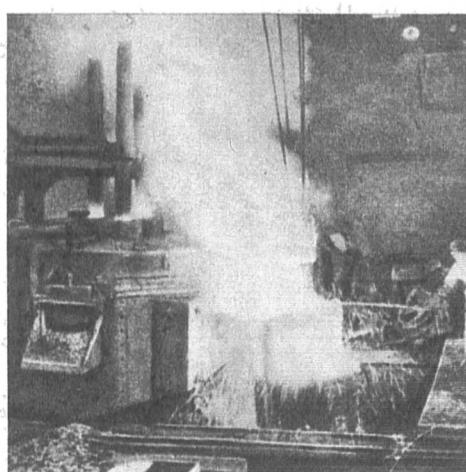
на звірячі розправи, народи Африки здобувають одну перемогу за другою. «Резерви», які поки

що «береже господь бог у скриньці», неодмінно скинуть імперіалістичні пута.



Поглянте на ці фото. Може здатися, що між сформографованими об'єктами відстань у сотні років і тисячі кілометрів. Насправді ж вони зроблені в один і той же час в Родезії. На першому — вулиця Солсбери, столиці Південної Родезії. Неграм тут заборонений вхід до магазинів, школів та адміністративних будинків. Вони не мають права відвідувати кіно й готелі.

На другому — так званий резерват, місцевість, куди силоміць відселені негри. В отаких халупах, у селищах, розташованих у найбідніших районах Родезії, позбавлені права пересування, живе негритянське населення федерації.



Не маючи ніякого одягу, крім ганчірки, якою обмотують стегна, живуть мільйони родезійців життям людей доісторичного часу.

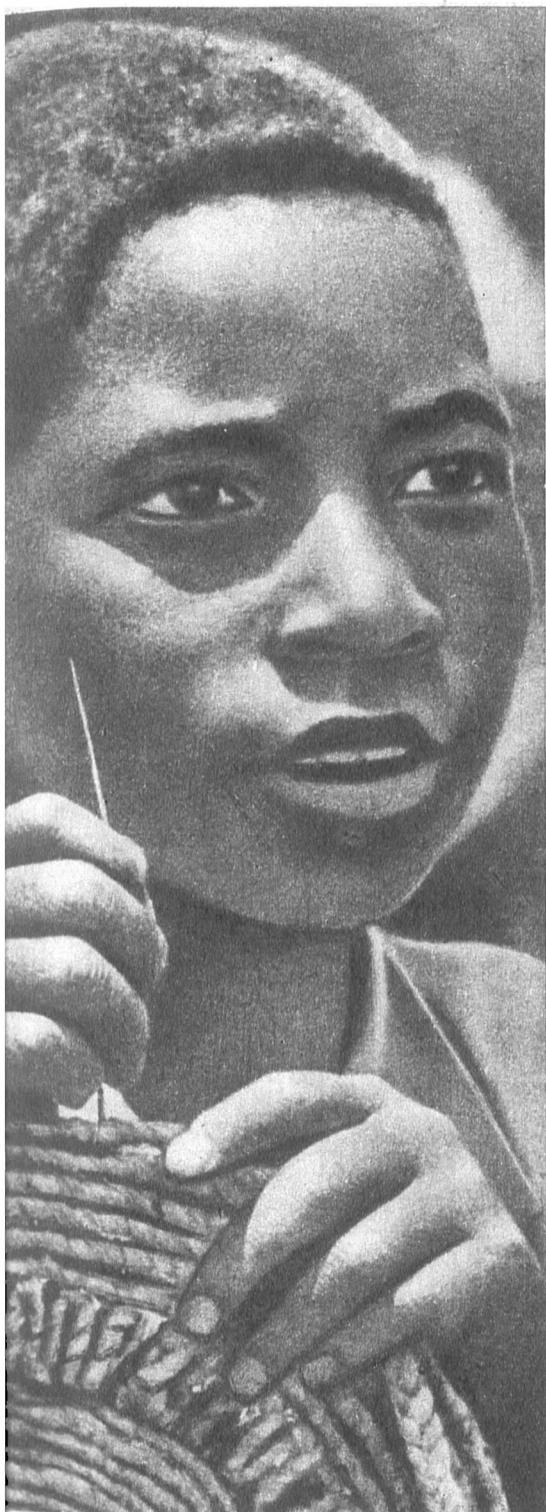
Міцно тримають в своїх руках колонізатори сировинні багатства країни, насамперед мінеральні. Чорні робітники не допускаються до кваліфікованої роботи.

Американські бізнесмени називають Африку «континентом, в якому господь бог зберігає свої резерви». Керівник так званого «Інтернаціонального банку по реконструкції та розвитку» американець Е. Камарк пише: «Африка, як джерело сировини та ринок збуту, покликана відіграти в майбутньому визначну роль в американській економіці». Такої ж думки і бізнесмени інших капіталістичних країн. Справді, багатства Чорного континенту колосальні. Африка має 40% хрому, 27% міді, 81% кобальту, 99% діамантів, 59% золота, 62% платини із усіх корисних копалин, які є в розпорядженні капіталістичного світу. Майже дев'ять десятих всієї здобутої сировини вивозиться з Чорного континенту.

В Африку вкладаються і величезні кошти: будується авородроми, військово-морські, ракетні бази тощо.

В боротьбі за панування в Африці змагаються, зокрема, американський та англійський імперіалізм. Прагнучи закріпити тут свої позиції, Англія створила у Центральній Африці так звану «Центральноафриканську федерацію», до якої силоміць були втягнуті Ньясаленд, Південна й Північна Родезія.

96 процентів всього населення Африки становлять негритянські племена. Із 6,5 мільйонів негрів, що живуть у федерації, лише 445 чоловік були допущені у 1954 році до виборів у органи самоврядування. Між тим до виборчих урн прийшло 89 тисяч європейців, які складають всього 4% населення. Англійські війська нерідко застосовують зброю, щоб придушити національно-визвольну боротьбу в центрі Чорного материка. Але, незважаючи



Звичайно, цей хлопчика за-
любки пішов би вчитися. А йому
доводиться плести мати для хри-
стиянської місії. Але що поро-
биш, коли на освіту одного негра
приділяється грошей в сорок разів
менше, ніж на освіту одного
білого? На всю Родезію існує
всього 270 шкіл для чорних дітей.



Оці негри працюють на кон-
веїрі по обробці фруктів. Всі
вони в лахмітті, бо одержують
мізерну зарплату у порівнянні
з білими робітниками.

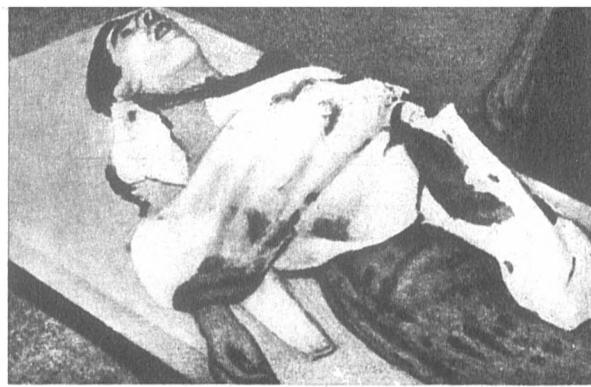
Народні демонстрації і завору-
шення жорстоко приборкуються
колонізаторами. Арест учасниць
демонстрації.



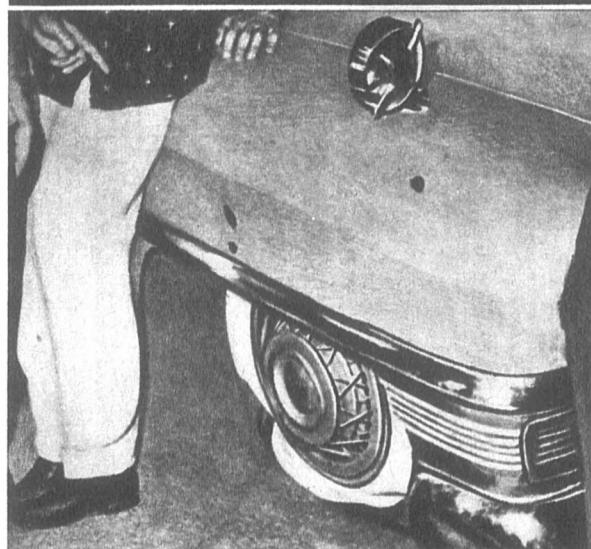
БАНДИТСЬКИЙ НАПАД

Вони з'явилися над Кубою серед білого дня, мов шуліки. Над вулицями Гавані застричили кулемети. Майже сорок чоловік було поранено, кілька вбито. Літаки «невизначеної національнності» піднялися в повітря з аеродрому у Флоріді. Повітряні бандити, що сиділи за кермом — поплічники вірного холуя американського імперіалізму, колишнього кубинського диктатора Батісти. Монополісти США не можуть простити волелюбному народу Куби та його керівниківі Фіделю Кастро експропріації розкішних плантацій цукрової тростини, тютюну, бананів. Не в силі скинути ненависний ім уряд, вони вдаються до бандитських засобів кривавої помсти. Але кожен такий напад викликає всенародну хвилю протесту і зміцнює рішучість кубинців захищати завойовану ними свободу.

Народна демонстрація в Гавані.



Одна з жертв бандитського повітряного нападу.



Пошкоджений кулеметною чергою автомобіль.





АЙ У

Малюнки В. Голозубова

ДОНОР

ОПОВІДАННЯ

В темній кімнатці телефонного комутатора навіть вдень доводилось вимкяти світло. Тут було жарко і душно. Вийшовши на вулицю після восьмигодинної нічної зміни, Юй-лінь побачила блакитне небо і з насолодою підставила обличчя під яскраві промені сонця. Вітер куйовдив їй волосся і наче знімав утому.

Тяжкою видалась дівчині ця ніч — надто багато роботи і так, а тут ще поранило одного сталевара, коли чистили чотирнадцятий мартен, і звідусіль без упину дзвонили, допитуючись, як він себе почуває. Юй-лінь всю ніч ні на хвилину не могла залишити пульт і зовсім знемоглася.

«Як добре було б кинутись у постіль і до схочу виспатись! — думала вона, наближаючись до воріт заводу. — Але додому треба іще так довго йти...»

Недалеко від тополиної алеї, що веде до головних воріт комбінату, зупинився автобус. Юй-лінь здивовано спостерігала, як в автобус сідали робітники: звичайно вони поверталися додому пішки чи на велосипедах, чому ж сьогодні прибула машина? В цей час з автобуса закричали:

— Товаришко, сідай з нами!

Юй-лінь не могла сказати, що вона знай-

ма з цими робітниками. Однаке в запрошенні їхати разом не було нічого дивного: адже всі вони працювали на одному заводі, можливо, інколи й перекидалися словом чи жартом.

— А куди йде машина? — з усмішкою запитала дівчина.

— В лікарню.

— Оце доброе, якраз по дорозі!

В автобусі людей було небагато. Дівчина сіла на одне з передніх місць, вкритих лискучою живтою шкірою, і привітно звернулась до шофера:

— Товаришу водій, біля жіночого гуртожитку, будь ласка, зупиніться.

В автобусі зразу ж знялися сміх і розмови.

— Е-е, товаришко, раз ти не в лікарню, то цією машиною їхати не маєш права!

— Нічого, жінці можна!

Дівчина не відповідала, лише безтурботно посміхалась: всі вони з одного заводу, не виженуть! Сонячне проміння, проникаючи крізь густі крони тополь, заглядало у вікна автобуса, освітлювало близкучі чорні коси, що падали на плечі дівчини. Повіки її стали злипатися від м'якого лагідного тепла. Юй-лінь не хотілося ні думати, ні, тим більше, розмовляти — вона так втомилася!

На території заводу вздовж і впоперек тягнулися незчисленні ряди рейок. Скрізь височіли купи руди і металевого брухту. Багатотонні вагонетки підвісної дороги забирали їх і переносили до естакад мартенів. Із мартенівського цеху безперервно долітав грізний шум. Інколи він нагадував гул вітру в лісі — до цього Юй-лінь давно звикла. На якусь хвилину вона задрімала, прихилившись до вікна і ледь здригаючись, коли шум зненацька посилювався. Від ливарного цеху від'їхав паровоз з цілою низкою вагонеток-ковшів, наповнених рідким металом. Назустріч йому прогуркотів порожніми вагонами состав, з якого тільки що вигрузили руду. Машиністи вітали один одного пронизливими гудками. Спати, звичайно, було неможливо.

Незабаром до автобуса підійшла нова група робітників. Тепер уже багатьом довелося стояти. Останній пасажир квапливо зачинив двері від юнків, що віддалили від автобуса.

— Поїхали, а то зовсім запізнимося! — Юй-лінь мимоволі відкрила очі: по голосу вона впізнала Цзя Вей-цзюнь — начальника відділу техніки безпеки. Він був робітником з діда-прадіда, ставився до людей дуже вимогливо, а коли з ким-небудь із сталеварів траплялась біда, обов'язково відвідував його сам. На жаль, він був трохи загарячий. Як почне критикувати, то вже держися! Юй-лінь опустила голову і знову задрімала: їй не хотілось вітатися з начальником.

Не встиг автобус зрушити з місця, як позаду почулись збуджені голоси:

— Зачекайте, ми теж з вами!

Цзя Вей-цзюнь нетерпляче закусив губу.

— Швидше рушайте! — кинув він шоферові і, висунувшись у вікно, замахав рукою. — Однак усі не помістимося, товариш!

Коли автобус відійшов на порядну відстань, Вей-цзюнь, полегшено зітхнувши, сказав:

— Слава богу, втекли. Не радий уже, що сказав, од людей прямо віdboю немає!

Свіжий ранковий вітрець перебирав ніжно-зелене листя тополь, завіявав у вікно машини. Втома і дрімота майже пройшли. Дівчина подумала, що ці люди, напевно, хочуть відвідати хворого, і їй стало незручно, що вона займає місце в переповненому автобусі. Краше вже пішла б пішки по тінистій топolinій алеї: принаймні, на душі було б спокійніше!

При виїзді з металургійного заводу дорога була перекрита. Безліч машин з лісом і на тові робітників, що тільки-но закінчили зміну, скупчилися перед дерев'яним шлагбаумом. Дорогу перетинав состав, навантажений коксом. Він рухався в напрямку домні. Назустріч йому, до коксозаводу, пройшов поїзд з порожніми ковшами-вагонами. Робітник, що стояв поруч з Юй-лінь, зсунув шапку на потилицю:

— От клята дорога! І тут застряли. Цілих півгодини їдемо!

— Нічого, встигнемо кров здати! Тільки приїдеш, тут тобі й відкриють жили! — усміхнувся другий.

Юй-лінь зацікавлено глянула на сусіда:

— То виходить, ви всі їдете кров здавати?

— Авжеж!..

Дівчина зрозуміла, що поранений в тяжкому стані, — інакше б не викликали донорів. Шкода, що вона раніше не знала про це: перша б записалася!

Автобус проминув головні ворота комбінату. Заспокоївшись, Цзя Вей-цзюнь підвівся і став прикидати, хто з робітників може задовільнити вимоги лікаря. Необхідно було вибрати міцну, життерадісну людину, а тут багато без розбору налізло в автобус, плутаючи всі його плани! Побачивши Юй-лінь, він спохмурів, але, не підъїшуючи голосу, запитав:

— Товаришко Юй-лінь, ти теж їдеш здавати кров? А здоров'я у тебе підходяще?

— Здоров'я у мене дуже хороше, — впевнено відповіла дівчина, — Кровопускання мені тільки на користь піде!

Сусід відкрив очі, глянув на неї, але нічого не сказавши, знову опустив повіки. Вей-цзюнь одвернувся і більше на неї не звертав уваги. Та Юй-лінь уже не могла побороти хвилювання і спокійно куняти, як її сусід: а що, коли шофер запам'ятав її прохання і зупинить автобус біля жіночого гуртожитку? Що тоді робити? Зійти ніяк не можна: стільки людей змагаються за право врятувати товариша, а вона залишиться остоною! Ні! Юй-лінь вирішила, якщо машина все-таки зупиниться, сказати: «Я не зійду, я теж поїду здавати кров!».

Проте її тут же охопив сумнів. Звичайно, сказати це дуже легко, але Цзя Вей-цзюнь, напевно, почне кепкувати з неї: «Виявляється, товаришко, ти додому їхала? — скаже він. — То злазь, чого ж ти сидиш?» Навіть якщо він цього не скаже, все одно поверне голову і засміється так, що згориши від сорому. Юй-лінь неприязно подивилася на Вей-цзюнню — чому він не сказав, що пораненому потрібна кров? Робити секрети з таких речей...

Потім вона стала думати про техніку безпеки на заводі. Стільки розмов про ці застережні заходи, а користі ніякої. Секретар партійного комітету навіть спеціальну доповідь робив про це, профком установив премію за кращу організацію техніки безпеки! Чому ж усе це не дає наслідків?.. Дівчина не помітила, як почала говорити вголос.

— Товаришу начбезпеки, що ж це таке? — голосно запитала вона. — Із-за чого його поранило?

Цзя Вей-цзюнь обернувся, як ошпарений.

— Якщо їй далі так буде, у нас ще не один випадок трапиться! — кинув він гнівно. — Кохан повинен ретельно перевіряти своє робоче місце і зверх своєї зміни не працювати, будь він хоч десятижильний! Робітників у нас до-

сить... Коли повернемось, я доповім про це директорові заводу!

Він говорив так запально, що навіть пасажири, які було задрімали, стрепенулися і широко відкритими очима втупилися в нього.

— Та ти помізкуй,— невдоволено пробурчав хтось у відповідь— хіба ж можна відпрацювати своє і тікати додому? Інколи, наприклад, з шлаком сталь витече, захолоне на жолобі — от і треба її збивати. Невже у тебе вистачить совісті залишати це зміннику? Адже він запариться!

— Ти кажеш, робітників досить...— насмішкувато сказав другий, на ім'я Цзінь.— Так сходи у виробничий відділ, послухай, скільки там телеграм одержують: всі вимагають, щоб ми збільшили виплавку сталі! Знаєш, яке будівництво в країні йде?! В холодочку сидіти ніколи!

— Ти, видно, осліп, раз так говориш! Мало я ходжу по заводу? Думаєш не знаю всього цього? — почервонів од запалу Вей-цзюнь.— Я не проти, працюйте на всю силу! Але ж я вас вберегти хочу, бо ви ж усі каліками поборитесь. Чому Сі Юнь-хе потрапив до лікарні? Бо працював вісімнадцять годин без перерви, не хотів змінятися. Як по-твоєму, старий, треба забороняти такі речі, чи ні?

— Вісімнадцять годин? — жахнулась Юй-лінь.— Чого так довго?

А Вей-цзюнь, обурений тим, що після загальнозаводського огляду техніки безпеки знову трапився нещасний випадок, ще енергійніше замахав кулаками:

— Ви думаете, що цим приносите користь державі? Навпаки, нічого крім шкоди!

— Я хочу дещо запитати...— почав Цзінь, але в цей момент автобус загальмував перед залізничною колією. Мимо з гуркотом і пронизливими гудками промчав пасажирський поїзд, з вікон якого виглядало безліч людей. Розмова на хвилину урвалась. А коли автобус рушив, Вей-цзюнь холодно промовив:

— Про що ж ти хотів запитати?

— А от про що: раніше ми по вісім-десять днів чистили шлаковик відбійним молотком. Тепер Сі Юнь-хе запропонував підривати шлак вибухівкою, на це йде всього півтори доби. Яка ж від цього шкода державі?

— Звичайно, шкоди ніякої, самий прибуток! — сплеснула руками Юй-лінь.

— Прибуток! Людина лежить в лікарні, мають вам цього,— відповів Вей-цзюнь, кинувши суровий погляд на дівчину.— Треба темпи давати, але й міру знати! В першому шлаковику все обійшлося добре, а уже в другому трапилось нещастя. Чому? Сам мусиш второпати, старий. Людина працювала вісімнадцять годин підряд, перевтомилася і забула про обережність.

— Звичайно, за вісімнадцять годин утомиться кожний,— кивнула головою Юй-лінь.

— Чого там утомиться! Хлопець міцний, три

ночі витримає без сну,— голосно заперечив Цзінь.— Хіба ти не знаєш? Він же випробувати хотів... З ранку до вечора тільки про те й думав, як скоротити час очистки. Хіба можна за це докоряті? Всі знають, що на заводі кожна секунда дорога. А в Юнь-хе такий уже характер, як почне щось мудрувати — не відступиться. Не спатиме, не їстиме! Ми з ним на одній печі, так я його добре знаю! Радянський майстер, що з нами працює, каже, що в них під час ремонту печей теж так роблять. Тільки попередив, що треба спершу у шлаку дірку пробурити, залити її холодною водою, а потім вже закладати вибухівку.

— Правильно!— підхолив Вей-цзюнь.— Я йому теж не раз говорив: підлій холодної води, хлопче, а то в шлаковику жарота, аж...— автобус круто повернув, і пасажири разом подалися вперед. Цзя Вей-цзюнь помовчав хвилину і лише тоді закінчив фразу — ...аж підошви обпікає. Я його весь час умовляв: ради бога, будь обережнішим!

— Він спочатку наливав воду, я сам йому відро подавав. Потім бачить — поки та вода випарується! Вирішив літи поменше, щоб заощадити час. В останній раз налив, видно, зовсім мало, заклав вибухівку, а відбіти не встиг...

— Справді, це вже занадто рисковано! — зітхнув Цзя Вей-цзюнь.— Навіть радянського спеціаліста не послухав, нерозсудливий хлопець!

— Чому нерозсудливий? Не він, так я б спробував. А яка спроба без риску буває? Наші добровольці життям важили, коли били в Кореї американських дияволів, а ми повинні за материну спідницю триматись?! — спалахнув сталевар Цзінь і повернувся до всіх, хто сидів в автобусі, ніби шукаючи у них підтримки.

Але Цзя Вей-цзюнь не здавався:

— Та ти зрозумій, що завод це не фронт!

Цзінь хотів щось відповісти, та один із сусідів притягнув його до себе і шепнув на вухо:

— Досить псувати людям кров, залиш хоч трохи для пораненого!

Сталевар посміхнувся і замовк.

Холоднуватий вітер шарпав листя тополь, вривався у вікно машини, але в переповнено-му автобусі було жарко і душно.

— Коли ж, нарешті, ми приїдемо! — нетерпляче пробурчав хтось.

Юй-лінь виглянула у вікно, не уявляючи, де вони зараз їдуть. Раптом машина зупинилася. Вирішивши, що це жіночий гуртожиток, дівчина почервоніла, але тут же переконалась у своїй помилці і підбадьорилася.

— Приїхали! — почулись голоси.

Коли Юй-лінь виходила з автобуса, водій винувато промовив до неї:

— Вибачте, що не зупинився коло вашого гуртожитку: людей дуже багато. Та він звідси недалеко — не більше трьох лі...



— Дякую,— перебила його дівчина,— але мені зараз не додому!

Делегація ввійшла у ворота лікарні. Тут, на зеленому газоні, росло безліч малесеньких кущиків, обсипаних жовтими й білими квітами. Посеред великої клумби цвіли яскравочервоні півонії. З обох сторін газон обгинала широка піщана доріжка, котра вела прямо до центрального входу.

Цементна підлога вестибюля виблискувала чистотою. Обережно ступаючи, немов боячись посковзнутись, Юй-лінь пішла сходами. В коридорі стояв легкий запах йодоформу. Ледве дівчина відкрила двері прийомної, як Вей-цзюнь, який вже встиг зайти сюди, схопив її за руку і підвів до якоїсь старої жінки, нашпітуючи на ходу:

— Це мати Сі Юнь-хе, щойно приїхала з села. Ти побалакай з нею, заспокой її як слід!

Юй-лінь з радістю прийняла доручення: зараз для неї не могло бути нічого приємнішого, як зробити добро Сі Юнь-хе чи його близьким. Вей-цзюнь підійшов до старої і голосно скав:

— Тіточко, це робітниця з нашого заводу. Вона приїхала здавати кров для вашого сина! Не сумуйте, лікар сказав, що переливання крові зразу допоможе... Ви побалакайте, а я піду взнаю, як там...

Старенька сиділа на дивані біля вікна. Вікно було відкрите настіж, за ним виднілися темнозелені сосни, осяні сонцем. Десь у лісі вистукував дятел. Потягнуло

прохолодним ранковим вітром. Юй-лінь глянула на сумне обличчя матері, і серце в неї стиснулось. Дівчина відчула, що їй буде дуже важко знайти слова розради. Та не встигла Юй-лінь розкрити рота, як старенька взяла її за руку й тремтячим голосом промовила:

— Доню, скажи мені, чи тяжко поранений Сі Юнь-хе?

Дівчина зрозуміла, що лікар не дозволив їй зразу зайти до сина. Печаль і страх стискали материнське серце, вона з хвилини на хвилину чекала якоїсь жахливої звістки. Старенька зараз готова була розпитувати про сина у кожного. Юй-лінь не знала, що відповісти. Але, побачивши заплакані очі матері, її зnekровлені уста, тремтячі руки, вона не посміла сказати, що нічого не знає. Треба було якось заспокоїти стару жінку, і дівчина, набравшись сміливості, пролепетала:

— Не турбуйтесь, тітонько, він поранений не тяжко.

— Ти знаєш його, адже ви на однім заводі?!

— Так, я його не раз бачила,— збрехала Юй-лінь.

Вона відчувала себе незручно і, щоб приховати це, підняла руку й провела нею по лобі, ніби поправляючи волосся. Тремтячими зморшкуватими пальцями старенька вийняла з кишени хустинку, витерла очі й полегшено зітхнула:

— Слава богу, а то я боялася, доню, що вони, чоловіки, мене обманють!

Серцем Юй-лінь зрозуміла, що їй необхідно сказати ішо що-небудь. Та що саме — дівчина не знала, тому вона лише гаряче повторила слова Вей-цзюня:

— Не сумуйте, тітусю,— зроблять переливання крові і він одразу видужає!

Боячись, що стара не зрозуміє, що таке переливання крові і наскільки воно важливе для хворого, Юй-лінь діловито засукала рукав і, показуючи на блакитні жилки, взялась пояснювати:

— Бачите, тітусю, у мене ось відціля візмуту кров і зразу ж віллють її Сі Юнь-хе. Він багато крові втратив, тому його і привезли в лікарню. А коли йому знову кров увільнять, він швидко видужає. Мине декілька днів, і він приїде до вас у село.

— Ой, справді? Виходить, у тебе кров буде текти? — злякано розкрила рот жінка.

— Ну, ѿ що з того, коли витече трошки? Аби Сі Юнь-хе врятувати...— промовила Юй-лінь, горда свідомістю, що вона теж може врятувати людину.

Старенька поривчасто притягнула до себе її руку:

— Яка ти хороша, донечко! Сина мого як жалієш. Добре у тебе серце!

Мати знову полізла в кишеню і витерла хустинкою сльози на очах — тепер вона плакала від радості.

Потім вона уважно вдивилася в рум'яне обличчя Юй-лінь, в її довгі й тонкі брови, ясні, добре очі і, напевно, залишилась вдоволена. Від її погляду не заховалися ні чиста біла сорочка, ні сині полотняні штані, ні коричневі туфлі. Вона сквально кивнула головою й запитала:

— А давно ти знайома з Сі Юнь-хе, донечко?

По надто уважному погляду старенької і її питанню Юй-лінь відчула, що може виникнути непорозуміння.

— Я його ще не знаю, тіточко.

— Не знаєш?! — з подивом і страхом промовила старенька. Її обличчя знову зробилось сумним, ніби вона тільки-но зустріла рідну людину, а та раптом почала віддалятися від неї.

Юй-лінь зрозуміла, що помилилась, та говорити неправду більше не бажала: з якої речі вона буде вигадувати, що знає людину, коли ні разу не бачила її?

— Тіточко, послухайте, — квапливо пояснювала вона. — У нас на заводі дуже багато народу, більше десяти тисяч, ми працюємо у різних місцях, тому й не зустрічаємося. Сі Юнь-хе — в мартенівському цеху, а я — телефоністкою! — Почуваючи, що стара жінка все ще не довіряє, Юй-лінь схопила її за руки й гаряче стиснула їх. — Ви розумієте, тіточко, у нас на заводі люди часто один одного не знають, а все одно — як рідні брати й сестри. Сьогодні не одна я прихала здавати кров, ви не бачили, тіточю, скільки люді в сусідній кімнаті сидить!.. Адже ваш син пролив кров за батьківщину, за наше будівництво, таку людину не можна не поважати. Не тільки з нашого заводу — зі всього Китаю зібрався б народ, якби зінав, що це потрібно для порятунку Сі Юнь-хе. Тепер ви зрозуміли, тіточю?

— Правильно кажеш, донечко, — зворушено закивала головою мати. — От ти сказала, я зразу все і зрозуміла. Терпішні люди і справді не схожі на колишніх. Такі гарячі, один одному допомагають... У нас в кооперації теж так... — в її голосі зазвучали заздрісні нотки. — Добре вам, до самого щастя поспіли. Тобі скільки років?

— Щойно сімнадцять сповнилося, — весело відповіла Юй-лінь.

— Ой, яка ж молоденька... і вже, мабуть, заручена? — співчутливо продовжувала старенька.

Юй-лінь зашарілась і мовчки похитала головою.

— А з тобою ще дівчата прийшли? — раптом затурбувалася мати, ніби щось згадавши. — Чи ти одна?

— Так, я одна. — Юй-лінь злякалася, аби ма-

ти знову щось не запідозрила, і квапливо додала: — Вони не знали, що потрібна кров для переливання, а то б обов'язково прийшли!

А старенька справді не могла збагнути, чому інші дівчата не прийшли, а вона прийшла.

Її уже не терпілося докладно розпитати про усе Юй-лінь.

— Ти міська? Чим твій батько займається?

— У мене сім'я теж на селі, недалеко від залізниці. Батько слюсар, з ранку до вечора на роботі. Мені часто доводиться чергувати в третю зміну, вночі поверватись боязко, тому я живу в гуртожитку.

— А твій батько бачив коли-небудь Сі Юнь-хе? — трохи схиливши голову, допитувалась мати.

— Що ви, ніколи! Мій батько працює на механічному заводі, тут він і разу не був...

— Мені здається, коли твій батько побачить Сі Юнь-хе, він йому сподобається. Людина, яка любить працю, — всім друг! — похилила голову старенька і знову підняла погляд на Юй-лінь. — Я хочу, донечко, тебе до нас у село в гості запросити, поїдеш?

Юй-лінь було незручно відмовитися.

— Ну, звичайно, тітусю, — відповіла вона, — як тільки трапиться нагода, обов'язково приїду.

— Приїжджаї найкраще в неділю. Юнь-хе теж у цей день нас відвідує. Подивиша, який у нас дім хороший, щойно цього року полагодили. На південній стороні шибки повставлені. Глянеш, а перед тобою поля: і бавовник, і гаолян... А на схилах яблуневі сади — все видно. Ось повернуся звідси, покличу людей, щоб сіни побілили, та малюнки розвішаю. Сьогодні скажу Юнь-хе, щоб, як видужає, привіз мені два-три малюнки, і щоб обов'язково з діточками...

Старенька зітхнула.

— Сусідка на п'ять років молодша від мене — уже онуків няньчить, а в мене навіть не вісточки немає. Мій синок Юнь-хе та-кий вже парубок ловкий, а от тільки не дозволяє, щоб я йому наречену підшукала. Я йому кажу: он та дівчина шиє лепсько, друга — на полі краща робітниця, а він і не слухає, візьме собі олівець, та й шкрябає щось... Я вже серджуся: «Мало, кажу, тобі на заводі роботи? Хоч дома відпочинь!» А в нього на все своя відповідь: якісь «держава», «заводи», «ізми», таке каже, що мені й не повторити. Набалакає всячини — зовсім голову задурманить. Я раніш і не вірила, що завод так може людину затягнути. Інколи спресердя й скажу: «Мабуть, сусіди правду кажуть: приворожила тебе на заводі якась дівка! Вона ж хоч часто пише?» — На цьому слові старенька знову поглянула на Юй-лінь. — Ти мені, донечко, одразу сподобалась! Така розумна, вродлива, добра!

Юй-лінь від сорому не знала, куди їй поді-

тися. Жінки, які сиділи в прийомній, дивились на неї з цікавістю, немов на наречену, від їх поглядів дівчина зовсім розгубилась і зашарілась. Вона думала, що пояснювати щось цій жінці зараз просто даремно, залишається один шлях — втекти. Та коли вона згадала, яке змучене й сумне обличчя було лише кілька хвилин тому у матері, дівчина зрозуміла, що не зможе зробити ій прикрість.

На порозі кабінету з карточкою в руці з'явилася медсестра в білому халаті:

— Юй-лінь, в лабораторію на пробу крові,— голосно викрикнула вона.

Дівчина полегшено зітхнула, неначе з плечей у неї звалився камінь, поспішно відгукнулась, але не зразу одійшла від вікна.

— Ви посидіть тут, тітусю, я піду перевірю кров! — зашарівшись, ласково промовила вона і вибігла з прийомної.

З китайської переклали
Володимир СЕМЕНОВ та Євген МИХАЙЛЮК



КАЛІДОСКОП «ВСЕСВІТУ»

В НОГУ З ЧАСОМ. При одній з церков в місті Луїсвіл (США) буде збудований купальний басейн, тенісні корти, бар. З допомогою цих нововведень церковний староста вирішив розвіяти переконання в тому, що церква «надто консервативна і віруюча — зарадто старомодні», бажаючи цим самим залучити як найбільше нових віруючих серед молоді.

НЕПІСЬМЕННІСТЬ В ТУРЕЧЧИНІ. Як повідомляє газета «Улус», на прес-конференції, організованій федерацією вчительських товариств Туреччини, було наведено дані про стан освіти в країні. Згідно з цими да-

ними, щороку один мільйон дітей шкільного віку не відвідує школі. В Туреччині не вистачає 60 тис. вчителів, у 16 тис. сіл зовсім немає школ. У зв'язку з цим лише 30 процентів населення Туреччини вміє читати і писати.

ЗАБУЛИ ВИКИНУТИ. На одному з вокзалів у Неаполі два чоловіки на протязі кількох годин марно чекали на поїзд Неаполь — Казерта. Нарешті вони звернулися до чергового по вокзалу, який пояснив їм, що поїзд Неаполь — Казерта відмінено вже три десятиріччя тому. Однак пасажири пред'явили йому квитки, продані в Римі саме на цей поїзд.

ПОЛІЦІЯ ПРОТИ ПІТОНІВ. Біля села Тампені (Малайя) зібралася раптом велика кількість пітонів, серед них були п'ятиметрові. Перелікані селяни повідомили про напад змій

у поліцію. До села прибув великий загін поліцейських. Тимчасом пітони почали жорстоку бійку між собою і, коли поліцейські наблизились до них, являли собою величезний клубок, що, звиваючись, катився по землі. Поліцейські почали стрільбу з автоматів і рушниць, і, нарешті, через півгодини клубок пітонів розпався. На полі бою залишилося 60 пітонів, живі врятувалися в кущах.

МАРНА ПЕРЕСТОРОГА. Кореспондент англійського журналу «Букс енд букмен» розповідає, що він якось заплатив у продавця однієї з найбільших книжкових крамниць Лондона:

— Хто найчастіше купує у вас детективну літературу?

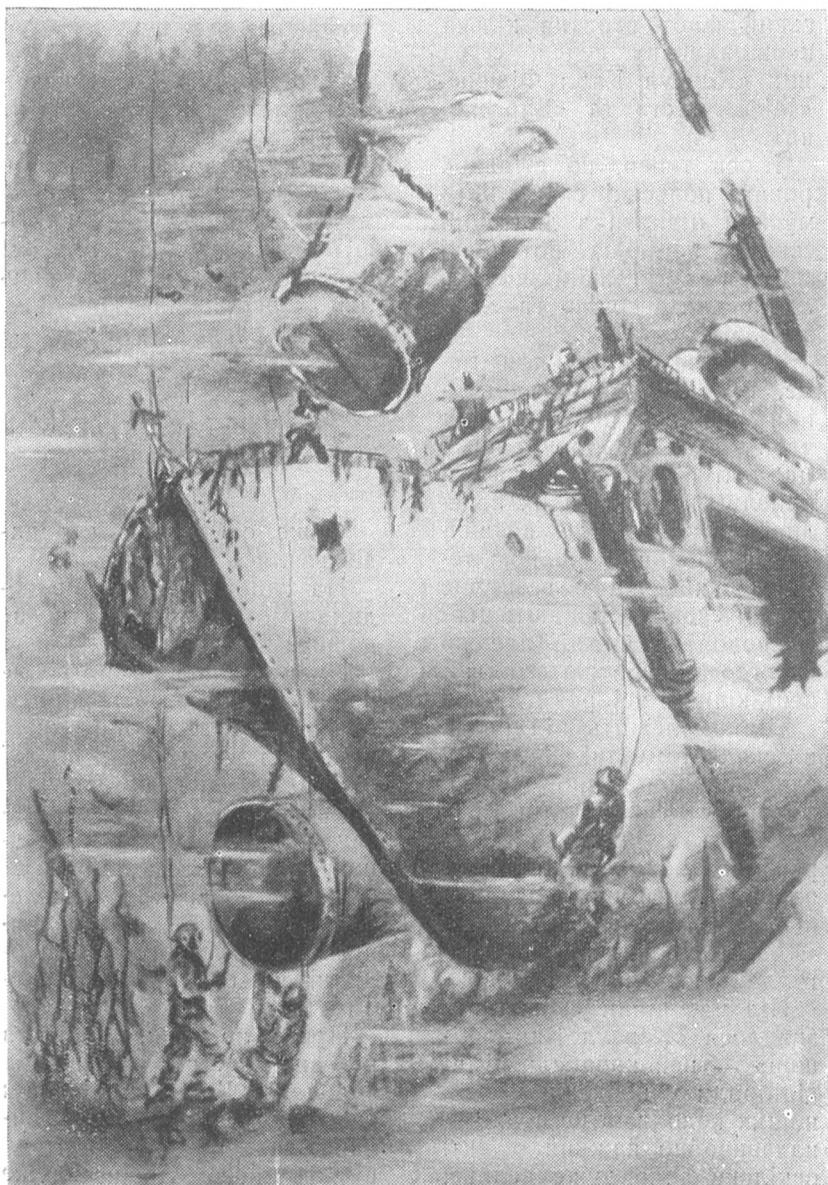
— Служителі церкви, — відповів продавець. — Але вони завжди вимагають, щоб я зняв суперобкладинку.

ШУКАЧІ ПІДВОДНИХ СКАРБІВ

Шведський літак ніс мене на північ, до берегів Норвегії, рівно над хмарами. Саме час підготуватися до того, що чекає мене в Алезунді,— вирішив я і розгорнув папку з газетними

вирізками. Лаконічні повідомлення про події — деякі з них зовсім недавні — складалися в моїй уяві в єдину картину, немов скельця мозаїки.

«...З часів війни на дні



гдинської гавані лежало фашистське військове судно «Гнайзенау». На побудову його корпусу пішли десятки тисяч тонн дорогоцінної першосортної сталі. Всередині корабля залишилося стільки кабеля, що ним можна було б двічі обмотати Землю по екватору. Електростанція корабля могла забезпечити енергією ціле місто з населенням у 200 тисяч чоловік. Після 340-денної роботи 6 вересня 1951 року робітники ПРО підняли це військове судно на поверхню».

Як і кожен мій співвітчизник, я знов, що ПРО — це польська організація водолазів, яка стала всесвітньовідомою завдяки своїм численним успішним операціям по підняттю затонулих чи потоплених кораблів. Читаю далі.

«...«Ястарнія», судно, також потоплене під час війни, лежало на глибині, відповідній висоті двадцятиповерхового будинку. Підняття його вимагало такої мужності, винахідливості та витривалості, що водолази прозвали це судно «підводним університетом». В резервуари, підведені під борти корабля, довелося накачати шістсот мільйонів літрів повітря. Коли судно, нарешті, виринуло на поверхню, сотні вугрів сковзнули з його палуби у хвилі...

Ця операція була проведена командами кораблів «Святovid» та «Смок», які працюють зараз в Алезунді. За своє досягнення водолази одержали премію

Польської Народної Республіки. Це було в 1954 році...»

В „БУХТІ ВУГРІВ“

Глибоко в сушу врізався алезундський фіорд. Уздовж його берегів розташувалося місто, назва якого в переведі означає «Бухта вугрів», а посередині фіорду стали на якір три кораблі під польськими пропорами.

Алезунд порівняно молоде місто — йому ще немає й ста років, — проте історія його багата на бурхливі події. В 1904 році місто було вщент знищене пожежею, а в 1945 жителі його стали свідками того, як німецькі кораблі, що стояли у бухті, один за одним ішли на дно...

Тут, власне, безпосередній початок нашої історії.

Я довго розшукував геройів того славного подвигу. Війна скінчилася чотирнадцять років тому, і колишні партизани давно вже повернулися до своїх мирних професій. Проте літопис тих подій зберігається в серіях людей — літопис боротьби країн синів норвезького народу проти фашизму.

Іхні з'єднання називались шетландськими загонами, бо Шетландські острови були сховищами та опорними базами для них. Вони підтримували безпосередній зв'язок між Англією та окупованою Норвегією, перепливаючи море на легких катерах, замаскованих під рибальські човни, для яких шторми в Атлантичному океані часто бували фатальними. Із ста борців цієї групи сорок чотири стали жертвами моря...

І ось, нарешті, після довгих гірких років неволі, прийшов великий день, який знаменував собою близьке визволення. Навесні 1945 року Норвегія, за винятком північної частини, визволена радянськими військами, все ще перебувала в руках німецьких фашистів. В але-

зундській бухті сконцентрувалися німецькі транспортні судна.

На світанку 17 березня над містом з'явився англійський розвідувальний літак. Він привів за собою 34 бомбардувальники типу «Москіто» і 12 винищувачів типу «Мустанг», які мали завдання знищити кораблі фашистів, що стояли у фіорді. Вибухи бомб злилися з пострілами зеніток німецької берегової та корабельної артилерії. Через кілька хвилин величезна заграва над затокою показала, що бомби влучили в плавучі мішенні. Укуси «Москітів» виявилися дуже болісними — фашистський флот втратив кілька першокласних суден, серед них «Консул Карл Фішер», «Івіс», «Лог» та «Барселона».

І ось тепер, по стількох роках, польські спеціалісти мусили підняти з дна морського кораблі, потоплені спільними діями бійців «шетландських загонів» та «Москітів».

...Водолази прийняли мене, як свого. Минув день — і я вже як повноправний член команди сиджу з ними на палубі, граю в карти, прислухаюся до тихих переливів гармонії, до неквапливих розмов. Головною темою всіх бесід є весь час єдине: «воно». Бажають цього водолази чи ні, але до «нього» повертаються кінець-кінцем усі розмови.

«Воно» лежить під нами, на скелястому дні фіорду, на глибині приблизно сорока метрів. «Воно» було колись сучасним судном, але на цей час «воно» так поросло водоростями, що водолази перед спуском жартують: «Ходімо, хлопці, вниз — прогуляемося по парку!»

Під час війни «воно» називалося «Консул Карл Фішер» — цей корабель німці відібрали у норвежців. Для наших водолазів це судно — надзвичайно важкий об'єкт, оскільки воно дуже велике,



і його ніс, який врізався у кам'янисте дно, лежить на десять метрів нижче корми. Тому наша команда вирішила: поки надворі літо, поки дні довгі, а шторми налітають не часто, вестимуться роботи по підняттю «Консула» — всім іншим кораблям доведеться зачекати.

РОБОЧИЙ ДЕНЬ ТРИВАЄ 27 ХВИЛИН

Отже, сімнадцять водолазів взялися за роботу.

На глибині 40 метрів людина може працювати не довше 27 хвилин.

Праця водолаза потребує надзвичайної обережності, бо помилляється він лише один раз у житті... З тисячі різних небезпек, що чатують на водолаза під водою, назву одну: корпус корабля пошматований вибухами бомб; якщо водолаз хоч легенько торкнеться повітряним шлангом гострої зазублини, це означатиме вірну смерть.

Проте не лише постійна небезпека утруднює працю водолаза. Коли, виконавши своє завдання, він по 27 хвилинах повертається нагору, підйом його триває дуже

дового. Цілих дві години мусить минути, аж поки його свинцеві підошви торкнуться палуби — бо по дорозі він мусить робити зупинки, щоб призвичаїти свій організм до зміни тиску. Коли б водолаз не робив цього, то через деякий час він захворів би на кесонну хворобу, яка виявляється по-різно му — здебільшого як сильні болі в м'язах. Від цієї хвороби лікують з допомогою спеціальної камери штучного тиску. Довгий час мусить провести хворий у цьому сталевому ящику; де його піддають поступовим змінам тиску, аж доки він не почне почувати себе краще...

І все ж, незважаючи на тяжку і напружену працю, кожен водолаз є втіленням сили й здоров'я. Ці люди — наймужніші з мужніх; їх обирають із сотень кандидатів, бо водолаз мусить мати сталеві нерви, вміти блискавично реагувати на несподіванки і, передусім, — бути холоднокровною людиною.

Новаку, звичайно, розповідають таку історію:

Кілька років тому один польський водолаз працював на затонулому судні, в трюмах і на палубі якого лежали останки загиблих моряків. Він саме скінчив свій «робочий день» і збирався підніматися, коли раптом щось торкнулося ззаду його скафандра. Водолаз обернувся і побачив просто перед собою роззявлену зубату пашеку, обрамлену скійовджею бородою. Від нервового шоку хлопець знепритомнів, і його ледве врятували.

Хлопцю довелося відмовитися від цієї професії. І причиною всього був ніхто інший, як надміру цікавий морський собака...

Наш корабельний лікар стежив за здоров'ям водолазів не лише на борту корабля. Він часто сам спускався на дно у повній, дуже важкій «водолазній уніформі».

Капітан Кубіцький інспектував хід робіт у легкому костюмі «фромена».

До речі, капітан, всупереч традиції, не був раніше професійним водолазом, хоч в армії він служив у спеціальних військах, а саме — парашутно-десантник.

БОРОТЬБА З МОРЕМ ПОЧИНАЄТЬСЯ

Завтра розпочнеться підняття.

Але сьогодні ввечері ми ще підемо в кіно. Проте «воно» не дає нам спокою: на екрані — фільм про водолазні роботи біля берегів Африки. Опівночі ми повільно повертаємося тихими вуличками міста до порту. Сідаємо в катер і з сумом озираємося назад, на далекі вогні міста, що спить спокійним, щасливим сном...

А втім, чи варто нам здирти цьому спокою? Чи задоволило б нас таке затишне, спокійне життя? Можливо, людям, що лежать зараз у спальнях тих теплих, вигідних будиночків, сняться пригоди, кораблі у відкритому морі, боротьба з розбурханою стихією!..

Та у нас мало часу на роздуми. Під страшною зливовою ми чекаємо нового дня: три кораблі на поверхні моря і чотири — на морському дні.

Водолазові Йозефу Малецькому погано спиться цієї ночі. По закінченні всіх підготовчих робіт, що передують підняттю судна, він останнім піднявся з дна фіорду. Коли починається нагнітання повітря в резервуари, прикріплени до бортів корабля, водолазові вже нема чого робити під водою. Бо якщо один з цих резервуарів відривається, то з шаленою швидкістю щугає вгору, розтрощуючи все, що трапляється йому на шляху.

Тому водолаз Малецький

трохи швидше, ніж звичайно, піднімався на поверхню...

А на світанку у нього з'являються ознаки кесонної хвороби — починають боліти м'язи на плечах. Проте, щоб не турбувати товаришів, які сьогодні розпочинають підняття судна, він мовчки терпить біль. Лише о сьомій ранку, коли біль стає нестерпним, він починає стогнати. Лікар, звичайно, вичитує йому за його «делікатність» і негайно відправляє до сталевої камери тиску.

У маленькому віконці видно сквильоване обличчя Малецького. Разом з усіма членами команди він трепетно чекає міті, коли «воно», так часто бачене в зеленій імлі морського дна, вирине на світло денне.

Проте «Консул Карл Фішер» не поспішає. Мінає близько сімнадцяти годин, аж поки він спливає — спливає на цілих три хвилини! Та потім зненацька скипає біла шипуча піна, судно зісковзує з тросів, що підтримують його, — і потім на воді залишаються тільки величезні бульбашки, що відмічають шлях, яким воно повертається на дно. Потужні компресори затихають. Всім стає ясно, що перший раунд у боротьбі з морем програвий...

Всі ми — водолази, матроси, глядачі — ставимо собі єдине питання: що це було — невдалий збіг обставин, незначна затримка чи провал усієї операції?

Вирішуємо розпочати все з самого початку.

Але й друга спроба закінчується невдало: розривається повітряний шланг. На третій раз водолази обмотують корпус корабля двокілометровим сталевим тросом з перерізом у 7,5 сантиметра. Для того, щоб підняти з дна фіорду чотири тисячі тонн металу, що були колись кораблем, треба «втопити» 1200 тонн — стільки важать повітряні резервуари.

„ГОРА“ ПІДНІМАЄТЬСЯ

Ми не могли дозволити собі далі витрачати час на підняття «Консула», бо вже починалася зима. Треба було спробувати підняти друге судно — «Лог».

Цей корабель, потоплений у березні 1945 р., мав на борту незвичайний вантаж: 1 600 тонн каміння, справжню гору, яка лежала на глибині 32 метрів на мулистому морському дні.

Частину каміння треба було вивантажити під водою з тим, щоб зменшити вагу судна. Водолазам доводилося робити це вручну.

Щоб не зіпсувати обшивки корабля, під троси були підкладені сталеві плити. В глибині, на якій працювали тепер водолази, температура води була майже однаковою влітку і взимку. Проте у верхніх шарах вода взимку сильно охолоджуvalася, а саме там мусили водолази бути довгий час на свою шляху з дна на поверхню. Тому вирішено було встановити там обігрівальні станції. Ці станції мають форму мішка, в який з корабля нагнітається тепла пара. В них усі водолази мусили проводити певний час.

Проте ще більших неприємностей, ніж холод, завдавав нам сильний західний вітер. Через нього доводилося раз у раз переривати роботу — іноді на кілька днів — бо вітер міг зірвати наш корабель з якоря.

Над «Бухтою вугрів» панувала північна ніч. Лише на чотири години небо трохи світлішало. Отже здебільшого доводилося працювати при свіtlі проекtorів. Та, нарешті, останній із семи резервуарів був прикріплений до корпусу корабля. Проте підняття доводилося відкладати до теплішої погоди, бо при температурі, нижчій від чотирьох градусів тепла за Цельсієм,



Взагалі ж іхня підйомна сила на 1800 тонн перевищує вагу корабля. Отже «Консул Карл Фішер» мусить неодмінно спливти на поверхню.

І він спливає. З пінястих хвиль виринає його порослий водоростями ніс. Компресори нагнітають повітря безузунно, невтомно, але за чверть години ніс починає хилитися вліво — спочатку злегка, але потім з наростиюючою швидкістю, нестримно...

Величезні фонтани води злітають майже на п'ятнадцятиметрову висоту. З правого борту зісковзує перший

резервуар: 180 тонн металу підстрибулють на п'ять метрів угору. За першим резервуаром злітають інші. Судно хилиться на бік і зникає під водою. Це — кінець...

Причину невдачі вдається з'ясувати лише через три дні. Повітропроводи й сталеві троси розірвалися біля клюзів. Два з чотирьох резервуарів, які були виготовлені на замовлення наших водолазів однією іноземною фірмою, не витримали тиску. Водолази й моряки зробили все, що від них залежало, виявивши неабияку винахідливість та витривалість.

повітропроводи могли зіпсу-
ватися.

Протягом двох довгих мі-
сяців жоден сонячний про-
мінь не торкався палуби на-
шого судна. Лише в лютому
сонце вперше посміхнулося
до нас.

І в лютому нам посміхну-
лося також щастя.

...Всі підготовчі роботи за-
вершені. Компресори, що ма-
ють нагнітати повітря в при-
кріплений до бортів «Лога»
резервуари, починають гуді-
ти.

Наступного ранку з'явля-
ються перші ознаки того, що
«Лог» починає рухатися:
маленькі бульбашки по-
спішно піdnімаються з мор-
ського дна. Після «сну»,
який тривав тринадцять ро-
ків, судно готується повер-
нутись до денного світла.

О 9.15 море «скіпає» —
вкривається білою піною від
безлічі бульбашок. Першими
з'являються резервуари, при-
кріплені до корми «Лога». Ще більше повітря подається
в носові резервуари. О 12.14 з води повільно з'яв-
ляється ніс корабля, а за
ним і крма. Їх зустрічають
напруженім, урочистим мов-
чанням.

«Лог» піднято на поверх-
ню!

Перший етап — підняття — на цьому закінчується.
Судно буксирують на мілководді і знову «садовлять»
на дно. Його крма лежить
тепер на глибині двадцяти
метрів, ніс — на семиметро-
вій глибині. Троси, до яких
приєднані кормові повітряні
резервуари, вкорочуються, і
4 березня знову починається
нагнітання повітря. Крма
трохи піdnімається над по-
верхнією, проте решта палуби
залишається під водою, і
отже ще неможливо розпо-
чати викачування води з
трюмів корабля.

Що ж робити? Якщо ко-
рабель, знову потоне, це буде
кроком назад. Коли б по-
щастило викачати воду з ма-
шинного відділення, то, мож-
ливо, «Лог» піднявся б ще

трохи вище. Та цей план ви-
являється нездійсненим:
стінки машинного відділен-
ня надто пошкоджені.

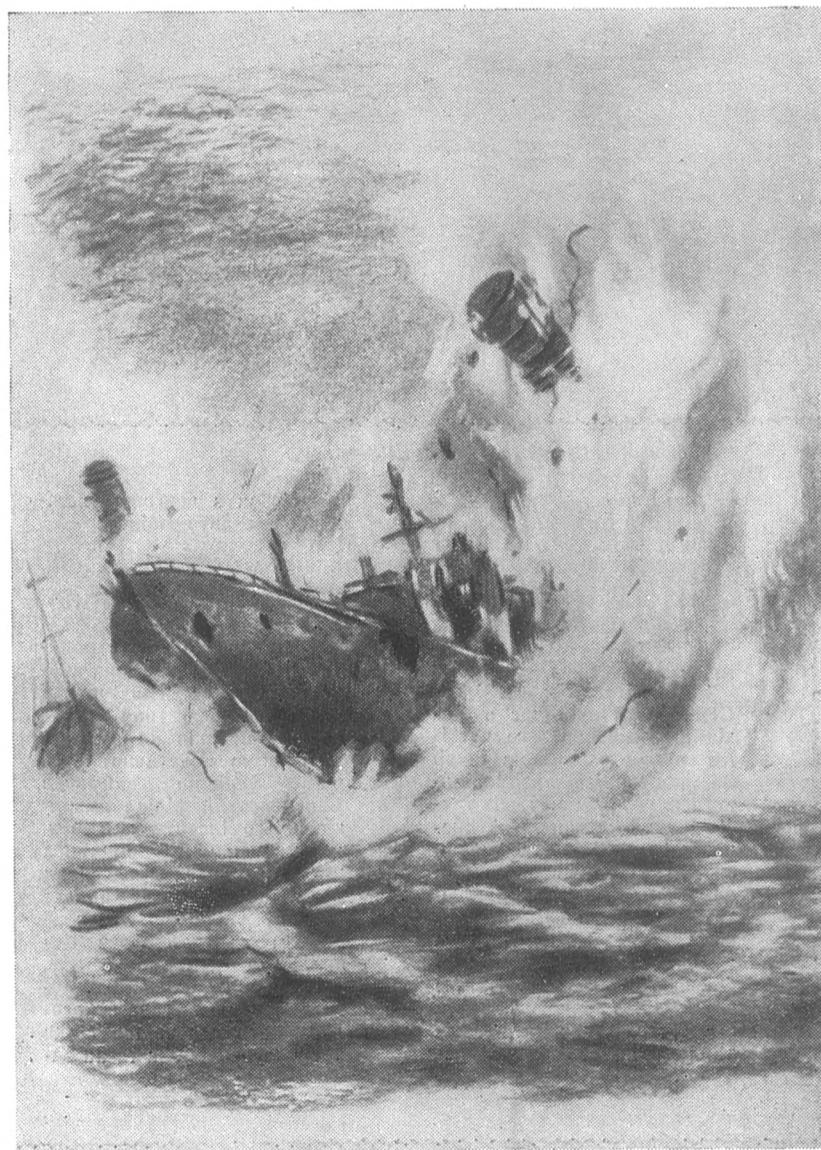
НОВЕ ВИПРОБУВАННЯ

У нас лишається останній
шанс: треба відшукати більш
зручне місце для затонулого
корабля (а в алезундському
фіорді це не легко зробити).
Приплів мусить віднести «Лог»
до такого місця, і тоді, як ми споді-
ваємося, його палуба з'явить-
ся над водою під час від-
пливу.

Таке місце ми знайшли
поблизу верфі. Тепер нам

треба було дочекатися пов-
ного місяця, бо тоді різниця
в рівні води під час припліву
і відпліву буде найбільшою.
Нарешті, три невеличкі ка-
тери обережно буксирують
«Лог» до наміченого місця.
Напередодні відпліву ми
гарячково гадаємо: повер-
неться «Лог» на морське
дно, як до цього «Консул
Карл Фішер», чи залишиться
на поверхні води? І знову
починаємо повільно на-
гнітати повітря в резервуа-
ри — щоб допомогти при-
роді.

Наступного ранку «Лог»
перетягають на мілкі-
ше місце. І знову ми почі-
наємо чекати відпліву.



Коли палуба корабля виринає з крижаної води, в руках приводяться всі насоси. Рівень води всередині судна поступово падає. Моряки лічати східці трапу, що веде до трюму «Лога». Кожні десять хвилин з води з'являється нова сходинка. Ось уже дві виринули з води... Третя...

Проте союзник знову пе-

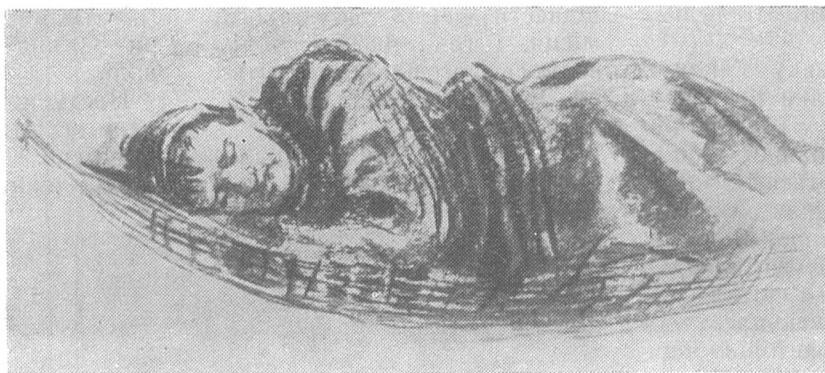
ретворюється на супротивника. Відплів припиняється. Нове випробування нервів, нова боротьба за кожну хвилину — чи вдасться підняти «Лог» до того, як води припліву знову ринуть у трюм корабля?

Море підкрадається вже до корабельної палуби. Залишається єдине — «Лог» треба перетягти ще ближче

до берега. І це вдається зробити.

Цієї ночі ми всі спимо дуже глибоким, спокійним сном. Ми знаємо, що найтяжче залишилося позаду.

Нептун, який сидить на своєму троні десь у морській глибині, втратив ще одну перлину із своєї скарбниці. І ця перлина — не остання.



КАЛІДОСКОП «ВСЕСВІТУ»

НЕБЕЗПЕЧНА ПРОФЕСІЯ. За останній час в Західній Німеччині все частіше грабують шоферів таксі. За пропозицією автомобільного клубу ФРН, у всіх таксі будуть встановлені спеціальні сигнали небезпеки: сирена та лампа-спалах на даху автомобіля, які включатимуться непомітно таємною кнопкою під килимом у ногах шофера. В місті Фленсбурзі всі таксі вже обладнані кнопкою «Тривога». Натиснувши на неї, водій негайно встановлює ра-

діозв'язок з черговим поліцейським автомобілем.

ОПЛОТ САМОСТІЙНОСТІ. Останнім часом в Таїланді увійшло в моду робити замість натуральних кирпичів носиків великих прямі носи західного типу. Переоброю носиків на носи за допомогою пластичної операції успішно займався Бангкокський філіал американського інституту краси, де вже наявіть збиралися перевести цей процес на конвеєр. Сміливий проект було б здійснено, коли б раптом не втрутилася Королівська таємна рада. Згідно спеціального урядового декрету в країні оголошується статус-кво щодо носів і «переробка їх на за-

хідний лад карається законом».

В «національних носах», як видно, королівський уряд вбачає оплот самостійності. Останній оплот, якщо врахувати ту політику капітуляції перед американським капіталом, яку цей уряд проводить.

ПІКЛУВАННЯ ПРО ПІДЛЕГЛИХ. Англійські урядові установи занепокоєні великою кількістю захворювань серед вищих та старших чиновників, які є результатом нехтування ходьбою пішки. Тому видано постанову, що надалі всі працівники «вищої й середньої категорії» мають щоденно ходити пішки від п'яти до шести кілометрів «у швидкому темпі».

* * *

З крихтами юності — що робити? Птахам розсипати?
Птахам розсипати можна, й можна в слова їх укласти.
Пурхнуть, зрадівши, та ще й по нові прилітатиме кожна
Пташка чи слово — усі надію рівно крилаті.

Що ж ти їм скажеш? — Нема! Більш немає,— мусиш сказати.
Віри поймуть? Не надійся! До пізньої хмурої ночі
Будуть чекати під вікном, крилами в шиби б'ючися,
І падати, мертві та вірні. Птахи й слова крилаті.

Політичні ямби

(Фрагмент)

Так кажете, шановний пане,
Мені політика не личить,—
Я фокусник, алхімік знаний,
Що варить зілля таємниче
Із слів, щоб саму суть найти в них,
Незмінний спец від справ містичних,
Інтуїтивних, інстинктивних,—
Всіх, як одна, аполітичних?

Я справді чаклавав немало,—
І що робив так, не жалію,
Бо це від муки лікувало,
Не раз приспало безнадію,
Та й просто,— музі для романсу,
Моїй аптекарці зальотній,
Чи для видінь, або для трансу,—
Аполітичний і самотній.

Аж сівши знову чаклавати
В своїй аптеці містечковій,
Побачив я вночі з кімнати
Крізь mrійну млу й захоплену повінь,
Що стало дніти... (Віти... квіти...) —
Хотів я вшкварить вірш ліричний...
А то Пожар Всесвітній світить —
Випадок явно політичний.

Пекельний жар мигтить криваво,—
Видніший світ — видніший ворог,
Вкрай збанкрутована уява
Втекла від вражень цих суворих.
Події вибухнули, й скочив,
Лишивши прилад алхімічний,
Здивовано проторши очі,
Поет, віднині політичний.

Бо в цім — з людьми зв'язок найглиб-
ший,
Бо в ній — снага й мета жива є,
Як нитку в голку засиливши,
Мене з життям вона зшиваває,
Вирує кров'ю в кожній зміні,
Напружена і електрична,
Проходить струмом по сумлінні
Політика ця поетична,

Бо лише вона мені відкрила
І суть віків, і звичну днину:
Епоху, що мене вродила
Й щодня народжує невпинно...

З польської переклав
Григорій КОЧУР

М и л о с е р д я

Що за рух незвичний
Панських авт., карет?
Чи нова вистава?
В кабаре бенкет?

Шофери невпинно
Трублять і кричать,
Поліцай свищуть,—
Вулиці летять.

Ясний пан і пані,
Панства тисяч сто—
Всі в гарячці скачутъ
На ходу в авто.

Хто живий, той мчиться —
Крик, юрба і стиск.
Фраки, хутра пишні
І циліндрів блиск.

Біжачи, ридають
Дами, «зорі» сцен,
Наче на тривогу,
Чути зойк сирен.

Кардиналу місце
Робить поліцай.
Там зомлів міністер...
— Гей, води подай!
І біжить вся влада,
І біжить прем'єр,
Сунуть дипломати,
Магістрат і клер.

І біжать панове
З опікунських рад,
Президенти банків
Прутъ, як на парад.

А кореспонденти —
На щитах антен.
Виуть пси на місяць,
Хоч не світить вдень.

І юрба зростає,
І гrimить, як grim.
Всі — в один провулок,
Всі — в маленький дім.

Душаться, товчуться,
Б'є вогонь з очей.
Всі — на одні сходи,
До одних дверей...

Сталась річ звичайна:
От якийсь бідак
Написав про себе
У газеті так:

Безробітний, хворий, обтяжений
численною сім'єю, благає милосердні
серця про допомогу.
— Цегляна, 73, кв. 101.

Як перечитали,
Позривались вміть.
До його квартири
Кожен мчить, летить.

Як то? Близькій, брат наш,
У білі, — це гріх
Не принести радість
На його поріг.

Брату не принести
Втішних, добрих слів,
Помочі, поради,
Так, як бог велів?!

Більш тёрпіть не буде
Долю навісну.
• • • • • • • • • • • • •
І мільйон зібрали —
На труну.

1927 рік.

Роздягальня у театрі

Вішають, та замість панства
Капелюхи, пальта, шалі.
Панство у долоні плеše,
Сміючись в гучному залі.

А повішеникам легко,
Бо начиники їх не стало.
До закінчення вистави
Їм гойдатися недбало.

Між погонами й кашкетом
Видатного генерала
Голови нема, а шкода,
Що на гак ще не попала!

I висить великопанське
Хутро, викинувши тіло.
Згадує, як у пустині
Бігати воно уміло.

Біля хутра плаш єдвабний,
Повен паходів парфуми,
По інерції ще диха
Дутими грудьми із гуми.

З професорського пальтечка
Жінчин світер виглядає.
Під ним — мокра парасолька.
Зверху — капелюх дрімає.

Як закінчиться вистава,
То під верески фінальні
Натовп кинеться шалено,
Мов на штурм, до роздягальні.

Та її із шумом раптом
Одежина вся покине,
Мов жива, у зал посуне,
В кріслах поляга на спини.

Обезсильена, безформна,
У фотелі сяде, все ще
Кланяючись гордим ложам,
Мертво в рукави заплеще.

А панів тимчасом будуть
Вішати, та це дурнія —
Хай, гойдаючیсь, чекають,
Аж спектакль глухий
скінчиться!

1932 рік.

Архангел

Ах, який то хват прекрасний,
Вихований, релігійний
І цілком аполітичний,
Абсолютно безпартійний.

Про високі ідеали
Збоку, крадькома шепоче.
А яким святым промінням
Світяться шляхетні очі!

Має він програму гарну,
Слушну і прямолінійну,
І цілком аполітичну,
І розкішно безпартійну.

Демократія, Культура,
Слова і Думок Свобода,
І між класами повсюди
Панувати має Згода.

Серце вироста, як чую
Ці тиради мелодійні
І цілком аполітичні,
І чарівно безпартійні.

Має бути Справедливість,
Щастя, Мир, Любов і Ласка
І Мистецтво чисте — словом,
Знаменитий світ, мов казка.

Я захоплений безмежно!
То ж бо, справді, рай біблійний
І цілком аполітичний,
І чудовно безпартійний..

«Божество,— кажу,— поете,
Все це гарно — розумію,
Тільки як це все зробити,
Увести конкретно в дію.

Всі тебе прийняти готові,
Як збавителя, надійно.
І цілком аполітично!
Абсолютно! Безпартійно!

Мій архангеле, пророче,
Хто ж дрібниці залагодить,
Хто людей з кайданів
звільнить,
Ощасливить і погодить».

Він задумався глибоко
І, зітхнувши елегійно
(Та цілком аполітично
І предивно безпартійно),

Найконкретніше, відразу
Поділився власним планом:
Розпочав Санктіссімусом,
А скінчив Гудеріаном.

Так з архангела полізло
Свинське рило реакційне
І цілком аполітичне
Абсолютно безпартійне.

1951 рік.

З польської переклад
Дмитро ПАВЛІЧКО

КУЛЬТУРНИХ

ЗВ'ЯЗКІВ

ДРУЖНІ
ВЗАЄМНИ

В Харківському державному музеї образотворчого мистецтва було відкрито виставку китайського художнього виробування з паперу. Цей древній вид мистецтва передається в Китаї з покоління в покоління.

В оригінальних виробах відображені чудові риси китайського народу — оптимізм, працьовитість, глибоке відчуття краси, обдарованість.

* * *

Нещодавно у Львові вдруге побувала на гастролях солістка Бухарестської опери Олена Черней, яка виступила в опері Бізе «Кармен» у головній ролі.

Львів'яни тепло зустріли молоду талановиту румунську співачку.

* * *

У березні 1931 року на Закарпатті побував видатний чехословацький письменник Іван Ольбрахт, який на власні очі бачив злідні, поневіряння верховинців Міжгірщини. В селі Колочаві він познайомився з сім'єю уславленого борця за визволення знедоленого народу Миколи Шугая і пізніше написав роман «Микола Шугай — розбійник».

Нещодавно в Чехословаччині вийшла книга «Іван Ольбрахт у знімках», в якій є цілий ряд фотографій письменника з часів перебування його на Закарпатті. Є тут кілька знімків, зроблених в с. Колочаві Міжгірського району: І. Ольбрахт з батьком та дочкою Миколи Шугая — Ганною.

Преса Німецької Демократичної Республіки про виступи Державного українського народного хору в Берліні

«НАЦІОНАЛЬ-ЦЕЙТУНГ»:

„На крилах величної пісні“

«Тисячі глядачів, що з захопленням дивилися виступи Державного українського народного хору, відчували, що тут, на крилах величної пісні, у вихорі стрімкого танцю радянський народ передавав нам свої дружні, сердечні вітання. Це був величезний, барвистий букет справжнього народного мистецтва.

Надзвичайно красиво прозвучала на початку концерта пісня «Реве та стогне Дніпр широкий» на слова українського національного поета Тараса Шевченка. Ліричні, тонкі, гармонійні наспіви змінювалися жартівливими піснями, веселими сучасними піснями трудівників. З великою майстерністю і любов'ю хор виконав «Лорелею» (пісня на слова Г. Гейне — Ред.).

Все, що виконував хор, йшло від серця й до серця — і зустрічалося громом оплесків, вигуками щирої вдячності».

«НЕЙС ДЕЙЧЛАНД».

„Україна постає перед нами в повній силі і красі“

«Води могутнього Дніпра, родючі поля, карпатські ліси, величні будови стародавнього Києва, вся Україна з її чудовими людьми постає перед глядачами в повній силі і красі, коли співає й танцує Державний український народний хор...

Які чудові мистецькі таланти з народу постали перед нами! Вони виявилися однаково і в мішаному співі й танцях, і в хоровому чоловічому жіночому виконанні, і в ніжному дівочому танці, і в стрімкому танці юнаків. Це прекрасний ансамбль найвищої майстерності... Виступи його талановитих виконавців надзвичайно збагатили наше уявлення про народне мистецтво в Радянському Союзі».



На фото: співаки з виступу танцювальної групи Державного українського народного хору. Фото вміщено в журналі «Цайт Ім Більд» (НДР).

НАШ ГОСТИ

До перебування на Україні урядової делегації іракської республіки на чолі з міністром національного керівництва доктором Фейсал ас-Самір.



На фото: зустріч іракських гостей у Київському аеропорту.

ДО ДЕКАДИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В БОЛГАРІЇ



— Ось що таке наша дружба — і взимку квітнуть її квіти!

Мал. болгарського художника
В. АНДРЕЄВА
(Журнал «Стріл»)

ДРУЖНІ ВЗАЄМИНИ

В Київському будинку літераторів відбувся урочистий вечір, присвячений 50-річчю з дня смерті видатного бразильського письменника Еуклідіса да Кунья.

З вступним словом виступив заступник голови президії Українського республіканського комітету захисту миру письменник П. Г. Тичина, доповідь «Еуклідіс да Кунья — національний герой Бразилії» зробила член-кореспондент Академії наук УРСР Н. Є. Крутікова.

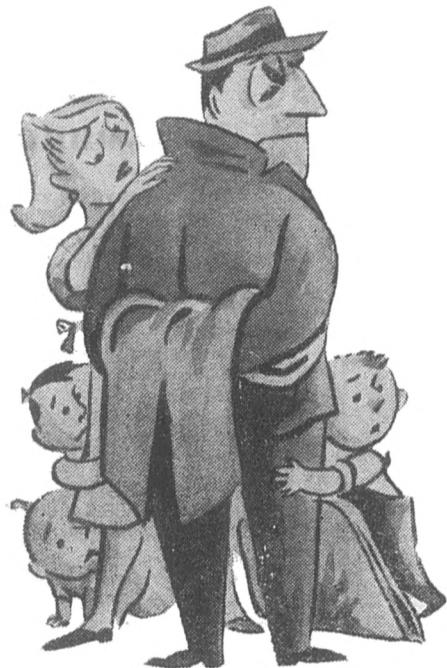
* * *

В сімнадцяти театрах нашої республіки з великим успіхом йде п'єса китайського письменника Цю Юя «Тайфун».

Кілька років йшла на сцені Кіровоградського драматичного театру п'єса Ван Ші-фу «Пролита чаша».

Тепер на українську мову перекладено п'єси «Безсмертя почуттів» Ван Цзяньміня, «Поділимо радість і горе» Ює Е, «П'ятнадцять тисяч монет» Чжу Су-гена і п'єсу-казку «Чарівна квітка» Жень Де-яо.

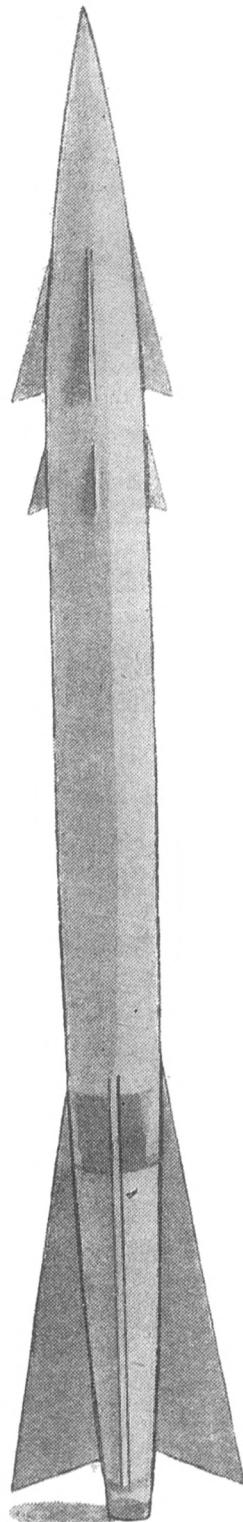
ХАОПЦІ,
НАШИХ
Б'ЮТЬ!



САТИРИЧНИЙ РОМАН

Малюнки американського художника Дедіні

Закінчення. Початок див. «Всесвіт» № 1, 1960 р.



МАКС ШУЛМЕН

7

Грейс Беннермен повісила трубку.

— Це Анжела Хоффа,— сказала вона.— Ми зайдемо до неї по дорозі

на збори.

— От хай йому грець! — зауважив Гаррі.— Адже вона живе десь у чорта в зубах!

— Сором тобі, Гаррі,— з докором у голосі мовила Грейс.

— Гаразд, гаразд, — зітхнув він.— Тоді швидше поїхали. Ти готова?

— Хвилинку. Піди скажи дітям на добранич.

— Слухаю, мадам.

Повісивши рушник, яким він допомагав Грейс витирати посуд, Гаррі вийшов з кухонної площасти, обійшов буфет, пересік умивальню, іdalню, кабінет, вітальню і піднявся нагору. Беннермени жили в модерному будинку, що його перший поверх являв собою велику залу, розбиту на кілька відсіків невисокими, до пояса, перегородками з полицями для книг та вazonів. Така система допомагала заощадити час, збільшити житлову площину, підтримувати чистоту в домі, але в той же час виключала для чоловіка будь-яку можливість сковатися від своєї родини.

Прогрес не торкнувся другого поверху: спальні та ванні кімнати були відділені одна від одної суцільними стінами. Увійшовши до спальні свого старшого сина Дена, Гаррі побачив усіх своїх малят. Сидячи на підлозі, вони уважно слухали Меггі Ларкін, яка теж сиділа на підлозі й читала їм детективний роман «Будинок примаря».

Хоч Денові вже сповнилось вісім років, Бадові — шість, а Пітеру — чотири, вони надзви-

чайно скидалися один на одного: кожен був милою, лагідною, опецькуватою, довірливою і вразливою дитиною. Інколи, дивлячись на них, Гаррі відчував у серці такий приплив ніжності, що йому на очі мимоволі наверталися слози, але невдовзі він уже скреготів зубами і молив бога, щоб той дарував ім хоч краплинку підступності, хоч крихту підлоти. Кожна дитина час од часу потребує прочуханки, але в якого батька підійметься на це рука, коли його діти схожі на живих іванців-ківанців, на обличчях яких написано «штовхніть мене, будь ласка»!

— На добраніч, хлоп'ята,— сказав Гаррі.— Ми йдемо на збори.

Ден підскочив і поцілував батька в шоку.

— На добраніч, тату,— витукнув він.

Бад цмокнув його в другу шоку.

— На добраніч, татуню,— гукнув він.

Пітер поцілував його в губи.

— Я люблю тебе, татоњку,— крикнув він.

Меггі Ларкін пильно стежила за цією сценою. На її устах не з'явилася схвальної посмішки; ні, навпаки, обличчя Меггі раптом спохмурніло.

— Містер Беннермен,— сказала вона,— я хотіла б з вами побалакати.

— До ваших послуг,— мовив Гаррі.

Меггі встала і разом з Гаррі вийшла в коридор, щільно причинивши за собою двері.

— Я слухаю,— сказав Гаррі.

— Пробачте, якщо я, може, втручаюсь не в свої справи,— урочисто почала Меггі.— Коли ви не захочете мене слухати, я не ображусь.

— Що ви маєте на увазі?

— Ваших дітей.

— А що з ними?

— Дозвольте поставити вам це ж саме питання, містер Беннермен. Що з ними?

— По-моєму, нічого,— стривожено забелькотів Гаррі.— Принаймні, я не помічав нічого особливого.

— Вам, часом, не доводилось чути, щоб вони брехали, крали чи лупцювали інших дітей?— запитала Меггі.

— Звичайно, ні!

— Ото ж то!— глибокодумно промовила Меггі.

— Що значить — «ото ж то»?— запитав спантеличений Гаррі.

— Містер Беннермен,— сказала Меггі, взявши його за рукав і безстрашно дивлячись йому в очі,— невже ви вважаєте це нормальним? Невже ви не усвідомлюєте, що на цій стадії емоціонального розвитку діти передусім цікавляться лише собою? Головне для них — це задоволення всі свої примхи, всі бажання. В цей період нормальні діти мусять бути байдужими до інших, егоїстами. Вони не бачать нічого поганого в тому, щоб брехати, обдурювати інших, красти, коли це допомагає їм задоволити свої бажання.

— Розумію,— мовив Гаррі, нервово силкуючись попустити тугий комір сорочки.— Це... це дуже цікаво, міс Ларкін. А зараз, пробачте...

Пальці Меггі сильніше обхопили його рукав.

— Ось це й непокоїть мене в ваших дітях, містер Беннермен. Вони надто хороші, надто чесні. Щось, видно, гальмує їхні нормальні природні імпульси.

— Можливо. Я...

— Ale це так не минеться,— провадила своє Меггі, не випускаючи Гарріного рука.— Шила в мішку не сховаєш. Прийде час, і все це неодмінно вилізе боком у бідних дітей — як сінна гарячка, астма, мігрень, а то, може, й коліт. Коли дитина чогось хоче і не може задоволити свого бажання, то від цього завжди страждає її тіло!

— Та що ви, міс Ларкін...

— Hi, містер Беннермен, це факт! Науковий факт.

Гаррі жадібно ковтнув повітря.

— Справді? — ледве чутно промовив він.

— Отже ви самі бачите, містер Беннермен, що це дуже серйозна річ. Згодьтесь зі мною — вашим дітям потрібна негайна допомога.

— Так, міс Ларкін,— сказав Гаррі, звільнюючи руку з її чіпких пальців.— Завтра вранці я обов'язково про це подбаю... Ale раз краще обійдемось без експериментів, згода? Давайте на сьогоднішній вечір залишимо дітей у спокої. О'кей, міс Ларкін? Га?

— O'кей.

— Дякую,— ледве видихнув Гаррі.— На добраніч.

— На добраніч.

Витираючи долонею спіtnіле чоло, Гаррі кулею злетів униз.

— Слухай, Грэйс,— гарячково зашепотів він,— не можна залишати дітей з цією дівчиною. У неї не всі вдома.

— Перестань, Гаррі...

— Я не жартую. Її треба відправити в божевільню. Це якась маньячка!

— Я знаю,— спокійно сказала Грэйс.— Вона мені теж виклала свої погляди на виховання.

— I ти не боїшся залишати з нею дітей?

— Аніскілечки.

— I домагатимешся, щоб її знову взяли на роботу до школи?

— Слухай, Гаррі,— мовила Грэйс, беручи його під руку й ведучи до машини,— Меггі молода дівчина, і голова в неї напхана неперетравленими даними про дитячу психіку... Ale загалом це хороша, розумна дівчина, яка, до того ж, любить дітей. Згодом вона прохолоне, і з неї вийде чудова вчителька. А в наш час, коли усюди страшенно бракує хороших вчителів, я не допушту, щоб місто втратило таку знахідку, як Меггі Ларкін.

Наблизившись до машини, Гаррі відчинив дверцята, пропустив Грэйс, потім зайшов з дру-

гого боку і сів за руль. За хвилину машина виїхала на вулицю.

— Ось побачиш, — сказала Грейс, помітивши, як Гаррі недовірливо кивнув головою, — перемелеться — мука буде.

— Хто зна, — скептично буркнув він.

— До речі, ще одне...

— Що?

— Зараз ми візьмемо Анжелу Хоффу, то, прошу тебе, будь уважніший до неї. Ти її завжди чомусь ігноруєш.

— Може, посадити її до себе на коліна? — спитав він.

— Будь серйозним, Гаррі. Мені од душі шкода Анжели. Не уявляю, як можна жити з таким чоловіком, як Оскар?

— Страшно подумати, — відповів він.

— То будь чесним з нею, добре, голубчику?

— Гаразд, Грейс, я буду чесним з нею.

— Впізнаю моого Гаррі, — мовила Грейс, цілюючи його в щоку. — Мого славного Гаррі.

Гаррі взяв її руку і по черзі задумливо лизнув кожен палець.

— Ти певна, що нам неодмінно треба їхати на ці збори? — спитав він.

Грейс звільнила руку.

— Так, старий шкарбун, — сказала вона. — Я певна.

8

Над дверима колихався американський пропор. Триста складаних стільців вишикувались рядами на рівній підлозі. Всю передню частину зали займала невисока платформа. На ній стояла трибуна арбітра, як за традицією називався голова міських зборів у Патнем-Лендінгу.

Сам арбітр ще не з'явився — до початку зборів залишалось п'ять хвилин — але в залі вже не було жодного вільного місця. Тут були репрезентовані всі три соціальні стани Патнем-Лендінга. Передні ряди захопили одягнені в шерсть та нейлон запальні сезонники, сповнені громадянських чеснот, ладні заради загального блага віддати до останньої краплі всю свою енергію, весь свій дар красномовства, все багатство своєї уяви.

За ними сиділи похмурі янкі, готові відбити чергову риторичну атаку за допомогою перевіреної тактики демагогічних обіцянок, затримок, тяганини і зволікань. Задні ряди займали італійці, які здебільшого голосували заодно з янкі, але діставали від зборів куди більше задоволення. «Міські збори, це як опера, — не раз казав батько Гвідо, Вітторіо ді Маджо, — виходить один, співає арію, потім вискачує другий і вstromляє йому кинджала в спину!»

В центрі сектора сезонників, осяяна ореолом слави, сиділа Бетті О'Шіл, голова КВУСФПП — Комітету вивчення умов для

спорудження фабрики переробки покидьків. Бетті, млява, скромна тридцятирічна молодиця, ніколи не сподівалась досягти таких вершин політики, проте, слід сказати, слава її була цілком заслужена. Кілька тижнів підряд її чоловік і дві неповнолітні дочки харчувалися консервами й самі стелили собі постелі, в той час як Бетті О'Шіл пріла над бюлетенями американської служби охорони здоров'я, вивчаючи досвід знищення гниючих та негниючих покидьків у інших штатах; вона розіслала анкети всім санітарним інспекціям Америки, об'їздила її обійшла всі смітники та звалища Ферфільдської округи та Лонг-Айленда. Її зусилля не пропали марно. На відміну од багатьох попередніх проектів, відхилених і забалотованих, як надто дорогі та непрактичні, план Бетті, на думку всіх її друзів, обіцяв вірну перемогу.

Поруч з Бетті сиділа Грейс Беннермен, даючи їй останні настанови, немов секундант дуелюту перед поєдинком. Вона заспокоювала знервовану Бетті, запевняла її, що перемога забезпечена, і обіцяла втрутитися особисто, коли б раптом янкі вдалися до якихось підступних махінацій. Грейс була більше, ніж інші, зацікавлена в успіху Бетті, бо саме її належала ідея витягти Бетті з темряви і довірити їй відповідальну посаду голови КВУСФПП. Інші, досвідченіші дами висуvalisya на цей пост, але Грейс сказала: «Ні, дівчата, давайте оберемо Бетті О'Шіл. Адже Бетті гладуля, а гладулям передусім потрібна любов і підтримка». Звичайно, «дівчата» враз оцінили залізну логіку цього аргументу. Тепер всі вони могли поздоровити одна одну не тільки з безсумнівною перемогою, але і з народженням нового громадського діяча.

Рядом з Грейс сидів похмурий Гаррі Беннермен, шкодуючи, що сьогодні міські збори, а не збори АБВ. В залі Асоціації стояли крісла з бильцями, і людина могла спокійно собі заснути. А тут так і дивись, щоб не звалитись на підлогу з цих паршивих складаних стільців і не проламати собі черепа.

Поруч з Гаррі примостилася Анжела Хоффа. Дивлячись на його змарніле обличчя, сонні очі, одвіслу щелепу, вона думала: «О, так! Це справді невдоволений чоловік! Ні, він не вислизне з моїх рук!» І Анжела енергійно замахала віялом, обдаючи Гаррі п'янким ароматом «Беллоджи».

Хвиля парфумів прокотилася по рядах і досягла першого старійшини Меннінга Соу. Його довгий білій ніс помітно засіпався, хоч загалом обличчя залишалося, як і раніше, скам'янілим.

Справа і зліва од нього сиділа Ісаак Гудпасчер та Джордж Мелвін, торговець нерухомим майном. Обидва крадькома скоса позирали на застигле лице Меннінга, силкуючись здогадатись, яку таємницю приховує од них старий пес. Чому він сьогодні такий впевне-

ний, що сезонників можна не боятись? Але непорушне, як у сфінкса, обличчя Меннінга було непроникним.

Арбітр піднявся на платформу, зайняв своє місце на трибуні і стукнув молотком, вимагаючи порядку. Арбітр, високий шістдесятирічний чоловік в окулярах, був своєрідним гібридом — янкі-сезонником. Він народився і зріс в Патнем-Лендінгу, але працював адвокатом у Нью-Йорку. Стоячи однією ногою в кожному таборі, він задовольняв як консервативних янкі, так і радикальних сезонників, і вже десятий раз підряд обирається арбіром.

— Сьогоднішні міські збори вважаю відкритими, — сказав він. — Перше питання порядку денного — доповідь місіс О'Шіл, голови Комітету вивчення умов для спорудження фабрики переробки покидьків... Прошу, місіс О'Шіл.

Бетті ще не встигла підвістись, як Меннінг Соу зірвався на ноги.

— Містер арбітр! — вигукнув він.

— Слухаю, містер старійшино! — відповів арбітр.

— Перед тим, як почнуться збори, я хотів би зробити надзвичайно важливе повідомлення.

Ісаак Гудпасчер та Джордж Мелвін обмінялися вдоволеними посмішками. Молодця цей Меннінг! Він слів на вітер не кидає. Зраз він їм покаже, де раки зимують. Хитрий ліс!

Бетті О'Шіл повернула до Грейс Беннермен перекошене одівачко обличчя.

— О боже! — простогнала вона, кусаючи пальці. — Він щось надумав! Якщо він заріжє мою промову, я повішусь! Зупини його, Грейс! Зупини цього старого лиходія!

— Не турбуйся, зараз я його заткну! — зловісно промовила Грейс, і в ту ж мить, немов фурія, схопилася з місця, страшенно здивувавши напівсонного Гаррі. Він уже звик до того, що Грейс завжди була збуджена на зборах, але сьогодні з нею трапилося щось надзвичайне. — Містер арбітр! — крикнула вона, і цей вигук розлігся в залі, мов пістолетний постріл.

Гаррі підвів голову: такою він її ще ніколи не бачив.

— Так, місіс Беннермен! — відповів арбітр.

— Мені невідомо, який новий трюк вигадав перший старійшина, — з жаром почала Грейс, — але я твердо знаю одне: він заклятий ворог нового проекту побудови фабрики переробки покидьків і він не зупиниться ні перед чим, щоб занапастити його. Що ж, хай спробує! Хай тільки посміє спробувати! Але не зараз! Я хочу нагадати вам, містер арбітр, що ці збори проводяться відповідно до парламентської процедури і що першою на порядку денному стоїть доповідь голови КВУСФПП. Меннінг Соу зможе виступити пізніше, коли йому хочеться, але зараз слово має Бетті О'Шіл!

Сектор сезонників відповів на цю заяву спріжнім громом оплесків; кілька попутників у всіх кінцях залу загорали «браво». Гаррі дивився на Грейс і не вірив своїм очам. Невже це його дружина? Чи, може, це якась тигриця, баламутка, заколотниця? Та хто б це не був, Гаррі жадав її.

Анжела Хоффа дивилася на Гаррі. «Які в нього сумні очі, — думала вона. — Скільки в них нестримного бажання! О нещасний страждальцю, скоро прийде кінець твоїм мукам і я загою всі рани в твоєму серці!»

— Місіс Беннермен має рацію, містер перший старійшино, — звернувся арбітр до Меннінга Соу, коли оплески трохи вщухли. — Вам доведеться почекати своєї черги.

Меннінг сів, не промовивши жодного слова. Ісаак Гудпасчер та Джордж Мелвін нервово перезирнулися. Перша торпеда старійшини виявилась мокрою хлопавкою.

— Слухай, Меннінг, — пошепки запитав Ісаак, — ти й зараз певен, що ми ім утримо носа?

— Певен! — байдорю відрубав Меннінг. В його крижаних очах не було й тіні сумніву.

Ісаак знияв плечима і зосередив усю свою увагу на промовцеві.

Бетті О'Шіл стояла на платформі, стискаючи в тремтях руках пачку дрібно списаних папірців. Набравши повні груди повітря, вона щільно стулила свої товсті коліна і, ледве переборюючи хвилювання, почала промову.

— Методи знищення покидьків розділяються на три великі категорії, — сказала вона високим, чистим голосом. — Найпоширеніший з них — це так званий санітарний землезасипний метод, який застосовується і в нас у Патнем-Лендінгу. Але, як ми всі добре знаємо, цей метод ніяк не можна визнати задовільним, бо він насправді зовсім не санітарний: він спричиняється до страшенної смороду і вимагає постійних пошукув нових лощин для звалищ, як тільки старі засипані.

Другий метод — це сміттєспалювання. Цей метод набагато ефективніший, ніж землезасипний, але власті Патнем-Лендінга вже кілька разів відхилили пропозицію збудувати сміттєпальну станцію, посилаючись на значні витрати, необхідні для її спорудження.

Нарешті, третій метод — це те, що я назвала б методом завтрашнього дня. Це перетворення покидьків на добриво. Це не тільки високоефективний і дешевий спосіб, але й надзвичайно корисний для фермерів та садівників Америки. Зараз у США існує декілька великих компаній, які займаються перетворенням покидьків на добриво для продажу. Найбільша з них — Грейтнекська корпорація «Покидькогриз» на Лонг-Айленді. Я мала кілька бесід з містером Емілем Веткусом, вице-президентом та генеральним директором «Покидькогриза», і з радістю доповідаю, що він уважно ознайомився з проблемою покидь-

ків у Патнем-Лендінгу і вважає, що «Покидькогриз» цілком справиться з нею.

Містер Веткус пропонує збудувати в нашому місті фабрику, яка перемелюватиме покидьків і обертаєм іх на добриво хіміко-бактеріологічним способом. Він гарантує, що фабрика працюватиме без зайвого шуму та смороду. За переробку кожної тонни покидьків корпорація братиме з міста всього три долари, що заощадить нам сорок два відсотки теперішніх витрат і, головне — запам'ятайте це, — «Покидькогриз» збудує фабрику за свій кошт. Патнем-Лендінг не платитиме жодного цента! Єдине, що від нас вимагається, це виділити земельну ділянку для побудови фабрики.

З великим задоволенням я доводжу до відома присутніх, що таке місце знайдено. Це наш Гнилий Пустир уздовж Приморського тракту. Отже, я висуваю пропозицію купити чотири акри землі на Гнилому Пустирі, передати їх корпорації «Покидькогриз» і вступити в нову, світлу добу раціонального знищення покидьків у Патнем-Лендінгу. Дякую за увагу!

Ще не встигла Бетті О'Шіл зійти з платформи, як Джордж Мелвін зірвався на ноги.

— Стійте! Стійте! Стійте, ради бога! — в паніці зарепетував він.

Гнилий Пустир належав Джорджу, і в нього не було жодної охоти віддавати його під фабрику переробки покидьків. Адже це була приморська зона, дорожча за платину, незважаючи навіть на те, що в години великих припливів вона частково зникала під водою. Варто дати їй привабливу назву — ну, хоча би Голова Пірата — і її можна продати по п'ятнадцять тисяч доларів за акр!

Коли ж цій клятій О'Шіл доведеться давати землю для фабрики переробки покидьків, — а в цю мить Джордж не бачив іншого виходу, — то хіба в нього мало прекрасних болтів та драговин?

— Слухайте, місіс О'Шіл, — мовив Джордж, запобігливо посміхаючись. — З вами я буду цілком одвертим. Гнилий Пустир ніяк не годиться для побудови фабрики — адже його щодня заливає приплив. Як я розумію, вам потрібна суха ділянка — і я знаю, що вам порадити.

— Ні, сер, — відповіла Бетті, — нам потрібний саме Гнилий Пустир.

— Чому? — занепокоєно вигукнув Джордж.

— А тому, що він на березі моря і має хорошу якіру стоянку, — сказала Бетті. — Ми з містером Веткусом оглянули всю околицю, перш ніж зупинилися на Гнилому Пустирі. Як я вже казала, корпорація «Покидькогриз» міститься в Грейтнеку на Лонг-Айленді, тобто на північному узбережжі Лонг-Айленда. Вони збираються перепливати Сандську затоку й вивозити добриво на бар-

жах, а це означає, що їм буде потрібен причал з хорошою якірою стоянкою.

— Зроби що-небудь, ради бога! — просив Джордж до Меннінга Соу. — Ти ж казав, що нам нічого турбуватись. А тепер, бачиш, в яку халепу ми встряли!

Меннінг підвівся.

— Містер арбітр! — крикнув він.

Грейс Беннермен скопилася з місця.

— Містер арбітр! — закричала вона. — Дозвольте зробити зауваження щодо процедури зборів!

— Будь ласка, місіс Беннермен, — сказав арбітр.

— Mісіс О'Шіл внесла пропозицію, — мовила Грейс. — Зараз можна говорити лише про цю пропозицію.

— Зауваження приймається, — сказав арбітр. — Містер перший старійшино, ви хочете говорити про цю пропозицію?

— Тут, здається, згадували про купівлю землі, — відповів Меннінг. — Я хочу сказати кілька слів саме про це — про купівлю землі.

— Будь ласка, містер перший старійшино, — сказав арбітр.

Меннінг не кваплячись вийшов на платформу, обернувшись лицем до своїх виборців і коротко проказав:

— Армія Сполуки Штатів купує в Патнем-Лендінгу сто акрів землі. На ній буде встановлено батарею противовітряних ракет типу «найк».

В залі запала мертві тиша. Цілу хвилину приголомшенні патнем-лендінгці сиділи, роз'явивши роти, і кліпали очима. Ніхто не промовив жодного слова.

«Грім і блискавка! — подумав Ісаак Гудпасчер. — Так ось чого Меннінг був такий впевнений, що на сьогоднішніх зборах нічого не трапиться! Яка новина! Яка грандіозна, приголомшлива, потрясаюча новина!»

Першим заговорив арбітр.

— Містер старійшино, — мовив він, — чи правильно я вас зрозумів? Армія збирається встановити в Патнем-Лендінгу ракетну батарею?

— Так, — сказав Меннінг.

— Для чого? — запитав Родні О'Шіл, чоловік Бетті. — Для чого встановлювати ракетну батарею в такому тихому містечку, як Патнем-Лендінг? Адже в нас немає ні заводів, ні кораблів, ні жодних воєнних об'єктів.

— У нас немає, — мовив Меннінг, — зате в Бріджпорті є. Сьогодні я розмовляв з одним чоловікою з Пентагону, і він пояснив мені, що ми входимо до кільця навколо Бріджпорта. Вони також ставлять ракетні батареї у Вестпорті та Ферфільді. Це називається системою всеосяжної оборони на той випадок, коли ворожі літаки спробують бомбардувати бріджпортські заводи.

— В якому місці купує армія ці сто ак-

рів? — підводячись з місця, спитав Джордж Мелвін.

— На Коржовому Пагорку,— сказав Меннінг.

— Ек! — промовив Джордж Мелвін і важко повалився на стілець.

Двісті акрів землі на Коржовому Пагорку належали Джорджу Мелвіну. «Якщо армія візьме половину землі під полігон для ракет, — уолос стогнучи, подумав він, — хто ж тоді захоче ставити будинки на другій половині?»

— Мені здається, що армія може знайти інше місце, ніж Патнем-Лендінг, для встановлення батареї, — зауважив собаківник Генрі Стейнберг. — Навішо ставити ракети, бензосклади та арсенали з атомними снарядами в самому центрі нашого міста?

— А діти?! — вигукнула Грейс, знову зриваючись на ноги. — Слухайте мене, друзі, — мовила вона глухим від хвилювання голосом, звертаючись до всього залу, — слухайте мене всі! Ми можемо сперечатися між собою з багатьох питань, але всіх нас об'єднує одне: ми любимо своїх дітей. Невже ж ми будемо сидіти, склавши руки, і допустимо, щоб на наших очах їх спопелили, пошматували чи на все життя покалічили ракети, що вибухатимуть над нашим містом? Ні! Наш священний обов'язок — боротися проти цього! Ми повинні тісніше згуртувати наші лави і спільними зусиллями перегородити жахливій небезпечній зброї дорогу до нашого міста. Ми повинні зберегти життя дітей, яких спородили!

Вдруге за цей вечір Грейс викликала бурю оплесків, але зараз аплодував не тільки сектор сезонників, а вся зала. Грейс зустріла цю овацию з високо піднятою головою; в її очах блищають слізози, її щоки горіли, а груди здіймалися від нестремного хвилювання. «Богиня, — благоговійно подумав Гаррі. — Богиня vogю, пристрасті й натиску».

Він взяв її за руку і лагідно посадив на місце.

— Слухай, Грейс, — гарячково зашепотів він, — я знаю, що завтра в тебе Червоний Хрест, що в суботу день народження Бада, що в неділю будуть гости, а в понеділок Піту ставитимуть зубну пластинку... Може, у вівторок?

— Що? — спітала Грейс, не чуючи його, бо всю її увагу заполонили схвильовані промови, які зараз виголошувалися звідусіль без жодного порядку.

— Може, у вівторок? — повторив Гаррі. — Я кажу про те, щоб поїхати удвох до готелю «Конкорд». О'кей?

— Гаррі, ради бога...

— О'кей? — наполягав він. — О'кей?

— О'кей! — нетерпляче відповіла Грейс. — А зараз краще слухай!

Серед загального гелготу виділявся голос Джорджа Мелвіна.

— А як це відіб'ється на вартості нерухомого майна? — питав він. — В мене є двісті ак-

рів землі на Коржовому Пагорку. Сотню акрів забирає армія. Кому ж я продам решту? Хто захоче ставити будинок поруч із ракетною базою?.. І не думайте, що тільки я постраждаю. Ви всі домовласники, і у ваші будинки вгачено чимало грошей. Скільки ж, по-вашому, воно коштуватимуть після того, як армія переворить це місто на ракетний тир?

— А що буде з нашими дочкиами? — зарепетувала організаторка аматорських спектаклів Лора Бошам, драматично заламуючи руки. — Що станеться з нашими юними невинними донечками, коли до міста вдереться п'яна, розбещена солдатня?

— Знаєте, в чому найбільша іронія? — запитав Девід Коулмен, художник-карикатурист. — Найбільша іронія в тому, що «найк» нікуди не годиться! В мене є знайомі льотчики, і вони мені казали, що на останніх випробуваннях «найк» не міг влучити в клуню за сто футів! І, уявіть собі, армія пишається цим брязкалом і навіть не хоче співробітничати з авіацією.

— Тоді на якого нам біса ці «найки»? — вигукнула Лора Бошам. — Вони занапастять наших дочек, знецінять наші будинки, зруйнують наше місто, а самі нікуди не годяться!

— Навішо зайві балачки? — розважливо мовив Меннінг Соу. — Коли армія вирішила встановити батарею, вона встановить батарею.

— Це ми ще побачимо! — похмуро гукнула Лора Бошам. — Містер Соу, хто розпоряджається цими «найками» і де його знайти?

— Полковник Торвальд, — відповів перший старійшина. — Він на Лонг-Айленді, у фортеці Тоттен.

— Гаразд, — промовила Лора Бошам. — Я пропоную обрати делегата, який відвідає полковника Торвальда і скаже йому в найсильніших виразах, що в Патнем-Лендінгу не можна встановлювати ракетну батарею.

— Близкуча ідея, — погодився Джордж Мелвін. — Треба обрати людину, яка вміла б сильно висловлюватись — якогось письменника, або що.

— Так! — раптом підскочила Грейс. — Мій чоловік — письменник, і неабиякий! Гаррі, ти складеш протест, га?

— Що? — заблімав очима Гаррі.

— Чудово! — вигукнула Лора Бошам. — Я знаю, що ви зробите це, як слід, містер Беннермен. Але треба не гаяти часу. Коли ви зможете скласти його?

— Ну... — мовив Гаррі, блимаючи ще швидше.

— Він напише протест у неділю, — сказала Грейс, — відредактує його в понеділок, а у вівторок одвезе до форта Тоттен.

— Вівторок! — зойкнув Гаррі.

Грейс здивовано глянула на нього.

— Так, у вівторок. А в чому річ?

— Ну ти ж сама... — почав був Гаррі, але вчасно прикусив язика. Хіба ж можна було

розвісті цілому місту, що на вівторок він призначив побачення власній дружині, а вона вже встигла про це забути?

— Отже, вівторок, гаразд? — спітала Грейс.

— Мг,— одвертаючись, ледве чутно пробуромотів він.

Анжела Хоффа помітила вираз його обличчя і потерла руки. Останні сумніви розсіялися: яблучко дозріло, і його треба було зірвати. Залишалося тільки визначити, коли і де.

— Леді і джентльмені,— сказав Меннінг Сой.— Вже пізно — доведеться закрити збори.

— Підтримую пропозицію, — вигукнув Джордж Мелвін.

— Лапочко,— звернулась до Грейс Бетті О'Шіл,— а як же з нашою фабрикою?

Грейс нетерпляче замахала руками.

— Наступного разу, Бетті. Сьогодні не до цього.

— Здається, ти маєш рацію,— мужньо погодилася Бетті.

— Надійшла пропозиція закрити збори! — вигукнув арбітр.— Хто за, прошу...

— Я-а-а!.. — прокотилося по залу.

Люди купками виходили на вулицю. О'Шілі, Стейнберги, Бошами та Коулмені обстутили Грейс.

— Давайте поїдемо до ресторану та як слід обміркуємо цю справу,— запропонував Родні О'Шіл.

— Неодмінно, — мовила Грейс. — Ісьмо, Гаррі!

— Я не хочу до ресторану,— накопилив губи Гаррі.— Я хочу додому.

Анжела Хоффа радісно посміхнулася.

— Правду кажучи, голубко,— мовила вона до Грейс,— мені теж треба бути вдома. Я візьму таксі і поїду.

— Дурниці,— сказала Грейс,— Гаррі з радістю одвезе тебе, якщо він справді не піде з нами. Може, підеш, Гаррі?

— Hi!

— Ти не хочеш повечеряти у Фетсо?

— Hi!

— Гаразд, любий,— мовила Грейс і, підвішившись навшпиньки, шмокнула його в щоку.— Не турбуйся за мене. Мене підвезуть. На добраніч, Анжело.

— На добраніч, золотко,— посміхнулась Анжела.— Дякую за оренду чоловіка.

— Зайдіть, вип'ємо по чашці кави.

— Hi, дякую, Анжело, я, мабуть, поїду...

— А віскі?

— Hi, дякую.

— Може, коньяку?

— Спасибі, Анжело, я справді...

— Ну, що б вам іще запропонувати? — з удаваним відчаем вигукнула Анжела.— Пи-

9

ріжків з кишмишем? Солодких коржиків? Мое прекрасне біле тіло?

— Ха-ха! — нервово відповів Гаррі, відганяючи од себе спокусливий образ білого тіла Анжели.

— Ну, годі вам, заходьте,— промовила Анжела, міцно стискаючи його руку.— Ваша дружина розважається в ресторані Фетсо, мій чоловік в Голлівуді, а чим ми гірші? Ходімте, вип'ємо, втішими одне одного!

— Що ж, коли не надовго... — згодився він і почвалав слідом за Анжелою до її оздобленої кипарисовим деревом вітальні.

— Це, мабуть, дуже нетактовно з моого боку,— сказала Анжела,— але, пробачте, я піду одягну щось легше.

— Будь ласка,— мовив Гаррі, відчуваючи раптовий приплив хвилювання. Він переглянув задосить кінофільмів, щоб знати, що саме мають на увазі жінки, коли кажуть, ніби йдуть одягти щось легше.

— А ви приготуйте напої,— сказала Анжела.— Я зараз повернусь.

Гаррі провів Анжелу до самих сходів довгим уважним поглядом. За десять років подружнього життя він, як і всякий жонатий американець, не раз загорався, вглядівши гарну, хоч і чужу, молодицю. Але це коротке захоплення було не стільки плотським, як споглядальним — він спокійно міркував про те, які в ній повинні бути ноги, талія, плечі. Майже як науковець.

Але зараз, стежачи за розкішними контурами Анжеліної постаті, Гаррі відчув, як хвиля трепету пройшла по всьому його тілу. Йому нараз сяйнула думка, що сьогоднішня зустріч з Анжелою могла б вийти за межі теорії. Анжела була доступною.

Першим імпульсом Гаррі було тікати. Він ще ні разу не заплямував своєї вірності Грейс — і не через якісь там високі моральні принципи, а просто тому, що нікого більше не бажав. Чи варто ганьбити прapor сьогодні?

«Hi, це смішно,— сказав він сам до себе, прямуючи до серванта.— I не тільки смішно, це образа для Анжелі. Адже в місті у неї найчудовіша репутація. Які в тебе є підстави гадати, що цього вечора вона буде легковажно?.. Hi, хлопче, ти просто мариш. Анжела ж сама сказала, що ми лише вип'ємо і втішими одне одного».

«А що, коли раптом їй заманеться більше, ніж пити й втішати мене,— подумав він, наливаючи собі чарку віскі з содовою.— Що, коли вона зараз спуститься по сходах у легенько-му негліже і пришпилить тебе до килима? Та, врешті, хіба це так страшно? Хіба вдома на тебе щось чекає краще? Взагалі, що чекає на тебе вдома?»

Від цієї думки у серці в Гаррі закипіла лють, і він одним духом вихилив повну чарку віскі. Якщо сьогодні він і скочить у гречку з Анжелою,— звичайно, це лише припущення,

але все-таки,— то нехай Грейс нарікає сама на себе. Коли б вона не подалася до рестору, він зараз був би вдома, а не в Анжели. Більше того, коли б вона не була вічно зайнята клятими громадськими та господарськими справами, він навіть і не подумав би шукати собі краль десь-інде.

В усьому, що б не трапилось, винна сама Грейс. Йому не потрібна була ні Анжела, ні жодна інша молодиця, ніхто, крім власної жінки. Та ба — це було однаково, що намагатися дістати квиток на оперету «Моя красуня»¹.

Переклавши всю відповідальність на другину, Гаррі з чистим сумлінням став обмірковувати насущну проблему: що робити, коли Анжела раптом з'явиться в самому лише прозорому пеньюарчику.

Багато води збургло з того часу, як Гаррі востаннє займався спокушанням і, правду кажучи, він ніколи не вважав себе великим експертом у цій галузі. Але мінімум він знов: півтемрява та ніжна музика були нормальною річчю. Гаррі пройшовся по кімнаті і погасив усі зайві лампи. Потім почавав до радіоли, перегорнув альбом пластинок, вибрав кілька мелодійних танго і увімкнув програвач.

«Вогонь надасть кімнаті ще більшого застишку», подумав він і, ставши на коліна, розпалив камін.

Далі Гаррі пересунув кушетку, так щоб її всю осягало полум'я, збив подушки і майстерно розставив їх по кутках.

Нарешті він зробив два коктейлі — слабенький для себе, щоб бува не втратити почутия пильності, і вдвое міцніший для Анжели, щоб притупити в неї це почутия, запалив сигарету, прибрав безтурботну позу і став чатувати на свою жертву.

Коли Гаррі почув кроки Анжели, що спускалася сходами, його раптом охопила паніка.

— Я краще піду додому! — вигукнув він і кинувся до виходу, облизуючи пересохлі губи.

В дверях він зупинився. Назустріч йому йшла Анжела, і не в прозорому негліже, а в цілком пристойних рожевих вельветових брюках, як у тореадора, та в скромній блакитній шовковій блузці.

Вона здивовано подивилась на Гаррі. Потім її погляд зупинився на погашених лампах, на увімкнутій радіолі, на палаючому каміні, на пересунутій кушетці, і Анжела зайдлась нестремним сміхом.

— Ні-ні! — весело вигукнула вона.— Почекай! Я тебе нізащо не випушу звідси! Ну хіба можна йти додому після того, як докладено стільки зусиль, щоб підготувати сцену спокуси?

Гаррі відчув, як густо зашарілось його обличчя.

¹ Популярна в США опера на сюжет «Лігамлю» Бернарда Шоу.

— Ще й почевонів! — захоплено вигукнула Анжела.— Який славний чесний рум'янець! Гаррі, лапочко, мені кортить кинутись тобі на шию і закричати: «Я твоя!»

— Од подарунків я не відмовляюсь,— спробував пожартувати Гаррі, задихаючись, немов астматик.

Все ще сміючись, Анжела підійшла до Гаррі і поплескала його по щоці. Потім сіла на кушетку, підгорнула під себе ноги і, показавши рукою на подушку біля себе, коротко мовила:

— Сідай.

Гаррі сів.

Уявивши з тумбочки свою склянку, Анжела пригубила її, посміхнулась і спокійно зауважила:

— Міцний! Ти не любиш ризикувати, правда?

— Może, додати води? — простодушно мовив Гаррі.

Вона почала неквапливо смоктати коктейль, весело поглядаючи на Гаррі.

— Я, мабуть, піду,— зніяковіло сказав він.— Вже пізно.

— Стривай.— Анжела лагідно взяла його за руку.— Давай побалакаємо. Не думай, що мені це неприємно, але що саме настроїло тебе на оцей ось лад?

— Та...

— Що?

— Та ви... ти ж сама сказала, що йдеш одягти щось легше...

— А! — вигукнула Анжела.— Тому ти й вирішив, що я прийду в костюмі Еви?

— Так мені здалося,— через силу признався Гаррі.

— Ти, я бачу, в цій справі новачок?

— Мг...

— Хоч вір, хоч не вір, але я теж.

— Я вірю,— сказав він.

— Ну, скажімо, я справді з'явилася б у самому кімоно... Що тоді? Ти скочив би зі мною в ліжко, за хвилину вискочив би з нього і чурнув додому, щоб бути там раніше, ніж приїде Грейс? Так?

— Приблизно,— буркнув Гаррі.

Вона похитала головою.

— Ти мене дивуєш, Гаррі. Мені чомусь завжди здавалось, що квалівість — це не твій стиль. Знаєш, яким я хотіла б тебе бачити? Лагідним, ніжним, романтичним — в сатиновому халаті, з білим шарфом на шиї... І щоб поруч стояла пляшка шампанського в срібному відерці, ікра і тоненькі житні сухарички... Сяюча білизна, запалені свічки, балкон з видом на море... Непогана картина?

— Чудова,— відповів Гаррі.— Бракує лише одного.

— Чого?

— Гарненької жінки!

— Чому так гірко? — запитала Анжела.

Гаррі знизав плечима.

— Слухай, я, мабуть, поїду додому.
— Страйвай, Гаррі. Ти ж прийшов, щоб випити й утішитись. Хочеш поплакати на моєму плечі?

— В тебе гарні плечі, але дякую. Ні.
— О'кей! — бадьоро мовила Анжела. — Геть пестощі! Але дозволь налити тобі ще чарочку віскі.

— Я сам.
Анжела легко зіскочила на підлогу.
— Сиди. Я більше за все люблю догоджати мужчині.

Вона швиденько підбігла до серванта і за якусь мить принесла пляшку віскі та содову. Наливши Гаррі повну чарку, Анжела знову вмостилася біля нього.

— Поклади ноги на тумбочку, — сказала вона. — Попусти краватку.

Гаррі поклав ноги на тумбочку, попустив краватку і прихилився головою до валика кушетки. З каміна віяло теплом. В кімнаті стояла півтемрява. Віскі було, як бальзам. Поруч нього сиділа м'яка паухуча жінка. Радіола на-гравала «Маленький готель».

— Ще чарочку? — спітала Анжела.
— Ні, досить, — відповів він. — Ти добре танцюєш?

— Непогано. А ти?
— Колись умів. Пішли!
Вони встали і легко, граціозно пропливли по кімнаті. Радіола програла «Маленький готель», потім «Блакитний місяць», далі ще кілька мрійно-мелодійних танго.

Анжела здавалась невагомою в його руках, і від тонкого аромату парфумів у нього трохи паморочилося у голові.

— Чого ти посміхаєшся, Гаррі?
— Так просто. Я вже думав, що більш ніколи не відчулу себе молодим.
— Але ж ти справді ще молодий!

— Молодий, бий його сила божа! — з запалом вигукнув він.

— Чого ти, Гаррі? — благально мовила вона. — Я ж цього не заперечую.

— Ти — ні, — визнав він. — Взагалі, ти славна дівчина, Анжело. І гарна.

— Дякую. Ти теж, нівроку.
— І молодий, — нагадав він. — Пам'ятай це.
— Ти зовсім ще хлопчик, Гаррі. Мілій, легковажний, неслухняний хлопчик.

Гаррі ствердно кивнув головою.
— Слухай, — мовив він, — ти, може, хочеш поцілувати мене, або що?

— Чудова ідея! — вигукнула Анжела...
«Мабуть, жартує», подумав Гаррі, пильно вдивляючись їй у вічі. Але Анжела не жартувала. Вона легенько провела руками по його шоках, притягнала до себе і палко, по-діловому поцілувала в губи.

— Я краще піду, — хрипко промовив Гаррі.
— Тобі рано йти — побудь ще трохи.

— Не можу, — сказав він. — Або йти, або я за себе не ручаюсь.

Анжела рвучко вислизнула з його обіймів і, взявши Гаррі за руку, повела його до дверей.

— На добранич, — тихенько промовила вона.
— На добранич, — відповів Гаррі, окидаючи поглядом тъмяно освітлену кімнату, весело палаючий камін, розкішну кушетку, принадну жінку, що стояла поруч. — Мені так не хочеться йти! — прошепотів він.

Анжела стиснула їому руку.
— Гаррі, — сказала вона, — ми щойно говорили про запалені свічки, шампанське, балкон над морем... Знаєш, що я мала на увазі?

— Що?
— В Порт-Джефферсоні на Лонг-Айленді є чудовий старий готель «Мірамар». Ти був коли-небудь в Порт-Джефферсоні?

— Ні.
— То будеш.
— Я? Коли?
— Наступного вівторку. Невже забув? Ти ж ідеш до форта Тоттен з петицією про «найки». Звідти до Порт-Джефферсона всього кілька миль.

— Ну?
— Можливо, — мовила Анжела, по-дівочому одвертаючи очі, — можливо, ти зайдеш до Порт-Джефферсона, коли закінчиш справи у форті Тоттен. Можливо, я чекатиму на тебе в готелі «Мірамар».

Гаррі раптом відчув, як згасає його запал і неприємний холодок оповиває серце. Одна річ одягти роги на свою дружину, коли це трапилось несподівано, — тоді завжди можна послатися на раптовий психічний розлад, на короткочасне запаморочення. Та якщо все це готується заздалегідь — складаються плани, знімаються кімнати в готелі, робляться подорожі — тоді ти з аматорів явно переходиш у професіонали.

— Хи-хи, Анжело, я не знаю, — невпевнено промовив він.

— Ну що ж, гаразд. Забудемо про це.
— Так, мабуть, краще.
— Певна річ... На добранич, Гаррі.
— На добранич, Анжело.

Він в нерішучості зупинився на порозі, міркуючи над складним питанням протоколу — цілувати за цих умов Анжелу, чи, може, утриматись? Сумніви Гаррі розігнала сама Анжела, яка раптом кинулась їому на шию і вп'ялася в губи.

— О, любий, не відмовляйся од свого щастя, — прошепотіла вона, пригортаючись до нього. — Порт-Джефферсон, готель «Мірамар».

Анжела відчинила двері, провела Гаррі до машини і, повернувшись до вітальні, налила собі ще одну чарку віскі.

— Він буде там! — вголос промовила вона, впевнено посміхаючись до дзеркала.

— А буду, хай їому грець! — повторював Гаррі, проносячись темними вулицями міста.

— Зуби,— мовив Гвідо ді Маджо.

— Ви сказали «зуби»? — перепитав майор Мак-Ествей, ад'ютант начальника гарнізону.

— Так точно,— відповів Гвідо.— Ось погляньте.

Він нагнувся над столом майора і широко роззявив рота.

— Стривайте,— мовив Мак-Ествей і обернувся до кремезного, коротко підстриженого капітана з лютим обличчям та кількома колодками орденських стрічок на грудях, який саме увійшов до кабінету.— Слухаю вас, капітан,— сказав він.

— Я Уолкер Хоксі,— процідив капітан.— Прибув за наказом полковника Торвальда.

— Хеллоу, капітан Хоксі,— вигукнув Гвідо з чарівною посмішкою.

Капітан байдуже глянув на нього.

— Я Гвідо ді Маджо,— мовив Гвідо,— Минулого вечора ми познайомилися в казино. Пам'ятаєте?

Невдоволено мугинувши, Уолкер Хоксі одвернувся до майора.

— Можна зайти? — спитав він.

— Заходьте,— відповів майор.

Уолкер Хоксі пройшов мимо майорового стола у кабінет полковника Торвальда, командира батальйону. Гвідо здригнувся. «Паскудний тип», подумав він.

— Що тут робить цей Хоксі? — звернувся він до майора Мак-Ествея.

— Він командуватиме однією з нових зенітних батарей,— відповів майор.— Але бог з ним. Повернемось до вашої історії. Я захоплений!

— Про що я розповідав? — запитав Гвідо.

— Ви пояснювали, чому не можете їхати до Аляски,— підказав майор.— Щось про зуби.

— Ах, так.— Гвідо знову роззявив рота і нагнувся до майора.— Гляньте сюди,— мовив він, показуючи на корінні зуби.— Пломби бачите?

— Ну, бачу.

— Всі ці зуби надзвичайно чутливі до холоду. Знаєте, що зі мною робиться, як тільки я візьму в рот морозива?

— Ні,— признався майор.

— Починається агонія,— заявив Гвідо.— Дика, страшна агонія!

— Бідолаха,— прошепотів майор.

— Уявляєте, що буде, коли мене одвезуть у мерзлу тундру?

— Агонія? — звів брови майор.— Дика, страшна агонія?

— Правильно! — сказав Гвідо.— Батарея не матиме од мене жодної користі. Я цілими днями не вилазитиму з кабінету зубного лікаря.

— Ідея! — весело вигукнув майор.— Перед тим, як відправляти вас на Аляску, ми вирвемо ті зуби!

— Дуже смішно,— буркнув Гвідо, похмуро зиркнувши на майора.

— Лейтенанте,— посміхаючись, мовив майор,— я скучатиму за вами.

— Сер, ви робите велику помилку! — вигукнув Гвідо.— Ну як можна відправляти мене на Аляску? Я італієць. Мої предки споконвіку жили в сонячному Неаполі. Невже ви не можете знайти якогось шведа?

— Повірте мені, лейтенанте,— сказав майор, плескаючи Гвідо по руці,— що, відправляючи вас на Аляску, я йду на велику особисту жертву. За ці два тижні ви внесли море радості в мое нудне, безпросвітне життя. А тепер забираєтесь геть... В мене до біса роботи.

Гвідо понуро почвалав до дверей. Та не встиг він їх відчинити, як на порозі з'явився високий мужчина в цивільному, років за тридцять віком. Гвідо з цікавістю глянув на нього. Він міг заприсягтися, що десь вже бачив це обличчя.

— Чим я міг би служити вам, сер? — звернувся до цивільного майора Мак-Ествей.

— Я Гаррі Беннермен,— відповів той.— Я хочу бачити полковника Торвальда.

— Пройдіть до кабінету, сер,— сказав майор Мак-Ествей.

«Ага! — згадав Гвідо.— Та це ж Гаррі Беннермен з Патнем-Лендінга». Хоч вони належали до різних соціальних верств, Гвідо не раз бачив його у місті. «Цікаво,— подумав він,— що може робити тут людина з Патнем-Лендінга?»

Нараз у голові Гвідо сяйнула ще одна думка. Майор сказав йому, що капітан Хоксі командуватиме новою батареєю. І ось з'являється Гаррі Беннермен з Патнем-Лендінга. Невже це просто збіг обставин? А може, нову батарею буде встановлено в Патнем-Лендінгу?

Проте, навіщо ламати голову? Хіба не можна довідатись точно?

Гвідо вискочив із гарнізонного штабу, обіг будинок і, зігнувшись під відчиненим вікном полковника Торвальда, почав слухати.

Капітан Уолкер Хоксі шаленів лише під час мури.

Під час війни, як кожний професіональний солдат, капітан Уолкер Хоксі був фігурою,— з ним рахувалися, його поважали. А що дісталося на його долю у мирний час? Дірка від бублика, ось що! Злідennі заробітки, ось що! І це, незважаючи на довгі години щоденної виснажливої праці в таких провінціальних норах, яких навіть ховрах злякався б... Та коли б тільки це! Що найбільше дратувало капітана Хоксі, від чого в ньому закипала кров, переверталися нутроши і люто скріготіли зуби, то це той факт, що середній цивільний американець дивиться на професіонального солдата, як на безнадійного бовдура і ле-



дацюгу. «Коли б людина могла заробити собі на життя десь-інде,—переконливо заявляє середній цивільний американець,—то якого біса вона гибіла б в армії?» Проте, слід зазначити, що до капітана Хоксі таке твердження було вкрай несправедливим. Уолкер був фахівцем у галузі керованих снарядів, а цих людей гостро бракувало в армії і ще гостріше — в приватній промисловості. Коли б він надумав подати у відставку, то того ж дня міг би легко влаштуватися на перший-ліпший воєнний завод і заробляти скажені гроші. Але ця ненависна думка ніколи не осявала капітана Хоксі. Він рішуче не бажав стати цивільним. Змалечку Уолкер зазнавав од цивільних самих лише неприємностей. Його батько, також цивільний, фахівець-самогонник із штату Арканзас, нещадно лупцював хлопця, аж поки одного дня шістнадцятирічний Уолкер не втік з дому. Протягом двох років він, як непри-

каяний, тинявся по світу, зазнаючи всіляких переслідувань з боку влади. Уолкер побував не в одній буцегарні за бродяжництво, і не раз йому шуміло в голові од важких інспекторських, наглядацьких та охоронницьких кулаків. В 1934 році, коли йому сповнилось вісімнадцять років, Уолкер, після якогось чергового мордобою, почвалав до призовного пункту й записався добровольцем в армію.

Незабаром він гаряче полюбив армійське життя. По-перше, його перестали бити по голові. По-друге, його існування вже мало якийсь сенс. Відтепер в Уолкера Хоксі була місія, і не абияка: охороняти її захищати Сполучені Штати Америки.

Він уже дослужився до сержанта, коли почалася друга світова війна. Із Європи Хоксі повернувся з медаллю «За доблесть на полі битви», а з Кореї привіз бронзову та срібну зірки. Як тільки скінчилася корейська війна, він, відповідаючи на заклик Пентагону, вирішив стати спеціалістом з керованих снарядів і був направлений у форту Блаженство. Звідти, прослухавши курс математики та електроніки, він вийшов справжнім експертом у галузі «найків».

Але доля знову поглузувала з Уолкера Хоксі — його відправили у форту Тоттен на Лонг-Айленд. Власне кажучи, з самим фортом Тоттен він, може, й примирився б. Тут все-таки був великий, на кілька акрів, плац для муштри, ряди потворних казарм, сотні новобранців, — одне слово, тут можна було почувати себе, як у дома. Хоксі обурювало лише те, що призначення у форту Тоттен було тимчасовим — невдовзі він мав виїхати до якогось паршивого Патнем-Лендінга і взяти на себе командування новою батареєю «найків», — не фортом, не базою, навіть не табором, а самою лише батареєю — крихітним військовим острівком, з усіх боків оточеним цивільними!

І зараз, сидячи в кабінеті полковника Торвальда навпроти одного з цих самих цивільних, на ім'я Гаррі Беннермена, капітан Уолкер Хоксі аж третмів од люті.

Полковник Торвальд, навпаки, розплি�ався в посмішці. Це був огрядний, стриманий шістдесятирічний офіцер, колишній випускник Військової академії США, який з гіркого досвіду зізнав, що не посміхаючись керувати батареями «найків» неможливо. Жоден населений пункт не хотів мати у сусістві ракетну батарею; жодна батарея не мала потрібної кількості кваліфікованих офіцерів. Тому перед Торвальдом стояла альтернатива: посміхатись або йти на пенсію.

— Моє шануваннячко, містер Беннермен, — посміхаючись, мовив він. — Я полковник Торвальд, командир батальйону. А це капітан

Хоксі. Я запросив його на цю розмову, оскільки саме йому доручено командувати батареєю в Патнем-Лендінгу... Ми обидва дуже раді, що ви завітали до нас, містер Беннермен. Адже єдиний спосіб досягти задовільного рішення в цьому питанні — це дружня, одверта, ширя дискусія. Сідайте, будь ласка, та розкажіть нам, що саме вас турбує.

З самого початку Гаррі турбувало лише одне — як уникнути цієї безнадійної ідіотської місії, що раптом звалилася на нього з легкої руки коханої дружини. Але Грейс покладалась на нього, як на кам'яну гору, а після недавнього randevu з Анжелою Гаррі, згнітивши серце, вирішив прикинутись на якийсь час покірливим чоловіком.

— Розумієте, — почав Гаррі, намагаючись приховати зніяковість, — нам здається, що слід було б переглянути рішення про встановлення ракетної батареї в Патнем-Лендінгу. Ви, звичайно, могли б знайти для цього краще місце, ніж наше тихеньке дачне містечко.

Уолкер люто зціпив зуби. «Знову ці паршиві цивільні крутять носом, — подумав він. — Вони всі одинакові, всі! Ти ризикуєш життям, щоб урятувати їхні смердючі шкурі, а вони ще, гади, ремствуєть».

— Я хочу сказати, — мовив Гаррі, тужливо позираючи на двері, — я хочу сказати, що ракетна батарея поставить під загрозу життя нашого містечка — соціальну рівновагу, нерухоме майно тощо.

Шия капітана Хоксі вкрилася бурими плямами. «Паскудні, вередливі падлюки, — подумав він. — Товстопузі, косоокі, клишоногі за дрипанці».

— Отже, — невпевнено посміхнувся Гаррі, — на наш погляд, в Патнем-Лендінгу не треба встановлювати батареї. Звичайно, ви мусите згодитися з цим і пошукати для неї інше місце.

— Дякую за пораду, містер Беннермен, — чесно промовив полковник. — Ви розповіли нам дуже цікаві речі, і ми добре зрозуміли, в чому тут суть. Адже правда, капітане?

— Так, сер, — відповів Хоксі. — Ми справді зрозуміли, в чому тут суть. Суть у тому, що в Патнем-Лендінгу засіли кляті, товстопузі, зажерливі комерсанти, і, коли б на мене, то я зараз же поставив би їх під стінку і перестріяв, як собак!

Люб'язна посмішка на обличчі полковника змінилась виразом невимовного жаху. Уолкер зірвався з крісла і люто затряс кулаком перед самим носом онімілого Гаррі.

— Як у тебе повертається язик базікати про нерухоме майно? — загорлав Хоксі. — Твоя батьківщина в небезпеці! Сполучені Штати Америки в небезпеці! Чи, може, ти не американець, а червоний байстрюк?

Гаррі зблід і теж скочив на ноги.

— Годі! — вигукнув він, тримаючи від обурення. — Я нікому не дозволю ставити під сумнів мій патріотизм! У минулій війні я теж кров проливав!

— Певна річ, — глузливо зауважив Уолкер. — Тебе призвали. Коли ти справді такий гарячий патріот, то чому не залишився в армії?

З грудей полковника вирвався стогін, і він з сумом згадав ті далекі часи, коли офіцери були джентльменами. Зараз їхнє місце зайняли техніки, і хвали бога, коли тобі пощастило мати такого спеціаліста, як Уолкер, навіть якщо він хам і мурло.

— Та де там! — горлав Уолкер, наступаючи на Гаррі. — Ти зразу побіг демобілізовуватись! Захищати США — це не для таких білоручок, як ти. Нехай про це дбають такі плеbeї, як я й полковник... Що ж, ми вже не раз рятували твою шкуру і ще порятуємо. Тільки ж не стовбич у нас на дорозі. Не вказуй, де нам ставити батареї, а де не ставити. Це вже наша справа!

— Капітан хоче сказати, що... — почав Торвальд, примирливо посміхаючись.

— Плював я на те, що хоче сказати капітан! — гнівно рявкнув Гаррі.

Якого чорта він тут стовбичить! Хіба йому не байдуже, будуть в Патнем-Лендінгу «найки» чи ні? І як йому надало припертися сюди, щоб ускочити в таку халепу?.. Як? Треба запитати Грейс, як!

— Бачите, сер, — грайливо посміхнувся полковник, — перед тим, як прийняти це рішення, ми ретельно вивчили потреби оборони і...

— Ви б краще вивчили настрій населення, або, принаймні, елементарні правила пристойності, — з жаром вигукнув Гаррі і, круто повернувшись, кинувся до дверей.

Перед входом до штабу на нього чекало таксі. Гаррі рвучко відчинив задні дверці і забився в куток, трясучись від обурення.

— На станцію? — запитав шофер.

— Мг! — люто проричав Гаррі.

«Спасибі тобі, Грейс! — злісно подумав він. — Спасибі за цю чудову прогулянку і за всю ту радість, яку ти принесла в мое життя. Спасибі за веселі дні, проведені в Червоному Хресті, і за чарівні вечори в АБВ. Спасибі за те, що ти зробила пігмея з того, хто колись був мужчиною!»

— Водію! — зненацька вигукнув він, так що той ледве не випустив руля. — Я не хочу їхати на станцію! Я передумав, і, ій-богу, давно пора.

— То куди ж вас везти? — запитав водій.

— Ви знаєте готель «Мірамар» у Порт-Джефферсоні?

— Звичайно.

— Туди й везіть! — рішуче промовив Гаррі. — Хай буде, що буде. Я, нарешті, прозрів.

Коли Гвідо, скорчившись, стояв під вікном полковницького кабінету, намагаючись не пропустити жодного слова із жвавої розмови, яка там точилася, його раптом осяяла найблискучіша ідея за все його життя. Він тихенько відійшов одівікна, ще раз оббіг будинок штабу і увірвався до кабінету майора Мак-Ествея, ад'ютанта начальника гарнізону.

— Майоре! — засапавши, вигукнув він. — Я мушу негайно бачити полковника Торвальда!

— Ні, ви мусите негайно запакувати свої манатки, — відповів майор. — Щойно дзвонили з Мітчельського аеродрому. На вас чекає літак.

— Ні-ні! — з запалом вигукнув Гвідо. — Я не можу летіти! Я мушу бачити полковника.

В голосі майора Мак-Ествея з'явилася ста-лева нотка.

— Ви забуваєтесь, лейтенанте, — сухо про-мовив він. — Погралися — і досить. Ідіть зби-райте свої речі, і будьте тут за п'ятнадцять хвилин!

— Слухаю, сер, — понуро буркнув Гвідо.

Вибору в нього не залишалось. Він вийшов у коридор, потім на двір, оббіг навколо штабу, зупинився під вікном полковника Торвальда, взявся руками за лутку і вскочив до кабінету.

Полковник Торвальд та капітан Хоксі рвучко обернулися й отетеріло вирячили очі.

— Паці полковнику, сер, я знаю, що це не зовсім за статутом, але повірте, сер, ви будете вдячні мені, коли вислухаєте, що я хочу сказати, — заторохтів Гвідо, як кулемет, не даючи їм отягнитися. — Полковнику, сер, глянемо правді у вічі: коли ви пошлете капітана Хоксі до Патнем-Лендінга, вам не минути конфлікту з населенням. Хіба не правда?

Торвальд тупо кивнув головою.

— Полковнику, сер, — ще швидше заговорив Гвідо, не випускаючи ініціативи, — я знаю, як уникнути конфлікту. Для цього вам потрібен молодший офіцер, який не тільки допомагав би капітанові Хоксі по технічній та адміністративній лінії, але також зміг би налагодити стосунки з населенням... Полковнику, сер, я народився і зрос в Патнем-Лендінгу, я добре знаю кожного жителя в місті, я грав там у бейзбол, був бойскаутом, потім у шкільній міліції, і, вірте мені, полковнику, сер, в Патнем-Лендінгу немає жодної людини, яка була б про мене поганої думки. Полковнику, сер, пошліть мене до Патнем-Лендінга, і я вам обіцяю, що все місто носитиме нас на руках. В мене є програма встановлення дружніх стосунків з населенням, і коли...

До Уолкера Хоксі повернувся дар мови.

— Полковнику! — вигукнув він. — Накажіть зв'язати цього божевільного!

— Стривайте, — зупинив його Торвальд, і знову глянув на Гвідо. — Яка програма?

— Спершу я скличу міські збори і поясню городянам, що «найк» абсолютно безпечний, — мовив Гвідо, даючи волю своїй багатій, як у справжнього італійця, уяві. — Потім я обійду місто і встановлю контакт з усіма найголовнішими організаціями — з клубами Ківаністів, Ротарів та Левів¹. Я стану сам і зроблю солдатів членами Червоного Хреста і донорами. Я запропоную священикам христів для церковних співів і запишу весь особовий склад батареї в добровільну пожежну охорону.

— Полковнику, невже ви слухаєте цього шмаркача? — недовірливо запитав Уолкер.

— Уявіть собі, слухаю, — відповів полковник. — Більше того, мені подобається те, що я чую. А далі, лейтенант?

— З охотою, сер, — мовив Гвідо, який, відчувши раптовий приплив впевненості, ледве встигав формулювати нові ідеї. — Крім того, я займуся дітьми, бо виробництво дітей посідає чільне місце в житті Патнем-Лендінга. На перехрестях перед кожною школою я поставлю солдатів. Після уроків я показуватиму кінофільми для учнів. Я навчу бойскаутів, як ставити намети, розкладати вогнища та готовувати їжу. Я стану тренером дитячої бейзбольної команди.

— Що він меле? — пробурчав Уолкер.

— Капітане, — терпляче зауважив полковник, звертаючись до Хоксі, — цей хлопець має уявлення про зв'язок з населенням. А ви?

— Звичайно, ні! — ображено вигукнув Уолкер.

— Так я й думав, — сказав Торвальд. — Капітане, я хочу, щоб ви правильно мене зрозуміли. В мене є певні застереження щодо офіцерів, які вриваються до моого кабінету через вікно, але, визнаю, у цього лейтенанта справді є програма встановлення дружніх стосунків з населенням Патнем-Лендінга. Оскільки патнем-лендінською батареєю «найків» командуватимете ви, то можна не сумніватися, що такий офіцер не буде здивим... Я призначаю його вашим помічником і офіцером по зв'язку з населенням.

— Стривайте, я...

— Це наказ, — вишкірився полковник.

— Слухаю, сер, — відповів крізь зуби Уолкер.

— О, дякую вам, полковнику! — в екстазі закричав Гвідо. — Ви про це ніколи не пошкодуєте.

— Дивіться, щоб ви не пошкодували, — з холодною погрозою в голосі сказав полковник. — Його, — кивнув він на Уолкера, — я не можу замінити. А вас, — він зловісно тицьнув пальцем на Гвідо, — вас — коли завгодно!

— Слухаю, сер! — крикнув Гвідо.

¹ Основні об'єднання американських ділків.

— Я вимагатиму од вас повної серйозності,— сказав Торвальд, пронизуючи Гвідо крижаним полковницьким поглядом.— Ніякого скакання через вікна, ніяких пустощів, ніяких дурниць. Ви направляєтесь до Пантем-Лендінга на відповіальну роботу, і раджу вам бути гідним цього довір'я.

— Буду гідним! — заяви Гвідо.— Ось побачите!

— Ваше ім'я?

— Гвідо ді Маджо, сер.

Полковник задумливо насупив брови.

— Це не вас мають відправити до Аляски?

— Ходять такі чутки,— знизав плечима Гвідо.— Нічого певного.

— А я скажу вам щось дуже певне,— мовив Торвальд.— Даю вам час для того, щоб налагодити добре стосунки з населенням Пантем-Лендінга. Незабаром я сам приїду і перевірю вашу роботу... Коли я не побачу конкретних результатів, то, їй-богу, наступного ж ранку ви будете на Алясці!

— Слухаю, сер,— відповів тремтячим голосом Гвідо.

Полковник востаннє холодно глянув на Гвідо і натиснув ключ внутрішнього селектора.

— Майор Мак-Ествей? — промовив він.

— Слухаю, полковнику,— почувся голос ад'ютанта.

— Я направляю молодшого лейтенанта Гвідо ді Маджо до Пантем-Лендінга,— сказав Торвальд.— Приготуйте наказ.

Кілька секунд селектор мовчав.

— Де ви, майоре? — запитав Торвальд.

— Я тут, сер.

— Що ви робите?

— Я схиляю голову перед лейтенантом Гвідо ді Маджо,— шанобливо промовив майор.

Наступного вечора по-святковому одягнені батько Вітторіо, мати Серафина, сестри Анна й Тереза, брати Піт, Бруно, Домінік та Кармен вийшли на перон зустрічати Гвідо, який прибував до Пантем-Лендінга для проведення операції «Дружба».

Вони привітали його *con amore*¹, поціловали *allegro*², плеснули по спині *fortissimo*³, а потім Вітторіо схопив сина за руку і повів до грузовика, який був для них єдиним засобом пересування, коли ді Маджо виїздили *en famille*⁴.

— Ходім до машини,— мовив він.— Пора додому.

Гвідо звільнив руку.

— Hi, їдьте самі, тату. Мені треба зайди в одне місце.

— А це що за новини?! — вигукнула мати Серафина, даючи Гвідо такого стусана в спину, що той мало не врізався носом у задню стінку грузовика.— Ідьмо додому! У нас є для тебе великий сюрприз!

— Навіщо тобі здалась ота Меггі Ларкін? — спітала сестра Анна.— Вона ж ненавидить тебе.

— Певна річ,— сказала сестра Тереза.— Їдь краще додому та подивись, який сюрприз ми тобі приготували.

— Заждіть!.. — скрикнув Гвідо, але чотири брати вже підхопили його під руки і виштовхали на машину. В ту ж мить у кузові опинилася вся родина, Вітторіо завів мотор, і грузовик рушив додому.

Перше, що впало в око Гвідо, як тільки він переступив поріг батьківського дому, це надзвичайна чистота у вітальні: ніде ні пилинки, ні газети, ні недокурка сигари, ні заблудлої шкарпетки. Він пройшов далі і, заглянувши до їdalni, побачив стіл, накритий мереживною скатертиною і заставлений дорогими трилоновими тарілками зі строкатими візерунками ручної роботи.

— Ого, ма, це чудово,— мовив він,— але навіщо було так клопотатися заради мене?

— А хто сказав, що це заради тебе? — спітав Вітторіо.

Всі родичі раптом вирішили, що це надзвичайно дотепний жарт, і зайшлися нестримним реготом, переморгуючись і підштовхуючи одне одного ліктями.

— Może, ще хтось буде? — запитав Гвідо.

Це теж здалося всім страшенно смішним. Нарешті Вітторіо підняв руку, вимагаючи порядку. Коли всі замовкли, він гукнув:

— О'кей, виходь, сюрпризе!

Двері з кухні тихенько відчинилися, і до кімнати соромливо увійшла Меггі Ларкін у блакитному матроському платтячку з білим комірцем та маленькими білими манжетами. На її щоках грав гарненький рум'янець, а на губах бринила невпевнена посмішка.

— Хеллоу, Гвідо,— скромно мовила вона.

— Ale ж... — сказав Гвідо,— ти ж... я... це ти?... — Потім він ще кілька разів повторив «але ж...», «я ж...» і «ти ж...»

— Ти що, язик проковтнув? — урвав його монолог Вітторіо, штовхаючи Гвідо лікtem під бік.— Іди поцілуй дівчину!

— Ale я нічого не розумію! — заволав нарещі Гвідо.— Хто, коли, як...?

— Ти щось занадто розбазікався,— сказала Серафина.

— Так,— мовила Меггі Ларкін.— Іди поцілуй дівчину.

Вона простягла руки і, хитаючись, мов сноvida, Гвідо пішов їй назустріч. Він боязно цмокнув її в щоку, але Меггі обхопила його

¹ Con amore (*ital.*) — з любов'ю.

² Allegro (*ital.*) — радісно.

³ Fortissimo (*ital.*) — дуже сильно.

⁴ En famille (*fran.*) — родиною.



за шию і показала, як треба цілувати наречену.

— Браво! — закричали ді Маджо, шалено пlesкаючи в долоні.— Біс! Біс! Браво-о-о!

— Діти, годі! — гукнула Серафіна.— Сідайте всі до столу, та поїмо, що бог послав!

Вона кивнула до Анни й Терези і разом з ними пішла до кухні по обід. Меггі теж було скочила, щоб допомогти, але Вітторіо міцно взяв її за руку й повів до столу.

— Сідай,— сказав він.— Ти почесна гостя. Гвідо, ти теж почесний гість. Сідай.

— Гаразд, тату,— мовив Гвідо, все ще блимаючи очима. Він сів по праву руку від Меггі, Вітторіо — по ліву, а брати, як завжди, зайняли місця по старшинству.

— Твоя Меггі славна дівчина,— сказав Вітторіо, по-батьківськи щипаючи її круглу рожеву руку.— Правда, в неї недавно був заскок, але зараз уже все гаразд.

— Меггі,— благально почав Гвідо.— Я не хотів би тобі набридати, але що трапилось?

— Ну... — сказала Меггі, але в цю мить до їдаліні увійшли жінки, зігнувшись під вагою велетенських підносів, густо заставленіх хлібницями, келихами, мисками та полумисками, над якими здіймалися клуби пари, сповнюючи кімнату п'янким ароматом перцю, часнику, кориці, оливкової олії та пармського сиру.

— Ах! — мовили чоловіки, з насолодою вдихаючи запаморочливі пахощі італійської кухні.

Діставши обплетену лозою пляшку кіанті, Вітторіо наповнив склянки.

— За почесних гостей! — вигукнув він, підіймаючи свій келих.

Всі випили. На вустах Меггі заграла блаженна посмішка; вона томно глянула в очі Гвідо і стиснула його руку.

— Може, все-таки, скажеш, що трапилося? — запитав він.

— Покуштуйте шунджілі,— сказала Тереза, передаючи Меггі тарілку.

Меггі відрізала шматочок.

— Чудове! — вигукнула вона.— Що це?

— Гадюка,— сказав Бруно.

З обличчя Меггі враз зникла посмішка, і виделка зупинилась напівдорозі до рота.

— Це не гадюка! — обурено вигукнула Серафіна.

На губах Меггі знову заграла усмішка, і виделка піднялась вище.

— Це слімак,— сказала Серафіна.

Посмішка на вустах Меггі знову зів'яла, але дівчина мужньо проковтнула шунджілі.

— Покуштуйте фрітур, — сказала Анна.

— А що це? — обережно запитала Меггі.

— Смажений кіт,— озвався Кармен.

— Не говори дурниць! — grimнула на нього Серафіна.— Це яловичина із свининою.

Меггі скуштувала фрітору.

— Божественно! — вигукнула вона.— Але його, мабуть, дуже важко готовувати!

— Неее,— посміхнулась Серафіна.— Береш шматок волової полядвиці, ріжеш на тонесенькі скибочки, а потім...

— Ма,— сказав Гвідо,— може, відкладете цей урок кулінарії на пізніше? Я хочу дізнатись, що трапилося.

— Гаразд,— мовила Меггі,— ти знаєш місіс Беннермен?

— Жінку Гаррі Беннермена? — запитав Гвідо.

— Еге ж!

— Знаю, знаю. Цікаво, що ти про неї згадала. Я лише вчора бачив Гаррі Беннермена.

— Де?

— У форти Тоттен.

— А, правильно,— сказала Меггі.— Він же там ночував.

— Справді? — недовірливо перепитав Гвідо.
— Атож,— кивнула головою Меггі.— Вчора ввечері я мала сидіти з їхніми дітьми — Беннермени збирались на збори Червоного Хреста — та коли я прийшла, подзвонив містер Беннермен і сказав, що мусить заночувати у фортеці Тоттен.

— Ага,— знізув плецима Гвідо. Йому було зовсім байдуже, де ночує Гаррі Беннермен.

— Ну, після цього місіс Беннермен вирішила не йти на збори,— провадила далі Меггі.— Вона попросила мене залишитись на каву. Потім ми розговорилися і, повір, Гвідо, я ніколи не зустрічала такої розумної жінки!

— Про що ж ви розмовляли?

— Про дітей... Знаєш, Гвідо, вона тямить у дитячій психології краще, ніж я.

— Та ну!

— Ій-богу! Перед нею я почувала себе круглим профаном. За вчорашній вечір я дізналась про дитячу психіку більше, ніж за п'ять років навчання в коледжі!

— Покуштуйте галушок,— запропонував Піт.

— Ні, спасибі,— мовила Меггі.

— А що вона тобі сказала?

— Вона розкрила мені очі на мої помилки,— відповіла Меггі.— На мої дурні, смішні помилки!

— В тебе був заскок, це точно,— зауважив Вітторіо.

— Я знаю,— відверто мовила Меггі.— Але це більше не повториться. Сьогодні вранці я пообіцяла містеру Ванденбергу, що буду розумною та обережною з дітьми. Геть дікі теорії!

— Я кому Ванденбергу — директорові школи? — запитав Гвідо.— Ти що, знову працюєш?

— Авжеж. Сьогодні вранці я відверто й чесно призналася йому в своїх помилках, і він пробачив мені. Завтра я виходжу на роботу.

— Меггі! — вигукнув Гвідо, сяючи од радості.— Меггі, я люблю тебе!

— А я тебе,— просто відповіла вона.

— Добре, дітки! — сказав Вітторіо, і раптом всі зітхнули, схлипнули, витерли несподівані слізози і прикінчили шунджілі, фрітюр, галушки, макарони з часником, пармський сир із кропом, гороховий салат, холодець, паштет, бабку, гуску з яблуками і чорну за-пашну каву.

Потім Гвідо запросив Меггі покататись, і вони поїхали до парку Високі Горіхи, в якому споконвіку гуляли патнем-лендінзькі за-кохані. Це було чудове місце з темними, як тунелі, алеями, таємничими галевинами і розкішними, високими й старими, як навколоїшні горби, горіхами. Гвідо зупинив машину на заливому місячним сяйвом пагорку, обійняв свою м'якеньку тілисти наречену — розумієте, не гладку, а пухкенку — і почав цілувати її губи, шию, волосся та голубі звабливосяяні очі.

— Боже,— прошепотів він,— якщо мені судилося вмерти, то візьми мене зараз, бо я ніколи вже не буду таким щасливим.

— Я люблю тебе,— сказала Меггі.

— А я — тебе,— мовив Гвідо.

— Ти вже простив мені, що я була такою дурною? — запитала Меггі.

— Кожен може помилитись,— велиcodушно відповів Гвідо.— Головне, що ти сама це зрозуміла.

— Так, любий. Ми вже ніколи не будемо сваритись.

Вони закріпили цю заяву довгим поцілунком.

— Стривай, ти ще нічого не сказав про себе! — раптом вигукнула Меггі.— О любий, як чудово, що ти служитимеш у Патнем-Лендінгу!

— Але ж це тільки іспитовий термін,— по-передив Гвідо.

— Дарма,— переконано мовила Меггі.— Ти справиша.

— З твоїх губ та богові до вуха,— побожно сказав Гвідо.

— То яка ж у тебе робота? — запитала Меггі.

— Взагалі, я помічник командира батареї, але зокрема на мене покладено зв'язок з населенням.

— Ого! — з повагою вигукнула Меггі.

— Я маю намір скликати позачергові міські збори, встановити контакт з найголовнішими організаціями і, взагалі, налагодити дружні стосунки з населенням міста.

— Господи, це чималий шмат роботи!

— Так,— мужньо посміхнувся Гвідо.— Але будуть також і розваги. Ми, наприклад, встановимо шефство над однією з команд Малої бейзбольної ліги, і я буду тренером.

Пухкенке тіло Меггі раптом заклякло.

— Що трапилось? — спитав він.

Вона рвучко вирвалась з Гвідових обіймів і з жахом глянула на нього.

— Гвідо, це серйозно?

— Що серйозно?

— Ти будеш тренувати дитячу команду?

— Звичайно. А що?

— Як це що? — з жаром вигукнула вона.— Адже Мала бейзбольна ліга являє собою найбільшу загрозу для духовного здоров'я американських дітей, і я не допушту, щоб ти був причетний до неї!

— Ой, не треба! — простогнав Гвідо.— Не так скоро!

— Завжди одна і та ж вимога: — «Виграй!» — кричала Меггі.— Завжди максимальне напруження! Завжди азарт! Нема, щоб грати просто, ні! Тільки виграй! Хай не витримують нерви! Хай розривається серце! Аби виграв!

— Меггі!!!

— А на лавах сидять знавіснілі батьки і, забувши про все, підганяють нещасних ма-

лят: — «Біжи! Бий! Переганяй! Виграй!» Що їм до травм? Що їм до...

Гвідо щосили натиснув кнопку клаксона і урвав Меггі посеред фрази.

— Хай йому біс, Меггі,— суворо промовив він.— Ти ж сама щойно заприсяглася, що покінчила із своїми божевільними теоріями про дитячу психіку!

— Але ж...

— Але забула і почала знову!

Якусь мить Меггі мовчала, винувато хитаючи головою.

— Таки забула! — ледь чутно прошепотіла вона.— Пробач мені, любий.

— Гаразд... Але це востаннє, чуеш?

— Так, любий.

— Ну от. На чому ми зупинились?

Він знову обійняв Меггі й заходився шукати її губи. Але та, здавалось, не помічала цього.

— Добре, тренуй уже свою команду,— сказала вона.

— Дякую,— відповів Гвідо.

— А я допомагатиму тобі.

В грудях у Гвідо похололо. На пам'яті стало просте рівняння: Меггі + діти = біда.

— Та не турбуйся, голубко,— мовив він, пласкаючи її по плечу.— Я й сам упораюсь.

— Ні-ні, я повинна допомагати.



— Ну, чим ти можеш мені допомогти?

— А я вестиму рахунок, підбадьорювати хлопчиків, готовуватиму для них сендвічі. Ти будеш радий.

— Так, так,— похмуро буркнув Гвідо.— Це все чудово, але, їй-богу, тобі не варто кlopotатись.

— А я так хочу, любий.

— Та...

— Ти щось занадто розбазікався,— посміхнулася Меггі.— Краще поцілуй дівчину.

І, обхопивши руками його шию, вона притягла Гвідо до себе, ю умить зникли всі його сумніви, острахи, всі тривожні передчуття.

12

Перелюбець Гаррі Беннермен сидів у вагоні для курців ранкової електрички, притуливши палаочим чолом до холодної віконної шиби. Минуло більше тижня після його

ранду з Анжелою в готелі «Мірамар», але й досі не було жодного резонансу. Грейс ні разу не посумнилася в правдивості його версії про ночівлю у форте Тоттен; ніхто не впізнав його в готелі; Анжела деликатно не наверталася на очі.

«Чому ж тоді так тяжко на серці? — думав Гаррі.— По-перше, в тому, що він зійшов з праведної путі, винувата сама тільки Грейс. По-друге, того вечора, аби заспокоїти нерви, він випив стільки шампанського, що за свої подальші вчинки відповідальноті не несе. А, по-третє, все пройшло так, що комар носа не підточить. Чому ж, замість того, щоб поздоровляти себе, він уже десятий день не знаходить собі місця від жорстокої скрухи?»

З того злощасного вечора, як Гаррі порушив другу заповідь, він безперестану повторював ці аргументи, намагаючись хоч трохи вгамувати пекельні муки сумління, але йому не ставало легше. Кожного разу, дивлячись на невтомну Грейс і на лагідних безвинних малят, що з любов'ю повертали до нього свої ніжні, як троянди, обличчя, він відчував глибоку огиду до самого себе, мов прокажений, і мало не стогнав од болю.

Поїзд уже давно вийшов з Патнем-Лендінга і помчав на Нью-Йорк, а Гаррі все ще не міг одірвати гарячого чола від холодної віконної шиби. Його страждання раптом урвав розpacливий вигук «О господи!», що йшов від пасажира, який сидів поруч.

Кілька хвилин тому Гаррі було байдуже, хто займав сусіднє місце — він не відривався від вікна. Зараз він обернувся. Кров відливала йому від обличчя. Його потові залози відкрилися, слинні — закупо-

рились, а серце щалено закалатало об грудну клітку.

— Хеллоу, Оскар,— хрипло прошепотів він.

— Ось погляньте! — вигукнув Оскар Хоффа, тикаючи димуючою гаванською сигарою в сторінку некрологів «Нью-Йорк Таймса». Кожного ранку та ж сама картина! Чоловіки дохнуть, як мухи. І дивіться в якому віці! — Його сигара заплигала по газеті, зупиняючись перед окремими некрологами.— Уїлсон Т. Флеммінг, маклер — 52 роки. Морріс Розенталь, власник магазина дамського одягу — 45. Анセル Дробні, композитор — 49. Уільям Д. Клайн, адвокат — 48. Грейсон Уінг, артист — 54. Т. О. Мак-Фетрідж, видавець — 61... Цікаво, якого біса цей скнів так довго?

— Цікаво,— прошамкотів Гаррі, важко переводячи дух. Йому здавалось, що на лобі Оскара стирчать роги футів з дванадцять завдовжки. Невже Оскар іх не помічає?

— Я готовий битися з вами,— вигукнув Оскар, розмахуючи сигарою перед самим носом Гаррі,— я готовий битися з вами об заклад, що ви не знайдете тут жодної жінки! Нате, покажіть мені хоч одну смердючу бабу, яка б раптом скандзюбилася! — він простяг газету Гаррі, але зразу ж смикнув її до себе.— Не марнуйте часу, не знайдете! Я вже двадцять років читаю цю сторінку, і такого некролога ще не було!

— Справді? — мовив Гаррі, облизуючи пересохлі губи. Оскар, мабуть, не знат, що він уже рогатий, та Гаррі від цього не було легше. Навпаки, йому стало ще тяжче. Гаррі раптом відчув за собою таку провину, що коли б Оскар запропонував йому завтра вдосвіта битися на пістолетах, він би радо погодився.

— Ні, брешу,— сказав Оскар.— Минулого тижня був такий некролог. Я його пам'ятаю слово в слово: «Вчора в м. Норт-Конвеї, штат Нью-Хемпшир, упавши з верхівки смереки, нагло померла місіс Рутерфорд Б. Хейз, удова дев'ятнадцятого президента, віком сто сімдесят чотири роки, залишивши шість безутішних дочок, вісімдесят вісім внучок — і матір».

— Ха-ха,— в'яло посміхнувся Гаррі.

— А чого б їм здихати?! — вигукнув Оскар.— Хіба ж їм погано живеться? Адже вони повернули до матріархату всю країну! Єдине, що їм потрібно від чоловіка, це гроші та мужська сила. Візьміть будь-якого пасажира з цього поїзда. З чого складається його день? Він вилазить з ліжка о шостій годині ранку, іде в Нью-Йорк і працює там цілий день, так що очі ротом лізуть, о сьомій вечора повертається, спотикаючись, додому ні живий, ні мертвий, і чує од жінки, що йому доведеться працювати ще більше, бо вона вирішила прибудувати флігель до будинку. Не дивно, що бідолахи дають дуба в сорок років. Добра половина з них ہавіть не хворіють — просто їм більше не під силу тягти лямку.

— Дуже цікаво,— пробелькотів Гаррі.— Пробачте, будь ласка, я піду вип'ю води.

— Або візьміть телебачення,— провадив своє Оскар, не слухаючи Гаррі.— Коли я складаю програму, думаете я піклуюсь про те, що хочу подивитися чоловіки? Який чорт! Навіщо? З шостої до дев'ятої вечора чоловік дивиться те, що хочуть подивитися його діти. З дев'ятої до півночі телевізором розпоряджається жінка. А о півночі бідний слінтяй повинен іти спати, бо завтра о шостій ранку йому вже треба бути на ногах: бігти добувати жінці гроши, аби вона могла прибудувати клятого флігеля до будинку.

— Ви не могли б трошки відсунути ноги, щоб я протиснувся?..

— Телебачення! Боже, який це тяжкий хліб! Відколи працюю на студії, я вже встиг налітати більше годин, ніж Рікенбекер¹. Минулої ночі я повернувся з Голлівуда, і куди б, ви думали, я лечу сьогодні? Знову ж туди — в Голлівуд! Стежте за сторінкою некрологів, друж! Скорі там з'явиться мое ім'я!

— Оскар, пробачте, що я вас турбую,— крикнув Гаррі, кладучи руку йому на коліно,— але мені треба вийти ковтнути води!

— Чому ж ви раніше цього не сказали? — здивувався Оскар і відсунув ноги.

Гаррі підійшов до холодильника й випив одну за другою чотири склянки води, однак у горлі, як і раніше, стояв клубок. Він відчинив двері, вийшов у тамбур і до самого Нью-Йорка жадібно ковтав повітря, але від серця в нього не одлягло. Цілий день він тинявся, мов неприкаяаний, по редакції і не міг вгамувати пекучого душевного болю.

Лише після роботи, опинившись знову на електричці «Нью-Йорк — Патнем-Лендінг» і проковтнувши чарку віскі, Гаррі відчув щось схоже на полегшення.

Замовивши другу чарку, він забився в тихий куток вагона і кріпко замислився. Одне для нього було цілком ясно: перелюбство — це не його амплуа. Він більше ніколи не переступить меж дозволеного. Ніколи!

Друге питання: чи слід призватися у всьому Грэйс? Відповідь: ні! Навіщо призначавтись? Це лише завдасть їй зайвого болю, а він і так уже добряче покривдив біду жінку.

Він спокутує свою провину перед Грэйс не сповідями, а тим, що стане таким чоловіком, яким вона хоче його бачити: зрілим, серйозним сім'янином і громадянином. Гаррі твердо вирішив, що від сьогодні він буде саме таким чоловіком.

Поправка: не від сьогодні, а з завтрашнього дня. Перед тим, як остаточно стати на пряму й вузьку стежку доброчесності, він повинен як слід попрощатися з молодістю. Звичайно, разом з Грэйс. Тільки з Грэйс. Сьогодні, повернувшись додому, він скаже:

¹ Рікенбекер — відомий американський пілот.

— Грейс, голубко, ти бачиш перед собою нову людину — зрілого, серйозного сім'янина і громадянина. Давай же відсвяткуємо це пе-реродження. Давай поїдемо сьогодні до якого-небудь готелю і замовимо смажену курку та пляшку доброго вина. Потім піднімемось в номер і проведемо щасливу ніч. Ми міцно при-горнемось одне до одного, глянемо крізь вікно на залитий місячним сяйвом газон і повтори-мо наші клятви про вічне кохання. Зараз ми повинні двайливо накопичувати дорогоцінні згадки, які прикрасять наше цілеспрямоване життя в майбутньому.

«Так,— думав Гаррі, енергійно хитаючи го-ловою,— саме так він і зробить — останній ро-мантичний стрібок до якогось готелю перед роками суцільної серйозності. Він примусить Грейс погодитися з ним, незалежно від того, що вона запланувала на сьогоднішній вечір. Він примусить її скасувати на сьогодні всі свої плани. Попереду ще буде задосить вечо-рів, коли він поводитиме себе як зрілий сер-йозний сім'янин та громадянин. А цей вечір вони присвятять коханню — тільки коханню».

Щоб підтримати свою рішучість, він замо-вив ще одну чарку віскі, на ходу вихилив її, крякнув і вискочив з вагона, бо поїзд уже прибув до Патнем-Лендінга.

Перішив дощ. Грейс на пероні не було.

Раніше вона завжди приїздила зустрічати його; і Гаррі раптом занепокоївся. Почекавши хвилин з п'ятнадцять, він подзвонив додому.

— Алло! — скаженим голосом крикнула Грейс.

— Голубко, що трапилося?

— Краще не питай! — люто відповіла вона.

Гаррі відчув, як од страху в нього раптом заніміло в животі.

— Це не... не стосується... Анжели Хо-фи? — заїжаючись, запитав він.

— Анжели Хофи? — здивовано вигукнула Грейс.— Звичайно, ні! При чому тут Анжела Хоффа?

У Гаррі одлягло від серця.

— Тоді що ж трапилося? — вже спокійніше запитав він.

— Приїдеш — побачиш! Візьми таксі!

— Гаразд, люба.

— Тільки швидше!

Вона повісила трубку. Гаррі почвалав на вокзальну площину. В Патнем-Лендінгу від станції до міста ходили тільки маршрутні таксі. Водій розвіз по домах шість пасажирів, аж поки черга дійшла до Гаррі. Нарешті, тримя-чи від тривоги, Гаррі дістився додому на ці-лу годину пізніше, ніж звичайно.

Їого тривога ще більше зросла, коли перед своїм будинком він побачив три машини: гру-зовика з написом на кузові «Міnton Івенс — землевпорядник», другого грузовика з напи-сом «Уолдо Пайк — заліznі товари» і легково-го «студебекера-48», що належав докторові Магрудеру.

Гаррі розплатився з шофером, вискочив з таксі, побіг під зливним дощем до хвіртки і, відчинивши її, побачив, що у дворі бракує га-зону.

Газон зник.

Дім Беннерменів стояв на схилі пагорка, що круто обривався глибоким ровом футів за сто від садиби; там протіав бурхливий струмок. «Як мальовниче!» — вигукнула Грейс, вперше побачивши це місце, і Гаррі не залишалося нічого іншого, як купити будинок.

Проте, незважаючи на свою мальовничість, місце мало певні вади. По-перше, на подвір'ї не було жодного клаптя землі, де могли б гра-тися діти. Як тільки вони виходили з хати й кидали м'яча, він зразу котився вниз по схи-лу, падав у струмок і плив до моря. Гаррі встановив, що за найскромнішим підрахунком на хвилях Саундської затоки гойдалося м'ячів принаймні на п'ятсот доларів.

По-друге, тут існувала проблема газону Де-сятки разів вони засивали двір трав'яним за-сінням, але з першим дощем все це спливало до моря. Нарешті довелося покликати Мінтона Івенса, який за скажені гроші насипав терасу за п'ятдесят футів від будинку і збудував міц-ну підпірну стіну, що стояла майже три тиж-ні. Потім він збудував ще міцнішу підпірну стіну, яка тримала газон цілих два літа. Далі Мінтон прийшов до висновку, що причину об-валів треба шукати не в стіні, а в траві, і про-дав їм чверть акра дерну, який коштував лиш трохи дорожче, ніж персидський килим та-кого ж обміру.

І ось, розєявивши рота від жаху, Гаррі стояв під зливним дощем і дивився на те, що вранці ще називалось газоном. Шматки дер-ну на його очах лініво сповзали до підпірної стіни, потім, перевалившись через неї, кати-лися вниз по схилу і щезали в рові.

Мінтон Івенс, одягнений у жовтий макінтош, підійшов до Гаррі і, байдоро посміхаючись з-під дошового ковпака, сказав:

— Це все через атомну бомбу.

— Що? — зойкнув Гаррі.— Тут упала атом-на бомба?

— Ні-ні-ні,— хихкнув Мінтон.— Я кажу, що коли б не випробовували атомних бомб, то не було б цього дощу. Я живу тут понад шістдесят років, і такої зливи ще не бачив.

— Послухайте,— гнівно вигукнув Гаррі,— ви ж обіцяли мені, що дерен триматиметься! Ви ж обіцяли!

— Містер Беннермен,— розсудливо мовив Мінтон,— не я ж вигадав оті атомні бомби.

— О, будь воно прокляте! — вереснув Гар-рі, тупнувши сперсердя ногою об грязюку.— Будь воно тричі прокляте!

Він витяг ногу з багна, почвалав до поро-гу і, не звертаючи жодної уваги на постілку, увірвався в хату. Грейс сиділа за столом у кабінетному відсіку й виписувала чек; позад

нії стояв Уолдо Пайк, і його крихітні блискучі очі і горіли від жадоби.

— А це що?! — загорлав Гаррі.

— О, хеллоу, любий, — мовила Грейс.

— Як ся маєте, містер Беннермен? — сказав Уолдо, пригладжуючи свій чубок.

— За що ти виписуєш чек? — grimнув Гаррі, не відповідаючи на привітання гостя.

— За нову пральну машину, — зітхнула Грейс.

— Що?! — з жахом прошепотів Гаррі.

— Знаєш, любий, мені так набридло викликати щотижня містера Пайка ремонтувати стару машину, що я...

— Набридло?! — крикнув Гаррі. — А я завжди з радістю чекаю на його візити!

— Ви золото, містер Беннермен, — вдоволено посміхнувся Уолдо.

— А ви — злодюга! — вигукнув Гаррі. — Це вже втрете ми купуємо у вас нову пральну машину! Що за мотлох ви нам збуваєте?

— Машини як машини, — примирливо мовив Уолдо. — Це все через пісок.

— Який пісок?

— Спитайте у своїх хлопців, — порадив Уолдо. — Вони цілими днями граються в ящику з піском, а коли місіс Беннермен переїхні штанці, то пісок висипається з кишені і потрапляє до кулачкового валика.

— Он воно що! — зловісно посміхнувся Гаррі. — Минулого разу ви запевняли, що це через мильні бульби. Що ви скажете за тиждень — через воду?

— Так, сер, ви золото! — теж посміхнувся Уолдо. — Між іншим, коли я спускається в підвал, я помітив, що ваші інструменти вже нікуди не годяться. У мене в крамниці є нові — пальчики оближете!

— Геть звідси! — мовив Гаррі, грізно наступаючи на крамаря.

— Гаразд, на добранич, — сказав Уолдо і, сковавши чек, задрібовів до дверей.

— У тебе сьогодні чудесний настрій, — роздратовано зауважила Грейс.

— А якого настрою можна чекати від людини, яка, повернувшись додому, раптом бачить себе на грани банкрутства?

— А ти про мене подумав? — палко відпарила Грейс. — Ти хоч спитав, скільки я вистраждала за цей день? То пральна машина ламається, то газон пливе, то дитина занедужує...

— Яка дитина? — урвав її Гаррі.

— Пітер.

— Що з ним?

— Не знаю, — схлипнула Грейс. — Там раз доктор Магрудер.

— О господи! — застогнав Гаррі, і побіг до сходів. За ним кинулась Грейс.

Влітівши до спальні Пітера, Гаррі побачив біля ліжка старого доктора Магрудера, скожого більш ніж будь-коли на один із портретів роботи Нормана Рокуелла; він зігнувся

над Пітером, що дуже скидався на зовсім інший твір — на портрет Доріана Грія¹. Його обличчя було вкрите жахливими червоними прищами та плямами. Проте, незважаючи на недугу, хлопець, видно, не занепадав духом.

— Хеллоу, татуню! — весело обізвався він.

— Що з ним таке? — запитав Гаррі лікаря.

— Хоч убий, не второпаю! — байдоро вигукнув той.

— Ну, все ж таки, як ви думаєте, що в нього? — наполягав Гаррі. — Екзема? Короста? Парші? Псоріаз?

— А що таке псоріаз? — поцікавився лікар.

— У-у-у! — заричав Гаррі і, одвернувшись, вдарив ногою в стіну.

— Правду кажучи, ми дуже мало знаємо про шкірні хвороби, — посміхаючись, призначався Магрудер. — Ви, мабуть, чули стару лікарську приказку: проти них немає сили, крім могили.

Гаррі загарчав.

— Приходьте з ним до мене в клініку через кожні два-три дні, — мовив лікар до Грейс. — Ми перепробуємо всі засоби. Рано чи пізно щось обов'язково допоможе.

— Красно вам дякую, зцілителю! — сказав Гаррі з люб'язною посмішкою.

— Нема за що, — скромно відповів Магрудер. — Ну, я, мабуть, піду. Скоро вечера.

Гаррі та Грейс провели лікаря до дверей.

— На якого біса ти привела сюди цього шарлатана? — люто вишкірився на свою дружину Гаррі, коли Магрудер вийшов.

— Але ж усі звертаються до нього, — відповіла Грейс.

— Певна річ! — вигукнув Гаррі, розмахуючи руками. — Всі також звертаються до Мінтона Івенса й Уолдо Пайка! Правду кажуть янкі, — ми безмозклі йолопи, ось що! І найбільший йолоп — це я, бо дав утягнути себе в це пекло!

Він круто повернувся, пробіг через ідалю, вітальню, кабінет, наблизився до буфета, дістав першу пляшку, що потрапила йому під руку, і рвучко витяг корок.

— Так-так, — зловісно промовила Грейс, підходячи до нього. — Пий, любий, пий! Ти маєш ще налигався в поїзді! Що ж, додай, залий сліпі!

Гаррі зупинився. Поїзд! Адже в поїзді він твердо вирішив стати зрілим, серйозним сім'янином та громадянином. Куди поділіся його добре наміри? Хіба ж можна починати переродження з заповою?

— Пробач мені, голубко, — тихо промовив він, затикаючи пляшку. — Знаю, що я неправий. Кожен серйозний чоловік, батько, домовласник та громадянин повинен спокійно переносити подібні випробування. Вірно я кажу?

¹ Доріан Грій, герой роману Оскара Уайлдда «Портрет Доріана Грія», все життя зберігав юність і вроду, а замість цього старів і вікривався потворними плямами його портрет.

— Га? — отетеріло вигукнула Грейс, відска-
куючи од нього.

Гаррі на мить замислився, намагаючись
згадати свою промову.

— Голубко,— мовив він,— ти бачиш перед
собою нову людину — зрілого, серйозного сі-
м'янина і громадянина. Давай же відсвяткує-
мо це переродження. Давай поїдемо сьогодні
до якого-небудь готелю й замовимо смажену
курку та пляшку доброго вина. Потім підніме-
мось в номер і проведемо щасливу ніч. Ми
міцно пригорнемось одне до одного і... почне-
мо накопичувати згадки, які потім прикрасять
наше життя...

— Хлопче, ти вже хильнув!

— Ні, люба, ти помиляєшся, я просто при-
значаю тобі побачення.

— Про що ти балакаєш?

— Зараз же їдьмо до готелю.

— Ти здурів! — роздратовано вигукнула
Грейс.— Ти ж прекрасно знаєш, що сьогодні
позачергові міські збори, на яких вирішується
доля Патнем-Лендінга!

Гаррі відчув, як у нього в грудях заклеко-
тів шалений гнів. Але зусиллям волі він не
дав йому прорватися назовні.

— А може, ми пропустимо ці збори, га, лю-
ба? — посміхаючись, мовив він.

— Пропустимо?! — вигукнула Грейс.— Ти
міг би пропустити сьогоднішні збори? І це піс-
ля того, як ми послали тебе до форта Тоттен,
щоб урятувати наше місто, а ти так ганебно
ославився! Невже ти гадаєш, що тобі вдаст-
ся таким чином відкараскатись од усієї цієї
історії?

Гнів заклекотів ще дужче.

— Грейс, хай йому грець, я не хочу йти на
міські збори! — загорлав він.— Цей вечір я
хочу віддати коханню!

— Шаш! — засичала вона.— Діти!

— Грейс,— вже тихіше промовив Гаррі,—
ну чому ми не можемо віддати цей вечір ко-
ханню?

— Гаррі, після зборів ми зразу повернемось
додому і...

— Ні!

— Чому ні?

— Бо це буде замість чогось іншого.

— Не розумію.

— Гаразд, я поясню. Я не хочу, щоб наше
кохання було черговим пунктом розпорядку
дня... Вісім ноль-ноль — одвезти дітей до шко-
ли. Десять ноль-ноль — Червоний Хрест... Два-
надцять ноль-ноль — ленч. Дев'ятнадцять ноль-
ноль — обід. Двадцять чотири ноль-ноль —
кохання з Гаррі... Я не хочу бути пунктом
розпорядку, розумієш? Я хочу мати змогу сам
вирішувати, що робити й коли!

— О, Гаррі, коли ти вже виростеш! — блага-
тельно промовила вона.— Коли ти, нарешті,
станеш зрілим мужчиною?

— Це питання ми вже не раз обговорювали,—
холодно відповів він,— Сьогодні в мене

немає жодної охоти повернатися до нього.
Скажи мені прямо: ти пойдеш зараз зі мною
до готелю, чи ні?

— Ні!

— Грейс,— прошепотів він,— я люблю те-
бе, люблю всім серцем. Ідьмо до готелю, бла-
гаю тебе!

— Гаррі, ти ж не маленький. Адже сьогод-
ні в місті важливі збори, і ми зобов'язані бу-
ти на них!

Гнів заклекотів з новою силою, переповнив
груди, вдарив у голову.

— Гаразд, — прохрипів Гаррі. — Гаразд,
бий його сила божа!

Чортіхаючись, він вискочив з хати, пробіг
повз колишній газон, увірвався в гараж, за-
вів машину і, мов куля, вилетів на вулицю.
Гаррі не знов, куди він йде, але машина зна-
ла. Вона, мабуть, також знала, що Оскар
Хоффа очує сьогодні в Голлівуді.

За чверть години Гаррі вже стукав у двері
Анжелиного особняка. Двері відчинились, на
порозі з'явилася хазяйка. Тріумфальна по-
смішка осявала її обличчя. Гаррі безмовно
переступив поріг. Анжела зачинила двері.
Гаррі мовчки обняв її, пригорнув до себе і
міцно поцілував.

— Анжело, мені потрібна твоя любов,— сказ-
ав він, не випускаючи її.

— А мені твоя, любий котику, а мені
твоя,— проворкувала Анжела і, взявші Гар-
рі за руку, повела до вітальні.

— Сідай. В мене є новина для тебе.

— Потім.

— Ні, зараз.

— Ну що?

— Я виїду звідси на кілька тижнів.

— Куди?

— До Рено!¹ Я розводжуся з Оскаром.

Гаррі неначе закляк. Арктичний холод опо-
вив його серце, перед очима попливли круги.

— Ти... ти... ти... ти... не жартуєш? — нареш-
ті спромігся він, тримячи, як у лихоманці.

Анжела посміхнулась.

— Не бійся, мій коханчику,— мовила вона,
ніжно плескаючи його по щоці.— Ти ні в чо-
му не винуватий. Винна я, що закохалася в
тебе. Одна я. Ти можеш навіть не думати про
це.

— Так-так,— зітхнув Гаррі, чуючи вже, як
захлопуються пастки, затягуються петлі, кла-
цають залізні засуви.

— Я кохаю тебе, і я сама страждатиму од
цього,— гордо промовила Анжела, втираючи
очі.— Це моя біда, а не твоя.

— Мг,— ще раз зітхнув Гаррі.— Ну, мені
пора. Сьогодні важливі збори.

— Дурненький мій коханчику,— посміхну-
лася Анжела, щільно притуляючись до ньо-
го.— Славний мій котику! Не треба нічого
боятись. Хай тебе ніщо не тривожить...

¹ Рено — місто в США, де процедура оформлення розлу-
чення найпростіша

— На сьогоднішній вечір,— сказав арбітр,— я віддаю своє місце лейтенантові Гвідо ді Маджо з 992-го зенітного ракетного батальону ППС.

Арбітр зійшов з платформи і сів у залі. Гвідо наблизився до трибуни. Оплесків не було. Аудиторія дихнула на нього похмурою холодною ворожістю. Якщо не рахувати родичів та наречену, що сиділи в останніх рядах, він не побачив жодного привітного обличчя.

Проте Гвідо не розгубився. Він ретельно готовувався до сьогоднішнього випробування і знов, що від крижаної Алєски його може врятувати лише впевненість у собі, кмітливість та самовладання.

— Леді і джентльмені, добрий вечір,— урочисто почав він.— Я всіх вас знаю як солідних розсудливих людей. Тому я не буду морочити вам голову шарлатанськими промовами. Ви ставте мені запитання, а я чесно й прямо відповідатиму на них. О'кей? Хто перший?

Першим підвівся арбітр.

— Я не звик сидіти на міських зборах перед слухачів,— промовив він,— і, оскільки всі мовчать, я дозволю собі від імені присутніх запитати, чому армія вирішила ставити ракетну базу саме в Патнем-Лендінгу, хоч навколо скільки завгодно вільної землі?

— Ми самі цього не хотіли,— відповів Гвідо,— але іншого виходу не знайшли. Звичайно, було з набагато краще для всіх нас, коли б батарея стояла десь серед поля, а не в центрі міста. Та річ у тім, що патнем-лендінська база входить до ракетного кільця навколо Бріджпорта, тобто до групи батарей, які повинні захиstitи Бріджпорт од ворожого нальоту, звідки б він не стався. Зона дії кожної батареї визначена математично. Якщо забрати одну батарею, то це призведе до утворення великої небезпечної дірки в нашій обороні.

— А чи не краще мати дірку в обороні,— запитав Віллард Бошам,— ніж тримати ядерні заряди в самому серці міста з такою великою густотою населення, як у нас?

— Ваша тривога передчасна,— відповів Гвідо.— Не заперечую, що військовий департамент уже оголосив наказ про виробництво «найків» з ядерним зарядом. Але до Патнем-Лендінга такі ракети прибудуть не скоро, не раніше, як за кілька років. А коли це трапиться,— якщо трапиться взагалі,— то нами будуть вжиті необхідні запобіжні заходи проти радіації... Однак це в майбутньому, а зараз у нас на озброєнні звичайнісінкі стандарти ракети.

— Хіба це не один чорт? — запитав Родні О'Шіл.— Вибухівка, отруйні кислотні випари — не це потрібно нашій громаді!

— Сер,— відповів Гвідо,— наша ракетна база не більш небезпечна, ніж звичайна бензоколонка. Всі снаряди зберігаються глибоко

під землею, в залізобетонних бункерах, а склади пального мають глиняні стінки у вісім футів завтовшки. Вашому майну не загрожує жодна небезпека.

— Ви так гадаєте? — запитав Генрі Стейнберг.— А що ви скажете про спалахи з сопел, коли запускають «найка»?

— По-перше,— сказав Гвідо,— «найк» буде запущений у разі ворожого нападу. Учбової стрільби тут не буде... Я повторю — не буде. «Найк» здійметься в повітря лише тоді, коли у нас над головою кружлятимуть ворожі літаки. Що ж стосується спалахів з сопел, то й цього не слід боятися — навколо старової площації створено спеціальну запобіжну зону радіусом у п'ятсот футів.

— Гаразд, припустимо, що напад стався і що ви запустили «найка»,— знову подав голос арбітр.— Як я розумію, «найк» складається із снаряда та ракети-носія. Снаряд летить у напрямку цілі, а ракета-носій мусить впасти на землю. Де гарантія того, що вона не вріжеться у чийсь дім?

— «Найк» завжди запускається по сталій траєкторії,— відповів Гвідо.— Потім, досягши певної точки, він звільняється од ракети-носія і скеровується до цілі по радіо. Для нашої батареї ця точка буде над Саундською затокою, куди й падатимуть ракети-носії.

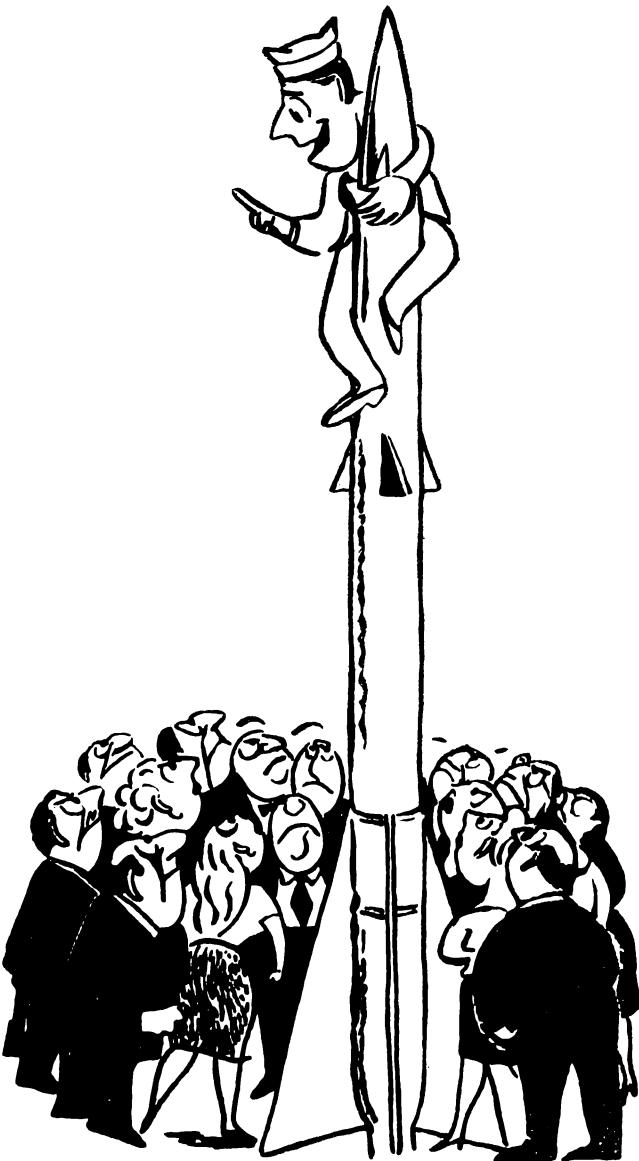
— А що, коли «найк» не влучить у ціль, і в нього закінчиться пальне? — запитав Віллард Бошам.— Адже тоді він може впасти й вибухнути на землі?

— Ні,— відповів Гвідо.— Якщо у «найка» вигорить пальне, або перерветься радіозв'язок з базою, то снаряд автоматично вибухне в повітрі.

— Те, що ви кажете, молодий чоловіче, звучить вельми переконливо,— зауважив Ісаак Гудпасчер, пронизуючи Гвідо крижаним поглядом.— Але я іноді проглядаю старі газетні підшивки, і ось недавно прочитав, що в 1954 році у форте Мід штату Меріленд «найк» несподівано злетів сам по собі й упав на шосе Вашингтон — Балтімора. Як ви поясните цей випадок?

— Що правда, то правда,— жваво промовив Гвідо.— Це надзвичайно рідкісний випадок, проте не заперечую, він дійсно мав місце. Тільки, по-перше, після того були вжиті всі необхідні заходи, щоб такі речі більш не повторювались. По-друге ж, коли збіглий «найк» приземлився на шосе, він не вибухнув. «Найк» може вибухнути лише після спеціального сигналу по радіо, бо він сконструйований не за принципом контактної детонації. Отже, коли навіть уявити, що «найк» знову раптом вирветься в повітря, то, будьте певні, він приземлиться без вибуху.

— Гаразд,— сказав Джордж Мелвін,— ми віримо вам на слово, що жителям нашого міста не треба боятися «найків». Та чи зможете ви запевнити нас, що спорудження зенітної



батареї не загрожує нерухомому майну? Тут, у Патнем-Лендінгу, зосереджено більше добра, ніж у будь-якому з містечок Ферфільдської округи. Що станеться з ним, коли сюди в'їде величезний, потворний, галасливий військовий табір?

— Сер,— мовив Гвідо,— клянусь вам, що нерухоме майно аніскілеки не постраждає. Ви навіть не помітите, що тут існує зенітна батарея. Всі наші споруди будуть низенькими, акуратними, добре замаскованими. Ми сплачуємо базу так, щоб вона не контрастувала з навколошнім ландшафтом. На ній буде не більше ста чоловік. Ніякого зайвого шуму, ніякого диму, ніяких отруйних випарів, ніякої куряви.

— О'кей, лейтенанте,— зауважив Девід Кулмен,— припустимо, що ваші «найки» справді цілком безпечні і що вони не призведуть до знецінення нерухомого майна. Та яка з них

користь? Я недавно розмовляв із знайомими льотчиками, то вони мені казали, що «найк» не може влучити в клуню за сто футів.

— Прошу пробачення, сер, але це не зовсім так,— заперечив Гвідо.— «Найк»— дуже ефективна зброя. Я сам бачив, як він збив «літаючу фортецю» в Ред-Каньоні, штат Нью-Мексіко.

— Ха! — вигукнув Девід.— А що, коли росіяни прилетять не на «літаючих фортецях»?

— «Найк» може догнати і збити будь-який сучасний літак, незалежно від швидкості та висоти польоту,— переконано промовив Гвідо.

— А що, коли ворожий літак не підійде на радіус дії «найка»?— поцікавився Девід.— Що, коли він запустить ракету з водневим зарядом миль за сто від берега?

— Обов'язок ВПС охороняти кордон за сто миль від берега,— ухильно відповів Гвідо.

— Гаразд,— погодився Девід.— А що, коли ворог запустить міжконтинентальну балістичну ракету?

— Тоді нам капут,— визнав Гвідо.— Леді та джентльмені! Ніхто не каже, що «найк» — універсальна зброя. Звичайно, в нього є вади, але в нас поки що нічого кращого не вигадали. Тому ми не можемо відмовитись од «найка».

— Та це ж марнотратство! — вигукнув Ісаак Гудпасчер.— Навіщо викидати на вітер кровні гроші платників податків? Чому не почекати, поки будуть кращі снаряди?

— Тому, сер, що ворог не чекатиме,— пристрашив його Гвідо.— Крім того, як на сьогоднішній день, «найк» не така вже й дорога зброя. Вся наша база — з казармами, складами, радаром, стартовою площею, ракетами і всім устаткуванням коштуватиме приблизно стільки, як один реактивний винищувач, а користі, в разі нападу, від неї буде значно більше.

— Лейтенанте, мене лише непокоїть,— сказала Лора Бушам.— Наші любі донечки зростали й виховувались у цьому тихому, спокійному, незіпсованому містечку. Це чисті, скромні, невинні дівчатка. Що станеться з ними, коли Патнем-Лендінг сповниться грубою солдатвою?

— Мадам,— м'яко промовив Гвідо,— невже вам здається, що хлопець вмить перетворюється на гвалтівника, як тільки на нього одягнуть уніформу? Згадайте хоча б юнаків, яких привели в армію з нашого Патнем-Лендінга. Хіба вони стали такими? Ні! Солдати, що їх привезуть сюди,— це звичайні американські хлоп'ята, такі ж, як ваші сини, і зросли вони в американських родинах, таких же, як ваші.

Якщо ваші дочки правильно виховувались,— а я знаю, що це саме так,— то вам турбувається нічого.

Лора Бошам сіла на місце, і ніхто більше не підводився. Гвідо пильно оглянув аудиторію. На обличчях присутніх він уже не побачив ворожості — на них застиг вираз задумливості, сумніву і навіть збентеження. «Ну, пан, чи пропав», подумав Гвідо й пустив у хід останній свій козир.

— Дорогі земляки,— найщирішим голосом промовив він.— Я теж з Патнем-Лендінга, і мені так само, як і вам, не хотілося б бачити серед міста ракетну базу. Але нічого не вдіш — кожен з нас повинен зробити свій внесок у священну справу оборони вітчизни... Крім того, ми не залишимось у накладі, коли приймемо цих хлоп'ят,— тонко додав він, звертаючись до патнем-лендінських торгашів та комерсантів.— Пам'ятайте, що у них водяться грошенята, які далі нашого міста не підуть. Фетсо, незабаром ваш ресторан дастіть такий зиск, що ви й не мріяли. Хенк, ви за перший же тиждень продасте всі ті потріпані машини, які вже десять років стоять у вас на подвір'ї. Сол, відтепер ваш кінотеатр вечорами не стоятиме пусткою, наче будинок примар. Містер Мелвін, серед солдатів чимало одружених, і їм доведеться купувати окремі будинки в місті... А ви, місіс Бошам, можете більше не турбуватися про аматорські вистави. Коли вам знадобляться актори, бутафорія, чи робітники сцени — гукніть мене.

То що ж ви скажете, шановні земляки? Невже відмовите цим хлоп'ятам у вашій гостинності? Я знаю, що це вимагатиме певних жертв з вашого боку, але подумайте про ті жертви, на які йдуть бідні солдати. Вони залишили свої домівки, свої родини, свої школи, своїх дівчат. Уявіть, як тяжко їм опинитися раптом у місті, сповненому ненависті та ворожості до них. Уявіть натомість своїх синів. Земляки, послухайте мене. Я виріс у Патнем-Лендінгу і знаю всіх вас. Ви чесні, скромні, великудущні люди. Я певен, що у ваших серцях знайдеться куточок для цих нещасних, самотніх американських хлоп'ят, одірваних від своїх домівок... Дякую за увагу.

Гвідо солодко посміхнувся до аудиторії, і нараз все присутні відповіли йому посмішками. Потім по залу прокотилися оплески, спочатку, як легенька зіб, потім, як хвиля, а далі, як справжній оглушливий прибій. Меггі Ларкін в пориві гордості підскакувала так високо, що дерев'яний стілець під нею угинався мало не до землі. Вітторіо ді Маджо повертається на всі боки й щосили гукав:

— От так Гвідо! От так хлопчик!

Всі підвелись і влаштували Гвідо бурхливу овацию.

Коли в залі відновився порядок, на платформу піднялася Грейс Беннермен.

— Лейтенанте,— сказала вона,— я хотіла б подякувати вам за те, що ви так дохідливо й цікаво розповіли нам про «найка», і ще більше за те, що ви відкрили нам очі. Ми всі були дурнями — егоїстичними, сліпими дурнями,— і я гадаю, що висловлю почуття всіх присутніх, коли скажу, що нам соромно за себе.

Зал дружно захитав головами.

— І я хочу запевнити вас, лейтенанте,— мовила далі Грейс,— що, коли до Патнем-Лендінга прибудуть солдати, ми докладемо всіх зусиль, щоб вони почували себе, як у дома, щоб вони стали частиною нашої громади.

— Дякую вам, місіс Беннермен,— розчутено сказав Гвідо,— а зараз, як житель цього міста, я пропоную створити Комітет гостинності з шановою місіс Беннермен на чолі.

— Підтримую пропозицію! — закричала Меггі Ларкін.

— Ні-ні, що ви! — квапливо промовила Грейс.— Я не справлюсь з цією роботою. В мене вже є так багато навантажень.

— Дарма! — гукнула Лора Бошам.— Хто за?

— Я-я-я!.. — прокотилося по залу.

Грейс зашарілась від задоволення.

— Ну, гаразд,— посміхаючись, мовила вона.— Чоловік, напевне, уб'є мене, коли дізнається, але я рискну. Дякую за довіру!

Зала знову схвально загула, Меггі Ларкін щодуху закричала «браво!»

— Пропоную закрити збори,— мовив перший старійшина Меннінг Соу.

— Зупини його! — заверещала Бетті О'Шіл, шалено сіпаючи Грейс за рукав.— Пропала моя фабрика!

— Зараз уже пізно,— недбало відповіла Грейс.— Почекай до наступних зборів. О'кей?

— Але я стільки мучилася,— поскаржилась Бетті, кусаючи губи.

— Знаєш що? — мовила Грейс,— я прийму тебе до моого Комітету гостинності.

— Ну, гаразд,— покірливо погодилася Бетті.— А коли ж ми повернемось до фабрики?

— Скоро,— відповіла Грейс,— скоро.

— Підтримую пропозицію! — гукнув Ісаак Гудласчер.

— Пропозиція закрити збори була внесена підтримана,— сказав Гвідо.— Хто за?

— Я-я-я!.. — відповіли присутні.

— Збори вважаю закритими,— оголосив Гвідо ді Маджо, вдоволено посміхаючись.

14

В завод американських хлоп'ят понуро сидів у військовому ешелоні, що йшов з форта Блаженство, штат Техас, до міста Патнем-Лендінг, штат Коннектікут. З кожним поштовхом колес жага пригод все більше сповнювала юні серця вояків, і єдина пекуча думка все настирливіше крутилася в їхніх гарячих буйних головах.

Цю думку раптом висловив рядовий Вільям О. Вомбес, здоровезний паруб'яга з Мілуокі, штат Вісконсін.

— Де нам знайти дівок у такій глушині, як Патнем-Лендінг? — сумно запитав він.

— Гляньмо правді в очі,— мовив рядовий Роджер Литвайлер, спритний хлоп'яга з Брулдера, штат Колорадо.— З дівками важко в будь-якому провінціальному містечку, а коли йдеться про цю кляту пуританську Нову Англію — гляньмо правді в очі, хлопці: ми пропали!

— Подумати тільки, яку свиню нам підкладло начальство! — вигукнув рядовий Густав Морісетт, синок заможніх батьків з Сан-Дієго, штат Каліфорнія.— Запроторити нас у таку смердючу дірку, як Патнем-Лендінг!

— Ох-хо-хо,— зітхнули інші й сумно похнюпались.

Лиш один не похнюпився, а навпаки, гучно зареготав. Це був капрал Опі Делримпл, родом з містечка Олтус, штат Оклахома, високий, стрункий кучерявий вісімнадцятирічний юнак із свіжим кмітливим обличчям. Він вигідно вмостиився на лавці в глибині вагону, поклавши ноги на речовий мішок, що лежав у проході. На шиї в нього висіла шестиструнна гітара, рясно оздоблена блискучими срібними платівками, портретом гнідої коняки та написом з блискіток: «Я люблю тебе, мамо». Опі вдарив по струнах, насупив брови, підкрутив кілочки, знову перевірив настройку і вдоволено кивнув головою. Потім окинув поглядом засмучені обличчя товаришів і ще раз гучно зареготав.

— Що тут смішного? — обурено запитав рядовий Вільям О. Вомбес.— Невже так весело потрапити в глушину, де немає жодної кралі?

— Дррррузі! — мовив Опі з акцентом, від якого у вагоні враз запахло смаженим м'ясом і мамалигою,— слухайте, що я вам скажу про глухі містечка. Я був у Нью-Йорку, Нолінсі, Сент-Луїсі, Чікаго й Голлівуді, і клянусь господом богом, дрррузі, що в маленьких містечках на один квадратний дюйм припадає більше любошів, ніж в будь-якому великому місті.

— Невже? — запитали хлоп'ята, обступаючи капрала.

— Факт,— запевнив їх Опі.— Візьміть дівчину з великого міста. Настає вечір — їй є куди піти, є що робити. А візьміть нещасну дівку з глухого містечка. Їй увечері нікуди йти і нема чого робити, крім одного: крутити любов.

— Може, в тебе на півдні це й так,— зауважив рядовий Роджер Литвайлер.— А нас пруть до Нової Англії.

— Провінція — усюди провінція,— впевнено відповів Опі.— Я співав по всіх Сполучених Штатах: на півночі, півдні, сході та заході, навіть у Канаді,— і всюди у цих провінціальних дівок лише одне в голові.

— Любоші? — з надією запитав рядовий Густав Морісетт.

— Любоші! — підтверджив Опі.

Юні воїни враз піднеслися духом. За останні три місяці, проведені у форті Блаженство, вони переконалися, що Опі можна довіряти. Це був не якийсь там зелений допризовник, а зріла досвідчена людина, яка багато подорожувала, багато бачила, артист, що давно вже затъмнив би Ферліна Хаскі, а може, й самого Ернеста Табба, коли б клята військової служби не перервала його кар'єри.

До речі, саме завдяки Ернесту Таббу Опі став на слизький, крутий, тернистий шлях артиста. Одного вечора Табб разом з трупою другорядних акторів давав концерт у місті Олтус, штат Оклахома, на який зійшлися всі жителі, і серед них тато й мама Делримпл з шестиричним Опі. З цього й почалося його захоплення народною музикою. Опі просидів увесь вечір, немов у забутті, вирячивши очі й роззявивши рота. Рухалась лише його маленька ніжка, урочисто відбиваючи ритм, та крихітні пальчики, що іноді смикали струни невидимої гітари.

Після концерту мама й тато запросто, по-сільському, підійшли до містера Табба, щоб подякувати за ту радість, яку він приніс ім своїми піснями.

Опі, що подибав слідом, тримаючись за материну спідницю, раптом набрався духу, відпустив спідницю і, вчепившись обіруч за білу шкіряну лямівку гарної червоно-жовтої ковбойки містера Табба, запитав тримтячим, але рішучим голосом:

— Містер Табб, сцо мені лобити, щоб стати такою зілкою, як ви?

— Чого ти причепився до містера Табба? — вигукнув батько, даючи Опі дзвінкого ляпаса.

— Дарма,— посміхаючись, мовив містер Табб і погладив Опі по каштанових кучерях.— Отже, ти хочеш стати зіркою? — запитав він.

— Еге, сел! — з запалом вигукнув Опі.

— Що ж, хлопче, ось моя порада,— сказав містер Табб, кладучи руку собі на груди.— Співай так, щоб це йшло від серця, хлопче, від самого серця!

Опі ніколи не забував цієї чудової настанови. Коли б він не співав, його пісня завжди йшла від серця — від його серця до сердець слухачів... Звичайно, минуло чимало років, поки навколо нього стали юрмитися слухачі, та й гітара з'явилася не зразу. Тато Опі хоч і кохався в народній музиці, але й на думці не мав заохочувати артистичний потяг свого єдиного сина. Врешті, мусив же хтось обробляти п'ятнадцять акрів сухої, як попіл, піщаної землі навколо ферми. Але мама завжди співчутливо стежила за Опі, який до пізньої ночі не відходив од радіо, слухаючи передачі ковбойських пісень, та потай одкладала гроші, виручені за яйця, і, коли хлопціві сповнилося десять років, вона подарувала їому гітару.

Не можна сказати, що Опі навчився грати на гітарі. Вчитися не було потреби. Як тільки гітара опинилася в його руках, вона ніби сама зіграла всі вісімнадцять куплетів знаменитої кантати «У відрі моєму дірка».

Не минуло й місяця, як Опі склав свою першу пісню. Стоячи в напівпорожній силосній башті, де була незрівнянна акустика, він настроїв гітару і, вдаривши по струнах, заспівав:

Мені ти занадто брехала,
Хоч знала, що тяжкий то гріх,
Душа моя гірко страждала,
Від тебе ж я чув лише сміх,
Від тебе ж я чув лише сміх.

Мені ти занадто брехала,
Тобі ж я не вірить не міг,
Любови ти мою розтопала,
Та ще її вкоротила мій вік,
Та ще її вкоротила мій вік.

Мені ти занадто брехала,
Ридав я, шукала ти віх,
Про мене ти її думки не мала,
А я плаzuвав біля ніг,
А я плаzuвав біля ніг.

Мені ти занадто брехала,
Хай вразить тебе божий гнів.
Сухотний я, сил в мене мало,
Та я ще не зовсім здурув.
Та я ще не зовсім здурув.

Хоч у свої десять років Опі не був безпосередньо обізнаний з муками кохання, але пісня його йшла від серця, і мама визнала її чудовою. Захоплення татка було трохи стриманішим. «Щоб я ноги твоєї не бачив у силосній башті, сучий сину!» — сказав він, даючи Опі ляща.

Та Опі повертається до башти при всякій нагоді. Впродовж наступних шести років, опріч відвідування школи, доїння корів, оранки, сіяння, косіння і збирання бавовни, він займався ще й грою на гітарі і склав коло трьох тисяч таких пісень, як: «На березі резервуару», «Віскі — то моя погибель, але біблія — мій щит», «Пішла дівчина до міста, ким повернеться вона?» та «Хвала тобі, боже, що взяв мою Етель: мені остоїдла її доброта».

Опі награвав та співав свої пісні (що йшли від серця) на вечірках, весіллях, родинах, іменинах і на всіх церковних та національних святах, які відзначалися в місті Олтусі, штат Оклахома, і навколо нього завжди товпилися захоплені слухачі. Проте імпресаріо чомусь уперто обминали це місто, і Опі, нарешті, вирішив, що, оскільки слава не йде до нього, він мусить піти її назустріч. Того дня, коли Опі сповнилось шістьнадцять, він повідомив батьків про свій намір залишити рідну домівку. Мама заридала, та то добряче огрів його по спині сокири-

щем, але ніщо не могло зупинити хлопця, і він подався до Оклахома-сіті шукати щастя долі.

В столиці Опі побачив, що він був не єдиним вундеркіндом, який прийшов сюди ловити фортуну. Приймальні шефів радіостанцій кишили сотнями юнаків з гітарами, кожен з яких мав невичерпний репертуар саморобних пісень, умів співати «від серця» й хотів, щоб його послухали. Та Опі не занепадав духом, і через кілька голодних місяців черга дійшла й до нього.

Директор станції та його помічник перезирнулись між собою і схвально закивали головами. Хлопець, безперечно, мав і слух, і голос, і серце.

З того дня, власне, й почалася артистична кар'єра Опі, можливо, не така вже й сліпуча, але все-таки висхідна. Якийсь час він виступав у Оклахома-сіті, потім у інших цент-



рах — Літл-Року, Шрівпорті, Річмонді і, нарешті, домігся визнання — його запросили до нашвілльського естрадного ансамблю «Гранд-опера», справжнього розсадника народних талантів.

У Нашвіллі Опі вперше познайомився з тим, як можна робити бізнес на народній музиці. Звідси на американський ринок виходило сорок відсотків усієї пластинкової продукції; тут такі зірки як Ернест Табб, Ферлін Хаскі, Ред Фолі, Карл Сміт, Уебб Пірс, про яких навіть не чули в Нью-Йорку чи Голлівуді, заробляли по сто й більше тисяч доларів на рік; тут виконавці самі складали свої пісні й передавали їх до видавництва на магнітофонній стрічці, бо жоден з них не знався на нотах; тут майже в кожного співака був свій «кадиллак» не для хизування, а тому, що нерідко доводилося їхати на концерт за п'ятсот, шістсот, а то й сімсот миль, доляючи цю відстань протягом одного дня.

Під час свого першого турне Опі (п'ятий у списку в трупі з п'яти чоловік) об'їздив штати Луїзіану та Дакоту, перетяг канадський кордон і побував у Вінніпегу, Калгарі та Едмонтоні, потім повернувся на південь до Боулмена, штат Монтана, завітав до штату Вашингтон, далі подався до Каліфорнії і звідти через Аризону та Нью-Мексіко до Техасу. Він співав «од серця» в сорока п'яти містах і всюди викликав захоплення слухачів.

Особливо — молодих слухачок. Юних провінціальних уболівальниць народної музики аж ніяк не можна змішувати з їх нью-йоркськими сестрами. Поклонниці Френка Сінатра, які щовечора юрмляться в театрі «Парамаунт», звичайно, теж сповнені екстазу, але екстазу здебільшого платонічного. Як усяка зірка, Френк для них далекий і недосяжний, і їхні помисли рідко сягають далі того, щоб роздобути клапоть його сорочки чи гудзика від його піджака. Про дівчат з провінціальних містечок цього не скажеш. Вони не відчувають ніякої прірви між собою та співаком. Для них хлопець, що сидить на сцені й наспівує «од серця» свої нехигрі пісеньки, — це свій, сільський хлопець, такий же простий, як і вони самі, і юні слухачки не бачать жодних перешкод для того, щоб познайомитися з ним тісніше після концерту.

Під час свого турне Опі охоче зав'язував такі тісні знайомства і під їх враженням склав кілька нових пісень — не більше двох трьох сот. Повернувшись до Нашвілла, він купив небесноблакитний «кадиллак», вдруге заїтав до «Гранд-опері», записав на пластинку кілька пісень і вирушив у нове турне (на цей раз третім у трупі з п'яти), спочатку на схід до обох Каролін, потім на північ до Вермонта і далі додому через штати Нью-Йорк, Пенсильванія та Огайо.

Повітка призовної комісії переслідувала його впродовж усього турне, але наздогнала лише у Нашвіллі. Це було дуже несвоєчасно, — Опі ще не встиг навіть як слід закріпитися у «Гранд-опері», — та йому й на думку не спало просити відстрочки. Проклинаючи свою долю, він добряче наївся, а вранці відправив батькові «кадиллака» й тихенько пішов під прaporи.

Армія зустріла Опі неприязно. Товариші по казармі ніяк не могли обминути ні його бачків, ні мальовничих костюмів, облямованих оленячою шкірою, ані розкішної гітари. Якийсь час Опі мовчки зносив усі знущання, але невдовзі терпець йому урвався, і він поклав на землю двох найлютіших мучителів коротким ударом правої та лівої руки. Цькування припинилось.

Глянувши на Опі іншими очима, — особливо після того, як він змінив свій ковбойський наряд на уніформу кольору хакі й залишив кучеряві бачки на підлозі казарменої перукарні — хлопці побачили, що це не якийсь там сільський телепень, а людина з великими даними. Він був дружелюбний, простий, розумний, добре розбирався в житті, міг легко звалити будь-кого ударом правої чи лівої руки і до того ж співав «од серця».

Мантія ватажка сама собою лягла на плечі Опі, і він носив її з царственою байдужістю природженого командира. Незабаром начальство теж помітило його таланти, і Опі доручили виконувати обов'язки капрала. Коли рота дісталася призначення в Патнем-Лендінг, Опі було офіційно вручено капральські погони.

Таким оце чином капрал Делримпл опинився у вагоні військового ешелону, що прямував на північний схід, підскакуючи на стиках реїок. Опі вже не згадував минулого й не проглиняв долю, з примхи якої довелось переврати в самому початку багатообіцяючу артистичну кар'єру; не жахали його більше й два довгих роки військової служби у якомусь глухому Патнем-Лендінгу в центрі пуританської Нової Англії.

— Провінція — усюди провінція, — переконано повторив він, розганяючи тривожні передчуття своїх підлеглих.

Опі задумався, і в його уяві почали виникати яскраві картини цікавого, повно-кровного життя в Патнем-Лендінгу. Музя, яка завжди круцяла навколо нього, легенько сіла йому на плече. Руки самі потяглися до гітари, і з серця випурхнула нова пісня:

Я солдат — самотній у далекім краю
І у серці журбу таю,
Дай мені, крихто, білу ручку свою,
І я буду в небеснім раю!

— Слухай, татку,— лагідно мовила юна ніжна Кóмфорт Гудласчер своєму старому грубому батькові Ісаакові,— що ти робиш?

— Я пробую написати статтю,— відповів Ісаак,— і ти ані скілечки не допомагаєш мені тим, що весь час бубониш «Люби мене ніжно» та пилияш нігти. Невже не можна робити цього в своїй кімнаті?

— Але ж я хочу побалакати з тобою,— сказала Кóмфорт.

— Побалакати? — здивовано запитав Ісаак. Востаннє таке бажання з'явилось у Комфорт кілька років тому.— Невже щось трапилося?

— Атож! — заявила Комфорт.— Татусю, зомною діється щось жахливе — щось, зв'язане зексом:

— Я так і зінав! — полотніючи, прошепотів Ісаак.— Зінав, що рано чи пізно...

— О, заспокойся! Це зовсім інше. Це душевні переживання.

— Слава тобі господи! — видихнув Ісаак, і обличчя його знову набрало нормального кольору.

— Рано радіти! — ображено вигукнула Комфорт.— Через це я не знаходжу собі місця.

— Я не пам'ятаю, коли ти його знаходила,— зауважив Ісаак.

— Перестань, татку, тут не до жартів,— наполягала Комфорт.— Зо мною скoїлось щось дивне. Мені раптом почали подобатись хлопці. Навіть більш, ніж подобатись,— я сама не своя, коли їх бачу.

— Он воно що! — мовив Ісаак.— Цікаво, коли ж сталася ця... метаморфоза?

— Не знаю. Здається, тижнів три-чотири тому. Вперше я відчула це того вечора, коли побачила Греді Меткафа на мотоциклі. Розумієш, його предки пообіцяли йому подарувати на іменини мотоцикла, якщо він складе математику, і...

— Які предки? — перебив Ісаак.— Ти маєш на увазі батьків?

— Кого ж іще? — здивувалась Комфорт.— Ну, от...

— Пробач,— знову перебив дочку Ісаак.— Невже Греді Меткаф склав математику?

— Кумедно, правда? — запитала Комфорт.

— Неймовірно,— сказав Ісаак.

— Еге ж,— мовила Комфорт.— Та слухай! Цей Греді Меткаф один з найбільших юолопів у нашому поколінні, і я терпіти його не можу, але він потяг мене кататися на мотоциклі, і знаєш що? Раптом мені здалося, що він зовсім не юолоп! Мало того, на другий день в школі він мені навіть сподобався!

— Кумедно! — похмуро промовив Ісаак.

— Та це ще не все! — вигукнула Комфорт.— Мені стали подобатись усі хлопці! Розумієш, я зайшла до зали, і ті ж самі шмар-

качі, на яких я раніше й дивитись не хотіла, раптом здалися мені не такими вже й бридкими. Взагалі, зараз у школі залишилось не більш п'ятнадцяти-двадцяти хлопців, яких я терпіти не можу.

— Комфорт,— нервово промовив Ісаак,— сподіваюсь, ти не стала... ну, як би мовити... згідливішою через оцей новий світогляд?

— Ні, заспокойся, татусю. Я ще нічого не зробила. В школі вони й досі називають мене «залізою дівохою»... Але повір, татусю, з кожним днем у мене все менше охоти воювати з хлопцями.

— Сподіваюсь, ти ще не... капітулювала? — з надією запитав Ісаак.

— Ще ні,— зітхнула Комфорт.— Але з кожним днем мені стає все важче стримувати себе... Ось чому я не знаходжу собі місця, татусю. Що зі мною таке?

Це раптом зворушило Ісаака до глибини його черствої душі. Він підвівся з-за столу, підійшов до Комфорт і незgrabно поклав руку її на плече.

— Доцю,— тихо промовив він,— коли б все-вишній у премудрості своїй не забрав твоєї матері, вона, можливо, відповіла б тобі краще, ніж я. Це справді дуже складна річ, але цілком природна... Скоро все знову стане на своє місце.

— Боже! — важко зітхнула Комфорт.— Що ж мені, біdnій, робити зараз?

— А зараз,— мовив Ісаак,— згадай, що у твоїх жилах тече пуританська кров твоїх предків. Слухайся її!

Члени патнем-лендінзької секти малолітніх злочинців імені Елвіса Преслі та духа Джеймса Діна збиралися шовечора під рестораном Фетсо. О дев'ятнадцятій ноль-ноль вони вже стояли біля своїх гіbridних автомобілів, наїживши та взявши під боки, палили сигарети, точили побрехеньки про своє статеве життя і плювали на тротуар. Набалакавши, вони заходили до ресторану, замовляли коктейлі, схилялись над музичним автоматом і, поки ставало грошей, слухали Луї Армстронга, Джеррі Муллігана та Елвіса Преслі. Опівночі вони поверталися додому, де весьвечі тривала жвава суперечка між батьками та матерями — кожна мати запевняла, що з хлопчиком все гаразд, що просто він проходить таку фазу, а кожен батько твердив, що цей невіглас і ледацюга пройшов би свою фазу значно швидше, коли б його частіше підганяли ремінцем. Як тільки в сіннях грюкали двері, мати бігла назустріч своєму дитяткові і, винувато посміхаючись, питала:

— Синочку, може виїш на ніч молочку?

— Згинь з очей! — гариков синочок і, хитаючись, підіймався до спальні, а мати хапала за руки батька, який щосили поривався догнати своє чадо і проламати йому череп.



Так минали вечори патнем-лендінських малолітніх злочинців — п'ять годин плювання та байдикування і коротка розмова з батьками перед сном. На відміну од інших міст, в Патнем-Лендінгу ніхто не грабував бензоколонок та крамниць, ніхто не роздягав жителів, ніхто не проливав крові.

І ніхто не зобижав дівчат. Статеве життя патнем-лендінських малолітніх злочинців не виходило за межі розмов. У неділю члени секти взагалі не зустрічалися з дівчатами, в п'ятницю й суботу вони виїздили з ними до Високих Горіхів і проводили вечір. Це означало п'ять годин обнімання та цілування. Далі цього злочинці не йшли, бо в душі так само боялися справжніх любощів, як і справжньої крадіжки.

Того вечора, коли Комфорт Гудласчер так широко й відверто розмовляла зі своїм батьком, четверо малолітніх злочинців стояли перед рестораном Фетсо, обіпершись на старий подряпаний «форд-1932». Кожен з них мав кок на голові, сигарету в зубах, пару густо намашених брильянтином бачків і сімнадцять років за спиною. Між ними точилася така розмова:

— Що нового? — запитав один із них, на ім'я Уоллі.

— Те, що й учора — нічого,— відповів другий, якого звали Ед.

— У паршивому місті порожній морг,— зауважив третій — Чарлі.

— Не кажи,— докинув четвертий, на ім'я Фред.

Всі сплюнули.

— Чому вони не відкривають тут молодіжного клубу, де хлопець міг би завжди знайти дівоху? — мовив Уоллі.

— Минулого тижня в мене була одна,— сказав Ед.

— Бреши,— буркнув Фред.

— Ні, чесно,— сказав Ед.— Пам'ятаєте, стара потягла мене в цирк до Нью-Йорка? Я в антракті вийшов і йду собі по П'ятій авеню, коли бачу, одна краля підморгує мені — миг-миг! Йй років тридцять п'ять, але виглядає колосально. Я доганяю її — вона анічичирк. Повертає за ріг, я — за нею. Заходить до готелю — я туди ж. Вона мовчить. Ну, потім ми піднялися до неї в номер, вона замкнула двері і...

— Брехня,— мовив Фред.

— Ні, чесно! — наполягав Ед.

— О'кей, їдьмо до неї зараз,— запропонував Чарлі.

— Е ні, не можна,— сказав Ед.— Я ж пообіцяв їй, що ніколи більше не приїду. Це жінка одного мільйонера, і коли б хто дізнався, їй кінець.

— Брехня,— сказали Уоллі, Чарлі та Фред.

Якийсь час вони стояли мовчки й похмуро плювали на тротуар. Потім до ресторану з гуркотом підкотив чорний «харлей» Греді Меткафа, і смуток ураз заступила радість. Весело посміхаючись, усі четверо кинулись йому назустріч.

Греді завжди був їхнім ватажком, а останнім часом дві події ще більше зміцнили його становище. По-перше, мотоцикл. По-друге, йому вже видали квиток допризвівника, з допомогою якого можна було купувати віскі у штаті Нью-Йорк.

— Греді, як справи? Що нового? Як ся маєш? — закричали вони, захоплено дивлячись на його кремезну статуру в чорних брезентових штанях та спортивних черевиках і в чорній шкіряній куртці з орлом на спині.

Греді зміряв їх холодним зневажливим поглядом з-під примужених, як у Преслі, повіків і не промовив ні слова. Діставши сигарету, він чиркнув сірником об ніготь великого пальця, закурив, зробив глибоку затяжку і плюнув на асфальт.

— Ну, Греді, як працює мотоцикл? — запитав Уоллі, з повагою проводячи рукою по чорному крилу «харлея».

Греді зволив заговорити.

— На третій дає перебої,— процідив він.— Щось негаразд із зміною швидкостей. Мабуть, доведеться міняти циліндр.

Всі четверо, затамувавши подих, побожно

слухали Греді, як семінаристи єпископа, намагаючись не пропустити жодного слова.

— А взагалі йде славно,— додав Греді.— Вчора дав дев'яносто сім миль.

— Колосально! — прошепотіли хлопці.

Задоволений справленим на них враженням, Греді трохи розчутлився.

— А ви, щенята, що тут робите? — запитав він.

— Те, що й учора — нічого,— відповів Ед.

— У паршивому місті порожній морг,— зауважив Чарлі.

— Не кажи,— мовив Фред.

— Чуєш, Греді, може, махнемо до штату Нью-Йорк? — запропонував Уоллі.

— Певна річ! — гаряче підхопив Ед.— Пойдемо до найближчого бара та хильнемо як слід.

— Hi,— відрубав Греді.

— Ну, тоді давай проїдемо по вулицях — може, підчепимо якусь кралю,— запропонував Чарлі.

— Це ідея,— мовив Греді.— Шуруй!

— А ти? — здивувався Фред.

— Я вже підчепив,— відповів Греді.

Хлопці глянули на нього водночас заздрісно і шанобливо.

— Правда, Греді? — запитав Уоллі.— В тебе сьогодні побачення?

— Атох,— мовив Греді.

— Хто вона? — запитали всі в один голос.

— Комфорт Гудпасчер,— відповів Греді.

Хлопці вирячили баньки.

— Слухай, Греді,— сказав Чарлі,— навіщо це тобі? В тебе чудовий мотоцикл. Ти міг би заарканити першу-ліпшу кралю. Навіщо тобі гаяти час з цією залишною дівохорою?

— Точно, Греді,— мовив Уоллі.— На якого біса марнувати сили? Нікому ще не вдавалось захомутати Комфорт.

— До сьогоднішнього вечора — ні,— вдоволено посміхнувся Греді.

— Чого ти такий упевнений? — запитав Фред.

— Вона готова,— відповів Греді.— Я відчуваю це всіма кістками — вона готова!

З цими словами він увімкнув стартер «харлея» і зник за рогом.

Малолітні злочинці задумливо перезирнулися.

— Якщо в Патнем-Лендінгу є людина, яка могла б справитись з Комфорт, то це саме Греді,— мовив Ед.

— Hi,— відповів Фред.— Нема такої людини.

Ісаак Гудпасчер давно переконався, що коли такий удівець, як він, виховує таку дочку, як Комфорт, то єдиним можливим педагогічним принципом має стати *laissez-faire*⁴. Хай іде собі, куди хоче, і хвала провидінню та

пам'яті предків, якщо вона повернеться додому цілою та здоровово.

Але зараз, стоячи біля вікна кабінету й дивлячись, як зникає вдалини чорний «харлей», на якому примостилась його дочка, обхопивши обома руками Греді Меткафа, Ісаак похмуро міркував, чи не час уже відкинути *laissez-faire* та придбати пару наручників.

Згодом він відмовився од цієї думки. Якщо взяти дочку в шори, вона зовсім здичавіє. Є лише два засоби зберегти статус кво — це щодня лагідно напучувати Комфорт і щоночі потай виходити з дому та проколювати шини в грединого «харлея».

Ісаак відійшов од вікна, сів за стіл і твердо вирішив цього вечора більше не думати про Комфорт. На нього чекала важлива робота: наступного тижня в місті влаштовувалось свято на честь воїнів патнем-лендінської ракетної батареї, і він мусив написати дружелюбну передовицю до своєї газети.

Ісаак уже кілька днів підряд обмірковував, як краще виконати свій обов'язок, та поки що без будь-яких результатів. Він не бачив жодної причини радіти з того, що Пентагон вирішив встановити в місті «найки». Від армії він ніколи не ждав добра. Його зовсім не збрали з пантелику заспокійливі завіряння Гвідо ді Маджо на останніх міських зборах. Вибухівка залишається вибухівкою, а солдати — солдатами, і ніякі демагогічні балочки не перееконяють його в тому, що встановлення ракетної бази не порушить звичайного життя в Патнем-Лендінгу.

Проте, база вже споруджувалась, і було б нетактовно — щоб не сказати непатріотично — кричати пробі. Чи ж не краще поворушити розумом та ще раз спробувати скласти сердечну, дружню передову?

Ісаак заплюшив очі й замислився. Потім важко зітхнув, узявся за перо і написав таке:

«Патнем-Лендінський Тижневик» щиро вітає всіх офіцерів і солдатів ракетної батареї. Сподіваємося, що вам тут буде непогано.

А тим жителям Патнем-Лендінга, які не дуже захоплені приїздом солдатні, ми пропонуємо згадати, що батарея закупила сто акрів землі на Коржовому Пагорку. Коли б не це, то пагорок захопив би якийсь ділок і поставив би на ньому сотню будинків. Оскільки кожен будинок коштує в середньому 20 000 доларів, то виходить, що місто одержало б від цього 48 000 доларів майнового податку.

Та перш ніж оплакувати втрату цього прибутку, давайте зважимо інший аспект. Ці сто будинків були б продані сезонникам, які, на превеликий наш жаль, плодючі, наче кролі, про що ми не раз згадували раніше. Не можна сумніватися в тому, що в кожному з цих будинків було б народжено мінімум по троє дітей — дітей, яких довелося б навчати в наших громадських школах з розрахунку 635 доларів

⁴ Laissez-faire (фран.) — свобода дії.

на голову щороку, а це означало б щорічну втрату на кожному будинку 1425 доларів. Тому ми й кажемо: «Милости просимо, дорогі армійці! А коли слідом за вами прибудуть льотчики чи моряки, то ім також ми щиро скажемо: «Милости просимо!»

Комфорт і Греді сиділи на лавці в парку Високі Горіхи. Очі Комфорт сяяли від радісного збудження, щоки її ще й досі горіли од вітру, у вухах стояв гуркіт мотору, в голові паморочилося від швидкої їзди, а на серці було приємно і легко.

Греді з удаваною байдужістю взяв її за руку.

— Ти знову починаєш! — вправно відштовхнула його Комфорт.—Хочеш до госпіталю?

— Чого ти така недотика? — запитав він.—Пригорнишь до мене.

— Я не люблю, коли мене мацають.

— А я не мацаю,—відповів Греді.—Ось дивись!

Він швидко, несподівано поцілував її в губи, і, на превеликий подив, Комфорт відчула, що це не так уже й неприємно.

— Ну що, подобається? — запитав Греді.

Вона глянула на нього широко розплушеними очима і мовчки, безтямно кивнула головою.

— Іди сюди.

Якось мимохіті Комфорт підсунулась до Греді. Він трохи підняв її голову і вп'явся в губи. Комфорт обм'якла в його обіймах, але її правиця описала в повітрі коротку круту дугу і опустилася на його потилицю. Він враз відскочив, виючи від гострого болю.

— Хе-хе, пробач, Греді,— зніяковіло мовила Комфорт.

— За що це? — жалібно запитав він.—Мені здалось, що ти любиш цілуватися!

— Звичайно, люблю,—заспокоїла його Комфорт.—Поцілунки — чудова річ. Тільки тебе я терпіти не можу.

— Мерси,—ображено буркнув Греді.

— Може, ти краще одвезеш мене додому? — сказала Комфорт.

— Мабуть, що так.

Вони мовчки сіли на «харлея». По дорозі від швидкості, вітру, шуму Комфорт знову сповнило п'яноке почуття легкості. Вона міцно обхопила Греді, притулилась щокою до його спини і захоплено хихкала на кожному повороті.

Підїхавши до будинку Гудпасчерів, Греді заглушив мотор, допоміг Комфорт злізти з мотоцикла і почвалав слідом за нею до дверей.

— Слухай, ти ще будеш зі мною кататись?

— Ні,—рішуче відрізала вона.

— Чому?

— Тому, що ти шмаркач.

— Але ж щойно ти мене цілувала?!

Комфорт знизала плечима.

— Це не твого розуму діло.

Він ще раз почухав потилицю.

— Завтра я все таки під'їду. О'кей?

— О'кей! — сказала Комфорт.

Греді спантеличено глянув на неї.

— Ну й чудна ти!

— Еге ж,—кивнула головою Комфорт.—На добраніч.

— На добраніч!

Вони задумливо розійшлися. Комфорт погалася до себе в спальню, щоб полежати з відкритими очима на ліжку, поки не прохолоне її пуританська кров, а Греді — додому, почуваючи себе, як той Епіметей, що відкрив скриньку Пандори. Замок йому вдалося відімкнути, але скільки лиха вилетіло звідти!

Проте Греді не сумнівався, що успіху він все-таки досяг. Там, де зазнали поразки всі серцеї школи імені Вебстера, він зумів одкрити рахунок. Звичайно, Комфорт трохи прішелепкувата, підступна й дужа, як кобила, та все ж таки він поцілував її, і вона поцілуvalа його,— а хто ще може цим похвалитися?

Його серце сповнилось почуттям заслуженої гордості. Не кожному дано перемогти такого могутнього супротивника. Хіба ж можна в таку ніч відлежуватися вдома? Перемогу треба святкувати!

Греді загальмував мотоцикл, розвернувся і полетів до ресторану Фетсо поділитися тріумфом зі своїми вірними васалами. Ледве зачувиши рев «харлея», хлопці вискочили на вулицю.

— Ну, що? — з цікавістю закричали вони.— Ну? Ну?

— Я скажу коротко,—мовив Греді.—Очко!

Радісні крики розітнули вечірню тишу. Хлопці по черзі трясли йому руки, плескали по спині, куйовдили чуприну.

— Що я казав?! — мовив Греді, намагаючись стримати свою радість.—Поїхали до бару!

Він завів мотоцикл і дав газ. Хлопці скочили у свою таратайку і рушили слідом.

— Знаєте, як ми повинні ливитись на нього? — запитав Ед.

— На Греді? — звів брови Чарлі.

— Мг,—мовив Ед.

— Як? — поцікавився Фред.

— Як на зразок для всіх нас,—мовив Ед.

Всі урочисто кивнули головами і поїхали вслід за червоним вогником на крилі величного чорного «харлея».

16

У вівторок о чверть на першу пополудні Оскар Хоффа сидів у своєму кабінеті, люто гризучи сигару. Навпроти нього, круг столу, примостилося півдюжини агентів телереклами, одягнених в траурночорні костюми, що вважається шиком на Медісон-авеню. Оскар, який зараз менше всього думав

про телерекламу, не запам'ятив імен агентів, коли ті йому представлялися. В нього чомусь склалося враження, що їх звали Дабами Хочкісами, і, справді, всі агенти, здавалось, відповідали на це ім'я.

Темою сьогоднішнього засідання була серія телепередач під назвою «Давид та Вірсавія»,— сповнена пристрасті й вогню біблійна історія за участю самого бога-отця, яка розвивалася в такому шаленому темпі, що від нього мусило б розтанути серце будь-якого замовника. Проте замовник, трест «Лока-лола», був невдоволений. Неважаючи на дедалі зростаючу популярність «Давида та Вірсавії», попит на продукцію треста не підвищувався, а в деяких районах навіть різко пішов на спад. Сьогоднішнє вроочисте засідання агентів телереклами мало розв'язати цей сумний парадокс.

— Щодо мене,— мовив перший Даб Хочкіс,— то, на мій погляд, справжня причина криється в браку тотожності. Я, звичайно, не вивчав цього питання спеціально, але моя антена каже мені, що публіка не ототожнює царя Давида з трестом «Лока-лола».

— Правильно! — мовив другий Даб Хочкіс.— Ось де собака заритий. Тотожність! В цьому суть! Ми повинні якось ув'язати царя Давида з трестом «Лока-лола».

— Це не зовсім так,— мовив третій Даб Хочкіс.— В мене з цього приводу є свої міркування. Але вони можуть здатися вам настільки незвичними, що я краще не буду їх оголошувати.

— Шквар, старий,— мовив четвертий Даб Хочкіс.— Підіймай прapor на щоглу — ачей хтось відсалютує!

— Гаразд,— сказав третій Даб Хочкіс.— Словом, я гадаю, що ми забули про машину часу. Кожного разу, коли ми вкидаємо царя Давида в машину часу, він вискачує у двадцятому сторіччі з пляшкою «лока-лоли» в руках.

— Можливо, і так,— невпевнено зауважив п'ятий Даб Хочкіс.— Стривайте, а що, коли цар Давид відкриватиме банку з зеленим горошком? Га, Оскаре?

Оскар загарчав. Він уже давно навчився не звертати жодної уваги на патякання агентів телереклами під час спеціальних засідань. Сьогодні це було особливо легко, бо всі його думки заполонила інша тема — його дружина Анжела, чи, точніше кажучи, його екс-дружина Анжела.

П'ять днів тому Анжела повернулась із Рено вільною жінкою, і з того часу, собі на подив, Оскар почував себе страшенно нещасним. Спочатку він навіть зрадів, коли довідався про її намір домагатися розлучення. «Добре, що спекався!» — вигукнув він з характерною для нього галантністю й, не гаючись, залишив Анжелі булинок в Патнем-Лендінгу і перехав до Нью-Йорка, викресливши, нарешті,

із свого розпорядку дня дві кляті години ідіотського подорожування. Тепер він міг працювати стільки, скільки йому хотілося, вставати, коли заманеться, тримати по вічно увімкнутому на всю потужність телевізору в кожній кімнаті, мовчати цілісінські дні,— словом, уперше за багато років ніщо не порушувало його хорошого настрою. Але весь цей час він у душі сподівався, що Анжела облишила думку про розлучення ще до того, як закінчиться встановлені шість тижнів, і прибіжить додому, благаючи прощення.

Та цього не сталося. Вона повернулася вільною жінкою, і в Оскара раптом почалися несподівані болі в несподіваних місцях. Страждала гордість, боліло серце, інколи навіть гризло сумління. Не можна сказати, що він бажав, щоб Анжела повернулася до нього,— ні: Оскар розумів, що такій людині, як він, краще всього залишатися старим парубком. Але він не міг не думати про те, в чому ж, власне, річ, як можна було запобігти цьому та що робити Анжела відтепер.

— Джентльмені,— мовив шостий Даб Хочкіс,— ви, звичайно, не повірите, але, їй-бо, в мене є ідея. Я рішуче проти машини часу. Мені здається, що ми даремно риємо землю, шукаючи жолудів, коли треба глянути вгору, аби побачити, звідки вонипадають. В чому найбільший плюс нашої програми? Найбільший плюс, джентльмені,— це бог! За останні кілька тижнів ми встановили чудові, теплі, щирі взаємини між Давидом та богом-отцем. То чому ж ми не можемо — звичайно, з належним благоговінням — зробити так, щоб сам бог приніс йому пляшку «лока-лоли» у видінні?

— Цей трюк з бородою,— мовив перший Даб Хочкіс, понуро киваючи головою.— Можуть присікатися різні віруючі йолопи. Правда, Оскаре?

Оскар знову загарчав.

«Тут не обійшлося без коханця,— подумав він.— Анжела нізащо не побігла б розводитись, коли б на неї не чекав якийсь чолов'яга. Вона занадто хитра для того, щоб так безглазо ризикувати. Але хто цей молодець? Де він? І чим він кращий за нього, Оскара?»

На столі задирчав селектор.

— Хто? — рявкнув він, натискаючи на ключ.

— Містер Стронгхолд на проводі,— відповіла секретарка.

Оскар ніколи не любив абстрактних роздумів, і замість того, щоб ламати голову, міркуючи, кого саме обрала Анжела собі в коханці, він найняв приватного сицика на ім'я Альберт Стронгхолд, який почав стежити за Анжелою, як тільки та повернулася з Рено. Потім що не було жодних сигналів, але, з хвилюванням подумав Оскар, цей дзвінок може означати, що детектив натрапив на слід.

— Я слухаю,— рявкнув він у трубку.

— Об'єкт виїхав із Патнем-Лендінга о десятій ноль сім цього ранку,— повідомив містер Стронгхолд.— Об одинадцятій п'ятдесят чотири об'єкт прибув до готелю «П'яца» і зняв номер дев'ятсот двадцять один. О дванадцятій п'ятнадцять до номера дев'ятсот двадцять один зайшов мужчина — високий на зріст, років за тридцять віком, у макінтоші, бежевому капелюсі й сірому фланельовому костюмі. Вигляд має знервований, без особливих прикмет.

— Ура! — вигукнув зраділий Оскар і кинув трубку на місце.— Даби,— мовив він, звертаючись до всіх агентів,— ви все це обміркуйте, занотуйте, спаліть, розтрусіть, ідіть додому, не кажіть ні кому. Бувайте!

— А як же наше питання? — у відчай вигукнув другий Даб Хочкіс.— Як же нам пов'язати царя Давида з трестом «Лока-лола»?

— Дуже просто,— відповів Оскар.— Цар Давид сам винаходить лока-лолу, зрозуміло? Але це така таємниця, що він не розповідає про неї простим людям і тримає формулу в секреті. Після його смерті формулу загубили, і вона була знайдена лише через п'ять тисяч років.

— Де знайдена? — запитав третій Даб Хочкіс.

— На дні Мертвого моря,— відповів Оскар.— Де ж іще?

Всі шестеро Дабів Хочкісів глянули на нього з захопленням, що межувало з благоговінням.

— Яка глибина! — мовив перший.

— Яка простота! — мовив другий.

— Яка мудрість! — мовив третій.

— Так-так,— сказав Оскар.— Ну, бувайте!

Він рвучко підвісся з-за столу і вилетів з кабінету.

Високий на зріст мужчина, років за тридцять віком, у макінтоші, бежевому капелюсі й сірому фланельовому костюмі, знервований на вигляд, без особливих прикмет, підняв руку, щоб постукати в двері номера дев'ятсот двадцять один, потім раптом передумав і рвучко сховав руку в кишеню. Це повторилося двічі. Нарешті, він знизав плечима, зітхнув і боязко постукав.

Двері в ту ж мить відчинилися.

— Гаррі! — вигукнула Анжела Хоффа.— Гаррі, любий!

— Хеллоу, Анжело,— мляво посміхнувся Гаррі, простягаючи їй правицю.

— Чому так офіційно? — весело вигукнула Анжела і, взявши Гаррі за руку, втягла його в кімнату й захлопнула двері.— Роздягайся.

— Ні, пропач, Анжело, я ненадовго.

— Дурниці! — сказала вона і, зайшовши ззаду, вправно стягла макінтош.

— Й-бо, Анжело, я всього на хвилинку.

— Та годі вже тобі! — сказала Анжела, знімаючи телефонну трубку.— Ресторан? Це мі-

сіс Анжела Хоффа з номера дев'ятсот двадцять один. Накажіть, будь, ласка, принести пляшку віскі на льоду... Дякую.

— Спасибі, Анжело, але зараз мені зовсім не хочеться пiti.

— А мені хочеться,— лагідно сказала Анжела.— Дозволиш?

— Пробач,— мовив він.— Слухай, Анжело, я згодився зустрітися з тобою, бо...

Анжела міцно скопила Гаррі за руки й допитливо заглянула йому в очі.

— Як ся маєш, Гаррі? — запитала вона серйозним голосом.

— Чудово,— відповів він.— Так от, я згодився...

— А ти навіть не запитав, як у мене спрavi,— сказала Анжела з легким докором в голосі.— Адже цілих сім тижнів ти не бачив мене!

— Пробач, Анжело,— зніяковіло мовив Гаррі.— Як у тебе спрavi?

— Ото ж то,— зауважила Анжела, схвально кивнувши головою.— Все гаразд, дякую.

— Дуже радий... Слухай, Анжело...

— Тебе не цікавить, як зараз у Рено?

— Цікавить,— мовив Гаррі.— Розкажи, як зараз у Рено.

— Жарко й сухо,— сказала Анжела.— З ранку до вечора тріщить рулетка.

— Сподіваюсь, ти виграла чимало грошей,— чемно промовив Гаррі.

— Ні,— зітхнула Анжела.— Мені щастить лише в коханні.

Гаррі рвучко відішов на кілька кроків од неї.

— Анжело, я мушу тобі дещо сказати.

— Стривай. Як поживає Грейс?

— Грейс? Дякую, нічого.

— Ти хоч бачишся з нею?

— Що?! — спантеличено вигукнув Гаррі.— Звичайно, бачусь. Чом би й ні?

— Слухай, любий, вже скоро тиждень, як я повернулася до Патнем-Лендінга, і весь час я тільки й чую що про Комітет гостинності. Вона працює вдень і вночі, правда?

— Е-е-е... Так,— обережно промовив Гаррі,— Грейс справді дуже зайнята.

— Білний мій котику! — прошепотіла Анжела, співчутливо дивлячись на Гаррі.

— При чому тут я? Грейс сама виконує всю роботу.

— А ти стоїш поруч і питаєш себе, де поділася та дівчина, з якою ти колись одружився.

— Анжела, мене цікавить лише одне,— серйозно промовив Гаррі.— Навіщо ти мене переслідуєш? Хіба в тебе мало клопоту без мене?

— А в тебе — менше? — відпариувала вона.

— По горло!

— То чому б нам не втішити одне одного?

— Втішити?! Я не можу глянути жінці в очі. Я не можу глянути в очі тобі. Я став

тидким для самого себе. І це ти називаєш втіхою?

— Бідне ягнятко!

— Я не бідне ягнятко. Я гадюка... Пацюк... Тхір... Я прийшов сюди, щоб сказати, що між нами все скінчилось. Мені дуже прикро, що через мене тобі довелося побувати в Рено. Мені дуже прикро за всю цю кляту історію... Але між нами все скінчилось.

— Гаразд, любий. Скінчилося, то скінчилось. Чого ж у тебе таке сумне обличчя? Сприймемо це веселіше. Ми весело почали, давай же весело й закінчимо.

— Е ні! Ради бога не треба! Досить з мене цього самопожертвування! Якщо ти склава в рукаві пістолет з перламутровою рукояткою, то вийми його і всади в мене кулю. Але не треба мені ніяких посмішок крізь слози. Я цього не витримаю.

— Тебе мучить совість, правда, котику?

— Страшенно!

— Нешасний ти мій!

— І ми нічого не поправимо тим, що знову скочимо в ліжко, хоч ти, здається, міркуеш саме про це.

— Правду кажучи, в мене була така думка.

— Навіщо? У нас немає майбутнього.

— Отже, на прощення. Адже ми повинні як слід попрощаатися.

— Анжело, ради бога, що тобі від мене потрібно? Я воша. Більш того, я жоната воша... І чим більше я стаю вошою, тим більше я залишаюсь жонатим. Ти це розумієш?

— Ти зовсім не воша, любий. Ти бідний, загнаний, нещасний чоловік. Чому ти не хочеш, щоб я тобі допомогла?

— Анжела, зроби ласку, допоможи комусь іншому... Ось, ось моя рука. Потисни її, відпусти мене з богом і подякую йому за те, що ми більше ніколи не зустрінемось.

Вона взяла його руку, вправно притягнула Гаррі до себе, міцно притиснулась до нього своїм м'яким пахучим тілом і потяглась до губ.

Раптом хтось лунко загрюкав у двері.

— О господи! — простогнав Гаррі трепетячим голосом. — Сищики!

— Заспокойся, любий, — посміхнулась Анжела. — Це кельнер.

— Надто гучно для кельнера, — з сумнівом прошепотів Гаррі.

— Ти страхополох, — мовила Анжела і, легенько цмокнувши Гаррі в губи, пішла відчиняти двері. В ту ж мить до кімнати, немов той вовк до вівчарні, вдерся Оскар Хоффа. Вгледівши Гаррі, він раптом зупинився, протер очі і спантеличено замотав головою.

— Не може бути! — прошепотів він. — Ні, ні! Тільки не ви!

— З якого права ти вломився сюди? — вигукнула Анжела, гнівно блискаючи очима.

Оскар витрішився на Гаррі й немов би зачляк.

— Гаррі Беннермен, боже милий! — раптом крикнув він, плеснувши себе рукою по лобі. — О, боже милий!

— Я звертаюсь до тебе, Оскаррр! — обурено заверещала Анжела. — Що тобі тут потрібно?

— Тихше, тихше, — мовив Оскар до Анжели. — Не треба істерики. Я прийшов не для помсти. Я від тебе нічого не хочу, я не збираюсь зчиняти скандалу... Але ж, врешті, я маю право знати, хто саме звільнив мене від тебе? — Він знову пильно оглянув Гаррі, спантеличено хитаючи головою. — Гаррі Беннермен, хто б міг подумати?!

— Я не певен, що можу робити вам заува-



ження в цій ситуації,—мовив Гаррі,—але ваш тон мені не подобається.

— Не ображайся, хлопче,—примирливо відповів Оскар.— Просто я завжди мав тебе за хорошого сім'янина та вірного чоловіка. Пробач.

— Охоче,—мовив Гаррі.— Це природна помилка.

— Але все-таки я не уявляю тебе з Анжелою,—додав Оскар.— Сподіваюсь, ти не втюрився в неї, або що?

— Облишмо це, Оскар. О'кей? — сказав Гаррі.

— Нє-е-е,—мовив Оскар, відповідаючи власним думкам.— Ти не міг втюритися в неї. Тобі просто закортило скочити в гречку, ось що. Але чому ти обрав Анжелу? Адже з нею сама морока. Чому ти мені не сказав? В мене є такі дівки, що оближешся,—високі, низенькі, худенькі, гладенькі, молоді, старі, білі, чорні, рябі,—які завгодно, тільки гукни... Я б тебе зразу записав на свій рахунок.

— Оскар, геть звідси негайно! — знову ве-реснула Анжела.

— Чого ти надриваєшся? — запитав її Оскар.— Я ж думаю тільки про тебе.

— Скажи це комусь іншому,—гірко зауважила Анжела.— Хіба ти коли-небудь думав про мене?

— Завжди, як тільки мав час,—відповів Оскар.

— Спасиби.

— Слухай, Анжело,—мовив Оскар.— Я не дуже знаюся на коханні. Коли б мені довелося сказати якісь кралі: «Я люблю вас», то в мене, мабуть, зламалася б щелепа! Але до тебе, Анжело, я завжди мав почуття, велике почуття. Хіба ти забула, крихітко, що ми десять років прожили разом?

— Я не забула,—похмуро мовила Анжела.— Я нічого не забула.

— О'кей, це були паскудні роки. Але повір мені, Анжело, тільки такий сучий син, як я, міг терпіти тебе весь цей час. Якщо ти хочеш ще раз вийти заміж, щасті боже. Але знайди собі такого чоловіка, як я. Не займай ось таких молокососів.

Він показав пальцем на Гаррі.

— Я сама вмію вибирати чоловіків! — з серцем вигукнула Анжела.— А зараз забирається під три корти!

— Анжело, Беннермен — хороша людина. Це не для тебе. Ти ожениш його на собі, а через півроку викинеш на смітник. Що тоді? Знову до Рено? Знову візьмешся за якогось Беннермена? Знову витягнеш з нього всі сочки за шість місяців? Знову до Рено? I так усі життя?

— Оскар, геть!!! — Голос Анжели був пронизливий, з очей лилися слізози.

— Анжело, не роби цього,—тихо сказав Оскар.— Облиш Беннермена! Я кажу тобі це тому, що, вір чи не вір, я не зовсім байдужий

до тебе. Забудь про Беннермена. Ти потвора, Анжело. Шукай собі таку ж потвору.

Оскаженіла Анжела підскочила до Оскара, виставивши гострі пазурі та люто вишкіривши зуби. Оскар впіймав її зап'ястя, міцно стиснув, пронизуючи Анжелу промовистим поглядом налитих кров'ю очей, потім відпустив, повернувся і вийшов з кімнати.

Гаррі з хвилину стояв мовчки, сповнений жалю та смутку, уникаючи погляду Анжели.

— Як жаль, що так сталося,—мовив він.— Краще б ми ніколи не зустрічалися... Прощай, Анжело.

— Ні! — крикнула Анжела, обливаючись слізами. Вона підбігла до Гаррі, оповила його руками і, важко схлипуючи, притулилася до нього своїм м'яким третячим тілом.— Не залишай мене, Гаррі! — заглагала вона.— Прошу тебе, не залишай! Побудь зі мною, хоч трохи. Благаю тебе, не йди!

Гаррі почав обережно вириватись.

— Я піду, Анжело,—промовив він найла-гіднішим голосом.

— Боже, яка я самотня! — зарепетувала Анжела, закриваючи обличчя руками.— Я втратила всіх і все! Боже, невже *нікому* до цього немає діла?

Гаррі ледве стримувався, щоб не пригорнути Анжелу до себе, не поцілувати її в запла-кані очі, не погладити її плечей, аби хоч трохи загладити свою провину.

— Прощай, Анжело,—стиха промовив він.— Повір мені, так буде краше.

Анжела обернулась до нього обличчям. Чорні смуги туші для вій прорізували її що-ки. Губи в неї третміли. В очах застиг відчай.

— Не залишай мене зараз,—благально прошепотіла вона.— Побудь ще трохи, прошу тебе. Невже я цього не заслужила?

Гаррі похнюпив голову.

— Пробач,—ледве чутно прошамкотів він, узяв макінтош і, не оглядаючись, вийшов з кімнати.

Підішовши до ліфта, Гаррі натиснув кнопку. За якусь мить двері клітки відчинилися.

— Вниз? — запитав ліфттер.

Гаррі не ворухнувся.

— Вам уніз, сер? — запитав хлопець.

— Ні,—мовив Гаррі.

Ліфт спустився без нього. Гаррі повернувся й понуро почвалав до Анжеліної кімнати.

17

Уявіть собі гантелю, таку, яку можна побачити в будь-якому спортивному залі, але зроблену з двох різних за розміром куль, розташованих за милю одна від другої і з'єднаних довжелезною тонкою пе-рекладиною. Контур такої гантелі і нагадує «найкова» база.

Менше коло займає площа близько десяти

акрів і скорочено називається РТЦ — радіотехнічний центр. Це — мозок зенітної батареї. Тут містяться три радіолокатори: один стежить за небом, другий — за ціллю, третій — за ракетою. Крім радіолокаторів тут є ще дві контрольні станції, що зовні нагадують прицепні автоФургони. Перша з них, — СРК (станція радарного контролю), стежить за радіолокаторами та фіксує їхні показники, друга, СБК (станція батарейного контролю), обробляє ці показники і передає відповідні команди на снаряд.

«Найк» здіймається з другого кола, що займає площу близько п'ятдесяти акрів. Це СП — стартова позиція, де розташована велика площаадка технічного огляду снарядів, підземна заправна станція, в якій «найки» наповнюються рідким паливом, СЗК — станція запускного контролю, що підтримує контакт з РТЦ, і три залізобетонні бункери по тридцять футів завглибшки, де в бойовій готовності лежать «найки». По сигналу тривоги за одну хвилину робляться всі необхідні приготування, в стелі бункерів розчиняються сталеві люки, і ракети гідравлічно підіймаються на стартову позицію.

Ці два кола з'єднуються вузькою смugoю в милю завдовжки, очищеною від дерев, горбів і будинків так, щоб ніщо не заважало візуальному контролю.

Як на території РТЦ, так і на стартовій позиції містяться різноманітні адміністративні будинки, склади, ідалні, офіцерські та солдатські казарми — акуратні, низенькі споруди із шлаку, пофарбовані так, щоб якнайкраще гармоніювати з навколишнім ландшафтом.

Одного весняного ранку, зразу після підйому в солдатській казармі Патнем-Лендізької ракетної батареї, капрал Опі Делримпл став посеред кімнати і, підтримуючи рукою підштанки, звернувся до своїх напівголих колег з такою промовою:

— Дрррузі, — сказав Опі, — сьогодні, як вам відомо, в місті відбудеться зустріч городян з воїнами нашої бази. Зразу після зарядки ми всі вирушимо до Залу зборів, глитнемо якоїсь кислятини і зайдемось дівками. Але ми повинні не тільки їх подивитись, а й себе показати. Отже слухайте мене, дрррузі. Надрайте гудзики, випрасуйте штани, зав'яжіть на найменший вузолок краватки. Начистіть черевики так, щоб не треба було дзеркала. Підніміть голови, вберіть пузо, розпрямте плечі. Ступайте, витягуючи ноги. Словом, виструнчтесь... Зрозуміло?

— Так точно, — відповіли воїни.

— Гаразд, — мовив Опі. — Виструнчтись — це половина секрету. Я вам скажу й другу половину: пустіть сльозу.

— Виструнчтись і пустити сльозу? — зди-

вувався рядовий Вільям О. Вомбес. — Не розумію.

— Нішо так не приваблює дівку, як мужчинська сльоза, — пояснив Опі. — Але, пускаючи сльозу, не забудьте виструнчтись. Інакше це нікого не зацікавить. Якщо ви зігнетесь і рюмсатимете, то жодна дівка не запитає, що у вас таке. Дівки знають, що так рюмсають тільки невдахи.

— А! — загули солдати, збагнувши, куди гне Опі.

— Тільки не плачте довго, — попередив Опі. — Пустіть сльозу для зав'язки, а потім зразу переходьте до діла. Скажіть їй, що коли ви вгляділи її, у вас вмить полегшало на душі. Скажіть, що вона розігнала ваш смуток, як літнє сонце — ранковий туман... Якщо це її не пройме, перейдіть до іншої.

— Ага! — вигукнули солдати.

— Ну, второпали? — звів брови Опі.

— А як ми пояснимо їй наші сльози? — запитав рядовий Роджер Літвайлер.

— Дуже просто, — відповів Опі. — Скажіть, що ви нудьгуєте за дівчиною, яку залишили вдома.

— Сказати новій дівчині про стару дівчину? — недовірливо запитав рядовий Ернест Д. Гофман.

— Певна річ, — мовив Опі. — Жодна дівочка не стане домагатися призу, який нікого не цікавить.

— А-а-а! — загули хлоп'ята.

— А що, коли вдома немає дівчини?! — запитав рядовий Густав Морісетт.

— Збрешіть, — порадив Опі. — Але брешіть від широго серця.

В цю мить в коридорі хтось гукнув «Струнко!», всі дружно витяглись, притискуючи ліктіями кальсони, і до кімнати увійшов Гвідо ді Маджо.

— А, це ви, лейтенант, — сказав Опі, і всі вмить стали вільно. Солдати були в Патнем-Лендінгу всього третій день, проте вже знали, що Гвідо можна вважати за свого.

— Хлопці, — мовив Гвідо, — сподіваюсь, у вас залишився який-небудь цивільний одяг?

— Так, сер, — відповіли вони.

— Добре, — сказав Гвідо. — Я хочу, щоб ви одягли його на час зустрічі.

— Слухайте, сер, — заперечив Опі, — ми ж збиралися одягти мундирри. Адже ми пишаємося своїми мундиррами. Дуже пишаємося.

— Приємно чути, — сказав Гвідо. — Але на зустріч ві підете в цивільному. Це місто не зазнавало окупації з часів війни за незалежність, і в мої плані зовсім не входить баламутити обивателів.

— Слухайте, серрр, — наполягав Опі, — всі ми відправили наші кращі костюми додому. В нас залишилися самі шаровари та спортивні куртки. В мундирах ми б мали більш мужній та солідний вигляд.

— Я не хочу, щоб у вас був мужній та со-

лідний вигляд,— сказав Гвідо.— Ви повинні виглядати затурканими й нещасними. Я хочу переконати місто, що ви всього лише славні, смирні, веснянкуваті хлоп'ята.

— Серрр,— співчутливо мовив Опі,— у вас важка рробота.

— Нелегка,— погодився Гвідо.— Саме тому я буду вдячний вам за найменшу допомогу. Коли ви зустрінетесь з городянами, шмортайте носами і не забудьте при всякий нагоді примовляти «пардон».

— Якщо хочете, я навіть пищатиму дикантом,— сказав Опі.

— Hi, краще не перегинати палку,— порадив Гвідо.— Отже одягніться в спортивні куртки та шаровари. Об одинадцятій до казарми під'їде грузовик. Коли вас привезуть до Зали зборів, не здумайте, будь ласка, строїти дурня. Річ у тім, джентльмени, що мене прислали до Патнем-Лендінга з іспитовим терміном для того, щоб я встановив дружні зв'язки з населенням. Коли цього не вдастися зробити, мене запроторять на Аляску... I, вірте мені, джентльмени, кого б не прислали на моє місце, він вам не дозволить того, що дозволяю я.

— Будьте спокійні, сер,— мовив Опі.— Ми вас не підведемо.

— Бувайте,— сказав Гвідо і вийшов з кімнати.

Засмучені вояки зібралися навколо Опі.

— Це розбиває всі наші плани,— поскаржився рядовий Вільям О. Вомбес.

— Людина міркує, а бог вирішує,— по-філософськи мовив Опі.— Не горюй, товариство! Ми зіграємо все на слух!

18

Банкет з приводу зустрічі армійців із патнем-лендінської батареї та жителів міста почався рівно опівдні в Залі зборів. Серед присутніх були такі знервовані особи:

Гвідо ді Маджо
Грейс Беннермен
Гаррі Беннермен
Комфорт Гудпасчер
Меннінг Соу.

Гвідо ді Маджо був знервований, бо знов, що коли він не справиться зі своїми обов'язками офіцера по зв'язку з населенням, то його відправлять до крижаної Аляски, а за два тути від нього стояв один з найбільших ненависників цивільного населення впродовж останнього сторіччя — капітан Уолкер Хоксі. Слід сказати, що Уолкер не хотів іти на зустріч з городянами. Він навіть повідомив Гвідо, що з більшою охотою сів би голим гузном на осине гніздо, але Гвідо був невмолимий.

— Сер,— сказав він,— ви повинні бути на банкеті. Городяни не пошкодували зусиль, щоб підготувати цю зустріч, і вони можуть образитись, якщо командир батареї раптом не прийде. Ви ж пам'ятаєте, сер, що сказав полковник Торвальд про важливість дружніх стосунків з населенням, а я не знаю, як ми налагодимо дружні стосунки, якщо ви й надалі ігноруватимете городян. Я знаю, сер, що ви не дуже високої думки про цивільних, але запевняю вас, сер, що патнем-лендінська громада виняткова. В мене до вас лише одне прохання, сер,— зустріньтесь з ними, і ви самі переконаєтесь в цьому. Хіба ж це так важко, сер?

Уолкер відповів:

— Гаразд, гаразд, хай йому чорт, я прийду на цю кляту зустріч,— і Гвідо страшенно зрадів, бо не сумнівався, що капітан стане іншою людиною, як тільки познайомиться з тими чудовими людьми, якими кишив Патнем-Лендінг. Але зараз, стоячи поруч з Хоксі в Залі зборів і позираючи на його скам'яніле обличчя з перекошеним ротом та крижаними очима, Гвідо не відчував колишньої впевненості.

Грейс Беннермен нервувала тому, що, хоч останній місяць вона й працювала день і ніч як голова Комітету гостинності, залишалося ще чимало навантажень, які вона перекладала на інших, і тепер зовсім не була впевнена, що все вже готово. Правда, більшість членів комітету попрацювали на славу. Наприклад, Мінна Коулмен, голова Пошивочного підкомітету, придбала чудові швейцарські мережані завіси для казарм; Доріс Стейнберг, голова Мебльового підкомітету, зуміла роздобути дюжину позолочених стільців і повну збірку творів Джейн Остен¹; Елеонора Мілберн, голова Підкомітету організації аматорської майстерні, одного ранку вийшла на вокзал і вручила сезонникам сто листівок з запитанням, чи немає в них часом зайвих електроприладів для потреб батареї, і дев'яносто один відповів «так»; Моніка Феркухар, голова Підкомітету розваг, зуміла записати солдатів у Християнську молодіжну асоціацію і дісталася їм запрошення на пуримський танець до синагоги; Люсі Вейсколф, голова Квартирного підкомітету, підшукала для сімейних офіцерів та рядових, які не хотіли жити в казармах, кілька вигідних квартир: стояжку біля воріт садиби Мак-Алістерів з чотирма кімнатами й ванною за триста доларів на місяць, надбудову над гаражем містерза Оула з двома з половиною кімнатами та душем за сто сімдесят п'ять доларів на місяць і десяток мебльованих кімнат з кухнями по вісімдесят доларів у місяць; інші активістки теж близькуче справилися зі своїми дорученнями. Одна тільки Бетті О'Шіл непокоїла

¹ Джейн Остен (1775—1817) — відома англійська письменниця-моралістка.

Грейс. Намагаючись підняти моральний дух Бетті після того, як вдруге було відкладено обговорення проекту побудови фабрики переробки покидьків, Грейс доручила їй важливу ділянку — очолити Підкомітет закусок. Але й це не допомогло. Пригнічена й неуважна Бетті робила помилку за помилкою, і раз, хоч уже пробило на дванадцяту і залу сповнили голодні солдати та обивателі, Грейс не бачила жодної ознаки ні закусок, ні самої Бетті О'Шіл.

Гаррі Беннермен нервував, бо щойно вгледів Анжелу Хоффу у Залі зборів. Вона теж помітила його і, мов акула, кинулась слідом, розштовхуючи натовп. Гаррі метнувся у протилежний бік. Після того пам'ятного дня в готелі «П'яца» йому вдалося успішно уникати товариства Анжели. Правда, для цього довелося ні на крок не відходити від Грейс, тобто стати членом Комітету гостинності. Таким чином протягом кількох останніх тижнів Гаррі до пізньої ночі оббивав меблі, розвішував японські ліхтарики, чіпляв усілякі гасла на стіни, розносив запрошення, щось шукав, щось носив, щось тягнув, щось підвозив, щось підіймав, щось прибивав, — і на серці в нього було тоскно. «Але, — зітхав він, — краще вже це, ніж ще одне randevu з Анжелою». Одожної випадкової зустрічі з нею Гаррі відчував себе дедалі винуватішим, і вже не знав, як позбутися пекучих докорів сумління.

Комфорт Гудпасчер нервувала, бо сьогодні мусила дати відповідь Греді Меткафу. Після того вечора, коли вона дозволила Греді поцілувати себе, він не давав їй ні хвилини спокою, набридливо пропонуючи ходити тільки з ним. Звичайно, Комфорт мільйон разів сказала йому «ні». Вона обзвивала його шмаркачем, пігмеєм, приматом і радила записатися до французького іноземного легіону, коли він хоче довести, що справді кохає її. Проте Комфорт не могла заборонити Греді цілувати себе, й іноді, коли він ніжно обнімав її, а над Високими Горіхами сяяв місяць, вона раптом відчуvalа в усьому тілі солодку знемогу, від якої в неї рожевіли щоки, розтулялися вуста, а в кожному оці виступала велика близкуча слізоза. Та варто й було перевести погляд на Греді, як від чарів не залишалось і сліду. «Де той хлопець, — сумно зітхала Комфорт, — який міг би не тільки викресати іскру, але й роздмухати з неї полум'я?!» Де в біса шукати того казкового хлопця? Звичайно, не серед цієї шантрапи з патнем-лендінзької школи імені Вебстера, де навіть дрібноголовий Греді міг почувати себе королем. Зараз він стояв посеред Зали зборів у своїй чорній шкіряній куртці і, дивлячись на Комфорт з-під примуржених повік, чекав відповіді, яку вона пообіцяла дати сьогодні. І, сумно зітхнувши, Комфорт подумала, що доведеться сказати «гаразд».

Меннінг Соу, перший старійшина Патнем-

Лендінга, нервував тому, що сьогодні була субота. Звичайно по суботах він зачиняв муніципалітет опівдні, заздалегідь вимкнувши термостат, який умікався знову лише о восьмій годині ранку в понеділок. Завдяки цьому щороку заощаджувались чималі гроші на паливі. Але сьогодні, через цю ідіотську зустріч з армійцями, Меннінг не міг вимкнути термостат — це суперечило б нормам гостинності. І в цьому була вся трагедія — адже тепло від єдиного термостата йшло не тільки до Зали зборів, але й до порожніх кабінетів на другому поверсі. А тут ще ці кляті бовдури прилаязять у свинячий голос і весь час відчиняють двері навстіж, впускаючи потоки холодного повітря. «Не буде нічого дивного, — похмуро думав він, — якщо в трубу вилетить на сороک доларів пального раніше, ніж закінчиться оця паршива зустріч!»

Проте, Меннінг мусів визнати, що, за винятком витрат на паливо, зустріч не коштувала муніципалітетові жодного цента. Комітет гостинності повністю зібрали усі необхідні кошти з населення. «Це, мабуть, обійшloся в круглу копіечку», думав Меннінг, обводячи поглядом Залу зборів, де зібралися майже всі городяни і весь особовий склад зенітної батареї: за останні шістдесят років пожертування Меннінг не пам'ятив такого збору.

Власне, банкет ще не почався. Присутні розбрілися на окремі групи, що розбрелися по всьому залу. Біля Меннінга зібралася вся янківська еліта — Джордж Мелвін, доктор Магрудер, Уольдо Пайк, Ісаак Гудпасчер та інші, не менш достойні особи.

Поруч з ними стояли італійці, з'юрмившись навколо Вітторіо ді Маджо, загальнознаного ватажка італійської колонії, після того як Гвідо уквітав новою словою свій рід.

Далі стояли сезонники, які жваво розмовляли на теми, що завжди займали їхню уяву: іпотечні податки, баранячий послід, амурні пригоди, пиятики тощо.

А ще далі пістрявіла шикарна група малолітніх злочинців на чолі з Греді Меткафом, одягнутих так само, як їхній преподобний ментор, у чорні шкіряні куртки з неймовірною кількістю близкучих нікельюваних застібок на грудях і біло-чорвоними орлами на спинах. Їх волосся злипалося від брильянтину, підстрижені бачки навпіл ділили щоки, скептично розтягнуті губи недбало тримали довжелезні сигарети; їхні стегна обтягували чорні брезентові ковбойські штани-дудочки, звужені до дванадцяти дюймів, а ступні ніг ховалися в дебелих мотоциклетних черевиках.

Вся увага малолітніх злочинців була зосереджена на іншій групі молодих людей, що стояли в протилежному кінці зали: на особовому складі ракетної батареї. Повільно, уважно малолітні злочинці оглянули солдатів, потім їх очі сповнилися холдним презирством, і вони відвернулися. Чи варто було

боятися цих голомозих вайлуватих хлопчаків у спортивних куртках та широких шароварах? Плебей — ось хто вони такі, смердючі плебей!

Поруч з Греді та його когортю стояли міські діви з Комфорт Гудпасчер в центрі. Вони теж пильно оглядали армійців, і їх розчаруванню не було меж. Солдати мали такий убогий, такий невиразний, такий затрапезний вигляд, що діви зневажливо поморшились.

— Шантрапа,— мовила Комфорт, висловлюючи загальну оцінку, і всі дружно кивнули головами й повернулись до малолітніх злочинців.

Через усю залу солдати кидали пожадливі погляди на дівчат.

— Оце так товар! — мовив рядовий Вільям О. Вомбес.

— Що правда, то правда,— додав рядовий Роджер Литвайлер.— Тут є чим поживитись! Ходімо ближче, га, Опі?

Але Опі, очі якого були такі ж пожадливі, як і в його товаришів, тільки удвоє гостріші, збагнув, що ситуація склалась не на користь армійців.

— Дрррузі,— сказав він,— це ні до чого. Зараз у нас мало шансів.

— Ти маєш на увазі отих шминдриків у шкіряних куртках? — зневажливо кинув рядовий Ернест Д. Гофман.

— Я не сумніваюсь, що вони шминдрики,— відповів Опі.— Але де твоя шкіряна куртка?

— А!..— видихнув взвод, збагнувши гірку істину.

— Вся біда в тому,— сказав Опі,— що ми схожі на чиїхось бідних родичів.

— Б'юсь об заклад, що дівки будуть наші, як тільки ми одягнемо уніформу! — вигукнув рядовий Густав Морісетт.

— Дрррузі, саме про це я й міркую,— мовив Опі.— Ось що ми зробимо, дррузі! Ми раз же повернемось на батарею, одягнемо наші парадні мундири і чорні блискучі підковані черевики. Ми також почепимо стрілецькі медалі. Потім строєм повернемось сюди — начищені, надраєні, виструнчені, і налетимо на дівок, мов саррана на кукурудзяне поле.

— Ураа! — закричали солдати, і в їхніх очах зажевріла надія.

— Але ж молодший лейтенант ді Маджо наказав нам одягтися в цивільне,— нагадав Вільям О. Вомбес.

— Я заррраз все йому поясню,— кивнув Опі.— Почекайте тут.

Опі подався шукати Гвідо ді Маджо, який у цей час стояв біля дверей, нервово намагаючись вгамувати Уолкера Хоксі.

— Ви полюбите цих славних патнем-лендингів,— умовляв його Гвідо.— Після зустрічі ви в них душі не чутимете.

— Гаразд, гаразд,— нетерпляче відповів Уолкер.— Мені це вже набридло!

— Слухаю, сер,— мовив Гвідо і обвів по-

глядом залу, намагаючись знайти того славного патнем-лендингія, що міг би зразу причарувати капітана. Його погляд зупинився на кремезному чолов'язі на ім'я Джеррі Таппер, який працював режисером в одному з Бродвейських театрів і мав репутацію найприємнішої людини на всьому східному узбережжі. Гвідо підійшов до містера Таппера, взяв його за руку і підвів до Уолкера.

— Сер,— мовив він,— дозвольте представити вам одного з наших найшанованніших городян, знаменитого режисера Джеррі Таппера.

— Дуже радий, справді, дуже радий,— вигукнув містер Таппер і, простягши капітанові руку, посміхнувся так приємно, що від цієї посмішки повинна була б розтопитись кам'яна гора.

Гвідо теж вишкірив зуби певний, що містер Таппер назавжди завоює серце капітана Хоксі, і подався шукати інших чаклунів.

— Ви вже давно в армії, сер? — запитав містер Таппер.

— Двадцять два роки,— сухо відповів Уолкер.

— І все ще капітан?! — здивувався містер Таппер.

— Еге ж,— сказав Уолкер.

— Ну, знаєте,— хихикнув містер Таппер і приязно поплескав його по плечі,— ви, мабуть, ще більший йолоп, ніж я. Коли мене взяли в армію, я не міг відрізити танка від кулемета, але й то через шістнадцять місяців став підполковником!

— О??! — мовив Уолкер.

— Так, я теж воював,— весело докинув містер Таппер.— Мене включили до служби зв'язку, в кінороту. Ми всю війну стояли в Сміхляндії — це в нас так Лонг-Айленд називався. Славний був час! Цілу ніч, було, не вилазимо з ресторану, а після підйому йдемо спати в казарми, а там дівчатка вже чекають! До того ж кожного тижня в Голлівуд літали. Не пам'ятаю жодного дня, коли б я не був п'яний. Мені доручили зняти фільм «Догляд за карабіном М-1». Приваблива назва, правда? То я працював над цим опусом понад два роки і, й-бо витратив за цей час більше грошей, ніж Голлівуд на тринадцять серій «Тарзана». Але так і не закінчив — німці капітулювали. Й-бо, славний був час!

— Хм,— сказав Уолкер.

Правильно робиши, хлопче,— вів далі містер Таппер, куйовдячи волосся на капітанові голові.— Живи собі на всьому готовому! Три з половиною тисячі в рік, жодної роботи, ніяких турбот, безкоштовна медична допомога, безкоштовні проїзди, скільки завгодно вільного часу, а потім шикарна пенсія, коли настане час іти на спочинок! І не заздрь цивільним! Хай вони, дурні, ламають голови, міркуючи, як прожити. А тобі краще, ніж під крилечком Пентагона, ніде не буде!

— Мг,— сказав Уолкер.

— Заходь до мене — вип'ємо, побалакаємо, покатаємося на яхті. Я тобі розкажу таку історію, що луснеш зо сміху. Розумієш, приїздить якось до нас генерал на бойовий огляд, заходить до офіцерської казарми, а там у кожному ліжку краля! Ото було!

— Дуже радий, що познайомився з вами,— сказав Уолкер, трясучи руку містера Таппера,— дуже радий.

Не встиг ще Таппер одійти, привітно махаючи рукою Уолкеру, як Гвідо підвів до капітана ще одного блазня.

— Сер,— сказав він,— дозвольте представити вам містера Артура Уотерфорда.

— Я давно чекаю нагоди познайомитись з вами, сер,— чимно посміхнувся містер Уотерфорд і міцно потиснув капітанову руку.

Гвідо, вже трохи заспокоївшись, побрів шукати нового спокусника.

— Ви давно в армії, капітане? — запитав містер Уотерфорд.

— Двадцять два роки,— відповів Уолкер.

— Краще армія, ніж тюрма,— весело зареготав містер Уотерфорд, плескаючи Уолкера по спині.

— Хе-хе,— мовив Уолкер.

— Жартую,— сказав містер Уотерфорд, по-дружньому беручи Уолкера під руку.— АРМІЯ чудова штука. Просто чудова!

— Приємно чути,— сказав Уолкер.

— Але, звичайно, було б безглуздо служити в армії весь вік.

— Безглуздо? — запитав Уолкер.

— Певна річ! — переконано вигукнув містер Уотерфорд.— У кожної людини повинна бути хоч крапля честолюбства. Я, наприклад, займаюсь електронними машинами. Коли б ви, з вашим досвідом, побажали перейти на наш завод, то з першого ж дня вам був би забезпечений кругленький оклад.

— Не варт турбуватись, дякую,— сказав Уолкер.

— А через два-три роки ви б мали не менш, як двадцять тисяч,— провадив своє Уотерфорд.— А там, може, й більше. В електронному бізнесі гроши не проблема. Уряд засилає нас доларами. То переходите?

— Дякую, не варто турбуватись,— повторив Уолкер.

— Ви обмізкуйте цю справу,— не вгавав містер Уотерфорд.— Якщо боїтесь за свою пенсію, то ми призначимо вам утрое більшу. Зайдіть до мене у вільний час, і ми докладніше про це поговоримо. Моя адреса в телефонному довіднику. Артур Уотерфорд.

— Неодмінно зайду.

— А тим часом ви могли б непогано підробляти,— сказав містер Уотерфорд.— Якщо помітите у когось із солдатів вашої батареї певні здібності до електроніки, то надішліть цих хлоп'ят до нас. Ми у вас в боргу не залишимось.

— Це дуже люб'язно з вашого боку,— сказав Уолкер і, коли він уже тиснув руку містера Уотерфорду, перед ним знову з'явився Гвідо з огryдною темпераментною молодицею.

— Сер,— сказав Гвідо,— дозвольте представити вам місіс Лору Бошам.

— Я захоплена! — вигукнула Лора і так стиснула Уолкерову правицю, що в нього хрунули пальці.— Знаєте, капітане, я спочатку страшенно перелякалась, коли почула, що до Патнем-Лендінга мають прибути солдати. Адже військові так швидко спотворюють місто. Згадайте хоча б Нью-Порт.

— Хм,— зауважив Уолкер.

— А зараз я спокійна,— приємно посміхнулась Лора.— Я зараз дивлюся на вас, як на дар божий.

— Приємно чути,— сказав Уолкер.

— Коли б не лейтенант ді Маджо, я була б у надзвичайно скрутному становищі,— провадила Лора.— Він просто врятував мене, за-пропонувавши п'ятдесят хлопців з батареї.

— Пусте,— скромно мовив Гвідо.

— П'ятдесят хлопців? Навіщо? — запитав Уолкер.

— Для народної драми,— відповіла Лора.— Невже ви не чули про народну драму?

— Я був дуже зайнятий,— сказав Уолкер.

— Річ у тім,— пояснила Лора,— що 1778 року британські війська спробували висадитись на Баранячому узбережжі, але були відкинуті народною міліцією. Четвертого липня ми збираємося відтворити цю історичну битву там, де вона відбувалась. Хлопці з місцевої школи гратимуть ополченців, а ваши солдати — червономундирників.

— Якщо я правильно зрозумів,— перебив її Уолкер,— йдеться про те, що мої війська битимуться проти американців?

— Саме так! — ствердила Лора.

— Ага,— мовив Уолкер.

— Восени я хочу поставити «Битву при Фермопілах»,— сказала Лора.— Я вас про це повідомлю окремо.

— Дуже радий, що познайомився з вами,— мовив Уолкер.

— Талановита жінка,— зауважив Гвідо, коли Лора відійшла.— Правда, сер?

— Мг,— відповів Уолкер.

— Взагалі в цьому місті дуже багато здібних людей,— додав Гвідо.— І, головне, вони чудово до нас ставляться. Як справжні друзі, правда, сер?

— Як королі,— мовив Уолкер.— Як справжні королі.

— Я вам ще кого-небудь знайду,— сказав Гвідо і знову пірнув у натовп. Але не встиг він ще підшукати нового короля, що горів би бажанням познайомитись з капітаном Хоксі, як Опі Делримпл впіймав його за рукав.

— Пробачте, серрр,— сказав Опі,— але я хочу вам щось сказати. Ми з хлопцями виррі-

шили повернувшись на батаррею, зняти це дрантя й одягти мундирри.

— Які мундири? — вигукнув Гвідо. — Я ж наказав вам ходити в цивільному.

— Ні, серр, — зауважив Опі, — ви не наказали. Ви лише запропонували. Адже в статуті чоррним по білому записано, що армія забезпечує війська одягом від підштаників до шинелей, і навряд чи хто може наказати солдатові ходити в тому, чого він од армії не одержував.

— Он як! — сказав Гвідо.

— Ми всі дуже поважаємо вас, серр, — мовив Опі, — і ми з рррадістю рробили б так, як ви запропонували, але, серр, ми почуваємо себе набагато краще в наших мундиррах.

— Ну, гаразд, ідіть, — махнув рукою Гвідо. — Думаю, що зараз від цього не буде ніякого лиха.

— Дякую, серр, — радо вигукнув Опі. — Ми скоро повернемось.

Опі побіг до солдатів, а Гвідо знов заходився шукати тих симпатичних городян, які мали остаточно полонити Уолкера Хоксі, і незабаром зіткнувся з Грейс Беннермен.

— Micic Беннермен, — сказав він, — я хотів би познайомити вас з капітаном Хоксі.

— Будь ласка, — відповіла Грейс, — тільки не зараз. Я шукаю Бетті О'Шіл. Ви, часом, її не ба... А, ось де вона! Пробачте, лейтенанте!

Грейс кинулась до Бетті О'Шіл, яка саме увійшла до зали на чолі процесії червоних, засапаних дам з величезними картонними коробками наїдків у руках.

— Бетті, ти, мабуть, здуріла! — з серцем вигукнула вона. — Чого так пізно? Де ти була?

— Ну, якщо тобі так кортить знати, — з запалом огризнулася Бетті, — то я розмовляла по телефону з містером Веткусом.

— З ким?

— З містером Емілем Веткусом, віце-президентом корпорації «Покидькогріз», — відповіла Бетті, гнівно вирячившись на Грейс. — Він попередив, що корпорація не зможе будувати фабрики в Патнем-Лендінгу, якщо найближчим часом не буде підписано угоди. Вони одержали сотні замовлень від інших, прогресивніших громад.

— О, ради бога! — зойкнула Грейс.

— Що ж, я вважаю проблему санітарного знищення покидьків надзвичайно важливою, хоч дехто схильний і забувати про неї! — вигукнула Бетті, третячи від хвилювання.

— Ну, гаразд-гаразд, золотко, заспокойся, прошу тебе, — мовила Грейс, поплескуючи її по плечу. — А тепер, ходімо, дівчата. Вже час накривати столи.

Грейс підвела дам до десової низки складаних столів і взяла командування в свої руки.

— Ставте сосиски посередині, — наказувала вона. — Горох поруч. Картопляні соломонки кладіть в тарілки. Огірки та гірчицю...

Грейс пильно оглянула дам. — Хто відповідає за огірки та гірчицю? — запитала вона.

— Хе, я не знаю, — сказала Бетті.

— Хто в тебе голова Підкомітету приправ? — підвішила голос Грейс.

— Марджі Клайн, — відповіла Бетті. — Але в неї прорвало водопровід.

— А ти призначила когось на її місце? — запитала Грейс, ледве стримуючи обурення.

— Я забула, — пробурмотіла Бетті.

— Ой Бетті, ну як можна!

— Ти б теж мало що пам'ятала, коли б тобі шогодини дзвонив містер Веткус, — пробувала виправдатись Бетті.

Грейс порахувала до десяти.

— Гаразд, — зітхнула вона. — Хто збігає до магазина і купить огірків та гірчиці?

— Я, люба! Я! Я! — вигукнув Гаррі Беннермен, що несподівано з'явився поруч дружини, неспокійно косячи оком на Анжелу Хоффу, від якої його відділяло не більше десяти футів. — Я збігаю!

— Спасибі, голубчику, — мовила Грейс. — Біжи прямо до «Делікатесів». Семмі дасть тобі все, що треба. Тільки швидше повертайся.

— Добре, люба, — сказав Гаррі.

Він зробив близкавичний старт, відрахував п'ять великих кроків і зіткнувся з Анжелою, яка загородила весь прохід.

— Ага, попався! — переможно вигукнула вона.

— Привіт, Анжело, — прошепотів Гаррі, прикидаючи на око відстань до найближчого вікна. — Я повинен принести огірки та гірчицю.

— Під демо удвох, — кинула вона.

— Ні-ні-ні! — закричав Гаррі.

— Чого ти верещиш? — просичала Анжела. — Заспокойся, я за тбою не побіжу. Це було б смішно. Хіба я схожа на донну Ельвіру?

— Анжело, вони чекають маринованих огірків.

— Перестань плести казна-шо! Ми вже заспокойлися. Ми більше не бігаємо. Ми обговорюємо становище.

— Анжело, не зараз!

— О'кей. Коли?

— Не знаю. Скоро. Я зайду до тебе.

— Тільки не зволікай, чуєш, любий? — солодко посміхнулась Анжела. — Жінці сумно одній, коли спалені всі мости.

Вона мужньо криво посміхнулась йому, повернулась і пішла геть.

— О господи, — простогнав Гаррі й, понурившись, важкою ходою почвалав до магазина «Делікатесі» за огірками та гірчицею.

Коли він повернувся, дами, яких підганяла Грейс, вже встигли накрити стіл.

— Увага, увага! — вигукнула Грейс, лунко плескаючи в долоні. — Увага, леді та джентльмені! Ленч подано.

Городяни з Меннінгом Соу на чолі дружно попрямували до столу і, весело перегукуючись,

заходились вмінати гарячі сосиски з картопляною соломкою, зеленим горошком, гірчицею та маринованими огірками.

Коли цей шумний банкет був у розпалі, двері раптом широко відчинилися і до зали, карбуючи крок, увійшов взвод солдатів. Всі завмерли, отетеріло витрішивши на високих виструнчених хлопців у жовтозелених ретельно випрасуваних мундирах із сяючими гудзиками та медалями «За відмінну стрільбу» на гордо випнутих грудях.

Першими отямілись дівчата. Вони раптом збегнули, що ці солдатики були не шантрапою, а справжніми мужчинами, яких ще ніколи не бачив Патнем-Лендінг, і серця їхні тривожно закалатали. Немов у відповідь на цей німий заклик, хлопці круто повернули і, не розмикаючи лав, пішли на зближення.

На чолі взводу крохував Опі Делримпл, який вправним маневром відтіснив малоліт-

ніх злочинців Греді Меткафа і зайняв позицію перед дівчатами.

— Дррастуйте, леді,— мовив він.— Я й мої дррузи запрошуємо вас до столу.

— Південний акцент! — вигукнула Комфорт Гудпасчер, радісно пlesкаючи в долоні.— Ой, здуріти можна, справжній південний акцент!

— Дозвольте запропонувати вам ррруку, мадам,— мовив Опі й повів Комфорт до столу закусок.

За ним рушили інші вояки, ведучи на буксири тубільних краль і не звертаючи жодної уваги на Греді Меткафа та його похмурих посіпак, яким зараз дуже хотілося вийти на двір і добре виплюватись.

— Чим вас почастувати, мадам? — запитав Опі у Комфорт.

— Візьміть пару сосисок,— відповіла Комфорт.— Я шойно їла.

Він дістав їй сосиски й наклав собі повну тарілку картоплі.

— Як вам подобається Патнем-Лендінг? — запитала Комфорт.

— Чудове містечко,— мовив Опі і, сумно зітхнувши, додав: — Але, на жаль, вона залишилася вдома.

— Хто вона?

— Моя крихітка.

— О! — з повагою мовила Комфорт.

Опі зітхнув ще кілька разів.

— Ви давно вже не бачились з нею? — запитала Комфорт.

— Давно.

— А коли сподіваєтесь побачитись?

— Не скоро.

— Може, вона вже й не ваша, — з надією мовила Комфорт.

— Може, — зітхнув Опі й витер набіглу слізозу.

— Бідолаха,— мовила Комфорт, намагаючись бути тактовною.

— Так, це правда,— раптом посміхнувся Опі.— Але біля вас я почую себе щасливим. Ви, мадам, розігнали мій смуток, як літнє сонце — ранковий туман.

— О, я здурію! — захоплено вигукнула Комфорт.— Це ж справжня поезія. Як ті вірші, що я недавно послала Елвісу Преслі!

— Елвіс дуже любить поезію,— сказав Опі.— Він не раз казав мені, що від хорошого вірша його завжди слізоза проїмає.

Комфорт приголомшено вирячила очі.

— Ви знаєте Елвіса? — благоговійним шепотом запитала вона.

— Не так близько, як мені б хотілось,— відповів Опі.— Вся біда в тому, що ми завжди виступали в різних містах.

— Ви, — ледве чутно промовила вона, хапаючи Опі за рукав,— ви музикант?



— Я співак-самородок,— скромно відповів він.

— Ні, я не витримаю,— закричала Комфорт у пориві екстазу,— це якесь чудо, а не хлопець!

— Гей, чуєш,— мовив Греді Меткаф, підходячи ззаду до Комфорт і пlesкаючи її по плечу.— Нам треба побалакати.

— Іди ти під три чорти! — нетерпляче вигукнула Комфорт.

— Ну-ну, спокійніше,— сказав Греді, беручи її за руку.— Сьогодні ти обіцяла дати мені відповідь. Пам'ятаєш?

— Згинь, малявко! — роздратовано вишкірилась Комфорт.— Киш-кишшш!

— Ну, пожартувала й годі,— мовив Греді.— Кінчай комедію, пішли! Чуєш?

— Дрруже,— приемно посміхнувся Опі,— мені здається, що дама не бажає йти з вами.

— Затки пельку, солдафоне!

— Хлопче, забираєш звідси, поки не пізно! — мовив Опі.

— Я? — спігав Греді.

— Ти! — відповів Опі.

За спиною Греді раптом виросла група чорних шкіряних курток.

— Я????! — вже голосніше запитав Греді.

— Ти!!! — відповів Опі, почувши позад себе стукіт підкованих черевиків.

Греді зміряв поглядом кремезну статуру Опі, глянув на його ріщуче обличчя, зиркнув на солдатів, що грізно вишикувались за ним, чекаючи команди. Потім оглянув своїх малолітніх злочинців, які понуро похнюпились, скоса позираючи на двері, круто повернувшись і відійшов. За ним, не підводячи голів, попленталась уся когорта.

Зупинившись у протилежному кінці зали, малолітні злочинці розпочали воєнну нараду.

— Якщо ці шміндрики гадають, що ім можна вриватись до чужого міста і серед білого дня відбрати дівок, то вони помиляються,— з погрозою мовив Греді.

— Правильно! — вигукнули Чарлі, Уоллі, Ед і Фред.

— Ми цього нікому не подаруємо! — сказав Греді.

— Нізащо в світі! — вигукнули Чарлі, Уоллі, Ед і Фред.

— Якщо вони шукають лиха, то, їй-богу, вони його матимуть! — сказав Греді.

— Так! — мовили Чарлі, Уоллі, Фред.

Але Ед, обачливіший за інших, спітав:

— А що вони матимуть, га?

— Прочухана! — заявив Греді.

— А!.. — мовили малолітні злочинці без помітного ентузіазму.

— Шо, злякалися? — запитав Греді, пильно оглядаючи свою команду.

— Звісно, ні,— відповів Чарлі.— Я люблю добрачу бійку. Та навіщо битися з цими солдафонами? Я певний, що не міне й тижня, як наші кралі самі прибіжать до нас. Сьогодні

вони ж уперше побачили мундири. Треба почekати, поки це їм набридне.

— Почекати? — з сумнівом запитав Греді.

— Ну, звичайно! — з запалом підтримали цю думку Уоллі, Ед та Фред.

— Можливо, ви маєте рацію,— погодився Греді.— Але,— похмуро додав він,— краще, якщо це буде недовго. Інакше проллеться кров — солдатська кров!

— Привіт, хлопці! — гукнув лейтенант Гвідо ді Маджо, проходячи мимо.— Ви добре закусили?

— Егеж,— сказали вони.

— От і чудово,— мовив Гвідо й пішов до Меггі Ларкін, яка саме готувала пунш.

— Хеллоу, люба,— сказав він, ніжно посміхаючись.

— Хеллоу, коханий,— весело посміхнулася Меггі.— Чудова зустріч, правда?

— Атож,— погодився Гвідо.— Я спочатку трохи хвилювався.

— За капітана Хоксі? — запитала Меггі.— Даремно — він справжнє ягнятко. Я весь час стежу за ним. Він так члено з усіма розмовляє!

— Я знат, що патнем-лендінгці йому сподобаються, як тільки він познайомиться з ними,— сказав Гвідо.

— А твої солдати — як лялечки! — мовила Меггі.— Любо глянути.

— Ще б пак,— кивнув головою Гвідо.— Хоч зараз на парад.

— Що стосується зв'язку з населенням,— зауважила Меггі,— то хвилюватись нічого.

— А знаєш,— мовив Гвідо з посмішкою, що нагадувала маску комедії,— мені здається, що ти маєш рацію!

19

Гвідо ді Маджо, похмурий, немов маска трагедії, зігнувшись сидів у дагауті¹ бейзбольного стадіона Малої ліги на Баранячому узбережжі. Мaska комедії не довго трималась на його обличчі. Точніше ка-жучи, вона злетіла на другий день після зустрічі з городянами, коли усміхнений Гвідо увійшов до кабінету Уолкера Хоксі й байдором промовив:

— Ну, сер, як вам сподобалась вчорашия гулянка? Правда, здорово?

— Гррр,— відповів Уолкер.

— Я ніколи не сумнівався, що все буде га-разд,— вів свое Гвідо.— Адже між нами й го-родянами не існує жодних суперечностей. Ми трохи поступаємося, вони трохи поступають-ся,— і ніяких тобі конфліктів.

— Рррр,— мовив Уолкер.

— Учора багато хто з городян цікавився, коли можна буде прийти до нас і оглянути

¹ Дагаут — захищена тентом частина бейзбольного стадіона, де відпочивають гравці.

батарею,— сказав Гвідо.— Коли, на вашу думку, краще всього влаштувати день відкритих дверей? Га, сер?

— Не раніше, як після моєї смерті,— відповів капітан.

— Ха-ха,— мовив Гвідо.— Ні, серйозно, сер, адже я їм пообіцяв день відкритих дверей, і треба призначити дату.

— Слухай, синку,— сказав Уолкер,— і слухай як слід. Ти можеш скільки завгодно водити за ніс цих смердючих комерсантів, але запам'ятай одне — поки я живий, на цій базі не буде іхньої ноги. Зрозумів?

— Але ж, сер...— почав був Гвідо.

— Якщо ти не хочеш довіку чистити клозети, не нагадуй мені більше про відкриті двері,— відрубав Уолкер.— А тепер забирайся геть!

Це був перший удар по солодких ілюзіях Гвідо. Другий удар, значно сильніший, спостриг його через два тижні, коли почалася історія з Високими Горіхами.

Якось вранці Уолкер викликав Гвідо на СБК.

— Гляньте на екран,— сказав він.— Що то за хвости теліпаються ось тут — ярдів за п'ятсот на північ від бази?

Гвідо нахмурив чоло.

— А-а-а! — раптом здогадався він.— Та це ж, мабуть, Високі Горіхи!

— Що? — запитав Уолкер.

— Міський парк,— відповів Гвідо.— Краса й гордість Патнем-Лендінга. Тут ростуть найкращі горіхи в усій Новій Англії. Деякі з них досягають сотні футів заввишки.

— Доведеться їх вкоротити, — бовкнув Уолкер.

— Га?! — підскочив Гвідо.

— Вони заважають радарові, йолопе! — вигукнув Уолкер.

— Слухайте, сер,— мовив блідий, як смерть, Гвідо, облизуючи пересохлі губи.— Може, ми трохи піднімемо радарні установки?

— Hi-i-i! — гаркнув Уолкер.— Іди скажи своїм паршивим комерсантам, що коли вони не вкоротять дерев, я накажу солдатам зрізати їх під самий корінь.

— Слухаю, сер,— похмуро буркнув Гвідо, почуваючи, що зв'язки з населенням навряд чи поліпшаться, коли знамениті Високі Горіхи стануть Зрізаними Горіхами.

Третього удара Гвідо зазнав уже не від Уолкера Хоксі, а від коханої Меггі Ларкін, і спричинилася до нього не військова служба, а Мала бейзбольна ліга.

Меггі непокоїла Гвідо з самого початку бейзбольного сезону. Вірна своєму слову, вона з ентузіазмом взялася допомагати йому організувати «Ракети», як охрестило місто його команду. Меггі вела рахунок, підганяла гравців, годувала їх сендвічами, і вдячні хлопчаки відповіли на це низкою близкучих перемог.

Проте Гвідо ніколи не залишало тривожне

передчуття неминучого лиха. «Якщо скласти докупи два таких нестійких елементи, як Меггі й діти, то щохвилини можеш чекати вибуху», похмуро думав він.

І вибух стався.

Почалося це з того, що запал Меггі раптом пішов на спад, на чолі все частіше стала набігати зморшка, і в їхніх взаєминах з'явився неприємний холодок. Невдовзі Меггі перестала вести рахунок, потім перестала заохочувати гравців криками «давай!» і «бий!», далі перестала напушкати їх перед матчем і, врешті, зовсім перестала приходити на стадіон.

— Що трапилось, люба? — наважився якось запитати Гвідо.

— Я не хочу про це говорити,— сухо відповіла Меггі.

— Але рано чи пізно ти все одно заговориш,— зауважив Гвідо.— Кажи краще зразу.

— Гаразд,— мовила Меггі, глянувши на нього близкучими від сліз очима.— Гвідо, я добре пам'ятаю, що пообіцяла тобі допомагати в справах Малої бейзбольної ліги. Ти знаєш, я весь час від усього серця намагалась виконати свою обіцянку! Я пробувала не звертати уваги на всі ті жахливі речі, які мені щодня доводилося спостерігати... Але годі! Я більше не можу... Не можу дивитися, як на моїх очах ти травмуєш бідних дітей!

— Меггі, схаменися! — вигукнув приголомшений Гвідо.— Адже це найщасливіша команда в усій Малій лізі! Вони ж на першому місці!

— Та хіба ж вони усі щасливі? — запитала Меггі.— Хіба щасливі ті малята з запасу, які цілими годинами просиджують на лавці, при никакі почуттям своєї неповноцінності?

— Меггі, ну що ти верзеш? — запротестував Гвідо.— В мене кожен має можливість грati.

— Ще б пак! — гірко зауважила Меггі.— Коли ти маеш таку сильну основну команду, можна без жодного риску випускати бідних запасних на якусь там одну чи дві подачі. О Гвідо, чи ти не бачиш, як це ранить їхні юні вразливі душі? І ці травми залишаться в них на все життя!

— Meggil Me-e-e-ri! — простогнав Гвідо.— Хіба ти не поклялася мені, що облишиш усії свої безглузді теорії про дитячу психіку?

— Я не бачу нічого безглуздого в тому, щоб оберігати малята від душевних травм,— холодно відповіла вона.— Або ти дозволиш грati кожній дитині по однаковій кількості подач, або я пориваю з усім цим!

— Ти маеш на увазі — з Малою лігою? — зраділо запитав він.

— Hi, з тобою! — заявила Меггі.

Гвідо глянув на її близкучі очі, вперту зморшку біля рота, тверде підборіддя, потім перевів погляд на м'яку розкішну статуру й відчув, що відмовити їй він не зможе.

— О'кей! — зітхнув він, і як тільки закінчився перший тайм, Гвідо зняв з поля основну команду й випустив запас. Наслідки були сум-

ні — «Ракети» програли зустріч із страшним рахунком.

Це в свою чергу призвело до того, що в Патнем-Лендінгу з'явилася нова група запеклих антимілітаристів у складі батьків тих бейзболістів, які входили до основної команди. Хоч Гвідо терпляче пояснював їм, що їхні сини зійшли з поля, аби вберегти від травм душі запасних гравців, батьки не виявили ніякої радості, а лише бурмотили прокльони і вищірляли зуби.

«І треба ж було, щоб Меггі сказилася саме перед приїздом полковника Торвальда,— з сумом думав Гвідо.— Що скаже він, коли довідається про дійсний стан стосунків з населенням? Цілком можливо, що до того часу Патнем-Лендінг перетвориться на справжню антивоєнну столицю США». Гвідо ще раз здригнувся, відганяючи од себе похмурий образ крижаної Аляски.

— А зараз, дітки,— весело заплескала в долоні Меггі,— ми всі підемо істи морозиво!

— Скоро наймся донехочу,— важко зіткнув Гвідо.

За триста ярдів від стадіону, в другому кінці Баранячого узбережжя, Лора Башам репетувала свою народну драму.

Лора сиділа на вишці рятувальної станції і, притуливши до губ мегафон, давала необхідні вказівки своїм численним акторам.

— Всі на місця! — скомандувала вона.— Починаємо останню дію! Ополченці, сковайтесь за бруствер! Англійці, сядьте в човни! Швидше! Швидше!

Учні середньої школи імені Вебстера з Греді Меткафом на чолі зайняли свої позиції за піщаним валом посеред пляжу, а солдати під командою Опі Делримпла кинулися до флотилії з трьох баркасів, що стояли на самому березі під захистом дюн.

— Гаразд,— закричала Лора.— Тихше! Виходь, матінко Патнем!

Матінка Патнем, вона ж Комфорт Гудпасчер, вийшла з купальні і побігла до Греді Меткафа.

— О, Етен,— вигукнула вона,— бережи себе, бо ненависні королівські гвардійці дуже влучно стріляють з мушкетів!

— Не боюся я їх,— відповів Греді Меткаф,— Якщо й проллеться моя кров, то вона зросить ту землю, на якій виростає нова нація. Ха!

— Човни! — закричала Лора.— Давайте човни!

Зза дюни, один за одним, повільно випливли три незграбних баркаси. На кормі першого човна стояв лорд Корнуолліс, що його грав Опі Делримпл.

— Слухайте мене, мої гваррдійці,— сказав Опі.— Давайте покажемо цьому набррроду, що солдати його величності спррравжні герро!

— Причалуйте човни і шикуйтесь в колону! — закричала Лора.

Солдати послухались.

— А тепер атакуйте бруствер! — скомандувала Лора.— Не розбігайтесь!.. Ополченці, підпустіть їх до урні і відкривайте вогонь... Молодці, чудово йдетe! Вище голови! Ширше крок! Гаразд, ополченці, вогонь!

— Бах, бах, ба-бах, бах, бах, бах,— закричали ополченці, махаючи вказівними пальцями в бік наступаючих червономундирників.

Лави англійців танули на очах. Солдати рвучко хапалися за груди і дюжинами валилися додолу, кумедно дригаючи ногами.

Проте жодна куля не зачепила Опі Делримпла, який урочистим кроком вів уцілілих солдатів до бруствера. Раптом він озирнувся і, побачивши, що добра половина його гвардійців корчитися на піску, сказав:

— Бий на відступ, барабанщик! Я, здається, недооцінiv хоробрість цих фермерів та ррремісників!

— Слухаю, сер,— мовив рядовий Вільям О. Вомбес.— Бам-барам-бам-бам-бам,— додав він, розмахуючи руками над невидимим барабаном. В ту ж мить недобиті рештки королівської армії круто повернули і, добігши до човнів, сіли за весла і безславно відплivли геть.

— Ганьба тиранам! — заверещала Комфорт, знову виходячи з купальні.

— Ураaaa! — закричали ополченці.

— Чудово, чудово! — вигукнула Лора Башам.— Звичайно, коли ми дістанемо костюми та декорації, все буде ще краще... Даю вам п'ять хвилин на відпочинок, а потім повторимо все спочатку.

Актори розійшлися відпочивати, розбившись на дві виразні групи: Греді Меткаф з учнями середньої школи розляглися в тіні під купальню, а Опі Делримпл зі своїми воїнами простиглися на вершині дюни.

Потім на сцені з'явилася третя група — зграйка учениць середньої школи імені Вебстера, які стежили за репетицією з шосе над пляжем. Зараз вони спустилися вниз і, з'юрмившись навколо Комфорт, дружно посунули до дюни, не звертаючи жодної уваги на малолітніх злочинців, які пронизували їх пожадливо лютими поглядами.

Дівчата й солдати обмінялись радісними привітаннями і почали паруватись.

— Як ся маєте,— сказала Комфорт, наблизившись до Опі.

— Добриден, моя радість,— відповів Опі.

— Ну, готова? — запитала вона.

— Ще б пак — я ж пообіцяв,— відповів він.

— Я думала, що ви жартуєте,— мовила вона.

— Боже упаси, мадам! — вигукнув Опі, з докором дивлячись на неї.— Коли йдетесь про такі серрройзні ррречі, я не жаррртю.

— Хи-хи! — посміхнулася вдоволена Комфорт, грайливо поводячи плечима.— Коли

дівчата з нашої школи довідаються, що ви склали для мене пісню, вони луснуть од заздрошців.

— Хочете послухати? — запитав Опі, торкнувшись пальцями струн своєї пишної гітари.

— Зараз? — здивовано промовила Комфорт. — Але ж тут стільки народу!

— Дарма! — сказав Опі.

— А я думала, що ця пісня... ну... інтимна, чи що!

— Любя моя, ви знаєте, в чому чудо кохання? — запитав він. — Чудо кохання в тому, що чим більше ти розказуєш про нього, тим більше воно твоє.

— Вперше чую, — призналася Комфорт. Опі енергійно вдарив по струнах.

— Дрррзі, — звернувся він до всіх присутніх. — Я хочу проспівати вам невеличку пісню, яку я склав — від серця — для цієї чарівної юної дами, що сидить біля мене.

— Ну що ви! — мовила Комфорт, зашарившись від задоволення.

Опі взяв кілька вступних акордів і почав:

В Патнем-Лендінгу я серце загубив,
А точніше, ти його украда,
Я тебе лиши вгледів — полюбив,
Ти, мов пава, гордо крокувала.

В Патнем-Лендінгу я серце загубив,
І одній тобі воно дісталось,
Я ходжу, мов п'яний, хоч не пив,
Я не знаю, що зі мною сталося.

В тебе очі більші, ніж в телиці,
В тебе стан стрункіший, ніж в осі,
В Олтусі є кралі біоліци,
Але ти ім всім утреш носи.

В Патнем-Лендінгу я серце загубив,
Патнем-Лендінг — дім мій і могила.
Діву пішногруду я зустрів,
Лиш вона мені до смерті буде мила.

Комфорт сиділа, мов зачарована, її широко розкриті очі блищали, губи самі шепотіли якісь невиразні слова. А навколо Опі, обійнявшись, стояли пари, погойдуючись в такт співу; потім вони всі разом підхопили пісню, і їхні лунки голоси полинули ген-ген над спокійною тихою морською гладінню.

Слів долетів і до купальні, де, притулившись до стіни, сиділи малолітні злочинці; їхні налиті кров'ю обличчя пашіли такою ненавистю, що ось-ось, здавалось, задимлять бачки.

— Так-так, — прогарчав Греді, обводячи поглядом своїх посіпак. — Ви, щенята, занадто розумні! «Треба почекати, поки це їм набридне!» Га? «Не mine й тижня, як наші кралі самі прибіжать до нас!» Га? Дочекалися!

Всі мовчали.

— Я знат це з самого початку, — ще з більшим запалом вигукнув Греді. — Є лише один вихід — бійка! Добряча бійка! Я ще раз пи-



таю вас, щенята, хто ви — мужчини чи боягузи?

— Не в тому річ, Греді, — мовив Чарлі, — ми зовсім не боягузи. Просто якось незручно бити солдатів. Можуть подумати, що ми не патріоти.

— Саме так, — підхопили Уоллі, Ед і Фред.

— Страхополохи! — вигукнув Греді, рішуче відкидаючи цей аргумент. — Скажіть одверто, що ви боїтесь солдафонів! Ось в чому річ!

— Ну, не кажи, — загули хлопці.

— Так, боїтесь! — повторив Греді. — А чого боїтесь? Ім по вісімнадцять років, а вам по сімнадцять з половиною. Невже ви думаєте, що вони набагато дужчі за вас?

— Ніхто цього не думає, — сказав Уоллі. — Але навіщо нам бійка, коли можна обйтися без неї? Я певен, що, як тільки солдати набриднуть дівкам, вони самі прибіжать до нас. Давайте ще трохи потерпимо.

— Авжеж,— сказали Чарлі, Ед і Фред.

— Терпіть, щенята, терпіть,— мовив Греді.— Дожидайтесь чуда, коли вам так хочеться. Але згадаєте мої слова — без бійки нічого не вийде. Нічого!

— Діти! — закричала Лора Бошам. — Діти, на місця!

Четвертого липня, в День незалежності¹, у Патнем-Лендінгу стались такі події:

О п'ятій годині ранку якийсь п'яний патріот на повному ходу кинув з машини величезну хлопавку. Вона вибухнула перед особняком місіс Хоффи. Анжела вмить зірвалася з ліжка і, схопившись за серце, прониєливо заверещала. Але невдовзі вона зрозуміла, що це всього лише хлопавка, і спробувала знову заснути. Проте сон не приходив, і серця не залишала якась невиразна тривога.

Прововтузившись з годину, Анжела облишила думку про сон, увімкнула нічник, запалила сигарету і вся oddалася від чаю. «Весела історія, нічого сказати,— похмуро думала вона.— В тридцять вісім років опинилася у цій клятій норі без чоловіка і без жодної надії роздобути чоловіка. Оскар безслідно зник, Гаррі став недосяжний, і винувата в цьому тільки вона. Як могла вона бути такою дурепою! Як могла вона дати такого маху — випустити з рук Оскара, не підцепивши до ладу на гачок Гаррі Беннермена? А зараз що робити? Бігти за Оскаром? Звичайно, його ще можна було б повернути, але який у тому сенс? Хіба ж летить комаха вслід за мухоловом? Хіба ж біжить корова сама на бойню? Хіба ж повертається граф Монте-Крісто назад до замку д'Іф?

Ні, досить з неї Оскара, досить тих клятих десяти років спільногожиття, про які страшно навіть згадати. Вона хотіла мати Гаррі Беннермена, і в цьому, до речі, не було нічого нереального. Коли б вона мала можливість застосувати кілька елементарних прийомів, Гаррі від неї нікуди б не пішов.

Але для цього треба було знову опинитися з ним сам на сам. Та як? Останнім часом Гаррі ні на крок не відходив од своєї дружини. Повернувшись увечері з роботи, він буквально прилипав до Грейс, і до наступного ранку ніяка сила не могла одірвати його від неї. Він не відповідав на Анжеліні листи і навіть не піднімав телефонної трубки, коли вона дзвонила до нього в редакцію. А в Патнем-Лендінгу переслідувати його було безнадійно: якщо він не тримав Грейс за руку, то можна було не сумніватися, що вона десь поблизу.

Ні, немає жодного способу одірвати Гаррі від Грейс,— сумно думала Анжела.— А втім (Анжела аж підскочила від цієї думки), а

втім є спосіб! На жаль, не дуже приемний, та хіба ж сама вона була в приемному становищі? Її мости були спалені, позад неї стояла стіна, її час закінчувався, її човен плив проти течії. Хіба ж можна зараз думати про якусь там приемність? Звичайно, ні. Вона мусить здійснити план, який щойно прийшов їй у голову — правда, це одчайдушний захід, але розумний: вона повинна піти до Грейс і признастися, що Гаррі — її коханець.

Так,— думала Анжела, рішуче кивячи головою,— це ключ. Таке признання безперечно увіб'є клин між Гаррі та Грейс — якщо не завжди, то в усікому разі, на певний час. Саме це й потрібно було Анжелі — певний час! Час для того, щоб одірвати Гаррі від Грейс, обвітися плющем навколо нього і показаги йому, де його щастя.

Анжела глянула на годинник — пів на сьому, трохи ранувато для телефонних дзвінків. Вона погасила світло і знову пірнула під ковдру. Так, обмірковуючи деталі, вона лежала з розплющеними очима аж до восьмої години, потім зняла трубку і набрала номер Беннерменів.

— Грейс?.. Сподіваюсь, я тебе не розбудила, лапочко. Це Анжела... Так, ти маеш рацию, дещо справді трапилось... Нічого загадкового, золотко, але по телефону не можна... Краще під'їдь до мене на кілька хвилин... Це дуже важливо. Ні-ні, я так не скажу... Дякую, люба. Ой, забула, не кажи нічого своєму Гаррі. О'кей?.. Ти чудо... Я зварю кофе. Ти як любиш?.. Чорне й гірке? Гаразд, саме так я й приготую... Буде і чорне й гірке, рибонько... Ну, чекаю...

О 8. 34 ранку на Патнем-Лендінзькій ракетній батареї пролунав сигнал бойової тривоги. Це було одне із звичайних учбових заняттів, які проводились без попередження кожного дня і, на думку командирів, повинні були нагадувати рядовим, що вони приїхали сюди не для забав. Капітан Уолкер Хоксі натиснув кнопку, в ту ж мить завила сирена, і з ідаліні, казарми, вбиральні вилетіли солдати й кинулись щодуху до своїх бойових позицій. Уолкер сидів біля контрольної панелі у затемненій СБК, а поруч нього стояв Гвідо ді Маджо. Антени радарів невпинно прочісували небо. Кольоворів вогніки на панелі повідомляли про стан готовності кожної ракети в підземних бункерах за милю від СБК. Гвідо стежив за панеллю. Коли на ній загорілися всі червоні лампочки, він глянув на ручний годинник і коротко проказав:

— Чотирнадцять ноль дев'ять, сер.

Це означало, що за чотирнадцять хвилин дев'ять секунд після сигналу тривоги всі ракети були приведені до бойової готовності.

— Треба швидше,— буркнув Уолкер, та оскільки він не лаявся, Гвідо зрозумів, що сьогодні капітан задоволений.

¹ День проголошення незалежності — найбільше національне свято США.

Уолкер дав відбій і разом з Гвідо вийшов з напівтемної будки на залите яскравим сонцем подвір'я бази.

— Погода справді, як на свято,— мовив Гвідо, обводячи примурженими очима безхмарне небо.

— Я піду з вами,— сказав Уолкер.

— Четвертого липня тут завжди дощить і... Що?! — вигукнув Гвідо, до якого раптом дійшли слова капітана. Уолкер збирається йти на сьогоднішнє святкування?! Уолкер, який з дня зустрічі в Залі зборів не ступив ногою на цивільний ґрунт Патнем-Лендінга, Уолкер, який наказав усім вартовим цілити в голову кожному городянину, котрий посміє наблизитись до батареї, цей самий Уолкер зараз добровільно збирався зустрітися з патнем-лендінгцями?! — Сер,— мовив Гвідо.— Чому?

— Слухнє запитання,— відповів Уолкер.— Я скажу. Я йду з вами тому, що сьогодні вранці дзвонив полковник Торвальд і пообіцяв приїхати до Патнем-Лендінга.

Від страху у Гвідо враз отерплю в животі, і по тілу побігли мурашки. Нарешті сталося. Сьогодні приїде полковник, перевірить стан з'язків з населенням і вирішить, чи ніжитися Гвідо в гарячих обіймах Меггі Ларкін, чи замерзати йому в безкраїх снігах холодної тундри.

— О котрій годині? — занепокоєно спитав він.

— О другій чи третій пополудні. Зранку він прийматиме парад у фортеці Тоттен, а потім зразу примчить сюди.

— Дякую, сер.

Гвідо відкозиряв, сів у джип і помчав до Меггі Ларкін.

— Меггі,— мовив він, важко дихаючи,— сьогодні до нас приїздить полковник Торвальд.

— Хіба це погано? — запитала вона.

— Це може бути фатальним,— похмуро відповів він.— Проте, є одна сприятлива обставина. Сьогодні четверте липня, і всі городяни будуть по вуха словнені патріотизмом. Не думаю, що в такий день вони побіжать скаржитися до полковника.

— То що ж тебе так хвилює?

— Одне — заради цього я й приїхав до тебе... Меггі, сьогодні у «Ракет» фінальний матч, і я хочу попередити тебе, що не збираюсь випускати запасних після першого тайму. Вони сидітимуть аж до кінця гри.

— Що?! — з жахом вигукнула вона.

— Сьогодні,— мовив Гвідо,— ми граємо проти «Кугуарів», у яких лише на пів очка менше, ніж у нас. Коли ми продуємо цей матч, «Кугуари» вийдуть на перше місце, «Ракетам» дістанеться друге, а батьки «Ракет» зійдуть з трибун і закидають мене камінням... Як ти думаєш, що на це скаже полковник?

— Гвідо, ти мене дивуєш! — вигукнула Меггі.— Сьогодні, четвертого липня, коли на стадіоні буде повнісінько народу, ти хочеш

весь матч тримати цих нещасних малюток на лаві? Як ти можеш, Гвідо?! Як ти тільки можеш?! Візьми тоді вже зразу шматок розпеченої заліза і постав їм тавра: «неповноцінний», «другорядний», «дегенерат»!

— Меггі...

— Саме сьогодні ти повинен дати їм можливість грati, скільки вони захочуть!

— Меггі, люба,— заблагав Гвідо,— але ж полковник відправить мене на Аляску!

— Дурниці! — переконано заявила Меггі.— Людина, яка досягла звання полковника в армії США, повинна мати неабиякі розумові здібності.

— Ха! — мовив Гвідо.

— Нехай тебе не лякає Аляска. Пам'ятай, що в твоїх руках людські душі. Ти не маєш права їх плюндрувати!

— Це, мабуть, твое останнє слово?

— Так, Гвідо.

— Ну, прощай,— зітхнув він і пішов до дверей.

— Ти куди?

— Додому,— відповів Гвідо.— Треба складати речі.

О 9.15 Гаррі Беннермен спустився вниз, зашов до кухонного відсіку й побачив своїх трьох синів, які сиділи за столом і вилизували порожні чашки. Біла святкова скатерка на столі була густо вкрита плямами від розливого молока, грудками вівсянної каші та різноманітними клейкими речовинами.

— Доброго ранку, татку! — вигукнули Ден, Бад і Піт, цілуочи його з трьох боків.

— Доброго ранку, дітки. А де ваша мама?

— Мама кудись вийшла,— мовив Бад.

— Ми самі плиготували сніданок,— сказав Піт.

— Я їв мармелад з цукром,— мовив Деніел.

— А я м'ятні карамельки з медом,— сказав Бад.

— А я соколадний батон з повидлом,— мовив Піт.

— Від імені зубного лікаря оголошу вам подяку,— сказав Гаррі.

— Татку, давай ми й тобі приготуємо сніданок,— запропонував Ден.

— Ні, дякую,— квапливо відповів Гаррі.— Краще я сам.

Він дістав універсального кофейника і коробку з паперовими фільтрами. Взявши один аркуш, Гаррі спробував скласти його, як це не раз робила при ньому Грейс. У нього вийшло щось дуже схоже на паперовий капелюх. Він знизвав плечима і взяв ще один аркуш. На цей раз у нього вийшов літак. Третя спроба дала щось подібне до мальтійського хреста.

— А хай йому біс,— мовив Гаррі і, підійшовши до холодильника, націдив склянку молока.

В цю мить до хати увійшла Грейс.

— Доброго ранку, люба! — зраділо вигукнув Гаррі.

Потім він побачив її обличчя. Воно було біле, як сніг, лише на щоках горіли дві червоні плями. Губи були міцно стиснуті, в примружених очах застиг дивний вираз.

Гаррі підскочив до неї.

— Що з тобою, Грейс? — стривожено запитав він.

Грейс відступила, уникаючи його дотику.

— Діти, — сказала вона здавленим голосом. — Діти, ідіть гратись на двір.

— Мамо, я хочу почитати історію, — мовив Бад. — Сьогодні ж четверте липня.

— На двір! — вигукнула Грейс. — Всі на двір!

Хлопці здивовано витріщили оченята.

— Добре, мамо, — прошепотіли вони, і швиденько почимчикували до дверей, боязко озираючись.

— Грейс, ради бога, що трапилося?

Вона повернулась обличчям до Гаррі, пронизуючи його вогняним поглядом.

— Я щойно була в Анжели, — мовила вона.

Туга оповила душу Гаррі, туга, якої він ще ніколи не знав.

— Що сказала Анжела? — запитав він якимсь чужим далеким голосом.

— Вона розповіла мені про ваш роман, — тихо відповіла Грейс. — Вона сказала, що ви зустрічаєтесь вже кілька тижнів у різних місцях. Вона сказала, що ви закохані одне в одного і що ти збираєшся розлучитися зі мною і побратися з нею.

— Ale ж це брехня! — крикнув Гаррі.

— Що брехня?

— Грейс, я не хочу розлучатися з тобою, в мене є думки такої не було. Я ж люблю тебе!

— Ну, а все інше?

— Інше? — здивовано перепитав він.

— Так, все інше, про що розказувала Анжела. Це теж брехня?

Він боязко глянув їй в очі і безпорадно підняв долоні.

— Зрозуміло, — тихо промовила вона. — Красно тобі дякую.

— Грейс, я все поясню.

— Сподіваюсь. Щиро сподіваюсь.

Якусь мить Гаррі мовчав, міркуючи, з чого почати, потім похитав головою.

— Ні, — мовив він. — Не можу пояснити. Я думав, що в мене є виправдання, але воно нікуди не годиться.

— А все-таки.

— Це надто по-дитячому. Мене довело до краю те, що ти завжди чимось зайнята — хаязиство, діти, збори, політика. Можливо, я ревнував тебе до всього цього. А може, мені захотілося довести, що я ще мужчина, хоч тебе це, здається, зовсім не цікавило. Не знаю... Проте, це не виправдання.

— Даремно ти так думаєш, — мовила

Грейс. — До певної міри це виправдання. Я не кажу, що схвалюю твою поведінку, але, в усякому разі, я розумію, в чому тут суть. Я справді трохи перегнула палку, і цього можна було б чекати. Гаразд. Це я могла б простити.

— Могла б? — вигукнув зраділий Гаррі.

— За перший раз — так! — підвищила голос Грейс. — Коли б це трапилось всього один раз, я б, мабуть, зализаля рани і спробувала викинути це з пам'яті. Але ж мова йде не про один раз, га? Тут йдеться про систематичне перелюбство, і цього, Гаррі, я тобі не подаючу!

— Грейс, люба, повір, що після першого разу я думав обходити Анжелу десятою дорогою! — закричав Гаррі. — Клянусь тобі! Але потім вийшло так, що ми знову зустрілися...

— Так-так, — холодно сказала Грейс. — У Анжели, мабуть, був пістолет! Флакон з ефіром! Аркан! Чи, може, щось інше?

— Грейс, вислухай мене, будь ласка. Хоч раз усі факти проти мене, але повір мені в одному — я справді кохаю тебе. Клянусь всім на світі, що завжди кохав, кохаю і кохатиму тільки тебе! Одну тебе!

— Навіть в обіймах Анжели?

— Не будь такою жорстокою, Грейс.

— Ти, може, сподівався на подарунок?

— Грейс, вислухай мене до кінця, я люблю тебе. Ти навіть не уявляєш, скільки я перестраждав через цю трикляту історію з Анжелою. Я ні на одну мить не виправдовую себе. Але я хочу вірити, що ти мені пробачиш. Я кохаю тебе всім серцем, Грейс, і в тебе ніколи більше не буде приводу посумнитися в цьому.

— А тепер послухай мене, — сказала Грейс. — Моя промова буде короткою. Дрібниці іноді здаються складними, але в таких ситуаціях, як оця, все вирішується дуже просто. Коли Анжела розповіла мені що новину, я зразу зазнала, що мені робити. Це прийшло, мов рефлекс, — спочатку задача, потім, машинально, розв'язання. Є тільки одне розв'язання — тільки одне.

— Яке?

— Ти мусиш залишити цей дім, Гаррі, — твердо промовила Грейс. — Я більше не хочу бути твоєю дружиною.

— Грейс! Схаменіся ради бога, що ти кажеш? Я ж люблю тебе!

— Я не вірю цьому, не вірю — і тому не можу бути твоєю дружиною. Бачиш, як усе просто?

— Грейс, вислухай мене!

— Годі. Клятвами нічого не поправиш. Я тобі вже не вірю. Не вірю!

— Коли б ти тільки вислухала...

— Гаррі, годі з мене! Мені якось вдалося стримуватися до цього часу, але ще мить, і в мене почнеться істерика! Тому прошу, благаю тебе заради дітей — швиденько, без жодного слова іди собі геть!

Він мовчки глянув їй в очі, не маючи сили зрушити з місця.

— Прошу тебе,— прошепотіла вона.

Гаррі кивнув головою, повернувся і вийшов крізь чорний хід, так щоб його не помітили діти.

Грейс ще якийсь час стояла нерухомо, зщипівши зуби і стиснувши кулаки.

Потім до кімнати вбіг Пітер.

— Мамо, я впіймав муску,— сказав він.

— Гаразд, синку,— мовила Грейс.

— А де нас татко?

— Він... його викликали до Нью-Йорку.

— А! — сказав Пітер.— Але з ми підемо на пляз, плавда?

— Підемо.

— Бідний татко! Він нічого не побачить.

Грейс рвучко повернулася спиною до сина. Її плечі були цілком спокійні, шия пряма, руки лежали вздовж тіла, з горла не долинало жодного звука. Тільки очі плакали.



О 14.59 з рахунком 0:0 закінчилася перша половина зустрічі між бейзбольними командами «Ракети» і «Кугуари».

Важко зітхаючи, Гвідо пішов до дагауту, щоб посадити основну команду і випустити на поле запас. Це, звичайно, означало вірний програш для «Ракет», бо «Кугуари» були впертою, рішучою командою. Проте не менш впертою і рішучою була й Меггі Ларкін, яка зараз сиділа в передньому ряду і пронизувала Гвідо невблаганним поглядом. «Що ж,— намагався утішити себе Гвідо,— добре, хоч досі ще не приїхав полковник. Цілком можливо, що «Кугуари» виведуть з ладу його дубль раніше, ніж Торвальд з'явиться в Патнем-Лендінгу... А з другого боку,— подумав він і відчув, як в нього затримали руки й ноги,— цілком можливо, що «Кугуари» забиватимуть м'ячі до ночі».

Гвідо сумно побрів до своєї лави.

— Хлопці,— мовив він, без усякої радості дивлячись на колекцію кволих кінцівок, дитячого жиру та трикотажу,— ідіть грati.

На понурих обличчях спортсменів не ворухнувся жоден м'яз.

— Ви що, не чули? — запитав Гвідо.— Вам зараз треба грati.

Тоді підвісся Деніел Беннермен, найменший з запасних гравців.

— Сер,— мовив він,— ми вже про це говорили. Сьогодні ми вирішили не грati. Ми хочемо, щоб команда виграла цей матч і залишилася на першому місці.

Хвиля радості захлеснула Гвідо, але тут же пройшла мимо. Звичайно, він теж хотів би виграти цю зустріч — заради своєї команди, заради своєї роботи. Але в той же час він відчував, як погляд Меггі свердлить йому спину.

— Нічого не вдіш, хлоп'ята,— сказав він.— Доведеться грati.

— Не треба! — заблагав Деніел.— Будь ласка, не примушуйте нас грati сьогодні.

— Ідіть, ідіть, діти! — мовив Гвідо.— Інакше ви на все життя пораните собі душу.

— О, сер, ми ж просимо вас! — закричав Деніел, і з його очей полилися слози.— Адже так чудово бути на першому місці!

І Гвідо раптом зрозумів, що для врятування дитячих душ від довічної травми йому доведеться не послухатись Меггі Ларкін.

— О'кей! — наважився він.— Сидіть собі, хлоп'ята. Основна команда, назад!

Зраділі гравці з веселими вигуками кинулись на поле. Гвідо скоса позирнув туди, де сиділа Меггі. На її обличчі він побачив вираз крайнього подиву. Якусь мить вона приголомшено дивилася на його бейзболістів, роззвівши рота і вітрішивши очі, а потім рішуче зірвалася з

місця і швидкими енергійними кроками пішла до виходу.

— Ей, Меггі! — закричав услід їй Гвідо. — Я тут ні при чому — це хлопці самі так вирішили! Клянусь богом, Меггі, я зробив це не через полковника! Його ж тут навіть немає!

Та Меггі не чула його слів, бо батьки основних гравців, що з'юрмилися на трибуні, готові лінчувати Гвідо, як тільки він знову посадить їхніх синів, сповнили повітря гучними вигуками «браво!».

— М'яч на поле! — крикнув суддя.

Присівши навпочіпки біля свого дагауту, Гвідо стежив, як зникає вдалині рівна спина Меггі. «Знову здуріла,— сумно подумав він.— І, мабуть, знову надовго».

Ну, нічого, ще не все пропало,— міркував він далі.— Принаймні він залишиться в Патнем-Лендінгу і поступово зможе втихомирити її. Бо сьогоднішній матч виграють «Ракети», в цьому він не сумнівався. А в кінці матчу — звичайно, до того часу приде полковник — батьки «Ракет» обступлять Гвідо, тиснутимуть його руку, плескатимуть його по спині, і полковник, спостерігаючи цю зворушливу сцену, безперечно зробить висновок, що Гвідо близкуче справляється зі своїми обов'язками.

Він не помилився. «Ракети» виграли матч з рахунком 1 : 0, і батьки не тільки тиснули йому руку, плескали по спині, а й підняли на плечі і двічі пронесли навколо бейзбольного поля.

Жаль тільки, що все це сталося до приїзду полковника.

О 17.07 над Баранячим узбережжям ще раз розляглися гучні оплески. Це закінчилася друга дія народної драми «Боротьба за волю», написаної, підготовленої і поставленої невтомною Лорою Бошам.

На лавах, перенесених сюди із стадіону Малої ліги і розставлених півколом на піску, тіснилися сотні вибагливих театралів, які зараз шалено плескали в долоні. Лише два чоловіки не поділяли загального захоплення. Це були капітан Уолкер Хоксі та лейтенант Гвідо ді Маджо. Вони сиділи в похмурому мовчанні, думаючи кожен про свої скорботи.

Першим заговорив Гвідо.

— Мені вже набридло чекати полковника, — роздратовано буркнув він.

— Вам набридло! — глузливо зауважив Уолкер.— Коли б я зінав, що його до цього часу не буде, невже ви думаєте, що я стовбичив би три години підряд серед оцих смердючих комерсантів?

— Увага! Увага! — гукнула з вершини рятувальної вишкі місіс Лора Бошам, притулівшись до рота потужний мегафон.— За кілька хвилин розпочнеться третя й остання дія «Боротьби за волю». Але на цьому, леді й джентльмені, не закінчується сьогоднішнє свято! Навпаки! О шостій годині вечора буде влаштовано традиційний пікнік на морському березі, під-

готовлений Чоловічим комітетом допомоги при Жіночому клубі, а потім, о восьмій годині відбудеться наш традиційний фейєрверк, підготовлений четвертою командою пожежників-добровольців... Отже, нікуди не йдіть!

Лора спустилася з вишкі і попрямувала до купальні перевірити, чи підготувалися вже актори до третьої, останньої дії.

В одному кінці купальні стояли Опі Делримпл та його солдати, почуваючи себе дуже ніякovo у своїх важких червоних мундирах, пошитих на одну мірку, і в напудреніх париках, що сповзали ім на очі. В другому кінці зібралися Греді Меткаф та його друзі, схожі на арештантів у своїх грубих суконних блузах та широких мішкових штанях. Єдина дама серед діючих осіб, Комфорт Гудпасчер, що якось ухитралася виглядати привабливою навіть у старомодному салопі, сиділа посередині за нашвидку збитим туалетним столом і старанно накладала грим.

Раптом до неї підійшов Греді Меткаф.

— Геть з очей! — в ту ж мить вигукнула вона.

— Ей, послухай,— мовив Греді,— я все обмізкував, розуміш, і хочу з тобою позиритись. Сьогодні ввечері я зайду до тебе на «харлєї», і ми трохи покатаємося, добре?

— Hi,— сказала Комфорт.— Hi! Hi!! Hi!!!

— Якщо ти не хочеш зі мною ходити, то не треба,— сказав Греді.— Тобто, я не вимагаю, щоб ти зустрічалася зі мною кожного вечора. Але я не розумію, чому б нам іноді не покататися разом на мотоциклі? Га?

— Hi!

— Ха! Чому раптом «ні»?

— Ти хочеш знати?

— Так.

— Гаразд,— мовила Комфорт.— Підійди ближче. Я тобі щось покажу.

Вона рвучко розстебнула три верхні гудзики на своєму салопі.

— Що там? — вигукнув Греді, пожадливо витягуючи шию.

Але під салопом на Комфорт був блакитний світер, а на світері щось кругльче й близкуче.

— Це стрілецька медаль Опі Делримпла.— коротко пояснила Комфорт.— Він приковав її мені вчора увечері. Ясно? А тепер — геть!

Обличчя Греді потемніло від люті. Його очі примружилися, губи стислися, руки сіпилися в кулаки. Він мовчки повернувся і вілішов.

— На місця, хлопці! — вигукнула Лора Бошам.— Займіть місця для третьої дії!

Актори один за одним вийшли з купальні. Опі Делримпл зі своїми червономундирниками подався за дюну, де стояли човни. Греді Меткаф і його ополченці залягли за бруствером. Загальну тишу розітнули уроочисті звуки двох фанфар. Лора Бошам та її чоловік Віллард сповіщали про початок третьої дії.

Ось із купальні вийшла Комфорт і нагадала

Греді, що королівські гвардійці дуже влучно стріляють з мушкетів. Греді похмуро відповів, що він готовий зросити своєю кров'ю ту землю, на якій виростає нова нація. Потім з-за дюни вигулькинули баркаси. Опі закликав своїх гвардійців довести, що вони справжні герої. Червономундирники причалили до берега, виплигнули на пісок, вишикувались у колону й рушили до бруствера. Підпустивши їх на потрібну відстань, ополченці відкрили вогонь. Гвардійці почали гинути, як мухи, але Опі чітким парадним кроком вів уцілілих до бруствера. Ополченці невпинно заряджали мушкети й стріляли, заряджали й стріляли.

Не стріляв один лише Греді Меткаф. Він мовчки стояв над бруствером і пильно стежив за Опі Делримплом. З кожним кроком ворога шия у Греді все більше вигиналась, на скронях все виразніше виступали жили, і примуржені очі все помітніше наливалися кров'ю.

— Будемо битись! — прохрипів він. — Зараз!

— Що ти сказав, га? — запитав його друг Уоллі.

— Я сказав, що зараз ми їм покажемо, як дівок зманювати! — вигукнув Греді, обернувшись до своїх колег. — Хто зі мною?

— Ну що ти, Греді, — мовили Фред, Ед і Чарлі.

— Боягузи! — сплюнув Греді. — Ось хто ви — боягузи!

— Ну, це ти вже занадто, — сказав Уоллі.

— Боягузи! Боягузи! Боягузи! — люто зашипів Греді. — Що ж, лежіть тут і дивіться, як ці солдафони у вас з-під носа крадуть дівок! Але я не боягуз!

— А що ти хочеш робити, Греді? — запитав Фред.

— Я зараз приб'ю отого байстрюка Опі Делримпла! — заявив Греді.

— Справді? — мовили Ед, Чарлі й Уоллі.

— Хто не боягуз — за мною... Але я й один піду. І, — раптом крикнув Греді, — ОСЬ Я ЙДУ!

З цими словами він перескочив через бруствер. До Опі, який все ще вів в атаку своїх червономундирників, було не більше трохи футів. Греді розмахнувся й щосили зацілив його в щелепу. Опі повалився додолу, мов підтятій кондор.

З диким криком тріумfu Греді обернувся до своїх ополченців.

— За мною! — гукнув він.

Вузькі груди малолітніх злочинців раптом сповнилися відвагою. Вони враз вискочили з-за бруствера і, мов шакали, налетіли на приголомшених солдатів. У одну мить всі червономундирники лежали на землі.

Над пляжем знову розляглися бурхливі оплески глядачів.

— Як усе реалістично! — сказав один.

— Як правдоподібно! — зауважив другий.

— От так гра! — вигукнув третій.

— Що вони роблять? — звернулась Лора Бошам до Вілларда.

Опі Делримпл підвівся на коліна і, наче п'яний, труснув головою. Потім озирнувся й побачив, що весь берег укритий його полеглими товаришами.

— Хлопці, наших б'ють! — закричав він, збагнувши, в чому річ. — Наших б'ють! Підйом!

Він зірвався на ноги, догнав Греді Меткафа і двигнув його лівою в пузо, потім правою в пузо, потім ще раз лівою в пузо і правою в щелепу. Греді, як сніп, покотився з бруствера.

Запалені цим прикладом, червономундирники звелися на ноги й пішли в контратаку на ополченців. Хвиля битви поступово покотилася назад, назад до бруствера.

Глядачі відповіли на це громом оплесків.

— Чудово! — сказав один.

— Жахливо! — мовив другий.

— Ця Лора Бошам самому Ельвіа Казанові¹ носа утрє, — зауважив третій.

— Що це вони надумали? — звернулась Лора Бошам до Вілларда.

А в цей час за бруствером Греді намагався піднести бойовий дух своїх засапаних колег.

— Вперед, хлопці! — гукав він. — Глуши солдафонів!

Ополченці знову вискочили на бруствер, безладно розмахуючи руками. Лави червономундирників трохи похитнулись, проте не відступили і тут же вирівнялися. Якусь мить противники люто гамселили один одного кулаками, але жодна сторона не піддавалась. Потім повільно, невблаганно червономундирники почали тіснити ополченців. Ось воїни Опі Делримпла вже піднялися на бруствер, переступили бруствер, спустилися з бруствера, нещадно молосячи ворога. Постать Опі мелькала по всьому фронту — він давав команди, підіймав тих, що впали, клав тих, що підіймалися, відповідаючи на всі благання про пощаду сильними, влучними, нищівними ударами.

— Бий їх, дрррзі! — гукав він з нечестивим азартом.

Оплески на трибунах раптом стали вщухати. Посмішки сходили з облич. На лобах з'явилися тривожні складки.

— Боже мій! — з жахом прошепотіз Гвідо. — Вони ж б'ються!

— Ще й як! — радісно хихикнув Уолкер Хоксі.

— Але ж солдати повбивають цих школярів! — не своїм голосом закричав Гвідо.

— Певна річ! — погодився Уолкер, задоволено посміхаючись.

Гвідо скочив на ноги.

— Я мушу їх зупинити!

Уолкер склонив його за рукав і силою посадив на місце.

— Не воруєшись! — гримнув він.

¹ Ельвіа Казан — відомий американський театральний постановник та режисер.

— Капітане, це ж смертовбивство! — вереснув Гвідо.

— Ні, це урок! — вишкірив зуби Уолкер. — Так їх, так!

— Я все чув! — мовив Клемент Р. Меткаф, батько Греді, дебелий натоптаний чолов'яга, що сидів якраз позаду Уолкера Хоксі.

Уолкер обернувся і зміряв містера Меткафа зневажливим поглядом.

— Ви, може, хочете їм допомогти? — в'їдливо запитав він.

— Ти вгадав! — відповів містер Меткаф і так двигнув Уолкера в око, що той, мов м'яч, покотився по головах глядачів і приземлився лише в нижньому секторі.

— Ось бачите! — знову підвівся Гвідо.

— А це тобі! — вигукнув містер Меткаф, цілячи Гвідо по голові.

Гвідо машинально відхилився і машинально відповів зустрічним ударом. Його кулак наткнувся на підборіддя містера Меткафа, і містер Меткаф упав назад. Оскільки він сидів у останньому ряду трибуни, то падіння його було досить затяжним.

Тоді брат містера Меткафа, Роберт Люїс Меткаф двигнув Гвідо в щелепу і послав його доганяти капітана Хоксі.

Тоді Гвідові брати — Піт, Бруно, Кармен та Домінік — видряпалися на трибуну і, підхопивши Роберта Люїса Меткафа, опустили його на нерухоме тіло Клемента Р. Меткафа.

Тоді чотири кузени Клемента Р. та Роберта Люїса Меткафа зчепилися з чотирма ді Маджо. Цьому змаганню, на відміну від попередніх, бракувало компактності. На нього відгукнулися в інших рядах і на інших трибунах, і незабаром у сутічку були втягнуті численні глядачі, хоча й досі невідомо, на чиєму боці хто бився.

В цей час у нижньому кінці трибуни Уолкер Хоксі, якому не вдалося знову вибратися на верхній ряд, раптом побачив знайоме обличчя містера Артура Уотерфорда, електронного боса, і щосили зацідив його у вухо. Містер Уотерфорд, боксер-аматор, відповів серією близкучих комбінацій на Уолкеровому носі.

А старий букиніст-антиквар Брукс Пескарт, плюгавенький, голомозий чоловічок з цапиною борідкою і в пенсне, який в 1948 році купив у Джорджа Мелвіна новий будинок, але невдовзі побачив, що він осідає в землю в середньому на чотирнадцять дюймів щороку, обережно озирнувся і, переконавшись, що б'ються всі, підкрався тихенько до Джорджа Мелвіна й тицьнув його в потилицю своїм маленьким кощавим кулачком.



І хоч Гвідо ді Маджо метався між трибунаами й істерично горлав «мир!» «мир!», мир не наступав. Більш того, кожен намагався вибити йому зуби, і, згнітивши серце, Гвідо змушений був нокаутувати з півсотні високоповажних гордян.

Пронизливо верещали жінки, лаялися чоловіки, плакали діти, пищали дівчата, скигли чайки, плескалась риба, мелькали кулаки, тріщали рукава, юшили носи, сипались зуби, запливали очі, дзвеніли вуха, і битва, дедалі розростаючись, уже охопила все Бараняче узбережжя.

І ніхто не помітив, як до міста в'їхав білий «кадиллак» полковника Торвальда, що нарешті прибув вивчати стан зв'язків з населенням у Патнем-Лендінгу.

Втративши домівку й родину, Гаррі Беннермен, природно, подався шукати бар.

Але до десятої години було ще далеко, та й день випав святковий, і Гаррі не міг знайти жодної відкритої забігалівки.

Сумний, пригнічений горем, довго чвалав він уздовж Поштового тракту, смикаючи дверні ручки, заглядаючи у вікна, і тужливо гукав:

— Відчиніть, коли ваша ласка!

Врешті, на самому краю міста Гаррі надивав «Радість пілігрима». Це була ветха, брудна, темна, сира, смердюча пивничка, але двері її стояли відчинені, і вдячний Гаррі без зайвих роздумів пірнув усередину.

Бармен, похмурий, давно неголений чолов'яга з примірником «Конфіденшл» у руках, байдуже зиркнув на гостя і знову поринув у читання.

— Віскі,— сказав Гаррі.

Хазяїн мовчки націдив дві унції віскі, поставив поруч невеличкий келих пива, кинув у ящик п'ятдесят центів і знову взявся за газету.

Гаррі виліз на високий стілець з червоної пластмаси й алюмінію, знайшов досить сухе місце для ліктів і вихилив першу стопку.

Він уже допивав двадцять першу (двадцять п'яту, якщо рахувати й ті чотири, які він розлив), коли до харчевні ввалилося троє військових з підбитими очима й розпухлими, товстими, як ковбаси, губами.

— Я не можу обслугити вас, хлопці,— сказав хазяїн.— Мій час закінчився.

— Але ж у місті нема жодного відкритого бара,— мовив Гвідо ді Маджо.

— Не маю права,— провадив своє хазяїн.— Чи ви хочете неприємностей?

— Ха! — вигукнули всі троє в один голос. «Про які ще неприємності могла йти мова», подумав кожен з них. Завтра вранці Гвідо ді Маджо мав відлетіти до Аляски без жодної надії помиритися з Меггі. Опі Делримпл повинен був невдовзі стати перед військовим судом по обвинуваченню в порушенні кількох пунктів дисциплінарного статуту, кількох постанов муніципалітету і, можливо, Пакту Бріана-Келлога! Найбільше дісталося Уолкеру Хоксі: полковник Торвальд розжалував його до молодшого лейтенанта і наказав залишатися в Патнем-Лендінгу!

— Ну, не патякай зайве, дай випити,— звернувся до хазяїна Гвідо.

— Ні-ні, не можу! — відповів той.— Я втрачу патент!

— Ей, комерсанте, ти, здається, раніше втратиш око, якщо не кинеш вередувати,— мовив Уолкер, підступаючи до стойки.

Хазяїн уважно глянув на Уолкера, зітхнув і вже іншим голосом запитав:

— Що вам?

— Три віскі,— сказав Уолкер.

— Мені теж три віскі, сер,— мовив Опі.

— Будь що буде,— махнув рукою Гвідо.— Лий і мені три.

— Слухайте, люди добрі! — злагав хазяїн.— Я ж скоро закриваю. Думаете, мені не хочеться подивитися фейєрверк?

Уолкер рвучко нахилився і скопив хазяїна за чорну краватку.

— О'кей! О'кей! — сказав хазяїн.— О'кей, о'кей, о'кей!

Уолкер відпустив хазяїна, і в ту ж мить перед кожним з них з'явилося по три стопки віскі і по кухлю пива. Вони нашвидку вихилили їх і замовили другий раунд.

Сидячи на своєму стільці в протилежному кутку зали, Гаррі Беннермен ретельно силкувався піймати у фокус трьох новоприбулих, але марно. Нарешті, йому пощастило.

— Ага! — прохрипів він.— Солдати з батареї! Коли б не ці байстрюки, у мене й досі була жінка.

Він зісковзув зі стільця і воявниче почвавав до них. Найближче стояв Гвідо. Гаррі вже зібрався звалити його страшним апперкотом, але Гвідо вправно ухилився від удару і скопив Гаррі за руки.

— Містер Беннермен, будь ласка, не починайте все спочатку,— серйозним голосом промовив він.— У нас і так по горло клопоту.

— Ти професіональний убивця — пусти мене! — бурмотів Гаррі.— Пусти мене, будемо битись!

— Містер Беннермен,— сказав Гвідо, не випускаючи його рук,— сідайте краще до нас та вип'ємо. Га, містер Беннермен?

Гаррі замислився.

— Гаразд,— мовив він.— З тобою я вип'ю... Але не з ним! — Він показав пальцем на Уолкера Хоксі.— Знаєш, чому? Тому, що він двонога тварина, ось чому.

— О'кей,— сказав Гвідо, допомагаючи Гаррі сісти на стілець поруч із собою.— Випийте зі мною. Хазяїн, три віскі!

— Всім по три,— додав Опі.

Хазяїн застогнав, але послухався.

Стопки на столі почали швидко спустошуватися, і найшвидше у Гаррі, котрий ніяк не міг знайти рота.

— В мене є ідея,— сказав він, облизуючись.— Давайте заспіваємо:

*Сумно Джоні на чужині, на чужині,
Гірше, ніж у домовині, домовині,
Випий, Джоні, віскі й рому, віскі й рому,
Бо немає в тебе дому, в тебе... дому.*

— Заткни пельку,— мовив Уолкер.— Мені не до співу.

Гвідо задумливо подивився на стопки. Одна була ще повна. Він умить вихилив її.

— Хоксі,— сказав він,— а знаєш, Беннермен має рацію. Ти справді двонога тварина.

— Хрест побий, це хвакт,— погодився Опі.— У вас немає ніякої кальтурри.

Уолкер люто схопився за край стола, щоб підвистись, та, мабуть, передумав, і знову сів.

— Ви це серйозно? —тихо запитав він.

— Авжеж! — відповів Гвідо. — Чому ти не можеш жити з людьми? Я маю на увазі цивільних. Адже вони теж люди!

— Так, вони люди, — погодився Уолкер. — Але вони не військові люди. Вони цивільні люди. Це абсолютно різні речі, як вода і олія. Вони не змішуються.

— Я скажу вам, що не змішуються, — обізвався Гаррі. — Чоловіки й жінки не змішуються. Ось що не змішуються.

— Друзі, — мовив Опі, — в світі є багато речей, що не змішуються, але все-таки щось тримає їх вкупі. Це «щось», друзі, — любов. Треба робити так, як каже біблія: люби близнього свого. Відкрийте серця, друзі, й наповніть їх любов'ю та розумінням.

— Це прекрасно, — зітхнув бармен.

Всі замовили й замислились.

Першим заговорив Уолкер.

— Я це обдумав, — сказав він. — Я в це не вірю.

— Ви мало випили, — мовив Опі. — Хазяїн, ще раз по три!

— Ні-ні, хлопці, — заблагав той. — За кілька хвилин почнеться фейерверк. Я закриваю!

— Віскі! — гаркнув Уолкер, грюкаючи по стойці своїм величезним червоним кулаком.

— Знаєте що, — сказав хазяїн. — Я не маю права цього робити, але я продам вам пару пляшок на винос.

Уолкер замахнувся кулаком. Хазяїн відскочив, ледве ухилившись від удару. Коли він повернувся, у нього в руках було дві пляшки.

— Я дам вам пару пляшок! — закричав він. — О'кей, хлопці, о'кей!

— Спасибі, друже, — сказав Опі і, звільнивши хазяїна від ноші, обернувся до лейтенанта Гвідо ді Маджо.

— Гвідо, друже, куди ми підемо?

Гвідо почухав потилицю.

— Я б запросив вас до себе, — сказав він. — Але в нас у дома багато народу.

— А в мене вже немає дому, — схлипнув Гаррі.

Уолкер незgrabно поплескав його по спині.

— Дарма, хлопче. Підемо до мене. В мене тепло, чисто й затишно, як у вусі.

Взявшись за руки, четверо бідолах подалися до чистої затишної кімнати Уолкера Хоксі в офіцерській казармі ракетної батареї.

На тарілці полковника Торвальда лежало шість молюсків, один омар на два з половиною фунти, філе з камбалі, одна п'єчена картоплина та два качани кукурудзи. Це, власне, й складало меню традиційного пікніка, організованого з нагоди Дня незалежності Чоловічим комітетом допомоги при Жіночому клубі. Але у полковника не було appetitu. З того мо-

менту, як він прибув до Патнем-Лендінга, припинив побоїще і швидко й нещадно розправився з Гвідо, Уолкером та Опі, його обсідали роздратовані городяни, вимагаючи прийняти все нові й нові скарги на армію США.

Полковник уважно вислуховував їх і обіцяв провести глибокі реформи, але це чомусь нікого не заспокоїло.

Зараз полковник стояв на Баранячому узбережжі з тарілкою морських найдків у руках і намагався дійти згоди із справжніми хазяями Патнем-Лендінга — Міннінг Соу, Ісааком Гудласчером, Джорджем Мелвіном та іх поспаками.

— Джентльмени, — сказав він із сліпучою посмішкою, — природно, що в таких ситуаціях не можна обйтися без певних непорозумінь, але ж не в них головне. Головне, як ви знаєте в тому, що ми встановили тут завжли готову до бою батарею — важливу ланку в ланцюгу нашої національної оборони.

— А звідки нам це знати? — запитав Ісаак Гудласчер. — Адже нам не дозволяли навіть підійти до вашої «найкової» бази.

— Який жах! — вигукнув полковник. — А ви хотіли б оглянути батарею?

— Ми, здається, маємо на це право, — зауважив Меннінг Соу. — Врешті, це ж частина нашого міста, чи як?

— Певна річ! — заявив полковник. — Я хочу, щоб ви завжди вважали батарею саме частиною вашого міста.

— Отже, пішли! — сказав Ісаак.

— Зараз? — запитав Торвальд.

— А чом би й ні? — здивувався Джордж Мелвін.

— Але ж... але ж скоро почнеться фейерверк, — проміршив полковник.

— Ми вже бачили фейерверки, — мовив Меннінг Соу. — А от чого ми не бачили, то це «найкової» бази.

— Гаразд, джентльмени, — зітхнув полковник, кладучи на землю свою тарілку. — Ходімо!

Резиденція Уолкера Хоксі в офіцерській казармі була обставлена із спартанською невідагливістю — заізна армійська койка, стілець та соснова скриня, — і тому наші гультяї звалися просто на підлогу, де ніколи не бракувало вільного місця.

Певний час вони хором виконували попурі з різноманітних пісень. Гаррі співав «Маленький готель», Уолкер Хоксі співав «У нас зачінилися снаряди», Гвідо співав «Бейбі, на вулиці стужа», а Опі співав свою власну «Патнем-Лендінську польку» і водночас акомпанував собі та всім іншим на гітарі.

Ралтом хтось постукав у двері, потім ще раз і ще. Це тривало кілька хвилин, і, хоч стукіт дедалі посилювався, ніхто із співаків його не чув. Нарешті двері відчинилися, і до кімнати, в касці та з карабіном в руках, увійшов рядовий Роджер Литвайлер.

— Сèри! — здивовано промовив він.— Сéри! О сéри!

— Хеллоу, старий,— весело привітався Опі.— На, ковтай,— додав він, простилаючи недопиту пляшку віскі рядовому Роджеру Литвайлеру.

Рядовий Роджер Литвайлер з жахом відсахнувся.

— Ні-ні! — вигукнув він.— Я стою на варті. Зараз я мушу повернутись до воріт. Послухайте мене, ради бога! Я мушу біти до воріт! Поступайте!

— Дай мені цю штуку,— сказав Гаррі, хапаючись за карабін.— Зараз я когось уб'ю!

Рядовий Роджер Литвайлер рвучко висмикнув свою зброю.

— Ради бога! — у відчай закричав він.— Поступайте мене! На батарею щойно приїхав полковник Торвальд з групою цивільних. Він повів їх до РТЦ, а потім повернеться сюди, ло стартової позиції. Краще забирайтесь звідси, хлопці, поки не пізно!

— Хіба так доповідають офіцерові? — мовив Уолкер, лежачи на спині.— Зніми каску і віддай честь!

— Або зніми честь і віддай каску,— хихкнувши, сказав Гвідо.

Гаррі, Уолкеру, Опі та й самому Гвідо страшенно сподобався цей каламбур, і більше шестидесяти секунд вони голосно реготали, качаючись по підлозі.

— Слухайте, я мушу повернутись на пост!— вереснув рядовий Роджер Литвайлер.— Опі, благаю тебе, забери цих хлопців звідси, бо інакше ми з тобою потрапимо до військової тюрми!

Він поставив капрала на ноги й дав йому з дюжину лунких ляпасів. Опі блаженно посміхався.

— О'кей, о'кей, я виведу їх звідси,— добродушно промирив він.

Рядовий Роджер Литвайлер прожогом кинувся до воріт, а Опі заходився підіймати своїх трьох товаришів.

— Друзі,— примовляв він, ставлячи їх під стінку,— нам треба ховатися!

— Годі... ховатися! — вигукнув Гаррі.

— Пішли, пішли,— мовив Опі.— Тримайтесь за мене.

Об'язавши їхні одряблі руки поясом, він рушив до дверей, і всі троє, спотикаючись та похитуючись, посунули слідом. Вивівши їх на подвір'я, Опі озирнувся навколо, шукаючи, куди б сковатись. Звичайно, найкраще було б податись до міста. Проте, змірявши оком відстань до воріт, Опі похитав головою — налогодалеко, не менше ста ярдів. Треба шукати схованку ближче. Він з хвилину крутився на одному місці, намагаючись зорієнтуватись, але пейзаж перед його очима хитався, кудись плив і вперто не хотів зупинитись. Його супутники затягли тим часом тріо з таких музичних творів як «О Сюзанно, повернись до мене», «Я

принесу тобі тюленя» та «Міцна фортеця— наша церква».

Опі ще раз спробував зупинити пейзаж, як раптом за кілька кроків від себе помітив вхід до підземного ракетного сковища, де лежали «найки».

— Чудово! — радісно вигукнув він.— Темно, глибоко йти. Друзі, в бункер!

З цими словами Опі потяг іх до крутых спіральних металевих сходів футів із тридцять завдовжки, що вели до самого дна бункера, поставив на першу сходинку, відпустив і прислухався. Знизу згодом долинуло три глухих удари. Опі весело хихкнув і теж рушив слідом.

Бункер являв собою величезну залізобетонну коробку з рядами круглих люків у верхній стінці, закритих зараз масивними сталевими дверцятами. Під кожним люком на підлозі стояла залізна платформа, яка могла гідравлічно підійматися на поверхню. На кожній платформі було дві пари рейок. Між цими рейками лежали білі гостроносі «найки», загадково поблискуючи від тьмяного місячного світла, що струмилося крізь відчинений люк.

— Що це за потвори? — запитав Гаррі, показуючи пальцем на «найків».

— Потвори?! — обурено вигукнув Уолкер.— Це ж красуні! За все життя я не бачив нічого кращого,— ніжно додав він і, обійнявши ракету, притулився щоку до її холодної білої шкіри.

— Справді? — мовив Гаррі, і теж підійшов до «найка», теж обійняв його і теж притулився щоку до його холодної білої шкіри.

— Красуня! — повторив Уолкер.— Хіба ж не правда?

— Не бачу нічого красивого,— сказав Гаррі.

— Ти п'яній! — вигукнув Уолкер і з огидою одвернувся від Гаррі.— Хто піде за пляшкою? — запитав він.

— Одну я приніс,— відповів Гвідо.

— Де ти? Нічого не бачу,— мовив Уолкер.

— Я тут,— сказав Гвідо, і Уолкер, спотикаючись, почвалав до нього.

— Зовсім не... красива,— пробурмотів Гаррі, обмащуючи «найка».— Потворна... і брудна,— додав він, одриваючи якийсь червоний промаслений ярличок, що теліпався на носі ракети. Потім він знайшов ще три таких же брудних ярличка.— Знаєш, що я зроблю,— звернувся він до снаряда.— Я тебе трохи почищу, а тоді побачу, яка ти насправді.— Гаррі одірвав решту ярликів і знову оглянув ракету.— Все одно потворна,— промирив він.

— Дай пляшку, Гвідо,— мовив Уолкер.

— Я не Гвідо, я Опі,— сказав Опі.

— А де Гвідо? — запитав Уолкер.

— Я тут,— обізвався Гвідо.

— Дай пляшку,— сказав Уолкер, наляпавши Гвідо.

— Ні, спочатку скажи, хто ти такий,— мовив Гвідо.

— Я забув,— відповів Уолкер.

— Подумай,— сказав Гвідо.

Уолкер замислився.

— А, згадав,— мовив він.— Я двонога тварина.

— Молодець! — сказав Гвідо і простяг Уолкера віскі.

Капітан прилип до пляшки.

— Ей, Хоксі,— гукнув Гаррі, все ще обнимаючи «найка».— Знаєш, що я тобі скажу? Твій «найк» потворний! Потворний, чуєш? Потворний!

— Брехня! — гримнув Уолкер.— Спитай у хлопців. Хлопці, правда «найк» красунь?

— Як молодий жеребчик,— сказав Олі.

— Як метеор,— додав Гвідо.

— Я цього не бачу,— зауважив Гаррі.

— Звичайно, ти цього не бачиш! — вигукнув Уолкер.— Тут дуже темно. Давай піднімемо його нагору, щоб ти міг роздивитись.

Він підійшов до контрольної панелі й натиснув кнопку, що вимикала гідралічний ліфт. В ту ж мить у них над головою з грюкотом розчинилися сталеві дверцята люка, і платформа, на якій стояв Гаррі, повільно рушила вгору. Переляканий мало не до смерті Гаррі раптом помітив, що рейки, між якими застиг «найк», теж почали підніматися. Коли платформа досягла поверхні, снаряд уже стояв вертикально, готовий до зльоту.

— От так штука, хай йому біс! — захоплено прошепотів Гаррі.

— Гей! — долинув знизу голос Уолкера.— Шо ти зараз скажеш?

Гаррі задер голову і, примруживши одне око, уважно оглянув «найка», стрункий силует якого чітко вимальовувався на тлі зоряного неба.

— Я помилявся! — крикнув Гаррі.— Це справді гарна штука!

— Ото ж то! — вдоволено відповів Уолкер.

— А це, джентльмені, станція батарейного контролю,— сказав полковник Торвальд групі янкі, закінчуочи екскурсію по РТС.— Ось із цієї будки ми й стріляємо «найками». Правда, вони злітають із спеціальної стартової позиції, за милю звідси, але тільки після того, як ми увімкнемо ось цей рубильник. Це, так би мовити, курок батареї.

Він ткнув пальцем у звичайнісінький собі рубильник, що стирчав на контрольній панелі.

— Ой, обережно! — занепокоєно вигукнув Джордж Мелвін.— Ви майже торкнулися цієї штуки!

Полковник хихикнув.

— Нічого б не сталося, навіть коли б я й торкнувся,— сказав він.— На «найкових» батареях запроваджено надзвичайно досконалу систему безпеки. Перш за все, для того, щоб запустити ракету, треба дати сигнал бойової тривоги,— а цей сигнал дається лише після того, як десь поблизу виявлені ворожі

літаки... Проте, я хочу, щоб ви самі переконались, наскільки безпечна і надійна ця батарея. На кілька секунд я вмикаю сигнал бойової тривоги.

З цими словами полковник натиснув червону кнопку на контрольній панелі. В ту ж мить завили сирени, спалахнули вогні, і замигали екрани радароскопів.

Сполохані янкі збились докупи і перелякано закліпали очима.

— Не бійтесь, джентльмені,— заспокійливо мовив полковник.— Я просто хочу довести вам, що батарея аж ніяк не загрожує вашій безпеці... Зараз ми на бойовій тривозі. Але все одно запустити ракету поки що не можна. Чому? А тому, що на СП ніхто не підняв її на поверхню... Та припустимо на хвилину, що сталася така неймовірна помилка, і хтось вивів ракету на стартову позицію. «Найк» все одно не злетить! Знаєте, чому?

— Чому? — запитав Ісаак Гудпасчер.

— Тому,— відповів полковник,— що, як остаточний запобіжник, «найк» має чотири червоних ярличка, які одривають рукою перед самим запуском.

— Здається, що й справді надійно,— зауважив Меннінг Соу.

— Повна гарантія! — переконано вигукнув полковник.— Ось підійдіть сюди, містер Соу. Увімкніть рубильник!

— Ні-ні, я й так вірю,— відсахнувся Меннінг.

— Ну, прошу вас,— наполягав полковник.— Я хочу, щоб ви, нарешті, заспокоїлись.

— Та ми...

— Вмикайте,— сказав Торвальд.

— Ну, гаразд,— мовив Меннінг і опустив рубильник.

Бейзбольні трибуни на Баранячому узбережжі ломилися від тисяч городян, що прийшли сюди подивитися на традиційний святочний фейєрверк, підготовлений Добровільною пожежною командою № 4.

Спочатку глядачам було показано тематичні видовища: перехід Вашингтоном ріки Делавар та інші, не менш патріотичні, сцени. Потім запалили вогняні колеса й фонтани. А далі, на радість усім присутнім, в небо полетіли ракети.

Перша ракета спалахнула над головами яскравим снопом синьо-жовто-бліого полум'я.

— А-а-.. — зітхнула юрма.

Друга спочатку розсипалась червоними, зеленими й оранжовими іскрами, а потім вибухнула сліпучою вогняною кулею.

— А-а-а-.. — зашуміла юрма.

Третя утворила справжню зливу золотих, зелених, рожевих, лілових, жовтих і білих бризок.

— А-а-а-а-а-.. — загула юрма.

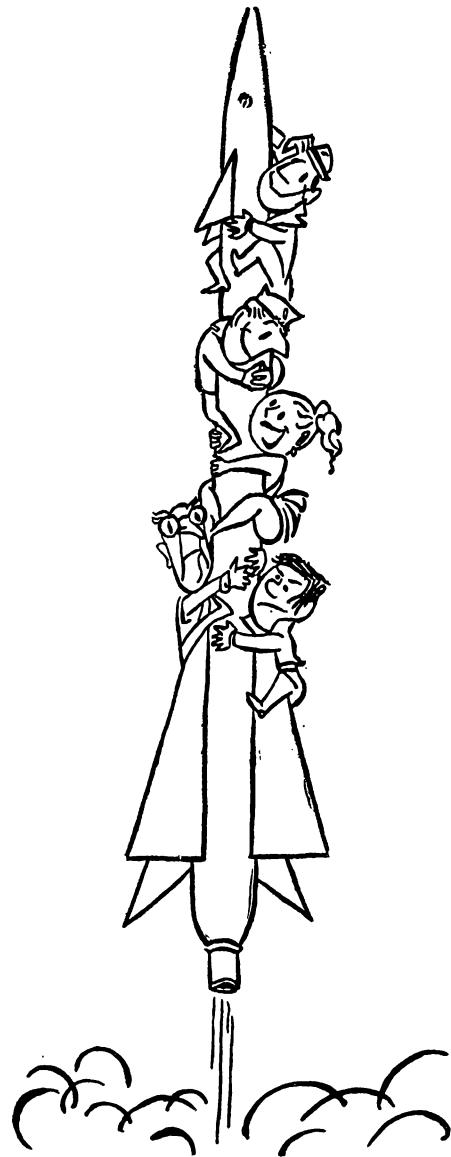
Четверта розітнула темряву низкою яскравих спалахів усіх кольорів райдуги.

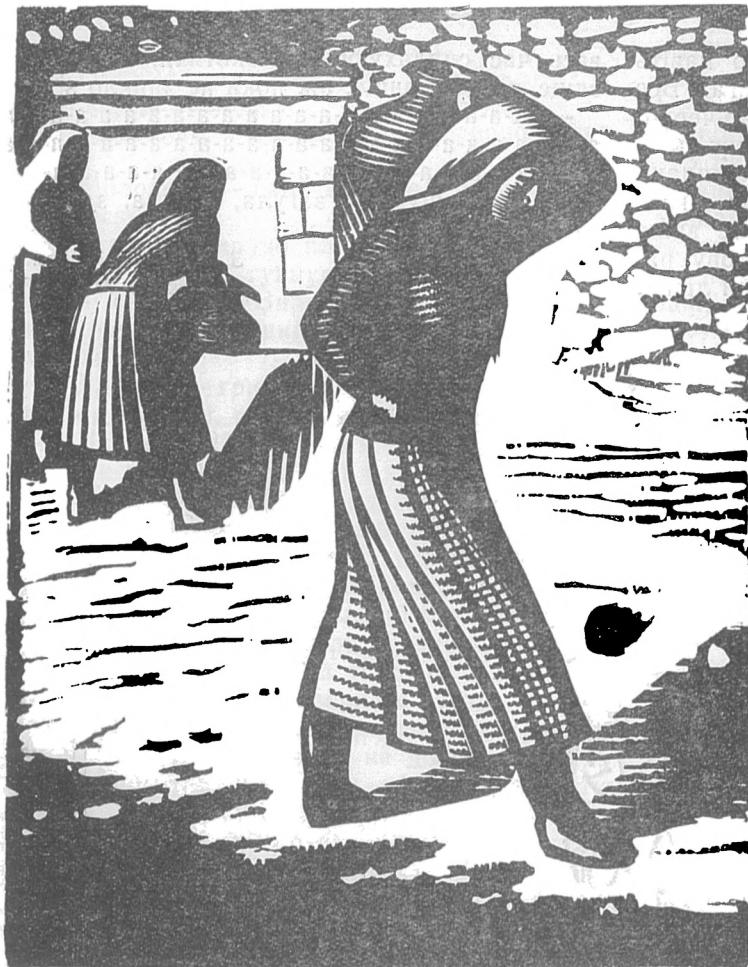
— А-а-а-а-а-а-а-а-а-.. — завила юрма.

А потім сталося таке, що потрясло навіть найстаріших жителів Патнем-Лендінга. Все місто раптом сповнилось сліпучим біло-червоно-блакитним сяйвом, і в чорне вечірнє небо із страшеним гуркотом та свистом, викидаючи довжелезні язики полум'я, звилось якесь довге, біле, гостроносе чудовисько, все вище й вище, вище за будь-яку фейєрверкову ракету, вище за хмари, вище за будь-який літак,

весь час спалахуючи, грюкотячи, сяючи, все вище, вище й вище, аж поки не зникло з очей.

З англійської переклав
Микола МЕЩЕРЯК





Т. Кантос.

Дівчина з глечиком.

ХУДОЖНИКИ-КІПРІОТИ

А. Діамантіс.

у кафе



Мистецтво живопису на Кіпрі не має давніх традицій. Незважаючи на те, що на острові існує стародавня культура, цей вид мистецтва, очевидно, почав розвиватися тут порівняно пізно.

Кіпр здавна був ласим шматком для різних завойовників і вже багато століть знемагає під їх яром. Завойовники завжди перешкоджали розвиткові національної культури і мистецтва, мечем і вогнем примушували вони маленький народ забути свою мову, відмовитись од національної культури. Але скільки б загарбників не ступало на землю острова — серця кіпріотів вони не могли завоювати.

Незважаючи на задушливу атмосферу рабства, яка гальмувала розвиток національних талантів, живопис на Кіпрі хоч і повільно, але неухильно розвивається. Імена деяких художників-кіпріотів здобули популярність далеко за межами острова.

Одним з найвідоміших художників Кіпру є Ніксон Ніколаїдіс. Незважаючи на те, що він більшу частину свого життя прожив далеко від батьківщини — у Єгипті, його твори є глибоко національними. Кожне своє полотно, де б він його не писав — у Греції чи у Єгипті — Ніколаїдіс підписував словом «Кіпр».

Грецький літератор Стратіс Ціркас у 1950 р. писав: «Слово «Кіпр» автор ставить для того, щоб показати свою невгласиму любов до тієї землі, яка дала йому первісне сприйняття життя і світу».

Творчість Ніколаїдіса втілює прагнення і переживання народу, його тугу і страждання. Для нього мистецтво, далеке від страждань народу, не має сенсу.

Ніколаїдіс прожив все

життя у злиднях і помер у богадільні. На власній долі він пізнав біль і страждання народу. Навіть прикутий до ліжка, на порозі смерті, він брав посильну участь у визвольній боротьбі героїчного народу Кіпру.

Серед кіпрських художників досить значне місце посідає і А. Діамантіс. З його ініціативи на Кіпру організується багато виставок образотворчого мистецтва, що сприяє виявленню нових талантів.

Діамантіс пише картини переважно на місцеві теми: в них відтворені народні звичаї і традиції острова.

Слід назвати і Савваса Христофору — ще зовсім молодого художника. Художню освіту він одержав в одній з лондонських шкіл. Христофору — художник, творчість якого також тісно пов'язана з життям народу.

Костас Аверкіу — один з багатьох тисяч поневолених кіпріотів, яким економічні умови і суспільний лад не дали можливості задоволити свого прагнення до навчання. Він закінчив тільки початкову школу у селі Псімолофу. Батько не зміг дати сину художньої освіти. Важке життя примусило Аверкіу ще хлопчиком почати заробляти собі на хліб. Він, як і його батько, став столяром. Тільки в останні роки Аверкіу почав більш систематично займатися живописом. І дуже швидко став відомий чудовими творами.

1957 року здійснилася заповітна мрія Костаса Аверкіу. Як учасник VI Міжнародного фестивалю молоді в Москві, він відвідав велику країну соціалізму. Його картини були експоновані і переміщовані на виставці фестивалю золотою медаллю.

Разом з усім народом художники Кіпру борються за свободу і незалежність своєї батьківщини.



В. Іоаннідіс.

Розвішують невід.

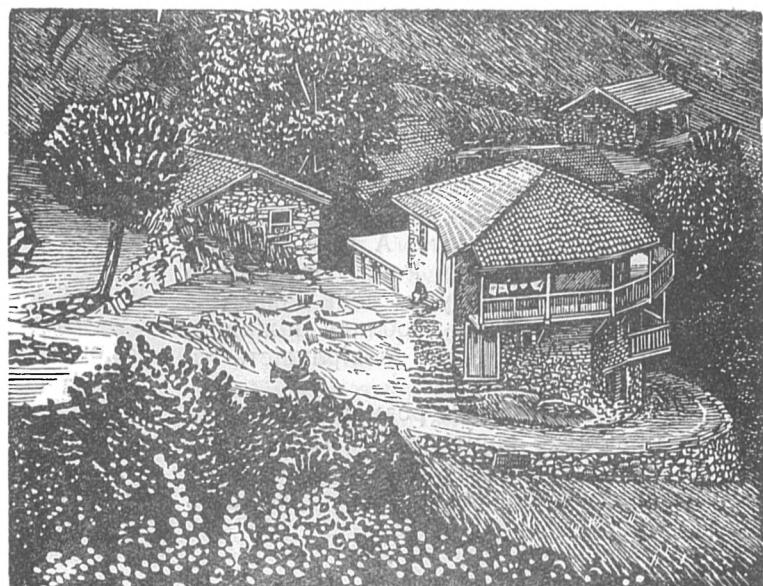


К. Аверкіу.

Жнива.

Т. Кантос.

Кіпрське селище Алона.



ЛЮДИ — СИЛЬНІ

ДВА ОПОВІДАННЯ

Малюнки В. Савадова

Веселою прокинулась цього дня Марія Роза. Їй приснилося, начебто Фернандо знашов, нарешті, роботу. Весь ранок, пораючись по господарству, вона радісно наспівувала, нібито чоловік її вже й справді працював.

Сон був чудовий. Мало того, що Фернандо одержав роботу. Збулося все — і це було головне, — про що він говорив їй не раз ночами, коли вони, втомлені після трудового дня, лягали спати: всі люди були щасливі, для всіх була робота, газети не лякали війною. Марія Роза бачила здивоване обличчя сусідки з першого поверху. Певне, її вражав веселий настрій молодої жінки. Адже вона знала, що Марія Роза ось уже два місяці не платить за квартиру, що чоловік її безробітний і що, до того ж, вона чекає дитину.

Та молода жінка наперекір усьому не переставала наспівувати.

Можливо, саме під впливом приемного сну в неї і виникло бажання піти разом з Фернандо. Один з його товаришів сказав, що в майстерні біля Сан-Бенто потрібний токар.

І ось вона пішла разом з чоловіком, сподіваючись, що, можливо, скінчиться, нарешті, тяжкі турботи, які мучили їх ось уже більш як місяць.

— Мені корисно погуляти, — сказала Марія Роза, коли вони спускалися сходами. — Я можу почекати на тебе в парку.

Фернандо погодився. Відколи вона була в такому стані він намагався не перечити їй. Бідний хлопець стільки наслухався про небезпеку, яка загрожує жінці під час вагітності, що боявся буквально всього. А втім не тільки це. Він любив Марію Розу. Йому було добре з нею. А з того часу, як вона завагітніла, він відчував до неї особливу ніжність. Йому подобалась її дитяча довірливість та безпорадність.

Вони повільно, майже не розмовляючи один з одним, дійшли до воріт парку. Люди скоса позиралі на здутий живіт Марії Рози. Їх цікавість дратувала Фернандо. Ніби було щось

незвичайне в тому, що жінка збиралася народити дитину! Він опускав очі. Робив він це не через фальшивий сором, а тому, що відчував у цих поглядах щось не зовсім пристойне, начебто хтось раптово зайшов до кімнати, коли він обіймав дружину.

Фернандо відчув полегшення, як тільки вони ввійшли в парк і сіли. Коли Марія Роза сиділа, потворність її постаті була не такою помітною. Є жінки, в яких вагітність проходить майже непомітно. Не так було у Марії Рози: талія її дуже поповніла, хода стала важкою і некрасивою.

— Тобі добре? — спитав Фернандо, почувши, з яким полегшенням вона зітхає.

— Дуже, — відповіла Марія Роза, усміхнувшись.

Він побачив її щасливу посмішку, і йому захотілось поцілувати дружину.

— Ти не втомилася? Уже небагато лишилося.

— Ні. Знаєш, мені стало трохи важко ходити — адже ж нас двоє.

Пухленький малюк, який грався біля них, раптом голосно заплакав. І одразу Фернандо побачив, як другий, трохи більший, кинувся навтікача.

— Він мені поламав відерце, — плакав хлопчик, показуючи відерце без ручки.

— І треба ото плакати через такі дурніці? — спитав Фернандо, сміючись.

— Поламав... — скаржився малюк. — Нове було.

Фернандо взяв відерце і посадив хлопчика до себе на коліна.

— Ану, давай подивимось, чи не можна допомогти твоєму горю.

Хлопчик одразу ж перестав плакати. Фернандо швидко і вправно полагодив відерце.

— Готово! Бачиш, усе гаразд.

Малюк задоволено посміхався. Фернандо вітер йому хусткою сльозинки, які ще не ви-

сохли на рожевому личку хлопчика і, погладивши його по голові, сказав:

— А тепер іди грайся і не плач, тільки хіба що, коли вже не можна буде нічого полагодити.

Марія Роза з ніжністю дивилась на Фернандо.

— Як ти добре розмовляєш з дітьми,— сказала вона, усміхаючись:

— Практикуюся,— відповів він.

Фернандо дістав з кишені жилета портсигар, закурив і пустив великий струмінь диму. Його лоб перетнула глибока зморшка. Три години дня, а він і досі без роботи. І хто знає, скільки ще доведеться її шукати.

На доріжці в парку з'явилася няня з жовтою дитячою коляскою, яка сліпуче виблискувала на сонці. Жінка сіла навпроти і почала обережно розгойдувати коляску туди-сюди, туди-сюди.

Марія Роза замислено дивилась на мере-живіні подушки, де ледь виглядала рожева голівка дитини.

— Добре б і нам таку колясочку, правда, Фернандо? — сказала вона, не обертаючись до нього.

— Так...

— Якби в мене була така! Звичайно, я не так, між іншим... Можу ж я помріяти трохи. Коли б я могла купити дитячу коляску, я б купила блакитну. Правда ж, було б гарно? — спітала вона Фернандо.

Він посміхнувся, але не відповів.

— Набагато краще, ніж жовта. Правда? Жовтий колір — колір відчаю. І для хлопчика... Я кажу для хлопчика, хоч, проте, і для дівчинки так само. Мені завжди подобався блакитний колір.

Фернандо і далі мовчав.

— Щоправда, колір особливого значення не має,— продовжувала Марія Роза.— Колір міг би бути який завгодно... Адже це так зручно!.. Не треба носити дитину на руках, покладеш її і йди, куди хочеш. Бачиш, які ресори? Гарна штука!

Марія Роза не відривала погляду від няні з дитиною.

— Я б хотіла саме таку, тільки блакитного кольору.

Вона глянула на Фернандо і помітила зосереджений вираз його обличчя.

— Боже, яка я часом буваю дурна! Балакаю й балакаю,— винувато промовила вона.

— Мені вже час іти,— кинув Фернандо. Він поцілував її і, посміхаючись, сказав: — Може, на цей раз...

— Не хвилюйся, любий! Я чекатиму на тебе тут.— Вона злегка провела рукою по його обличчю. Це був її улюблений жест. Він промовляв за ніжність, яка начебто соромиться показати себе.

Як тільки Фернандо завернув за ріг, обличчя молодої жінки враз стало сумним. Здавалось, вся її стійкість миттю зникла. Вона похилила голову на груди і глибоко замислилась, навіть не помітивши жінки, яка сіла поруч неї на лаву. Тільки коли та поставила на землю кошик з покупками, Марія Роза звернула на неї увагу. Жінка втомлено терла руки.

— Стара я вже стала тягати важкі речі,— сказала вона, кивнувши на кошик, і зручніше вмостилась на лаві.

Марія Роза посміхнулась їй у відповідь і промовчала. Вона думала про Фернандо. Як важко йому знайти роботу! Якби ще не її вагітність... Можна було б допомогти Фернандо. А зараз самий вигляд швейної машинки викликає у неї нудоту. Та ѹ за машинку ще не сплачено. Хоча б збирач внесків зважив на їх становище, інакше...

Марія Роза почула дзенькіт монет, і це обірвало її роздуми. Жінка перелічувала дрібні гроши, що залишилися в кишені.

— Усе до копійки треба рахувати,— сказала вона посміхаючись.

Марія Роза співчутливо кивнула. Жінка припинила лічити і пильно подивилась на Марію Розу.

— Скільки місяців, дочки?

— Вісім.

— Скоро вже.— Жінка присунулась ближче до неї, все ще тримаючи гроші в руці.— Перша?

— Так.

— Тільки побралися?

— Уже рік минув.

— Молодята, значить.

Марії Розі було приємно розмовляти з старою жінкою, дивитись на її лагідне обличчя. Було в ній щось добрє і привабливе. «Хороша, мабуть, людина».

— У мене четверо було. Прямо ціла рота. Двоє тепер уже влаштовані. Наймолодша померла, а Хуан працює в гаражі... — І з гордістю додала: — Він уже зовсім дорослий. Роботяга! Якби не він!..

Просто і щиро розкрила вона перед нею все своє життя, і дивилася тепер на молоду жінку, чекаючи її признання. Але Марія Роза продовжувала мовчати. Жінка не заспокоювалась.

— Ви кого б хотіли, дівчинку чи хлопчика?

— Не знаю. Мабуть, хлопчика.

— Я теж так думаю, що сини краще. Всескорі підтримка.

Розмова начебто була вичерпана. Але, певне, стара жінка любила поговорити.

— Підуть тепер вітрати. Багато чого треба буде купити,— почала вона з усмішкою, мабуть, згадуючи минуле. Та побачивши, як зміцилось обличчя Марії Рози, квапливо додала:

— Все буде добре, ви не хвилюйтесь.



По обличчю молодої жінки скотилася сльозина.

— А це що таке? — занепокоїлась її сусідка. — Я чотирьох народила та й то ніколи не плакала. Адже ти не перша, доню. Чого ж боятися?

Марія Роза втерла сльози рукавом і спробувала усміхнутись.

— Я не через те.

— Не через те? — спитала її стара жінка, хитаючи головою. — Тоді чого ж?

— Фернандо не може знайти роботу, — вимовила нарешті Марія Роза ледве чутно.

Жінка замовкла, здавалося, слова Марії Рози збентежили її.

— І давно він без роботи? — спитала вона нарешті.

— Скоро два місяці.

Обидві сумно замовкли. Двоє малюків з криком пробігли повз них. Жінка подивилась їм услід і сказала не дуже впевнено:

— Треба бути мужньою, не можна так зневірятися. Все ще може владнатися до того часу.

— Я зараз чекаю на нього. Він пішов додікатись про роботу.

— Ким він працює?

— Токарем...

— Добра спеціальність. Токари непогано заробляють.

— Коли працюють, — зауважила Марія Роза.

— Ну-ну, дочки, не журися. Хто знає, може, все уже владналось.

— Дай, боже...

Жінка сиділа напівзаплющивши очі, і здавалося, щось обмірковувала. Нарешті вона сказала:

— Я могла б поговорити з Хуаном. В них у гаражі теж є токарна майстерня. Хто знає, може...

Марія Роза жадібно слухала її.

— Але ж сеньйора нас не знає...

Її співрозмовниця образилась.

— Ото ще новина! Що нам особливі рекомендації потрібні, чи що? Та ви ж кажете, що ваш чоловік токар? Отже, виходить, робоча людина, як і мій син! Цього досить!

Легка посмішка осяяла її стомлене обличчя.

— Ми живемо тут, зовсім недалеко. На Травеса-да-Олівейра-а-Естада, номер дванадцять. Нехай ваш чоловік зайде ввечері. Можливо, Хуан і порадить вам що-небудь.

— Я буду вам така вдячна! — пролепетала Марія Роза.

— Ну от ще, вдячна! Ми повинні допомагати одне одному, дівчинко.

Жінка підвелася, взяла кошик і, посміхнувшись Марії Розі, сказала:

— Так запам'ятайте — номер дванадцять.

Дай, боже, щоб вам більше ніколи не треба було шукати роботи.

Вона стояла й дивилася на Марію Розу. Здавалося їй було жаль залишати молоду жінку саму. Вона дістала апельсин з кошика і простягла Марії Розі:

— Візьми, дочко! Солодкий, як мед! З'їж, це завжди розважає, коли доводиться чекати,— сказала вона, наче вибачаючись.

— Не треба, велике спасиби!

Та жінка настійливо поклала апельсин їй у руки.

— Я ж від щирого серця даю, беріть... Вам, у вашому становищі, обов'язково треба добре харчуватись.

Стара жінка взяла кошик і повільно пішла до воріт саду, сказавши на прощання:

— Ну, мені вже час іти, до побачення.

Марія Роза розчутено дивилася, як вона зникла за воротами парку. Ледь помітна посмішка осяяла обличчя Марії Рози. Стара жінка своєю простотою й сердечністю повернула її надію. Це завжди так було: досить з'явитися найменший надії, як все навколо змінювалось. Вона добре розуміла, що на місці старої жінки зробила б так само. І все-таки...

Замислившись, Марія Роза не зразу помітила Фернандо. Він ішов повільно, тримаючи руки в кишенях. Зайве було запитувати його про що-небудь. Все було зрозуміло з виразу його обличчя. Молодій жінці невистачило сміливості спитати про те, що так мутило її.

— Ходімо додому,— сказав Фернандо, і вони мовчки попрямували до виходу.

— Не сумуй, Фернандо,— промовила вона нарешті, беручи його під руку.— Я тут розмовляла з однією жінкою. У неї син працює в гаражі. Вона каже, що він, можливо, щось для тебе зробить. Треба буде зайди до нього, правда?

Фернандо недовірливо подивився на неї. Та обличчя молодої жінки посміхалося так відкрито і привітно, що він не витримав і теж посміхнувся їй у відповідь. Марія Роза з силою стиснула їй руку.

— Треба вірити, Фернандо!

Пройшовши ще кілька кроків, вони раптом побачили юрбу людей. Тоненький голосок вигукував щось пронизливо й гаркаво. Це був мандрівний ляльковий театр. Вони побачили, як над білою завісою з грубого полотна стрибали ляльки.

Марія Роза зупинилась. Вона завжди любила дивитись лялькові вистави. Вони нагадували їй про дитинство. Скільки стусанів ви-

падало на її долю, коли вона пізно поверталася додому, задивившись на лялькову виставу на Майдані квітів! Над завісою з'явилася лялька з довгими вусами і з кащетом у руці. Це був поліцай, що прийшов установити порядок. Він важко походжав назад і вперед з рішучим і грізним виглядом. Дурний поліцай ніяк не міг спіймати маленького хлопчика, який ховався за спиною свого друга і на різні лади лаяв поліцая.

Щоразу, коли поліцай проходив повз хлопчика, той швидко вискачував і бив його по спині. Поліцай ревів диким голосом і кидався за ним. Публіка широко сміялася.

Марія Роза захоплено слідкувала за спробами вусатого поліцая наздогнати спрітного і сміливого хлопчика. Піддавшись загальному веселому настрою, вона дзвінко сміялась.

— Кумедно, правда, Фернандо? — говорила вона, не дивлячись на чоловіка.

Та він не слухав її. На сцені почалася шалена бійка. Хлопчик лупцював поліцая куди попало. Він зникав, з'являвся, плигав і, дзвінко сміючись, ляскав поліцая по маківці: «Ось тобі, ось тобі!» Поліцай репетував чимраз дужче, гострі репліки летіли одна за одною, удари сипалися все частіше. В публіці вибухав сміх, діти плескали в долоні, збуджені вигуками на сцени.

Фернандо не витримав. Спочатку він, піддаючись загальному веселому настрою, нехотя посміхався, потім почав голосно реготати. Він часом обмінювався поглядом з дружиною, і щоразу вони поквапливо відводили очі, немовби соромлячись своєї веселості.

Нарешті, вліпивши здоровенного ляпаса поліцаєві, хлотчик зник. Фернандо і Марія Роза, весело сміючись, відкрито подивились одне на одного. Однакова думка захопила їх. Здавалося, вони шукали виправдання своєму радісному настрою, начебто їм було заборонено сміятись. За якусь мить молодість узяла верх над усіма тривогами і, бурхлива й непокірна, заволоділа цілком їхніми душами. Вони розуміли, який недоречний їх веселий настрій. Та він, здавалося, був дужчий за них. Їх охопило радісне почуття. Це була впевненість у своїх силах людей, які не хочуть здаватись: це була надія!

I Фернандо промовив слова, які визначали їх стан; в цих словах була рішучість, непідкорена сила і впевненість:

— Цього принаймні у нас ніхто не відбере,— сказав він.

Вони йшли, посміхаючись, твердим кроком людей, які вірять у своє майбутнє.



Новий будинок

Цього дня з самого ранку в домі панувало пожвавлення і святковість. Альберто весело наспистував. Джулія металася, як метеор, збираючи дітей на прогулянку. Зараз вона у дворі, стоячи біля тазу з водою, енергійно мила вуха Рафаелю, наймолодшому в родині. З відчиненого вікна кімнати до неї долинало мукикання Альберто і гучні голоси Рози й Хуана, які теж поспішали одягнутись.

Джулія бачила, як чоловік голився перед дзеркалом без рамки, бачила його широкі, могутні плечі й міцні груди з темною плямою волосся посередині. Він робив смішні гримаси перед дзеркалом, і Джулія посміхалась, бачачи його таким веселим. Альберто прокинувся в доброму гуморі.

Почалося це ще з учорашиного вечора, і Джулії було добре відомо, чому: вчора на будівництві, де працював Альберто, був закінчений новий будинок. Святкували закінчення роботи, і Джулія знала, що цей зворушливий звичай завжди радував Альберто. «Тільки такі люди, як він, можуть зрозуміти це», подумала вона і щосили почала терти вуха малюкові, який репетував, не розуміючи її нespодіваного запалу.

Радість від завершення праці була такою природною для Альберто, що він навіть не замислювався над її причиною. Коли б його спитали про це, він би дуже здивувався. Хіба може бути інакшо? І Альберто весело наспистував, нібито всі повинні були поділяти його радісний настрій.

У нього все ще стояла перед очима вчорашина сцена. Він бачив Фанеку, підручного мульяра, наймолодшого робітника на будівництві; з прaporом у руці стояв він на даху будинку дуже прямо й урочисто, незважаючи на вітер, який скажено шарпав його брудні штані. Хлопець не відриваючись дивився на Альберто, чекаючи його сигналу, коли буде покладена остання балка на даху. Завершення будівництва робітники завжди радісно святкували: пускали ракети, підкидали вгору шапки, кричали «ура». Це була чиста радість простих людей, гордих своєю працею.

Альберто не міг забути вдячного погляду Фанеки. Хлопець зізнав, що Альберто назвав його, коли вирішувалося, кому доручити це почесне завдання. «Він наймолодший у нас,— сказав Альберто.— І йому так хочеться... Нехай собі. Так навіть цікавіше». Десятник погодився, байдуже знізвавши плечима.

Додому Альберто повертається разом із хлопцем: Фанека жив поблизу. Всю дорогу хлопчина, не змовкаючи, говорив, будував плани, радісний і схвильований всіма подіями. Коли, попрощавшись, він попрямував додому, Альберто вловив на його обличчі горду посмішку. «Виросте, згадає цей день,— подумав Альберто, витираючи поголене обличчя.— Такі речі не забиваються». Він уявив себе на місці хлопця і знову задоволено посміхнувся.

До кімнати, застібаючи гудзики, ввійшов Хуан, старший син Альберто. Батько уважно подивився на нього: це був міцний юнак з розвиненими грудьми, з мускулястими дужими руками. Батько з гордістю посміхнувся: «Виросло, чортена!» і знову почав наспистувати, поплескуючи себе по руках, набираючи повітря, немов порівнював себе з сином.

— Де моя сорочка, Джуліє?

— Висить на ліжку,— з двору гукнула дружина.

Альберто підійшов до ліжка, погляд його зупинився на шматочку дерева, яким прикривалася діра в підлозі. Ось уже більше року, як прогнила підлога, а він усе не міг знайти часу, щоб полагодити її. «Хай їм чорт, цим хазяям... платиш цим ледарям невідомо за що», пробурчав він крізь зуби.

Та досада відразу минула, як тільки він надів на себе чисту, випрасувану сорочку. Від неї пахло свіжістю й було так приемно відчувати на тілі прохолодну тканину.

Альберто почув крик молодшого сина і підійшов до вікна. Мати старанно терла йому шию, малюк відбивався і голосно плакав. Альберто розсміявся.

— Оце так милить шию!..

Йому раптом захотілося пити. Вийшовши на кухню, Альберто взяв глек, і знову сумні дум-

ки затьмарили його радість. Він знову з болем подумав, що Джулія щовечора мусить ходити по воду, несучи важкий глек на голові. Ще добре, що водопровідна колонка на сусідній вулиці.

— Тату, Хуан заважає мені одягатись!

Це була звичайна історія: завжди, коли воно збиралась куди-небудь, Роза сварилася з Хуаном. Дівчинка зачісувалась, Хуан зав'язував краватку; обое штовхались і сперечалися біля дзеркала.

— Не заважай сестрі одягатись, жінкам треба поступатися, Хуане,—посміхаючись, сказав батько.

Коли в нього був такий настрій, як сьогодні, навіть сварки дітей тішили його. Йому подобалось чути їхні дзвінкі голоси, вони виповнювали весь дім, і це зовсім не заважало йому, а навпаки, тішило.

Альберто повернувся, щоб піти, та йому впало в око, що постелі дітей зім'яті. Він нахмурився. «Треба придумати щось. Хлопець став уже зовсім дорослим, а Роза... Може краще поставити одне ліжко в кухні... Обов'язково треба поговорити з Джулією».

Джулія ввійшла до кімнати з малюком на руках.

— Боже, часу вже скільки, а ми ще зовсім не готові! — і показуючи на хлопчика, додала:



ла: — Просто мука купати цього плаксія! Води, чи що, він бойтесь, бісеня мале!

Альберто зворушене подивився, як вона швидко пройшла з синком на кухню.

— Не забудь, що о другій годині приде Фернандо. О третій ми умовились бути на будівництві.

Все-таки це буде здоровово! Молодець Фернандо, добре придумав. Учора він запропонував зібратися всім біля нового будинку і влаштувати невелику гулянку. Кожний принесе, що може, а десятник заплатить за вино. Щоправда, нелегко було умовити його на це, зовсім нелегко, проте, зрештою, він погодився.

Перед очима Альберто знову постав їх новий будинок, весь прикрашений прапорцями і пальмовими гілками. Що й казати, здоровово вийшло! З усіх будівель на новій вулиці їх будинок був прикрашений найкраще. Чудова сьогодні днинка! Альберто наперед радів, що буде весела зустріч з товаришами.

Коли Фернандо постукав у двері, Альберто сам пішов відчиняти йому: Джулія, як завжди страшенно зайнята, одягала малюка. Роза та Хуан розмовляли на подвір'ї з сусідами.

Альберто провів товариша на кухню. Чекаючи, поки всі зберуться, вони випили трохи вина й почали жваву розмову. Нарешті всі були готові, і Джулія принесла кошик, повний рум'яних, добре підсмажених пиріжків, таких м'яких і апетитних, що навіть дивитися на них було приемно. Джулія таки вміла їх смажити!

І от усі рушили, задоволені і збуджені, з тією немудрою радістю, яку відчувають прості люди, коли їм випадає вільний день.

У вагонах електрички була тіснява, та навіть і це тільки тішило їх і викликало новий

вибух жартів. Фернандо, молодий, веселий хлопець, балакав, не вгаваючи. Нічого не скажеш, жартувати він умів, цей чортів парубок. Симпатичний він був і ввічливий, як любив говорити Альберто, коли розповідав про вигадки свого товариша.

Ну й здивувалася ж бідна Джулія, коли вони завітали на вулицю, де йшло будівництво! Вперше вона потрапила сюди. Куди не поглянеш, з обох боків нові високі будинки, зручні, сповнені світла, з великими балконами.

— Як гарно! — захоплено вигукувала вона.

— Отой будинок — наш, — сказав Альберто, показуючи її на дім вглибині, прикрашений прапорцями.

— Він найкрасивіший від усіх! — сказав Хуан, подивившись на батька.

Альберто з вдячністю посміхнувся до нього.

Так вони йшли, і Джулія весь час не переставала захоплюватися цією широкою, світлою вулицею. Нарешті вони підійшли до будинку, який будував Альберто та його товариші.

Тут уже Джулія не витримала.

— О, Альберто!.. Мені б так хотілося подивитись якийсь із цих будинків усередині... Там, мабуть, дуже гарно! — Вона дивилась на чоловіка з таким благанням, немовби чекала незвичайної милості. Певне, це спало їй на думку, як тільки вона побачила нову вулицю.

— Ну що ти, дівчинко!.. Адже товариші чекають на нас, — сказав Альберто.

При цих словах обличчя Джулії стало таким сумним, що Альберто не витримав:

— Ну, гаразд, ходімо... Давайте подивимось оцей будинок. Я його теж будував... — I обернувшись до Фернандо, додав: — Скажи товаришам, ми зараз, я тільки покажу новий будинок моїй хазяйці... Я не затримаюсь.

Вони піднялися на перший поверх, і Джулія

знову почала захоплюватись. Вона вперше бачила вже закінчений будинок всередині. До цього часу, щоразу, коли її доводилося бачити будівництво, де працював її чоловік, дім бував незакінчений. Скрізь видно було цемент, риштування, на сходах височіли купи каміння й вапна, замість східців були дошки, все мало зовсім інший вигляд. А тепер, коли все було закінчено, Джулія без кінця милювалася ванною кімнатою, самими ваннами, такими білими-білими, умивальниками з жовтими кранами; все навколо було таке світле, нове, блискуче, прямо хоч дивися, як у дзеркало... А кухня! Просто серце раділо, коли Джулія дивилася на білі, зручні шафи, такі вигідні й гарні, на пристосування для миття посуду, на блискучі раковини...

«Якими повинні бути щасливими ті, хто живиме тут, — думала Джулія, — в такому будинку просто не можна сумувати».

— Це моя кімната, це — твоя, — весело говорила Роза братові, переходячи з однієї кімнати до іншої.

— Ну, ходімо, ходімо, подивились і досить, — звертався Альберто до дружини, яка, здавалось, не могла зрушити з місця. Нарешті вона зважилася.

Зійшовши на вулицю, вони ще постояли, дивлячись на ряди нових будинків, які, здавалося, були частиною іншого міста, зовсім не схожого на те, де вони стільки часу жили.

Джулія, взявші чоловіка під руку, схвилювано сказала, показуючи на нову вулицю:

— I подумати тільки, що все це збудував ти і твої товариші!

Вона глянула на чоловіка очима, повними сліз, і поцілувала його в щоку.

З португальської переклали
Елизавета БАНТИШ та Олена КОЛЧИНА





Багатобарвна і різноманітна спадщина великого лірика Шопена — урочисті полонези, вищукані мазурки, ніжні вальси, гаємничі балади, поетичні ноктюрни, величні своїм філософським змістом сонати та концерти. Але всім творам композитора притаманна одна спільна риса: вони пройняті одним провідним почуттям — палкою, безмежною любов'ю до Польщі, до польського народу. Найближчий друг Шопена поет Адам Міцкевич писав: «...Душа польської матері грала його пальцями, співала, стогнала».

Як Міцкевич своїми поезіями, так Шопен довершеними музичними образами пристрасно розповів про страж-

ФРІДЕРІК ШОПЕН

(1810—1849)

дання і велич польського народу. Шопен знаходив надзвичайно сильні музичні засоби для висловлення гнівного протесту проти гноблення. Композитор Шуман писав про шопенівські мазурки: «Якби могутній монах півночі дізнався про те, який небезпечний ворог криється в творах Шопена, в простих мелодіях його мазурок, він заборонив би цю музику, бо Шопенівські твори — це гармати, заховані в трояндах».

Чому ж мистецтво Шопена набуло справжнього революційного змісту? Чому Антон Рубінштейн назвав його «Еоловою арфою польського повстання»?

Ідейне зростання Шопена звязане з активізацією боротьби польського народу за національне визволення.

Батько композитора у вісімнадцятирічному віці приїхав з Франції у Польщу, яка стала для нього другою батьківщиною. Він воював за свободу польського народу під прапорами генерала Костюшка. Після поразки повстання молодий француз став вихователем в родині графа Скарбека і жив в його маєтку — Желязова Воля. Тут він одружився з бідною родичкою Скарбеків — Юстіною Кшижановською. Батьки композитора були

музично обдарованими людьми. Під керівництвом матері юний Шопен в шість років вже добре грав на фортепіано, а з 7 років він починає серйозно вчитися музики. Навдивою швидко розвивався талант хлопчика. У вісім років почалися тріумфальні виступи Шопена-піаніста. Він стає гордістю Варшави.

Шоліта родина виїжджає у село, де Фрідерік жадібно прислухався до співів селян, перетворюючи потім народні мелодії та ритми на чудові мазурки та полонези.

Навчаючись в лицей, Шопен захоплюється польською історією та літературою, пише патріотичні вірші, виявляє неабиякі акторські здібності.

В цей час він бере уроки композиції у видатного польського композитора, засновника Варшавської консерваторії Юзефа Ельснера. По закінченні лицею, з осені 1826 року, Шопен стає студентом в класі Ельснера. Збереглися щоденники Ельснера, в яких він спочатку записує: «Шопен — талановитий учень», через деякий час: «Шопен — видатний учень», і, згодом: «Шопен — музичний геній».

Серед учнів ліцею та студентів консерваторії панувала

ли революційні настрої, мрії про національну незалежність Польщі. Поміж молодих ентузіастів особливо відзначався палкий патріот Войцеховський, який став країним другом Шопена. В. І. Ленін писав про цей період: «Тоді революційною була саме Польща в цілому, не тільки селянство, але й маса дворянства».

На цей час двадцятирічний Шопен написав вже значну частину своїх творів. Пізніше, в Парижі, він їх лише редагує. Саме тоді композитор пише «Рондо в стилі мазурки», «Краков'як з оркестром», «Фантазію на польські теми», два геніальні концерти, багато мазурок, вальсів, етюдів тощо.

Протягом 1830 року Шопен дає ряд концертів на батьківщині, що закріпили за ним славу національного композитора. Батьки умовляють юнака виїхати за кордон, доводячи, що кожного дня його можуть заарештувати за зв'язки з польськими патріотами. Композитор дово-го вагається, але кінець кінцем разом з своїм другом Войцеховським виїжджає до Відня. Студенти консерваторії на чолі з професором Ельснером влаштували композитору урочисті проводи. Старий педагог подарував Шопену кубок з землею Польщі і порадив завжди пам'ятати про батьківщину. «А Польща Вас ніколи не забуде», — хвилюючись, сказав він.

В цей час у Варшаві вибухнуло повстання. Войцеховський повертається до революційного міста, а Шопен, який саме тоді важко захворів, змушеній залишитися у Відні.

Після поразки повстання Шопен передає своє горе та обурення в знаменитому «Революційному етюді».

В 1831 році Шопен опинився в Парижі. Він знає, що на батьківщину, де лютує реакція, йому вороття немає. У Франції Шопен відчуває себе емігрантом, розмовляє переважно польською мовою, читає польську літературу. Композитор та його друзі систематично збирають кошти для польських революціонерів. Навіть останній в житті Шопена концерт (в Лондоні), коли хворого композитора на руках внесли на естраду, також був організований на користь учасників повстання.

За час еміграції Шопену лише один раз пощастило побачитися з батьками. До Парижа приїздила також кілька разів одна з трьох його сестер. На її руках він і помер 17 жовтня 1849 року. Вмираючи, Шопен сказав: «Я знаю, що Паскевич не дозволить перевезти мое тіло до Варшави, відвезіть туди мое серце». На паризькому кладовищі на труну Шопена висипали польську землю з кубка, який колись подарував йому Ельснер. Серце Шопена, згідно остан-

ньої волі композитора, було перевезено до костелу св. Хреста у Варшаві.

Шопенівські твори завжди користувалися великою любов'ю в Росії та на Україні. Михайло Глінка написав на честь Шопена п'есу для фортепіано «Спогади про мазурку». Одним з кращих виконавців творів Шопена був Балакірев. У 1894 році Балакірев запропонував встановити в Желязovій Волі обеліск на честь великого слов'янського музиканта і віддав для цієї мети всі свої заощадження. Римський-Корсаков присвятив Шопену одну з кращих своїх опер — «Пан-воєвода». Глазунов написав оркестрову сюїту «Шопеніана».

Близькучим виконавцем творів видатного композитора був Микола Лисенко. Майже в кожному з своїх численних концертів він виконував щось із спадщини Шопена.

Радянські люди з повагою і любов'ю ставляться до творів геніального польського митця. На творах Шопена виховуються молоді музиканти в наших консерваторіях, музичних училищах та школах.

Разом з польським народом, з усіма передовими людьми всього світу радянські люди шанують світлу пам'ять великого польського композитора.

М. МИХАЙЛОВ



НАЗИМ ХІКМЕТ

ПРАЗЬКІ КУРАНТИ

Малюнки А. Жуковського

ДІЙОВІ ОСОБИ:

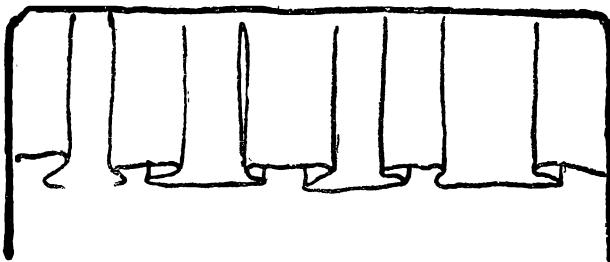
Майстер Гануш.
Куба — його учень.
Каченка — праля, наречена Куби.
Естер — глухоніма єврейська дівчина.
Нянька.
Сулейман-ага — турок.
Пані Кунгута із Гладомержа.
Служниця.
Злодюжка.
Барабанщик.
Костогриз — суддя.
Чоловік з бичем.
Бургомістр.
Князь Ліліендуфт.
Княгиня Ліліендуфт — його жінка.
Кат.
Кравець.
Троє городян у в'язниці.
Громадяни Старого Празького Міста,
торговці, сторожа.
Чотири музики.
Акробати, жонглери, співаки.
Дія відбувається в місті Празі в XIV віці.

КАРТИНА ПЕРША

Зал для глядачів і просценіум прикрашені емблемами Старого Міста Празького і відзнаками різноманітних ремісничих цехів. Всі декорації і оздоби дуже прості, стилізовані. Вони мусять створити уявлення середньовічної Праги. Музика теж мусить бути стилізована, мати середньовічний характер.

Вистава починається після ударів у дзвін. Освітлення в залі не гаситься. Піднімається завіса. На сцені частина Староміської площа Старого Міста Празького.

Збоку на просценіумі камінний стовп — «Стовп ганьби». До стовпа прикріплена жердина, а на ній висить жмут соломи, ознака того, що сьогодні тут буде торгівля. Ранок. Базар ще не починався. Через зал прямо на авансцену проходять четверо музик. Вони виконують на старовинних чеських інструментах веселу пісню



середньовіччя. (Можуть бути: бубон, дудка, лютня, свищик). Музики сідають на авансцені і лишаються там на протязі цілої вистави.

Слідом за музиками через залу йдуть торговці з племінними корзинами, наповненими всіляким крамом. Вслід за купцями в середньовічних убраних зі шкіряними мішечками біля поясів ідуть блетерки. Вони кричать: «Купуйте! Купуйте! Купуйте!» В корзинах у них прецлики, цалти, калачі, бублики, перники (празькі солодощі XIV віку). Зал для глядачів у цей час являє із себе своєрідний ярмарок. Торговці піднімаються на сцену, відкривають ятки, розкладають свої товари. Біля водомища з'являється жінка і починає прати білизну. Збоку стоїть стара НЯНЬКА, продає голбелени. Рядом з нею дідуся-КРАВЕЦЬ розкладає старі речі. Базар живе своїм звичайним голосним життям... Без перерви грає весела музика.

Раптом усе стиха.

В музиці мелодія пані Кунгута. Поважно йде через залу пані КУНГУТА із Гладомержа. За нею — СЛУЖНИЦЯ з корзиною в руці. Пані Кунгута — багата городянка Старого Міста Празького. За Кунгутою і її служницею крадькома пробігає маленький щупленкий ЗЛОДЮЖКА.

Як тільки пані Кунгута і її служниця піднімаються на сцену, базар знову вирує.

Вони ходять по базару, купують хліб, м'ясо, овочі. Пані передає все служниці, а та складає в корзинку. Злодюжка тричі робить спробу щось украсти, але це йому ніяк не вдається, бо щоразу одна з жінок обов'язково оглядається...

Кунгута помічає кішечку, купує для неї маленьку рибку, манить до себе, але кішка тікає. Пані Кунгута дуже розсердила і кидає в кішку камінцем. Ій шкодить викинути рибку, і вона віддає її служниці. Та, похищавши рибу, кривиться, так що глядач розуміє — риба смердить. Служниця не зважується покласти рибу в корзину і несе її на витягнутій руці. Користуючися з цього, Злодюжка вихоплює рибку...

Пані галасує. На базарі вчинився гвалт. За Злодюжкою женуться. Тікаючи, він перекидає столи, мішки, корзини з товарами.

Кунгута і Служниця, лементуючи, біжать за Злодюжкою за куліси. Дуже швидко Кунгута повертається на сцену. Вона веде за собою БАРАБАНЩИКА, пояснюючи йому на мігах, що вона обікраєна, вимагаючи, щоб той бив у барабан. Барабанщик б'є в барабан.

Біля нього починають збиратися люди.

БАРАБАНЩИК (*б'є в барабан*). Громадяни, слухайте! Слухайте, громадяни Старого Міста Празького!.. Злодіака обікрав вельмішановну пані Кунгуту із Гладомержа, дружину високошанованого пана Шімона із Гладомержа. (*Вказує на Кунгуту, яка вклоняється нардові, знову б'є в барабан.*)

КУНГУТА (*злякано кричить*). Чорт би тебе скопив, старий дурню! Так мене злякав! Ги що, не можеш по-людськи барабанити?

БАРАБАНЩИК (*б'є паличками Кунгуту по спині*). Чим шкіра міцніш натягнена, тим сильніше звучить.

Кунгута скрикує. Барабанщик б'є по спині Служницю. Та голосно верещить.

Бачиш?.. Де міцно натягнено — ось як гуде!

Народ сміється.

КУНГУТА. Людей би посоромився, брода-го. Цап облізлий!

БАРАБАНЩИК (*б'є в барабан*). Хто пі-ймає злодія, візьме половину того, що він украв!

КАЧЕНКА. А що він украв?

БАРАБАНЩИК (*злісно*). Гаманець з дукатами! Хто піймає злодія — візьме половину того, що він украв.

ГОЛОСИ. Вкрали гаманець із дукатами! Хто піймає — одержить половину!

ІНШІ ГОЛОСИ. Хто вкрав? Що вкрав? Куди побіг? У кого вкрали?

КУНГУТА. За мною! За мною!

Натовп кидається за Кунгутою ловити злодія. З'являється КУБА, біжить йому назустріч. Барабанщик разом з натовпом зникає за кулісами. Барабана ледве чутно.

КУБА. Будь здорована, моя шановна наречена! Так... Як наші справи?

КАЧЕНКА. Він уже тут. (*Вказує на ЛІ-ЛІЄНДУФТА, що з'являється на просценіумі*.) Іде!

КУБА. Ще не час. Сховайся, щоб він не побачив тебе.

Каченка ховається за спину старої Няньки.

Він тебе шукає. Ач як чепуриться! Індик перед дзеркалом.

Лілієндуфт дивиться в дзеркальце, поправляє зачіску.

НЯНЬКА. Здоров, Кубо!

КУБА. Добрій день, тітко!

НЯНЬКА (*до Каченки*). Ти що там робиш? (*Вказує на Лілієндуфта*.) Це твій хазяїн, князь Лілієндуфт?

КАЧЕНКА. Так. Це він.

НЯНЬКА. Чому ж ти від нього ховаєшся?

КУБА. Відкіля це ти взяла?

НЯНЬКА. Управитель замку купував у мене голбелени і казав, що молодий князь закохався в твою наречену. (*Показує на Каченку*.)

КУБА. У князів непоганий смак. Вони захоються в своїх праль. (*Милується Каченкою*.) Дивуватись нічому. Їхні жінки навіть у ліжку говорять мужкові «віз».

КАЧЕНКА. Це тобі відомо?

КУБА. Не турбуйся. Я їх добре знаю. Не раз доводилось мені зривати замок чесноти в ясновельможних господинь. (*Спльовує*.) А що довго тримають під замком, те завжди тхне, як із погреба.

Лілієндуфт проходить за куліси. На сцену вибігає натовп, переслідуючи Злодюжку. Через сцену біжить хлопчик, за ним Кунгута, служниця, люди. На сцену виходить КОСТОГРИЗ і ЧОЛОВІК з БИЧЕМ. Вирвавшись від біченося, хлопчик хоче втікати, але той накидає на шию дитини, як лассо, свій бич і притягає Злодюжку до себе.

ГОЛОСИ. Ловіть, ловіть його!

КОСТОГРИЗ. Що трапилося? Що тут діється?

КУНГУТА (*Костогризові*). Пане суддя! Мене обікрали. Я вимагаю справедливості!

БАРАБАНЩИК (*виходить зліва*). Половина вкраденого належить тому, хто піймає зло-

дія, так обіцяла пані Кунгута із Гладомержа.
Його піймав Чоловік з бичем.

ЧОЛОВІК З БИЧЕМ. Дайте мені те, що належить.

КОСТОГРИЗ. Що він украв?

СЛУЖНИЦЯ. Рибу.

Злодюжка швиденько єсть половину риби, яку досі тимав у рукі.

КУНГУТА (*Чоловікові з бичем*). Він єсть твою половину!

ЧОЛОВІК З БИЧЕМ. Ні. То була твоя половина...

Злодюжка з'їдає і другу половину.

БАРАБАНЩИК. Що ж тепер робити?

КУНГУТА. Вимагаю справедливості. Хочу повернути гаманець з дукатами!

БАРАБАНЩИК. Який гаманець з дукатами? Ти ж саме сказала, що вкрали тільки рибу.

КУНГУТА. Що ти сказав?! А як люди говорять? Те, що ти брехун, це всім відомо. Але люди... Вимагаю гаманець з грішми.

КОСТОГРИЗ. Спокій! Спокій! Зараз усе з'ясуємо. (*Кричить.*) Ей, кат!

Вбігає КАТ, він везе клітку.

Посади його в клітку.

Кат садовить Злодюжку в клітку. Здається, ніби в клітку попала маленька, зляканна пташина.

ЗЛОДЮЖКА. Пане кате! Дайте мені трішечки води: риба була дуже солона.

КАТ. Добре. (*Іде по воду.*)

ЧОЛОВІК З БИЧЕМ. Розходьтеся! Розходьтеся!

Народ задкує, дехто виходить. Костогриз підходить до Няньки.

КОСТОГРИЗ. Здоровенька була, стара відьмо!

НЯНЬКА. Добрій день, пане!

КУБА. Добрій день, пане Костогризе!

КОСТОГРИЗ. Що ти сказав?

КУБА. Назвав твоє ім'я. Чим же я винен, що тебе так звату? Я ж твоїм батьком не був, ім'я не вибираю. Але воно тобі підходить...

КОСТОГРИЗ. Коли я тебе піймаю, згрizu всі кістки!

КУБА. Мої кістки тверді... Немало собак обламало об них зуби.

КОСТОГРИЗ. А ти держи язик за зубами. Не забувай, з ким говориш! (*До Няньки.*) Як поживає наша мила шановна панночка Естер?

НЯНЬКА. Спасибі, добре. (*Показує на гобелен.*) Як завжди, вишивав гобелени.

КОСТОГРИЗ. Кожний стібок її коштує гаманця з золотом.

КУБА. Так, золота, яке ти ховаєш у свою скриню.

КОСТОГРИЗ. Мовчать!

Чоловік з бичем щоразу, як Костогриз вимовляє слово «Мовчать», хлопає бичем.

(*Розглядаючи гобелен.*) А продаєш ти їх дуже дорого! Навіть сам пан бургомістр це зауважив, але я з ним поговорив. Що ти думаєш про мене, стара відьмо? Га?!

НЯНЬКА. Ти поважна і багата людина.

КАЧЕНКА. І красень! Коли б у мене не було моого Куби, я обов'язково закохалась би в тебе.

КОСТОГРИЗ (*бере її за підборіддя*). А ти, як я бачу, розбираєшся в мужській красі.

КУБА. Геть руки від Каченки, я ревнивий! (*До Няньки.*) А ти скажи Естер, що її коханий захопився іншою...

КОСТОГРИЗ. Як ти міг таке подумати! Я! Коханець Естерки?!

КУБА. А що ж тут дивного? Вона — багата. Ти — теж. Вона — скуча. Ти — теж.

КОСТОГРИЗ. Мовчать!

Чоловік з бичем гучно хлопає бичем.

НЯНЬКА. І тобі не сором так думати про мою дорогу Естер?

КУБА. А... Однаково не вийде вона за Костогриза. Вірв свою не зміняє... на такого...

КОСТОГРИЗ (*до Чоловіка з бичем*). Піймай його!

Чоловік з бичем намагається піймати Кубу бичем, але Куба в ту хвилину, як у нього над головою уже свиснув бич, раптом нахиляється, і бич обплутує Костогриза. Куба, сміючись, тікає.

КАЧЕНКА (*з кулаками кидаеться на Костогриза*). Я тобі очі видряпаю! Ти чого хочеш? Засудити моого нареченого? Що він тобі зробив? Те, що ти хочеш одружитись з єврейкою, щоб одержати святий СЕМ¹ — це всі знають! (*До Няньки.*) Ти дивись, щоб цей чорт католицького, чи єврейського, чи хто його відає якого там пекла дійсно не одружився з онукою вашого премудрого рабина Лебі.

КОСТОГРИЗ (*розплутуючись від бича*). Піймай її.

Биченосець ізнов хлопає бичем, намагаючись захопити Каченку, але вона, вивернувшись, тікає, а бич знову обплутує Костогриза.

КОСТОГРИЗ. Що ти робиш, мерзотнику? Я плачу тобі гроші, щоб ти ловив злочинців, а ти хапаєш мене!! (*До Няньки.*) Скажи Естерці, що я хочу одружитися з нею, щоб спасті її душу. Хочу, щоб вона попала в рай, куди попадають тільки душі католиків. Там бог поверне їй мову і слух. І взагалі це велика честь для неї. (*Злісно.*) Ну, а коли ти не вмовиш її вийти за мене, то я..., всі ваші кістки...

ЧОЛОВІК З БИЧЕМ... згрizu..

¹ Сем — містична свята, яка за легендою має життєдайну силу.

КОСТОГРИЗ. Мовчать!

Чоловік з бичем автоматично хлопає бичем і оплутує сам себе.

КОСТОГРИЗ (*філософічно до Чоловіка з бичем*). Чи ти закоханий, чи п'яний, чи займаєшся науковою... А... та це все одне! Виплутуйся, йди за мною.

Вони йдуть. На сцену виходять Куба і Каченка.

КУБА (*підходить до клітки*). Хочеш, я відкрию замок, і ти того... ф'ю... ють...

ЗЛОДЮЖКА. Я сам не гірші тебе відмікаю всі замки, але цей... Його не зміг би відкрити навіть майстер Гануш.

КУБА. Гануш, можливо, і не відкрив би... а я відкрию. Недаром я його учень. Роги ростуть пізніше ніж вуха, зате виростають довші. Хочеш, відімкну?

ЗЛОДЮЖКА. Навіщо? Мені й тут добре. Тут я спочиваю. Я знаю закони. Посиджу тут до вечора, а потім однак відпустять.

КАЧЕНКА. Чому ти не працюєш?

ЗЛОДЮЖКА. Я кульгавий.

КУБА. Працюють не ногами, а руками.

ЗЛОДЮЖКА. Я син короля! Правда, байстрюк, але ж королівський...

КАЧЕНКА. А й справді. Цілими днями кручинусь я в цьому панському колі і можу підтвердити, що в тобі є щось таке... королівське...

ЗЛОДЮЖКА. Моя мати була королівською прачкою, так як ти...

КУБА (*засікає*). Що ти говориш?

ЗЛОДЮЖКА. І молодою дуже була схожа... на неї... (*Показує на Каченку*.) Ну, король і закохався.

КАЧЕНКА. Такі жінки, як я, завжди подобаються вельможним панам — це ми добре знаємо.

КУБА. Ну-ну. Я тобі дам!

ЗЛОДЮЖКА. Як син короля — я можу займатися лише державними справами. Робота мені не личить.

КУБА. Розумію.

Входить Лілієндуфт. Він іде по просценіуму, заглядаючи в дзеркальце. Чепуриться.

КАЧЕНКА (*побачивши Лілієндуфта, ховається за Кубу*). Правда, гарний?

КУБА. Ти присягалась мені святою Марією, що він лише раз тебе поцілував і нічого більше...

КАЧЕНКА (*мрійно*). Так! Здається, це було єдиний раз...

КУБА. Слухай, я згадав. Коли ти присягалаєш мені, то не перехрестилася...

КАЧЕНКА. Невже?

КУБА. Так. Я добре пам'ятаю. Зараз же перехрестись!

КАЧЕНКА. Але ж ти знаєш, що я... що я не брешу...

КУБА. Хрестись!

КАЧЕНКА. Як тобі не соромно?

КУБА. Хрестись!

КАЧЕНКА. Куба, ти ж знаєш, яка я побожна і... як вірю!

КУБА. Хрестись!

КАЧЕНКА (*зітхаючи, хреститься*). Подивись, хто там іде... Майстер Гануш із жовтою трояндкою в руці, а з ним турок Сулейман-ага!

Куба йде назустріч майстру Ганушеві. Каченка починає старанно хреститися.

КАЧЕНКА. Прости мене, свята Маріє, що я збрехала!..

КУБА. Здоров, майstre! Бачу, сьогодні ти сумний. Маєш нахил пофілософствовать.

ГАНУШ. Як ти догадався?

КУБА. Коли жовта троянда в руці — значить хандра. Червона — коли ти сердишся чи закоханий. Біла троянда — можеш зробити добро, а може, й зло... Здоров, Сулейман-ага!

ГАНУШ. Старий наш приятель Сулейман-ага цього разу привіз для пражан із своєїдалекої вітчизни дуже смачний напій... Тільки що я покуштував його.

КУБА. Мабуть, це вино легеньке, бо ти добре держишся на ногах.

СУЛЕЙМАН. Від моого вина людина не п'яне.

КУБА. О, такі речі не варто нам привозити.

СУЛЕЙМАН. Не роби висновків раніш, ніж узнаєш правду. Мій напій і старого робить юнаком, дурня — мудрим. Він чорний, як очі дівчат моого краю, запашний, як іх дихання, гіркий, як зрада коханої, і солодкий, як сон милої. А зветься він кахве. (*Відкриває ящики, виймає срібну коробочку, повну дрібно змеленої кави. Висипає тришки кави в долоню Кубі*.) Понюхай! Відчуваєш? Він пахне, як волога зоряна ніч, наповнена вітром пустелі.

КУБА (*нюхает. Нюхает ще, потім чухає потилицю*). Здається, ваші ніжі не дуже запашні. Це... пахне горілим деревом.

СУЛЕЙМАН. Ах ти, гяур! Бога ти не маєш у душі! Гануш, дозволь дати йому по потилиці!

ГАНУШ. Дозволяю, коли хочеш.

КУБА (*нахиляючи голову*). Я готовий.

Сулейман б'є його.

КАЧЕНКА (*вбігає*). Що ти з ним робиш?

ГАНУШ (*спокійно*). Нічого... Трохи виховуємо...

КАЧЕНКА. Кубо! Ходім відсіля, а то вони почнуть ще й мене виховувати.

Куба і Каченка виходять.

СУЛЕЙМАН (*звертаючись до базару, а потім до глядачів*). О пражані! Привіз я вам здалеку чудесний напій, поводьтеся з ним обережно. Ні з чим не змішуйте, крім чистої води.

ГАНУШ. Слухай, ти хотів бачити, де стоятимуть мої куранти... Ходімо, я покажу тобі. (*Веде Сулеймана до ратуші, де і тепер висять куранти.*) Ось тут! Я хочу зробити такі куранти, яких ще не було на цілім світі і ніколи не буде. Коли для цього потрібне мое серце, я вирву його з грудей і вставлю між зубцями коліщаток, щоб вони краще працювали. Мої куранти будуть відбивати години, дні, місяці, роки і навіть хід сонця круг Землі. Це буде гордість рідної Праги!

СУЛЕЙМАН. Ти певен, що сонце ходить круг Землі?

ГАНУШ. Звичайно. А ти як думаєш?

СУЛЕЙМАН. Взагалі я так не думаю. Мені пощастило прочитати одну вчену книгу. Мудреці писали в ній, що за горами Кафа, на краю землі живуть карлики. Вдень вони риють гору, щоб дійти до людей. Але кожного вечора до них приходить сонце і закидає землею їх яму... Ти знаєш, що земля семиповерхова, як і небо?

ГАНУШ. Ні. На небі всього три поверхні. (*Показує на ратушу.*) У верхній частині курантів буде відчинятися маленьке віконце, і кожну годину в ньому по кругу будуть проходити дванадцять апостолів.

СУЛЕЙМАН. Хто ж вони такі, ці апостоли?

ГАНУШ. Учні Христа.

СУЛЕЙМАН. А-а-а... тоді це добре. Знайти там буде крутитися молодь?

ГАНУШ. Яка молодь? У кожного апостола борода до пояса.

СУЛЕЙМАН. Ти збожеволів! Хочеш, щоб цілі віки бідні люди щогодини дивились на стариків? Чому ти не поставив туди молодих дівчат, таких як Каченка або, наприклад як.. Ні, ні...

ГАНУШ. Про кого ти говориш?

СУЛЕЙМАН. Про твою єврейку. Ні. Я знаю. Свою милу не можна показувати чужим людям. Колись давно жив один султан. Він більше всього на світі любив свою двадцять восьму жінку. Вона була прекрасна, а султан дуже добрий. Він хотів, щоб усі могли милуватися її красою, але це в нас не дозволено. Тоді він вирішив показати її своєму старшому візиреві, якому було вже стільки років, як твоїм апостолам. Коли візир побачив красуню, то так закохався в неї, що отрів султана, сів на його трон, а султаншу взяв до свого гарему. Ні. Естер не місце там, коли ти ще її...

ГАНУШ. Естер я люблю... Люблю так, як людина, що бачить обрій, іде до нього, але ніколи не дійде... Кожну хвилину міняється обрій, але завжди зостається однаково далеким. Ніколи не зможу я одружитися з нею. Я дуже люблю її — тому не хочу, щоб вона пожертвувала заради мене своєю вірою, а потім хоч раз, єдиний раз, пожаліла об тім... І жити без неї теж не можу. Раніш мені досить було її бачити, а зараз я хочу доторка-

тись до неї, відчувати тепло її тіла... Але я боюсь торкнутися її... Здається, якщо наші пальці зустрінуться, спалахне такий вогонь, який спалить нас обох. Я можу оживити мертвий метал, навчити співати камінного півня, але що робити із своєю любов'ю — не знаю.

СУЛЕЙМАН. Так-так... А що іще буде на курантах?

ГАНУШ (*в глибокій задумі*). Куранти? Які куранти? А, так! Ось там буде стояти Смерть.

Мимо проходить кат, який веде жінку до Стовпа Ганьби.

Бачиш, повели жінку... За своє кохання вона хотіла мати трошки більше, ніж дозволяє бургомістр, і ось тепер вона стоятиме біля Стовпа Ганьби.

По сцені проходять Костогриз і Чоловік з бичем.

Одну постать я зроблю схожою на Костогриза. Він держатиме мішок із золотом... Щогодини він буде трясти його, певний, що дзвін золота лякає людей... І ти будеш там стояти.

СУЛЕЙМАН. Де? Між отими бородачами?

ГАНУШ (*жартуючи*). А чом би й ні?..

СУЛЕЙМАН. Прошу тебе — не роби цього. Я дуже лінівий, і мені було б трулно вічно ходити. Постав мене краще куди-небудь в затишний куточек, де не продуває вітерець і не капає дощ... але так, щоб звідтіля я міг спостерігати людську суєту.

ГАНУШ. З твоєю сумною усмішкою...

СУЛЕЙМАН. Хіба я сумний? Ну, тоді постав перед моїми очима що-небудь смішне, хоч би й смерть... Я її не боюся.

ГАНУШ. Добре. Ось іде один дурень. (*Показує на Ліліендуфта.*) Подивись, який задоволений.

СУЛЕЙМАН. Я його знаю... Все ще залишається до Каченки?

ГАНУШ. Еге. Сьогодні молодь вирішила провчити його. Каченка запросила пана до себе додому. Але з умовою: сковатись у корзину з брудною білизною. Обіцяє пронести його непомітно в кімнату. А тим часом Куба запросив його шановну дружину.

СУЛЕЙМАН (*хоче перемінити розмову*). Ай-яй-яй!.. Скільки часу вже ми на базарі, а ти ще не поговорив із Нянькою.

ГАНУШ. Я боюсь... Сьогодні вона обіцяла сказати, чи дозволить мені Естер прийти до неї. Я хочу, щоб вона сказала «можна», а вже через хвилину хочу, щоб сказала «ні».

СУЛЕЙМАН. Як ти з нею розмовляєш?

ГАНУШ. Очима. Любов завжди говорити очима.

СУЛЕЙМАН. Іди до Няньки, а я піду умовлюся з бургомістром, як продавати мій напій. (*Іде геть.*)

ГАНУШ (*підходить до Няньки*). Здоров'a? (*Раніш ніж розпочати розмову, пильно дивиться їй у вічі.* Всю їх розмову підслуховує Чоловік з бичем.)

НЯНЬКА. Так. (*Киває головою.*)

ГАНУШ. Я прийду вночі.

НЯНЬКА. Вночі! В гетто? Ти збожеволів!

ГАНУШ. Я прийду.

НЯНЬКА. Всі ворота замкнені. Стіни високі, пройти ніяк неможливо.

ГАНУШ. Тим краще.

НЯНЬКА. Значить, прийдеш?

ГАНУШ. Прийду.

НЯНЬКА. Навіщо ризикуєш життям? Приходь. Жде тебе моя грішниця, мучениця моя.

ГАНУШ. Грішниця. Мучениця... З богом. (*Виходить.*)

НЯНЬКА (*вслід йому.*). Грішники! Мученики мої!

З'являється Костогриз, до нього підходить Чоловік з бичем.

КОСТОГРИЗ. Де тебе чорт носить?

ЧОЛОВІК З БИЧЕМ. Сьогодні вночі Гануш піде до Естерки.

КОСТОГРИЗ. Чудесно. Я піймаю його і кістки...

ЧОЛОВІК З БИЧЕМ. Згризеш..

КОСТОГРИЗ. Мовчать!

Биченосець автоматично хлопає бичем. Обидва виходять.

НЯНЬКА (*кравцеві, що торгує з нею рядом.*). Вчора вночі я декілька разів стукала тобі у вікно. Тебе не було вдома?

КРАВЕЦЬ. Я був у дома, але не відмікав.

НЯНЬКА. Чому?

КРАВЕЦЬ. Я боюсь, коли жінки приходять до мене вночі.

НЯНЬКА. Ах ти старий чорт! Сьогодні вночі я знову принесу тобі гроши.

КРАВЕЦЬ. Щоб я купував ганчір'я цього проклятого Гануша? Твоя Естерка зовсім збожеволіла. Що вона робить з цим лахміттям?

НЯНЬКА. Воно для неї — хліб і сіль!

КРАВЕЦЬ. Хліб і сіль... Гм... Гм... Ви стільки заробляєте, а не маєте нічого, крім хліба й солі. Ти думаєш, Гануш не знає, відкіля беруться ці гроші?

НЯНЬКА. Якщо ти не роздзвонив Кубі... Ні, не знає — інакше він не взяв би ні шеляга.

Кулці розходяться. Базар затикає. Площа пустіє. З одного боку входить Каченка, а з другого — Куба.

КУБА. Стара, твій коханець іде.

КАЧЕНКА. Він не коханець мій, а закоханий у мене, страшно закоханий! Та хіба ж у мене можна не закохатись?

КУБА. Ну, підожди! Я тебе буду виховувати по-турецьки, спочатку посадимо твого милого в корзину з брудною білизною...

КАЧЕНКА. Поможи принести її.

Обоє виходять, але скоро повертаються. Вони приносять важку корзину, ставлять її збоку.

КУБА. Але ж і тяжка! Можна подумати, що ти переш лати.

КАЧЕНКА. Іди поклич бабусю, а я піду за тим нещасним.

Розходяться в різні боки. Каченка швидко повертається з Ліліендуфтом. Підводить до корзини, відкидає кришку і дуже ввічливо, навіть жалючи його, наказує лізти туди.

ЛІЛІЕНДУФТ. Що? Сюди?

КАЧЕНКА (*невинно.*). Еге, в корзину.

ЛІЛІЕНДУФТ. Але для чого?

КАЧЕНКА. Мушу сховати тебе від лихих очей і отруйних яzikів. Не дай боже, щоб шановна княгиня...

ЛІЛІЕНДУФТ. Це неможливо. (*Лізе в корзину.*) Боже мій, з чим тільки закоханий не мириться!

КАЧЕНКА. Постішіть. (*Ніжно бере його за руку і помагає влізти в корзину, потім закриває її. Дивиться навколо, нікого не помічає, знову швидко відкриває корзину.*) Встаньте!

Ліліендуфт встає.

Поцілуйте мене один раз, шановний пане... сюди, в щічку.

ЛІЛІЕНДУФТ. Але чому тільки один раз і в щічку? Скорі я тебе буду цілавати всю, з голови до...

КАЧЕНКА. Цілуйте швидше. Одному богої відомо, яка доля чекає нас.

ЛІЛІЕНДУФТ. Ну, коли ти так хочеш... (*Цілує Каченку.*)

КАЧЕНКА. Ховайтесь. Сюди йдуть. (*Швидко підштовхує його в корзину.*)

Входять Куба і княгиня. Княгиня Ліліендуфт стара поважна жінка, з великою бородавкою на щоці. Каченка встає з корзини — Ліліендуфта не видно.

КНЯГИНЯ. Де ж він?

КУБА. Мусив бути тут.

КНЯГИНЯ. Але його тут немає. Ви мене обманюете. (*До Каченки.*) Ну, звичайно, він не міг забути мене. Де ж він?

КУБА. Не знаю. (*До Каченки.*) Куди він сховався?

КАЧЕНКА (*падає навколошки перед княгинею.*). Простіть мене, грішницю, зле я невинна, ваша милість... (*Показує очима на корзину.*)

Пауза. Княгиня підходить до корзини.

КНЯГИНЯ (*Кубі.*). Відчини.

Куба піdnімає кришку. Ліліендуфт злякано закриває руками обличчя.

Прошу вас, устаньте! Вилазьте, будь ласка!

Ліліендуфт вилазить із корзини.

Чому ви тут?

ЛІЛІЕНДУФТ. Я... я помагав Каченці віднести білизну.

КНЯГИНЯ. Але чому ви влізли в цю корзину?

ЛІЛІЕНДУФТ. І сам не можу зрозуміти. Я якраз і думаю про це.

КНЯГИНЯ (до Куби). Я не можу його бити. Це була б дуже велика образа. Ти людина проста. Удар його... Набий його як слід.

КУБА. Я зробив би це з великою радістю, але по уставу нашого ремісничого цеху не маю права даром витрачати енергію.

Княгиня дає йому гроші. Куба рахує.

Малувато. З наказу нашого цеху...

Княгиня додає грошей.

Нагніться, ваше сіятельство!

Ліліендуфт покірно нахиляється.

Каченко, потримай йому голову!

Каченка обережно бере Ліліендуфта за голову. Куба дістає дерев'яну палицю і б'є вею Ліліендуфта. До княгині.

Рахуйте, прошу вас, до сотні. За ці гроші, що ви дали, можу ударити його лише сто разів!



КАРТИНА ДРУГА

Місячна ніч. Музика грає старовинну єврейську мелодію. На просcenіум по віровці спускається Гануш з червоною трояндою в руці. Слідом за ним Куба.

КУБА. І що тобі в голову вдарило?

ГАНУШ. Чого ж ти йдеш за мною?

КУБА. Опівночі в гетто! Коли піймають, уб'ють тебе.

ГАНУШ. Знаю. І тебе також.

КУБА. Мене обов'яззово... Я ж тебе охороняю.

ГАНУШ. Я не просив цього. Зараз же повертайся!

КУБА. Не можу. Я чудово вмію спускатись по віровці, а ось піднятись угоро — не зумію.

ГАНУШ. Я допоможу тобі. (Показує на стіну. Підставляє руки так, щоб Куба встав на них і міг вилізти йому на плечі. Куба стає на плечі Ганушеві. В такій позі вони ведуть розмову.) Стіна тут не дуже висока. Ти зможеш легко зіскочити.

КУБА. Добре. Але спочатку я хотів би тебе сплатити...

ГАНУШ. Ти не відкладеш цього до завтра?

КУБА. Ні. Завтра буде пізно. Як ти можеш ризикувати життям заради цієї глухонімі скупої єврейки?

ГАНУШ. Я люблю її.

КУБА (зіскакує на землю). Я теж.

ГАНУШ. Що ти сказав?

КУБА. Та ні, не її. Я люблю тебе.

ГАНУШ. Ну, тоді ходімо разом.

Йдуть геть. Сцена міняється. Кімната старого єврея. Він помирає. Рабин молиться. Жінка плаче. Куба заглядає в кімнату.

ГАНУШ. Що ти робиш? Не годиться заглядати в чужі вікна. Ми не маємо права на це, як і залазити в душу людині...

КУБА. Мойша помирає. Бідолаха! Це був добрий єврей. Завтра повертається з Іспанії його син. Він не був дома п'ятнадцять років.

Гануш і Куба йдуть далі. Відміна. Гануш і Куба підходять до будинку, де родить жінка. Інші жінки грайуть воду, готують пельюшки. Породілля стогне.

ГАНУШ. Хто це стогне, Кубо? Поганись.

КУБА. Ага, коли тебе що-небудь цікавить, ти посилаєш мене подивитись...

ГАНУШ. Може, хто-небудь потребує нашої допомоги?

КУБА (дивиться у вікно). Наша поміч не-потрібна. Жінка родить.

Куба і Гануш йдуть далі. Відміна. Сцена міняється. На старій канапі сидить старий кравець. Він шие. Куба заглядає у вікно і зразу відскакує.

ГАНУШ. Що з тобою?

КУБА. Нічого. Там живе кравець. Він шие. Я не хочу, щоб він мене побачив, а то подумає, що я приніс йому крам, тоді він знізить ціну.

ГАНУШ. Про що ти говориш? Про який крам?

КУБА (розгублено). Та ні... Це так... Дурниці.

Продовжують путь. Зникають за кулісами. Відміна. Сцена міняється. Кімната Естер. Ніжна сумна мелодія. На столі горить свічка. Естер вишиває гобелен. Вона піднімає голову. Місячне світло падає на обличчя. Естер дивиться на свічку, гасить її і знову береться шити. Через деякий час вона встає, підходить до своєї постелі, задумливо вимає гаманець із золотими дукатами. Музика замовкає.

Внутрішній голос Естер.

Золото дзвенить ясно, прозоро... Але я не чую, як воно дзвенить, я втратила голоси всіх речей і всіх людей... Втратила і власний голос... Як у мене тоді боліла голова!.. (Перекладає червінці з долоні на долоню, але ми не чуємо їх дзвону. Це світ Естер.) Дзень-кають!

Кладе гроші в гаманець. В кімнату входить стара Нянька. Естер віддає їй гаманець з дукатами. Пауза. Естер допитливо дивиться на Няньку, яка відповідає їй, нахиляючи голову. Естер сідає на місце, продовжує шити. Нянька засвічує свічку. Естер гасить свічку, показуючи рукою на місяць, який заливає світлом кімнату. Нянь-

ка на мигах пояснює, що в кімнаті темно і Естер зіпсую собі очі. Естер також жестом показує, що це зовсім не важливо, і просить Няньку вийти. Нянька виходить. У музіці знову мотив Естер.

Внутрішній голос Естер.

Не прийде! Це добре, що не прийде. Не може прийти. Не схотів прийти. Добре, що Єгова відібрал у мене слух і мову, інакше я б уже бігла по вулицях гетто і верещала, як божевільна кішка... Я люблю мужчину чужої крові, а мій власний народ з презирством ставиться до мене. Але як же я його люблю! Мілій мій, як я тебе люблю! Ти не прийдеш? Та хіба ж посміє прийти вночі в гетто проклятий католик? Проклятий католик... його вб'ють! (Встає. Затискує рукою рот, ніби намагаючися стримати зойк). Убили його! Уб'ють і мене. Волоктимуть по камінню за волосся. Мені буде боляче, дуже боляче... Ні, тільки прийди! Може, ти вже входиш в сад, але ж я не чую твоїх кроків... Я відчуваю, що ти близько, дуже близько... Піднімаєшся по східцях. Я бачу ці старовинні східці, вони, мабуть, скриплять під його ногами. О Єгово, верни мені голос хоч на хвилинку, щоб я могла закричати від радості: він тут! (Біжить до дверей і стикається з Ганушем, який вклоняється їй до ніг. Естер доторкується до його плеча. Гануш піднімається, бerge Естер за лікоть і підводить до вікна, відкіля ллється місячне світло. Довго дивляться одне на одного).

ГАНУШ. Естер! (Потихеньку говорить одними губами «Естер» так, щоб вона зрозуміла його.) Естер!

Естер уважно дивиться на його губи і, нарешті, розуміє, що він вимовляє її ім'я. Лагідно усміхається. Музика змовкає.

Скажи мое ім'я. (Показує на себе і потихеньку артикулює чи вимовляє: «Гануш, Гануш!») Естер дивиться на його губи. Гануш бере її за лікоть і ставить так, щоб глядачеві було видно її обличчя. Естер, як старанна учениця, беззвучно повторює губами слово «Гануш».

Ти чуєш мене! Ти вимовила мое ім'я! Ти будеш говорити!

Схвильовані, вони сідають на канапу. Гануш, старанно артикулюючи, розмовляє поволі, а потім починає говорити все швидше й швидше, забиваючи, що Естер його не розуміє. Спочатку Естер з радістю і дуже уважно слухає Гануша, але згодом по її обличчю видно, що вона нічого не розуміє з того, що говорить й Гануш. Вона стає смутною, нещасною.

Я люблю тебе! Я так люблю тебе, що нічого від тебе не хочу! Нічого, нічого, навіть ласки твоїх очей, навіть очарування твоєї усмішки. Нічого! Нічого... (Гануш трояндово гладить очі і лицє Естер). Мої руки, мої пальці звикли мати діло з камінням і залізом, вони такі згрублі, що я боюсь доторкнутись до твого лиця. Нічого від тебе не хочу. Ні, хочу! Хочу тебе всю! Всю! І твоє тіло, і твою душу, і твою вічну тишину. Хочу тебе всю. Всю! (Відчай Естер зростає, Гануш хоче обняти її, але

в останній момент одною рукою зупиняє другу руку, яку простяг до обіймів.) Я боюся доторкнутись до тебе. Боюсь, що від моого дотику ти станеш прахом.

Внутрішній голос Естер.

Він говорить якісь страшні, але прекрасні слова! Що він говорить?

Декілька разів повторює одними вустами слово «Гануш». Раптом чується різкий посвист, якого Естер, звичайно, не чує і не помічає, що Гануш занепокоївся. Гануш підходить до вікна, пильно дивляється в далечіні. Естер підбігає до Гануша. Вона хоче знати, що трапилося. Гануш ніжно обнімає її.

ГАНУШ. Моя дорога! Я мушу врятувати не себе, а тебе!

Хоче пошілувати її, але не має рішучості. Він іде до дверей. Естер біжить за ним. Гануш жестом зупиняє її, але Естер не зрозуміла, чого він вимагає. Тоді Гануш бере її за лікоть і як дитину веде до канапи, пестячи її волосся. Знову чутно свист. Гануш швидко виходить. Відміна. Ми знову бачимо дім старого кравця. Перед домом стоїть Куба, до нього підбігає Гануш.

КУБА. Швидше, швидше! Костогриз переслідує нас! Зараз він говорить із старостою гетто! Вони хочуть замкнути нас у в'язницю. Тікаймо! (Показує Ганушеві на дім старого кравця, який в цю хвилину закінчує роботу і задоволено дивиться на своє шитво.) Ходім до нього. Він скована нас.

ГАНУШ. Ти певен?

КУБА. Ще б пак! Коли б ти вмер, він утратив би свій заробіток.

Гануш і Куба йдуть у дім кравця. Той продовжує мильуватися своїм твором. На просценіумі з'являється Костогриз із людми. Галас, вигуки, світло факелів. Стража пробігає за куліс. Знову відміна. Кімната жінки, що народила дитину. Щасливій матері подають дитину. Мати радісно смеється. Дитина плаче. Знову відміна. Дім старого еврея. Єврей помер. Рабин закриває їому очі, складає руки на грудях. Молиться.

ЖІНКА. Він оставив своєму синові добре ім'я.

РАБИН (перестає молитись). І з добрим прибутком крамницю



ні слова?

КУБА. Само собою. Хіба ти не помітив, що

КАРТИНА ТРЕТЬЯ

Майстерня Гануша. Скрізь повно фігур, призначених для курантів, це: смерть, дука, людина з дзеркалом, багатій, апостоли... частини курантів. Одні з них показують роки, другі — місяці, треті — дні. На робочому столі — всілякі інструменти. Входять старий кравець і Куба.

КУБА. Швидше кінчай, бо майстер Гануш скоро повернеться.

КРАВЕЦЬ. Як завжди — при майстріві

в ту ніч, коли ти сховав нас у своєму домі, я про нашу таємницю не сказав ні слова.

КРАВЕЦЬ. То була страшна ніч. Всіх обшукували. Були навіть у страдниці Естер.

КУБА. Знаю. Не розумію лише одного, чому вони не прийшли до тебе?

КРАВЕЦЬ. Я пошив рабинові аж чотири одяги, а він ще не заплатив мені.

КУБА. Вперше чую, що борги можуть урятувати когось від загуби... Ну, добре. Почнемо. Цього разу я приготував для тебе товари першого класу. Прийдеться тобі випустити трохи крові з золотого мішка... (*Витягає із свого мішка стару драну сорочку і показує її кравцеві, як найкращу в світі сорочку.*) Ну, що ти скажеш?

КРАВЕЦЬ. Непогано.

КУБА (*сердито*). Як це — непогано?!! Гануш носив її за десять років до того, як я став його учнем... і шість років після. Ця сорочка дихає історією. Подивись. Ось тут я залатав власними руками.

КРАВЕЦЬ. Сорочка непогана, але латка... Коли б ти був моїм учнем, тобі довелося б іще п'ятнадцять років учитись.

КУБА. Ну-ну, а що ти скажеш про оце? (*Показує уламок дерева.*) Вгадай, що це таке?

КРАВЕЦЬ. Уламок старого дерева.

КУБА. Звичайно — дерева, а не золота. Але що це за дерево?

КРАВЕЦЬ. Може, уламок ніжки від столу, або ніжки...

КУБА. Це уламок палиці, якою мене били.

КРАВЕЦЬ. Але я купую тільки ті речі, які належали майстрів Ганушу, а не тобі.

КУБА. Цією палицею мене бив майстер Гануш.

КРАВЕЦЬ. О, це інше діло.

Входить Каченка. Куба і Кравець не помічають її.

КУБА. Тепер дивися, це найцінніша річ для тебе — фартух самого майстра Гануша.

КАЧЕНКА. Що ти кажеш, це фар...

Куба швидко затуляє її рота.

КРАВЕЦЬ. До біса! Це вже п'ятдесят сьомий фартух, який ти мені продаєш.

КУБА. А ти думаєш, що для такого майстра, як Гануш, п'ятдесят сім фартухів — це багато? Коли хочеш знати, він має ще сто п'ятдесят сім, але оцей найцінніший...

КАЧЕНКА. Але ж...

Куба знов затуляє її рота.

КРАВЕЦЬ. Ну, добре. Тільки це останній фартух, який я купую. (*Дає Кубі гаманець з дукатами, а на другій руці важить речі.*)

КУБА. За такий крам і так мало золота! Ну та нічого. Ти ж урятував нам життя.

КРАВЕЦЬ (*кладе у мішок покупку*). З бо-гом! (*Іде геть.*)

КУБА. Не забувай нас. Приходь частіше...

КАЧЕНКА. Що це значить?

КУБА. Нічого. Я продаю речі майстра Гануша.

КАЧЕНКА. Але ж цей фартух був твій...

КУБА. Іноді я продаю і свої речі.

КАЧЕНКА. Ти ж обманув його.

КУБА. А яка торгівля обходиться без обману?

КАЧЕНКА. Що він робить із цим дрантям?

КУБА. Не знаю.

КАЧЕНКА. Навіщо він його купує?

КУБА. Про це я не думав. Важливо, що купує.

КАЧЕНКА. Чи не думає він часом заворожити Гануша?

КУБА. Його вже й так приворожила багата глухоніма Естерка. Більше нікуди.

КАЧЕНКА. Ти хотів би, щоб я теж була глухонімою?

КУБА. Хотів би, щоб ти була німою.

КАЧЕНКА. Чому?

КУБА. Щоб могла слухати, як я тебе іноді ляю, а відповідати не могла.

КАЧЕНКА. Чому тільки іноді?

КУБА. Тому що у мене буває потреба, щоб і мене лаяли.

КАЧЕНКА. А зараз не хочеш?

КУБА. Стривай... (*Замислюється.*) Про це муши подумати. Так... Мабуть, зараз у мене є така потреба.

КАЧЕНКА. Ах ти хвалько, ледашо, мій мілій, мій розумний, мій красунь!.. (*Обнімає, цілує його.*)

КУБА. Спасибі.

КАЧЕНКА. За віщо?

КУБА. Оця лайка для мене багато значить... але чому сьогодні я не чув від тебе: «чорт», «чорт рогатий»?

КАЧЕНКА. Тому, що ти не чорт... не рогатий... доки...

КУБА. Занімай, розкрой ширше очі. Ти — гультяйка, негідниця, чудовисько, я знаю, якою ти станеш через тридцять років. У тебе стирчатиме тільки один зуб... А я проте буду ціluвати твої уста. (*Цілує її.*)

Входять Гануш і Сулейман-ага.

СУЛЕЙМАН. Селям алейкум.

КУБА. Алейкум селям! Так, правда?

СУЛЕЙМАН. Вірно.

КАЧЕНКА. Твій напій, Сулейман-ага, який ти так розхвалюєш, ніхто не купує. Як ти його називаєш?

СУЛЕЙМАН. Кахве. Гм... Значить, він не до смаку пражанам. Нічого. Всьому свій час. Дуже можливо, що через декілька поколінь люди вашого міста будуть пити кахве на кожнім розі, як божу кару за те, що тепер відмовляються від нього. І пити його будуть як помії, з молоком... Я хотів запропонувати ще один напій «чай», його я привіз з Китаю. Ду-

маю, він теж не сподобається. Ну що ж... Лишається молити бога, щоб настав такий час, коли всі будуть пити цей напій.

ГАНУШ (*Кубі*). Подай вино.

Куба приносить жбан з вином і келихи.

СУЛЕЙМАН (*Кубі*). Почекай-но... Мій келих нехай наповнить Каченка. Коли наллешти — вино буде кислим, як оцет. Вино треба наливати красивими руками, а пити — дивлячись у красиві очі.

Каченка наливає вино в келих Сулейманові. Куба наливає Ганушеві. Сулейман бере келих у руку, заглядає у вічі Каченці, а вільною рукою бере її за підборіддя.

КУБА. Здається, ти говорив лише про очі.

СУЛЕЙМАН. Так... Але від очей до підборіддя так недалечко. За твою красу, Каченко! (*Частину вина виплескує на підлогу, решту н'є. Інші теж п'ють.*)

ГАНУШ. Сулейман-ага, я помітив, що ти завжди частину вина виливаєш на підлогу.

СУЛЕЙМАН. Святий Коран забороняє нам пити вино. За святым Кораном пити вино — великий гріх. У вині ховається наш спокусник — чорт. Тому я спочатку виплескую чорта, лишаючи для себе чисте вино... Є насолода, а гріха немає.

ГАНУШ. Ех! Хотів би я піймати такого чорта, піти до бургомістра і посадити його за комір цьому дурневі. Може, він дав би мені грошей на куранти. (*Показує навкруги, на фігури.*) Бачиш? Я міг зробити тільки ці фігури. Вони замовили мені таке велике діло, а пластиять по краплинах?

СУЛЕЙМАН. Я дав би тобі грошей, але я не продав кахве.

ГАНУШ. Спасибі. Я й так багато тобі винен.

КУБА. Майстре...

ГАНУШ. Ну?

КАЧЕНКА. Він продав... (*Куба затуляє її рота.*)

ГАНУШ. Що там у вас?

КАЧЕНКА. Твоя сорочка й фартух коштують... (*Куба знову затуляє її рота.*)

ГАНУШ. Але що все значить?

КУБА (*віддає гаманець з дукатами*). Ось тобі гроши.

ГАНУШ (*радісно*). Молодець Куба! Це наш порятунок. Підійди, я поцілую тебе. (*Цілує Кубу, висипає червінці на стіл.*) О, скільки тут грошей!

КАЧЕНКА (*тихо Кубі*). Мене дивує, що він навіть не спітав, відкіля ти дістав ці гроши.

КУБА. Великі люди завжди так. Дрібниці їх не цікавлять.

СУЛЕЙМАН (*дивиться на фігуру багатія*). Знаєш, він подібний... (*Дивиться на людину із дзеркалом.*) Як живі! Вони будуть рухатися?

ГАНУШ. Уже рухаються! Дивись! (*Заводить фігуру Багатія, Кубі.*) Заведи всі інші.

Куба заводить Смерть і Людину з дзеркалом. Всі три фігури роблять рухи, як і тепер на курантах.

СУЛЕЙМАН (*зацікавлено*). Ой-ой-ой! (*Побачивши музичний інструмент, бере його і грає.*)

Гануш і Куба заводять апостолів, які починають рухатись.

ГАНУШ (*дивиться на Сулеймана з інструментом в руках*). Замри! Це прекрасно! Я зроблю тебе з інструментом!

Фігури поволі зупиняються.

СУЛЕЙМАН. Шкода, що вони не вміють танцювати, а то б я ще заграв.

КУБА. Заграй, заграй, Сулейман-ага... Заграй. (*Танцює з Каченкою старовинний народний танець.*)

Між третьою і четвертою картиною антракт. В антракті перед завісою працюють акробати, жонглери, співаки виконують середньовічні пісні. Грає музика.



КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Коли піднімається завіса, глядач бачить другу частину Староміської Площі. На ратуші стоять куранти з фігурами: Багатія, Смерті, Людини з дзеркальцем і Турка. Перед ратушою натовп, серед народу Естер, Сулейман, Каченка, Куба, Ліліандуфт.

ЛІЛІЕНДУФТ (*дивиться на фігуру людини з дзеркальцем, порівнюючи її з собою*). Ні, я значно кращий. (*Побачивши Сулеймана, Каченку, Кубу — лякається, але потім оволяє собою і з погордою проходить мимо.*)

ГОЛОСИ. Дивіться, дивіться, це він! Це людина з дзеркальцем!

ЛІЛІЕНДУФТ. Не люблю слави, але так виходить — чого не любиш, воно саме приходить до тебе. (*Дивиться в дзеркальце.*) Ка-жути скромність — прикраса людини, але я настільки хороший, що не потребую ніяких прикрас. (*Зникає в натовпі.*)

СУЛЕЙМАН (*помічає фігуру турка на курантах*). А ось і я! Тільки вуса зовсім не мої...

КАЧЕНКА. В житті ти веселіший, Сулейман-ага.

СУЛЕЙМАН. Гм... Іноді камінь більше розкриває душу людини, ніж шкіра на її обличчі... А взагалі... Я смутний.

КУБА. Ка-жути, що скоро буде війна.

СУЛЕЙМАН. Можливо. І ми будемо

вбивати один одного. А я тебе дуже люблю, Кубо, і мені подобається, як сміється Каченка. Зникає в натовпі. До курантів підходить бургомістр із членами міської ради. Серед них Костогриз і майстер Гануш з білою трояндою в руці.

БУРГОМІСТР. Бачу, що ніде в світі не буде таких прекрасних курантів. Навіть у Празі не повинно бути других. Спасибі тобі, майстре Гануш! (*До Костогриза.*) Тепер ти вічно будеш жити перед очима пражан. Правда, особисто я вважаю за краще смерть, аніж таку вічність.

КОСТОГРИЗ. Дивуюсь лише одному. Як міг такий великий майстер, як Гануш, закохатися в єврейку? Кажуть, він ночами ходить до неї в гетто. Потаємно.

БУРГОМІСТР. Коли вірити злим язикам, то можна перегризти один одному горло...

ГАНУШ. Дозвольте, пане бургомістр, залишити вас. Піду розгляну механізм. (*Іде у той бік, де стоять євреї, а серед них — Естер з Нянькою. Підходить до Естер, не помічаючи, що за ним крадькома слідкує людина з бичем.*)

ГАНУШ. Добрий день, тіточко Лею. (*До Естер.*) Спасибі, Естер. (*Естер захоплено дивиться на Гануша.*) Подивись на куранти, Естер! (*Показує їй фігуру турка.*) Це мій друг Сулейман. (*Естер не розуміє. Гануш знов показує їй турка і жестами пояснює, як той грає. Естер розуміє, сміється, повторює Ганушеві рухи. Ралтом її лицо стає дуже смутним. Гануш зрозумів її настрій, закриває їй очі рукою.*) Не дивись. Це Смерть. (*Одкриває їй очі і показує на Багатія, стає в його позу і починає рухатися так, як фігура на курантах, смішно трясучи мішком з золотом. Естер радісно повторює всі рухи, показуючи, що вона все зрозуміла. Гануш і Естер сміються.*) Естер, я... (виймає з кишені лист пергаменту і подає його Естер.) Це я написав учора.

Естер бере пергамент. Читає. На обличчі спочатку поздив, потім радість, потім бажання подякувати Ганушеві, але Гануш уже відійшов і попрямував до курантів. Естер стежить за ним очима. Іде в натовп. Народ стає безмовним. Усе робиться як і раніше: грає музика, люди говорять, метушаться, спорят... Але ми не чуємо ні музики, ні людських голосів... Відчуваємо лише внутрішній світ Естер, бачимо її тишину. Всюди шукає Гануша. Хоче про щось спитати. Схвильована, вона непомітно губить пергамент, який дав їй Гануш. Нянька веде Естер додому. Людина з бичем хапає пергамент і передає його Костогризові. В цю хвилину б'ють куранти. Фігури починають рухатися. Костогриз читає пергамент. Злісно усміхається. Куранти відбивають дванадцять ударів. Багач трясе мішком золота.

ГОЛОСИ. Костогриз трясе своїм мішком! Костогриз трясе мішком!

КОСТОГРИЗ (*коли куранти б'ють дванадцятий раз*). Це твоя остання година, майстре Гануш!

Через площею біжить Злодюжка, за ним уже знайома нам Служниця і пані Кунгута із Гладомержа.

КУНГУТА. Ловіть! Ловіть його! (*Оббігають круг площи.*)

ГОЛОСИ. Що вкрав? У кого вкрав?

КУБА (Каченці). Ти помічаєш, що наш королівський байстрюк краде тільки у пані Кунгуту із Гладомержа.

Переслідувачі повертаються на площеу.

БУРГОМІСТР. Хто зчинив такий галас в цю урочисту годину?

Злодюжка з розбігу попадає прямо в обійми Қостогризові.

ЗЛОДЮЖКА. Ось тепер мені вже каюк! А, та все одно! Набридло красти і все в одній пані...

КУНГУТА. Розірвіть його на чотири частини!

ЗЛОДЮЖКА. Людоњки!.. Виконайте мое останнє прохання! Благаю, вас, не замикайте мене у в'язницю разом з волоцюгами і розбійниками. Майте пошану до королівського сина!



КАРТИНА П'ЯТА

На просcenіумі стоїть майстер Гануш, оточений солдатами. Світло падає зверху тільки на Гануша. Сторожа в затінку, лише близько алебарди.

ГАНУШ (*до глядачів, як до суддів і присяжних, до бургомістра інших*). Шановний пане бургомістр Старого Міста Празького! Шановні радники! Шановний пане Костогриз! Правда, цей пергамент написав я. В нім я говорив Естер, що зроблю для неї в гетто ще кращі куранти, на яких замість апостолів будуть ходити дванадцять прекрасних дівчат. Я хотів порадувати очі Естер. За це ви хочете випалити розпеченим залізом мої очі. З знаю, щоб урятувати свої очі, я муши прийняти вашу умову ніколи не торкнутися до інструментів, залишити свою працю навіки і продавати прокляті ліверні ковбаси! Але я не приймаю вашої умови. Коли ви позбавите мене можливості оживляти залізо, робити коліщата, складніші від ніг стоніжки — навіщо мені тоді очі? Ви даете мені сорок вісім годин, щоб я все обдумав, але моя відповідь буде однакова, коли б ви мене про це не спітали. (*Знімає капелюх і шанобливо уклоняється.*) I ніякий я не герой, а чесний ремісник. (*Ще раз уклоняється на всі боки і виходить у супроводі сторожі.*)

Антрект



КАРТИНА ШОСТА

В'язниця. День. Підземелля Староміської ратуші. У вікно камери крізь грата видно ноги перехожих. В камері Злодюжка, Гануш і троє празьких городян. Один сидить за борги, другий за пияцтво, третій за те, що обмірював покупців. Входить Чоловік з бичем. У нього в руці плетена корзинка. Коли відкриваються двері, чутно стогн, крики із інших камер.

ЧОЛОВІК З БИЧЕМ (подає їжу першому городянинові).

Це тобі посилає жінка. Ти такий багатий, чому ж ти не заплатив борги? От і не сидів би тут!

1-й ГОРОДЯНИН. Я тут спочиваю. (Берє пляшку з вином.) Е, ні... це не від жінки... (Показує на пляшку, п'є...) це від моєї крауні...

ЛЮДИНА З БИЧЕМ (подає їжу другому городянинові). Я б ніколи не повірив, що та-кий шановний пан може обвіщувати покуп-ців!

2-й ГОРОДЯНИН. Це була не моя вага... Мої терези зілсувались, і я позичив у бургомістра...

ЛЮДИНА З БИЧЕМ. Що ти говориш? Сказав би про це раніше.

2-й ГОРОДЯНИН. Моя жінка — сестра бургомістра. Коли б я сказав... Від тюрми, напевно, звільнився б, зате дома попав би в пекло.

ЛЮДИНА З БИЧЕМ (дає третьому городянинові їжу). Шановний пане із Гладомержа, як могли тебе, людину поважну, батька шановної сім'ї — і в твої роки — піймати вночі, пробачте на слові, з гулящими дівками?

3-й ГОРОДЯНИН. Що ти цим хочеш сказати «з гулящими дівками вночі...»? Ти що ж, думаєш, що такі справи роблять серед білого дня, на базарі? Га?... А щодо моїх літ... не тобі про це базікати... про те хай скажуть оті дівчата. А що я голова сімейства... та в моїй сім'ї є тільки одна стара відьма.

ЛЮДИНА З БИЧЕМ (передає Ганушеві їжу). Це, певно, посилає тобі твій учень Куба. Він сьогодні прийде до тебе. (Злодюжці.) А тобі ніхто нічого не посилає.

ГАНУШ (Злодюжці). Тут вистачить нам на двох.

ЛЮДИНА З БИЧЕМ. Коли вам буде чо-гось треба, стукайте в двері. (Виходить.)

ГАНУШ. У в'язниці не гірше, ніж в ресто-рані.

ЗЛОДЮЖКА. Не у всіх в'язницях так. Ко-ли б ти потрапив до бродяг... швидко відчув би різницю.

Під вікнами камери весь час сюди і туди сносятьгородяни, але ми бачимо тільки їх ноги. Деякі просто проходять мимо, деякі зупиняються, щоб поговорити.

1-й ГОРОДЯНИН. Будемо грати?

2-й ГОРОДЯНИН. Звичайно.

3-й ГОРОДЯНИН. Сьогодні моя черга вгадувати. (*Виймає гаманець з дукатами, висипає червінці на долівку, ділить на три нерівні частини*). Коли я вгадаю, кому належать перші ноги, отримую десять дукатів, пізнаю другі — двадцять, а коли правильно вгадаю і треті — маю сорок дукатів. Якщо ж не визначу перші ноги — одна купка дукатів ваша, помилюся з другими ногами — друга купка ваша, а коли не впізнаю третіх — і третя ваша.

Перед вікном зупиняється людина... Видно жіночі ноги в величезних грубих черевиках.

3-й ГОРОДЯНИН. Чи є ноги?.. Вони належать прекрасній дівчині. Ій сімнадцять ро-ків.

1-й ГОРОДЯНИН. Ти збожеволів! Оці верблюжі ноги?!

3-й ГОРОДЯНИН. Зараз побачите! (*Іде до вікна*) Гей, Агнешко, подивись-но сюди на нас!

Агнешка нахиляється, і ми бачимо надзвичайно красиве, міле лице сімнадцятилітньої дівчини.

АГНЕШКА. Хто мене кличе? Чого ти від мене хочеш? У вас так темно, що я нічого не бачу. Чого ти хочеш, дідуся? А, це ти, любий!

3-й ГОРОДЯНИН. Через три дні я буду на волі — покажу тобі, який я «дідусь».

Агнешка, сміючись, тікає.

2-й ГОРОДЯНИН. Це випадок.

3-й ГОРОДЯНИН. Давайте гроші!

Перший і другий городяни дають по п'ять дукатів. В цей час перед вікном з'являються інші жіночі ноги, худі, в старих, але колись елегантних черевиках.

Це ноги... Це ноги нашої служниці. Ей, Ганно! Ганно!

Служниця нахиляється, і ми впізнаємо в ній служницю пані Кунгути із Гладомержа. Злодюжка, побачивши служницю, ховається за спину Гануша.

ЗЛОДЮЖКА. Вона переслідує мене навіть тут.

3-й ГОРОДЯНИН. Вистачить дивитися... Пішла звідціля!

2-й ГОРОДЯНИН (третьому). З нею ти теж...

3-й ГОРОДЯНИН. Христос теж дотикався до хворих на чуму...

1-й ГОРОДЯНИН. Але ж він їх лікував.

Перший і другий городяни дають третьому по десять дукатів. У цей час перед вікном зупиняються треті ноги.

1-й ГОРОДЯНИН. Подивись!

3-й ГОРОДЯНИН. Гм... Гм... Ці важко впіз-

нати! Гата, Сидоні, Агата... Ні. Цих ніг я не можу вгадати.

1-й ГОРОДЯНИН. Це ноги твоєї жінки.

3-й ГОРОДЯНИН. Що? Моеї жінки? Відкіля ти знаєш її ноги? Кунгута!

Жінка нахиляється до вікна, і ми справді бачимо пані Кунгуту.

КУНГУТА. Здихай тут, іроде...

3-й ГОРОДЯНИН. Я тобі покажу! Іди звідси, а то вб'ю!

1-й ГОРОДЯНИН. Підожди. Спочатку верни нам гроши, а потім убивай.

3-й ГОРОДЯНИН (*ділити гроши між городянами. Подає першому*). Ну, як ти міг...

1-й ГОРОДЯНИН. Христос же зціляв хворих на чуму.

3-й ГОРОДЯНИН. Доволі, старий чорт. Вип'ємо! (*Випивають.*)

ЗЛОДЮЖКА (*Ганушеві*). Чому ти не п'еш?

ГАНУШ. Не хочеться.

ЗЛОДЮЖКА. Тьху! Втратити апетит через таку дурницю!.. Саме гірше — це випалять тобі очі, от і все.

ГАНУШ. Боюсь.

ЗЛОДЮЖКА. Чого боятися?.. Це не дуже страшні муки.

1-й ГОРОДЯНИН. Завтра вийду на волю і зараз же піду в «Золотий струмочок». Ох, і нап'юсь же! А жити, її-богу, не так погано!

ЗЛОДЮЖКА. Завтра кат покаже на мені свою майстерність. Я його добре знаю. Тричі вже бачив, як він розтрощував кості людям. Боляче буде тільки спочатку, а далі вже нічого не відчуваєш. Зате скільки людей навколо, і всі дивляться тільки на тебе! Б'ють барабани. Неначе ти король на троні!

3-й ГОРОДЯНИН. Хочете, дам вам адресу Агнешки, вона живе за Тинським храмом. Це не дівча, а смачне яблучко.

Городяни тішаться наперед.

ЗЛОДЮЖКА. Завтра ввечері вже не буду голодний, не буду шукати кудлатих собак, щоб мене зігріли. Хвала господові! Всьому кінець!

ГАНУШ. А я боюсь. (*Злодюжці.*) Думаєш, буде не дуже боляче... коли вогненним залізом випікатимуть очі?

ЗЛОДЮЖКА. Думаю, ні. Я знов одного чоловіка, якому випалили очі. Живий...

2-й ГОРОДЯНИН. Ой, як хочеться побачити чужі землі! Пойду до Відня, добре там погуляю, а потім буду торгувати.

ГАНУШ. Ніколи вже більше не бачити мені... Нехай чорт забере все, що може людина бачити, але не бачити Естер!..

ЗЛОДЮЖКА. Звикнеш.

Відчиняються двері. Входять: Сулейман, Куба, Каченка.

КУБА (*обнімає Гануша*). Майстре!

ГАНУШ (*гладить юному волосся*). Досить... досить! (*Обнімає турка, потім Каченку, яка віддає юному кошик з їжею.*) Навіщо? Ви ж тільки що прислали мені...

КАЧЕНКА. Я? Ні, я не присилала, я хотіла принести сама.

ГАНУШ (*показує на корзину*). А це що? Мені сказали — прислав Куба.

КУБА. Так, майстре! Але ні. Пам'ятаєш того старого кравця, у якого ми ховалися тоді вночі?

ГАНУШ. Аякже! Спасибі юому. Ну, сідайте.

КУБА. Слухай, майстре, у мене є одна ідея. Шо ти на це скажеш? Дурень я, чи розумний?

ГАНУШ. Думаю, що ти хитрий.

КУБА. Але здібний чи не здібний?

ГАНУШ. Ти здібний.

КУБА. Як ти думаєш, міг би я стати твоїми руками? Звичайно, не для того, щоб пестити Естер...

ГАНУШ. Як ти можеш...

КУБА. Вибач, прошу тебе... але я зміг би все робити, коли б ти керував мною, а ти спокійно торгував би проклятою ліверною ковбасою. В майстерні робив би я, ти лише давав би поради. Твої очі лишилися би на місці, а наша майстерня мала би більше прибутку, тому що ліверна ковбаса ціниться дорожче, ніж наше мистецтво.

ГАНУШ. Який сьогодні прекрасний сонячний день!.. (*Задумливо.*) Все ж таки вони не зможуть осліпити мене... Подивись, як сяє сонячне проміння!

Злодюжка викрадає у Сулеймана гаманець із грішми. Ніхто цього не помічає, крім самого Сулеймана, який удає, ніби не чує й не бачить... Злодюжка, витягши гаманець, ховає його собі за пазуху.

ЗЛОДЮЖКА (*Сулейманові*). Як ся маєте?

СУЛЕЙМАН (*усміхаєчись*). Спасибі, добре, а ти?

ЗЛОДЮЖКА. Теж непогано. Кажуть, що у вас там в Туреччині четвертують засуджених?

СУЛЕЙМАН. Так. Наші кати досконаліше показують своє мистецтво.

ГАНУШ. А з очима як?

СУЛЕЙМАН. Це скрізь однаково.

КАЧЕНКА (*плаче*). Не можу я... Це ж неможливо, більш ніколи не бачити твоїх очей, Гануш! (*Кладе голову на коліна Ганушеві. Гануш гладить її волосся.*)

3-й ГОРОДЯНИН. Красива дівчина.

2-й ГОРОДЯНИН. Ти б не пізнав її ніг?

1-й ГОРОДЯНИН. Куба — невихованій грубий хлопець.

3-й ГОРОДЯНИН. Як всі підмайстри.

1-й ГОРОДЯНИН. Все місто гуде про те, як вони посадовили Лілієндуфта в корзину з брудною близиною. (*Сміється, інші теж регочуть. Грубий, але стриманий сміх.*)

СУЛЕЙМАН. Я б радив тобі прийняти їхні

умови і деякий час торгувати ліверною ковбасою, а потім тихенько зникнути з Праги.

ГАНУШ. Я не можу залишити своє місто.

КУБА. Майстер, а Естер... Нянька... вони знають?

ГАНУШ. Напевно.

КУБА. О, якби ця скупердяга хотіла...

КАЧЕНКА (голосно). Я йду!

ГАНУШ. Куди?

КАЧЕНКА. До князя Ліліендуфта. Попросиши його поговорити з королем. Лише король може змінити рішення суду.

СУЛЕЙМАН. Хіба ти забула свою злу витівку над ним?

КАЧЕНКА. Ні, не забула. Але він усе ще закоханий в мене. Я вирішила погодитись на все, тільки б...

КУБА. Як це розуміти: «На все»?

КАЧЕНКА (задумливо). Певно, він зможе допомогти. Я йду.

ГАНУШ. Каченко!

Каченка йде на просценіум. Слідком за нею Куба.

КУБА. Ти справді йдеш?

КАЧЕНКА. І тобі не сором питати? Хіба ти не хочеш урятувати Ганушеві очі?

КУБА. Чому ні? Я готовий віддати за нього життя, коли б тільки це могло його врятувати.

КАЧЕНКА. А не хочеш, щоб я віддала своє брудне тіло...

КУБА. По-перше, воно в тебе не брудне, а по-друге, попробуй обійтись без цього.

КАЧЕНКА. Ти думаєш, я зараз же... Можливо... але я спочатку спробую...

КУБА. Він тобі подобається!

КАЧЕНКА. Ні, я ненавиджу його. Не віриш? Він мене всього чотири рази поцілавав.

КУБА. Прекрасно! А ти клялася, що тільки раз, один раз, ще й хрестилася.

КАЧЕНКА. Виходить, ти не хочеш урятувати очі Ганушеві. Ненавиджу людей, у яких замість серця камінь! Іду!

Каченка підбігає до дверей, стукає в двері... Двері відчиняються, Каченка вибігає. Куба лишається один на авансцені.

ГАНУШ. Біжи за нею! Зупини її! Я не хочу жертв!

Куба біжить слідом за Каченкою, лишивши відчинені двері. Входить Чоловік з бичем.

ЗЛОДЮЖКА (задумливо Ганушеві). Ти справді думаєш, що це жертва?

ЧОЛОВІК З БИЧЕМ (до Сулеймана). Час тобі йти!

СУЛЕЙМАН (важко піднімаючись). Це... відбудеться завтра?

ГАНУШ. Завтра.

СУЛЕЙМАН. До завтра ти ще раз добре все обміркуй. (Обнімає Гануша, йде до дверей.)

ГАНУШ. Сулейман!

СУЛЕЙМАН (зупиняючись). Що?

ГАНУШ. Ти будеш завтра на площі.. Коли...

СУЛЕЙМАН. Ні.

ГАНУШ. Приходь. Я хочу забрати з собою у вічну темряву і твій образ.

СУЛЕЙМАН. Прийду. (Виходить.)

ЗЛОДЮЖКА (показує Ганушеві гаманець з дукатами, який він украв). Сулейман перша і остання людина, у якої я вкрав щось цінне.

ГАНУШ. Власне, Сулейман взагалі єдина людина, у якої ти дійсно щось украв.

ЗЛОДЮЖКА. Правду кажеш. Мені здається, він знат, що я краду в нього, але мовчав, щоб зробити мені останню радість, яку дає мое ремесло... Це ремесло не гірше від твого, хоч я в ньому ще не майстер. Ти досяг найвищого мистецтва в своєму ділі, а що ти від цього маєш? Коли б ти не зробив для них таких чудових курантів — вони б тебе не мутили... Вимагали б іще чогось... Тепер вони не хочуть, щоб ти був хазяїном курантів, бо для них прекрасне тільки те, що належить їм особисто.

Входить Естер. В розчинені двері чутно крики з інших камер.

2-й ГОРОДЯНИН. Як вона сюди попала?

1-й ГОРОДЯНИН. Це найбагатша єврейка в гетто.

3-й ГОРОДЯНИН. Люди говорять, що вона скуча, що навіть хліб мастиль не маслом, а воском од свічки.

Гануш біжить назустріч Естер і веде її за лікоть на авансцену. Довго дивиться на неї. Естер цілує йому руку.

ЗЛОДЮЖКА (збирає рештки їжі). Сідайте, южте!

ГАНУШ (не хоче образити хлопця). Добре, поїмо.

ЗЛОДЮЖКА. Я залишу вас удвох... Навіть у тюрмі людина не може бути самітною. (Передає Ганушеві вкрадений у Сулеймана гаманець.) Віддай їй! (Бачить, що Гануш сердиться.) Ну, добре. Тоді верни його своєму другові. (Ввічливо вклонившись Естер, зникає в глибині сцени.)

ГАНУШ. Хочу дивитись і дивитись на тебе. Розумієш? (Бере її голову, повертає обличчям до себе.) Чому ти плачеш? (Витирає слози у Естер.) Через день я буду дивитись на твоє лице пальцями. (Закриває очі, обмацує пальцями обличчя Естерки...) Мушу запам'ятати твоє лице в своїх пальцях. Темно. А ти поруч зі мною. Хочеш, попробуй також закрити очі!

Естер розуміє. Гануш закриває її очі, але вона одразу ж відкриває їх. Одкриває очі Ганушеві, показуючи, що вони в неї у серці... На сцені повна тиші. Це знову світ Естер. Перший городянин бере пляшку, кидає, розбиває об стіну,— але ми не чуємо звуків.

Внутрішній голос Естер.

Він звучить як симфонія — од піано до форте. Тиха музика. Гануш і Естер сідають на авансцені. Естер кладе голову Ганушеві на плече, потім на груди, на коліна і дивиться на нього знизу.

Розумію, все розумію, що ти мені говориш, нічого не чую, але все розумію. Ти будеш бачити мене в своїй вічній темряві, так само як я чую твій голос у вічній моїй тишині. Тільки боюсь, що ти перестанеш любити мене, бо не будеш бачити мене на сонці. Ні! Ні, цього не може бути, щоб я не бачила твоїх променистих очей!. У мене невистачає сили сказати тобі — кинь своє мистецтво, кинь мистецтво! Боже мій, скільки тут людей!.. Ти ні разу не поцілував мене, ні разу не поцілував!

Дивляться один одному у вічі.

Кажуть, що перше зустрічаються очі, потім уста, потім очі закриваються... Буду цілувати, обнімати тебе!.. Мені людей не страшно... Бери мої уста, дивись у мої очі!

Відчиняються двері, вбігає Куба.

КУБА. Майстре! Твої очі можна врятувати! Каченка зараз уже, певне, щось загубила. Я не міг її затримати. Вона уже там, у замку...

ГАНУШ. Каченка розумна.

КУБА. Так! Без міри!

ГАНУШ. Я вірю їй.

КУБА. І я хотів би теж вірити.

ГАНУШ (усміхаючись, б'є Кубу по руці). Доведи Естер додому.

Бере Естер за лікоть, підводить до Куби, пояснюючи жестами, що Куба одведе її додому. Естер іде за Кубою, але в дверях зупиняється, виривається із рук Куби, підбігає до Гануша, хоче поцілувати його, але, не наважившись, цілує йому руку і тікає.

КАРТИНА СЬОМА



Гетто. Кімната Естер. На сцені немає нікого. Входять: Куба, Естер, Нянька. Естер автоматично підходить до столу, сідає, починає шити.

КУБА. (з презирством Няньці). Навіть у такий день хоче заробити! Більше всього на світі її цікавлять гроші.

НЯНЬКА. Ти жорстокий! Вона тільки що повернулась із в'язниці. Ти не уявляєш, як вона ризикувала. Її можуть вигнати з гетто. Ваші її не приймуть, і все своє життя блукатиме вона, як паршива вівця без отарі.

КУБА (злісно). Її забере Костогриз і ві хрестить.

НЯНЬКА. Як ти можеш говорити такі страшні слова?

Стук у двері.

КУБА. Хтось стукає.

Нянька виходить. Куба підходить до Естер, дивиться, як вона працею. Естер шиє так швидко, неначе в неї не десять пальців, а десять рук. Вбігає дуже схвилювана Каченка, за нею йде Нянька.

КАЧЕНКА. Я тебе скрізь шукала.. Не вдаєшся...

КУБА. Що не вдалося?

КАЧЕНКА. Він не хоче говорити з королем.

КУБА. Я так і зінав. Він лише наобіцяв тобі, а ти, як дурна гуска, повірила цьому франтові і...

КАЧЕНКА. Справді, спочатку він обіцяв просити короля, і я справді повірила йому.

КУБА. Ти повірила йому. Боже, я уже не мужчина, а олень! Я вже відчуваю на голові те... роги... Як важко носити іх! Вижени мене швидше в ліс, щоб твій коханець міг полювати за мною, коли до того часу я не розірву йому живіт...

КАЧЕНКА. Бідний майстер Гануш!

КУБА. Не знаю, що гірше. Бути сліпим і не бачити такої жінки, як ти... дивитись на неї, знати, яку гидоту вона зробила, і все ж таки кохати... Як ти могла довіритись йому? Як ти могла дозволити?..

КАЧЕНКА. Я нічого не дозволила йому.

КУБА. Але хотіла?

КАЧЕНКА. Не знаю... Думки були погані... Договорилися ми швидко. Раптом увійшла княгиня, і я попросила її.

КУБА. Ти не дурна дівчина.

КАЧЕНКА. Може. Все ж таки він обманув мене. Розказав жінці, за яку ціну мусив говорити з королем.... Вони вигнали мене. Вигнали мене зовсім, і я уже не їхня праля! (Плаче.)

КУБА. Не плач. Естер вивчить тебе вишивати голебени, і ми будемо багаті... Слухай-но, вона могла б урятувати Гануша!

Естер під час їхньої розмови механічно шиє. Нянька з печаллю дивиться на неї.

КУБА (підходить до Естер.) Естер! Любов вимагає жертв. Каченка теж любить Гануша, звичайно, не так, як ти, але вона готова ради нього на все.

Естер дивиться на Кубу, не розуміючи його.

КУБА. Естер! Костогриз дуже любить золото. Віддай свої червінці, хоч би половину, і ти врятуеш очі майстрів. Дай мені золото, Естер!

КАЧЕНКА. Вона не розуміє тебе.

НЯНЬКА. Про яке золото ти говориш?

КУБА. Одчепись, стара. Я знаю, що вона глухоніма, але не зовсім. Думаєш, вона не чула Гануша? Мене вона просто не хоче розуміти. Естер, дай своє золото!

НЯНЬКА. Ти збожеволів!

КУБА. Ні, я не божевільний, я хочу врятувати свого майстра. Тоді ти, стара відьмо, кажи, де ви сковали золото!! (*Наближається до Няньки.*)

КАЧЕНКА. Зупинись, Кубо! Якщо ти доторкнешся до неї — я кину тобі в голову оцю скриньку.

Куба підходить до Няньки.

КУБА. Де золото?

КАЧЕНКА. Кубо, зупинись! Інакше я вибіжу надвір, буду кричати!

КУБА. Чорт би вас забрав! Невже тут не знайдеться шматочка пергаменту? (*Шукає. Нарешті знаходить. Бере гусяче перо, пише, повторюючи кожне слово.*) Золото може врятувати Гануша.

Подає пергамент Естер. Естер читає, спочатку здивовано, потім з надією, підбігає до Няньки і очима пише, де золото. Нянька хитає головою, показуючи, що золота у них немає. Естер схильована. Плаче.

КУБА (Каченці). Ти бачила? Ця стара вільма сказала їй, щоб вона не давала золота!

НЯНЬКА. Я сказала їй, що у нас немає грошей.

КУБА. Ага, так!.. Я найду їх сам!

НЯНЬКА. Шукай.

КАЧЕНКА. Я ненавиджу тебе, Кубо!

КУБА. Я сам себе ненавиджу, але що ж робити, коли я мушу врятувати двоє найрозумніших у всій Празі очей!..

Куба починає шукати золото. Естер нічого не розуміє. Вона злякалась і помацки по стіні рухається до дверей. Каченка підбігає до неї, бере її за руку. Нянька плаче. Куба перевертє постіль Естер, розкидаючи білізну. Раптом витягає стару Ганушеву сорочку, яку продав кравцеві. Здивований розглядає сорочку, потім кидає її на підлогу і знову риється в речах Естер. Знаходить фартух, а на столі — знайомий уламок старого дерева.

КУБА (показує ці речі Каченці). Впізнаєш?

КАЧЕНКА. Стара сорочка майстра Гануша, якою я витирала порох у майстерні, а це твій фартух, якого ти продав старому кравцеві. А це дерево!..

КУБА. Розумію. Я все тепер розумію... (*Підбігає до Естер, падає перед нею на коліна.*) Естер, королівно моя... Рятівнице наша.. Я ведмідь! (*Цілує у неї пальці. Естер піднимає його. Куба швидко наводить порядок в кімнаті.*) Каченко, прошу тебе, поможи. Я не вмію застилати ліжко. (*Підходить до Няньки, цілує її руку.*) Прости мене! Я гірший від Костогриза! Справжній дурень! (*Плаче.*)

Естер підходить до нього, витирає йому слози старою хусточкою. Куба дивиться на хусточку, бере її в руки.

Це стара майстрова хусточка. Я продав її за два гаманці дукатів. За те золото, яке ти заробляла ночами, без світла... На це золото ми зробили фігуру Костогриза. (*Встає.*) Я врятую

його очі, Естер, щоб до кінця свого життя він міг дивитись на найпрекрасніше в світі — на твоє серце, Естер, яке світиться в твоїх очах. Ходімо, Каченко! (*Идуть з Каченкою до дверей, потім вретаються.*) Усміхнись, Естер! (*Показує руки фігури Багатія на курантах. Естер усміхається.*) Спасибі. (*Низько уклоняється.*) Ти, Каченко, теж уклоняєшся.

Ще раз кланяються обоє. Виходять. Нянька випроводжає їх. Естер повторює рухи Гануша, коли він закривав її очі. Глибоко задумується і не помічає Костогриза, який входить у кімнату з Нянькою.

КОСТОГРИЗ (Няньці). Вона розуміє тебе? Ти можеш сказати їй що-небудь?

НЯНЬКА. Дивлячись що. Як добре — все зрозуміє.

КОСТОГРИЗ. Не знаю, наскільки це добре, що я скажу...

НЯНЬКА. Напиши.

КОСТОГРИЗ. Не люблю пергаментних свідків... Чорт би їх забрав! Ми тут, а вона навіть не помічає нас. Коли б у неї за спиною вбивали людину, і то їй було б байдуже. Якщо вона віддасть мені священий СЕМ — я врятую очі її коханцеві.

НЯНЬКА. СЕМ? Це великий гріх!

КОСТОГРИЗ. Все мертві я хочу оживити, щоб воно працювало на мене, як колись Голем¹ працював на рабина Лебі. Хочу заставити працювати на себе всі Празькі вежі.

Підходить до Естер. Естер злякано відскакує і дуже уважно дивиться на нього.

НЯНЬКА. Голем! (*Бере шматок пергаменту, кладе в рот.*)

КОСТОГРИЗ. Віддай мені СЕМ, який твій прадід поклав під язик Голема. Він сковав його десь тут у вашім домі. Цим ти врятуеш Ганушеві очі. (*Показує на очі.*) Ганушеві!

Естер розуміє тільки слова «очі» і «Гануш», вона повертається до Няньки і сумно повторює одними губами слово «Гануш». Обнімає Няньку. Плаче.

НЯНЬКА. Вона думає, що Гануша вже осліплили.

КОСТОГРИЗ. Ще ні, взяв би його дідько!

Сідає і пише на пергаменті декілька слів. Передає пергамент. Естер читає і з запитанням дивиться на Няньку.

КОСТОГРИЗ (Няньці). Коли ти мені до завтрашнього дня не принесеш СЕМ, тоді кінець. (*Виходить.*)

Нянька йде за ним. Естер лишається одна. Держить пергамент і знову починає читати, потім безсило опускає руки. Пергамент падає на долівку. Естер сідає механічно на постіль. Оглядається навколо, потім встає і починає щось шукати.

¹ Голем — глиняна людська постать, оживлена за допомогою чар. Фігурує в численних легендах.

Внутрішній голос Естер.

Де він може бути? Боже мій! Про що я думаю!.. Я хочу видати найсвятішу таємницю свого народу. Гануш! Його очі!.. Як Костогриз, довідався, що СЕМ захований тут... у мене? Коли я найду і віддам СЕМ, мені розіб'ють голову. Що це? Я розмовляю сама з собою?.. Чому ж я не вмираю? Але швидше, швидше... Де він може бути?

Входить Нянька. Вона приносить СЕМ. Цілує святою і віддає Естер.

НЯНЬКА. Ось він. Бери його.

Естер дивиться на СЕМ, хоче взяти, простягає руки, раптом злякано відсахується.

Бери й віддай йому. Ти вже й так проклята. Врятуй очі Ганушеві. Ні одні очі в світі не дивились на тебе з такою любов'ю. Може, це і є найголовніше в житті. Бери.

Естер бере СЕМ, обнімає Няньку.



КАРТИНА ВОСЬМА

Майстерня Гануша. З першого поверху нагору ведуть сходи. По черзі висвітлюється то низ, то верх. Ніч. Естер нагорі. Вона засвітила всі свічки. Грається з лялькою, яку подарував їй Гануш. Лялька дуже подібна до Естер. Вона рухає головою, руками, ногами. Естер весела, як дитина. Тут же нагорі сидить Каченка. Вона вчиться вишивати. Уколола палець. Естер показує, як шити гобелен. Світло на 1-й поверх. Майстерня Гануша. Гануш, Сулейман і Куба печуть яблука.

СУЛЕЙМАН. Точнісінко так у нас печуть каштани... В Туреччині росте їх багато, дуже багато. А печене яблуко я буду їсти вперше.

КУБА. Бери. Ці вже готові.

ГАНУШ. Дай і мені.

Куба подає три печених яблука, настрамлених на дротяний прут.

КУБА. Бери, Сулеймане.

Сулейман знімає одне гаряче яблуко. Перекладає його з долоні на долоню.

ГАНУШ (знімає яблуко). Віднесу Естер.

Піднімається нагору, віддає Естер яблуко. Естер бере. Гра з гарячим яблуком. Гануш бере у Естер яблуко, перекидає його з руки на руку, цілує пальці Естер.

КУБА. Я думаю, вона збожеволіла. Живе тут всіма проклята і не хоче хреститися, а Гануш не вимагає. Що з нею буде? Все одно євреї не залишать її тут. А вона сміється. Здається, ніколи не була такою веселою.

СУЛЕЙМАН. Це тому, що у неї тепер є мужчина.

КУБА (сміється). Майстер чі разу не поцілував її як слід!.. Лише кінчики пальців.

СУЛЕЙМАН. Не говори дурниць!

КУБА. Візьми мою душу!

СУЛЕЙМАН. Але ж Гануш має вигляд справжнього мужчини...

КУБА. Не тільки вигляд. Коли б він попав у ваш гарем, то ай-яй-яй!..

СУЛЕЙМАН. Ну-ну!..

В двері стукають. Куба виходить. Знов увага переходить до Естер. Коли повертається Куба, освітлюється нижній поверх.

КУБА (Сулейманові). Коло дверей чоловік з закритим обличчям. Він хоче говорити з тобою.

Сулейман виходить. Гануш іде по сходах униз.

ГАНУШ. А де Сулейман?

СУЛЕЙМАН. (повертається дуже схильований, зосередженій). Так... Так... (Ганушеві). Мені треба щось тобі сказати...

ГАНУШ. Говори. Що трапилося?

СУЛЕЙМАН. Наодинці.

ГАНУШ. У мене від Куби немає таємниць.

СУЛЕЙМАН. Я знаю, а все ж...

КУБА. Я піду.

СУЛЕЙМАН. Не ображайся на мене!

КУБА. Ніколи я не серджуся на тих, кого люблю, кому вірю. Ти від'їдиш?

СУЛЕЙМАН. Так. Іду. Скоро почнеться війна...

КУБА. І війна має свій кінець. До побачення... (Обнімається.) Добраніч, майstre! (Сулейманові.) В другий раз привези нам чогось смачнішого, ніж це, як ти його там називав?..

СУЛЕЙМАН. Кахве.

КУБА. Ага.. Кахве.

СУЛЕЙМАН. Починаєш говорити по-турецькому!

КУБА. Ходімо, Каченко.

Каченка прощається з Естер, іде вниз.

СУЛЕЙМАН. До побачення, дочки. Бажаю тобі щастя, хороших дітей і терпеливості до інших жінок твоого чоловіка.

КАЧЕНКА. Хвала богові, що Куба не може завести гарем.

СУЛЕЙМАН. Мужчини скрізь мають гарем, але у вас це інакше звється. Поцілуй мене по-турецькому звичаю.

Каченка цілує Сулейманові руку, потім прикладає його руку до лоба. Каченка і Куба виходять.

Зараз тут був один чоловік. Він сказав мені...

ГАНУШ. Твоя людина?

СУЛЕЙМАН. Це неважливо... Важливо те, що він мені сказав, про що зараз радяться в ратуші.

ГАНУШ. Що ж він сказав?

СУЛЕЙМАН. Той талісман, що Естер від-

дала Костогризові, не мав магічного напису, який підняв із мертвих Голема — це перше. Друге — ти навіть не обіцяєш їм залишити своє ремесло. Закон осуджує тебе. Вони винесли вирок — осліпити тебе.

ГАНУШ. Не можу повірити!

СУЛЕЙМАН. Вір мені, Гануш! Невже ти думаєш, що хто-небудь буде тебе захищати — вирок виголошено!

ГАНУШ. Ну що ж! Буду ходити по Празі з палицею, як сліпий старець.

СУЛЕЙМАН. У мене тут двоє осідланих коней. Через півгодини ти врятуєшся від небезпеки. Сховаєшся в іншому місті, а коли хочеш — поїдемо зі мною і будеш головним майстром у нашого Султана. Тільки зрозумій: тут тебе можуть убити.

ГАНУШ. Нехай... Нехай моя кров змішається з празькою землею!.. (Задумливо.) Естер...

СУЛЕЙМАН. Її ми візьмемо з собою.

ГАНУШ. Ти так говориш, неначе я вже згоден тікати... Лишити її тут і втекти!..

СУЛЕЙМАН. Ти любиш одну Естер, а я ві знаю любов багатьох прекрасних жінок.

ГАНУШ. Мозаїчна любов!

СУЛЕЙМАН. Для тебе кохання — один великий камінь. З ним ти потонеш!

ГАНУШ (роздратовано). Ти умовляєш мене зрадити рідну землю... Естер?..

СУЛЕЙМАН. Хіба ти не віддав уже рідному містові те, що буде жити в ньому віками? Твоя Естер загине разом з тобою, а коли ти виїдеш звідси, її, можливо, заберуть назад, у гетто.

Пауза. Освітлюється верхній поверх. Естер з лялькою. Підходить до вікна, широко розчиняє його, дихає сві-

жим повітрям. Знову світло переходить вниз, на Гануша і Сулаймана.

ГАНУШ. А може, і твоя правда. (Встає. Йде до сходів, ставить ногу на першу приступку, але знову повертається.) Ні! З собою нічого не буду брати. Нехай уся майстерня залишиться Кубі. Він буде продовжувати мою роботу. (Знову підходить до сходів. Спочатку тихо, а потім голосніше і, нарешті, кричить:) Естер! Естер!

СУЛЕЙМАН. Що ти робиш?

ГАНУШ. Вона однаково не чує. Ходім.

Сулайман іде перший. Гануш слідом за ним. Коли вони підходять до дверей. Естер нагорі упустила ляльку. Гануш зупиняється.

ГАНУШ. Естер розбила ляльку, яку я їй подарував. У неї горе! (Біжить по сходах.)

СУЛЕЙМАН. Куди ти біжиш?

ГАНУШ. Треба полагодити ляльку.

В цю мить б'ють куранти. Гануш прислухається.

Мої куранти! (Сідає на сходах.)

СУЛЕЙМАН. Так-так... Будь обережний, Гануш! (Обнімає його.) На добраніч!

Лунає музика. Сулайман виходить. Гануш біжить нагору до Естер, потім знову повертається вниз, бере деякий інструмент і вертається нагору. Естер стоїть на колінах і гірко плаче. Гануш заспокоює її, показуючи жестами, що зараз полагодить ляльку. Починає її ремонтвати. Обоє, стоячи на колінах, збирають черепки. Гануш бере Естер за руки, і вони мовччи довго дивляться одне одному у вічі. Гануш вперше цілує Естер в уста.

Завіса.

Переклала Ганна БЕГІЧЕВА за редакцією Максима РИЛЬСЬКОГО



Калейдоскоп «ВСЕСВІТУ»

З'ЇЗД СВЯТИХ. В Індії нараховується 5 мільйонів «садху», або святих мужів — різних факірів, юродивих, монахів-жебраків і т. п. Нешодавно відбувся

всєіндійський з'їзд садху. В ньому взяв участь Джавахарлал Неру. «Святі мужі» взяли на себе зобов'язання підтримувати програму побудови нової Індії, допомагаючи цій справі молитвами, проповідями проти крадіжок і продажності урядовців та пропагандою доброчесного життя.

АВАНСОМ. До канцелярії в'язниці в м. Омаха (штат Небраска, США)

прибув лист на ім'я людини, якої серед ув'язнених не було. На конверті стояла пріписка: «Якщо адресат ще не перебуває у в'язниці, залишили лист до його прибуття».

КРИВАВА СТАТИСТИКА. В Швейцарії підраховано, що на протязі останніх 5 тисяч років на світі відбулося 14.513 воєн, жертвами яких полягло 3 мільяди 610 мільйонів убитих.

Бабуся Мен маює картину на стіні

Я миску тримаю не ту,
 у яку насипають квасолю,
І пензель не той,
 що підписує сину неволю.
У мисці спалахують фарби:
 зелені, мов листя,
Червоні, мов квіти,
 і жовті, як сонячні лица.
Я хочу в яскраве убрання —
 і пишно й багато —
Вдягнути оновлену землю,
 неначе на свято.

Колись клопоталася
 біля криниці і млива,
Біля казанів —
 нависнажила праця томлива,

Але, щоб побачить
 ясну комунізму будову,—
Життя почала б своє знову.

Наповнені зерном комори,
В картинах красується дім,
Пісні вилітають в простори
І котять стодзвонистий грім.

Повіт Веньхуа — по-китайськи
 «Культурний край»,
Де ріки прозорі, блакитні і бистрі,
Де вишиті шовком вершини
 гористі —
Він справді нагадує рай.

Я ходжу по полях край Ташкента

Уранці з Ташкента я вийшов у поле привільне...
Коробочки й листя бавовнику вкрились пухнасто,
Мов інеєм білим,—надходить гаряче збирання.

З широкого листя бананів стікає роса.
Навколошиютишу порушує плеском арик.
О земле, ти миром живеш! О багате село!

Скрізь квітнуть троянди барвисті й гарячі, мов літо,
І білі, як сніг, як бавовник, цвітуть хризантеми.
Ці квіти квітують в Китаї — моїй батьківщині.

Узбекистане, ти схожий на землю мою!

З посмішкою вийшов назустріч старий селянин,
На нім тюбетейка квадратна і ватний халат.
По-своєму, дружньо вітає мене він: «Салям!»,
І я розумію, що «Здрастуйте!» це означає.

«Салям!» тим же словом схвилювано відповідаю.
Пекін від Ташкента на десяти тисячах лі.
Дві тисячі літ нас єднала «шовкова дорога»,
Ще більше зріднилися нині, йдучи в комунізм.

*Переклад
Борислав СТЕПАНЮК*

КАЛІДОСКОП «ВСЕСВІТУ»

В БОННІ ЦЕ НЕ ЗЛО-чин. Заходнімецький суд виправдав двох чоловіків, які виробляли й продаючи запонки й булавки для краваток, «прикрашенні» свастиками. Суд ухвалив, що ці люди «не винні в прославленні нацистського режиму». Обвинувачені заявили на суді, що свою продукцію вони виготовляли для задоволення запитів американських туристів — мисливців за сувенірами.

НОВИЙ ВИД КОЛЕКЦІЙ. Яких тільки колекцій не буває на світі! Пан Дюваль з Бреста (Франція) володіє найбільшою в світі колекцією меню. До найцінніших експонатів цієї колекції належать меню пардного обіду імператора Наполеона III, надруковане на тоненькій золотій пластинці, та меню обіду в мільярда Рокфеллера, що займає шість сторінок.

АМАТОР - ДЕТЕКТИВ. Деякий час по всій Швеції гrimilo ім'я одного аматора-детектива, який повертає власникам украдені автомобілі. За кожний знайдений автомобіль (а за кілька місяців їх число зросло до шістдесяти), страхова компанія сплачувала аматору 50 крон. Нещодавно, проте, він став перед судом за... крадіжку 60 автомобілів. Виявилося, що «детектив» крав ці машини, а потім сам же їх «розшукував».

ВЗУТТЯ ДЛЯ СЛОНІВ. В сучасній Індії лишилося ще кілька магарадж, які за традицією продовжують вражати світ своїми чудацтвами. Недавно один лондонський чоботар одержав замовлення від такого магараджі пошити взуття для слонів його почту. Щоб виконати це замовлення, чоботарю довелося зняти мірку з слонів у лондонському зоопарку.

*адам
еффель*

Жан Еффель (Франсуа Лежен) відомий французький художник, лауреат Міжнародної премії миру, завоював собі світову славу серією антирелігійних карикатур, якими з дотепним гумором «ілюструє» Біблію.

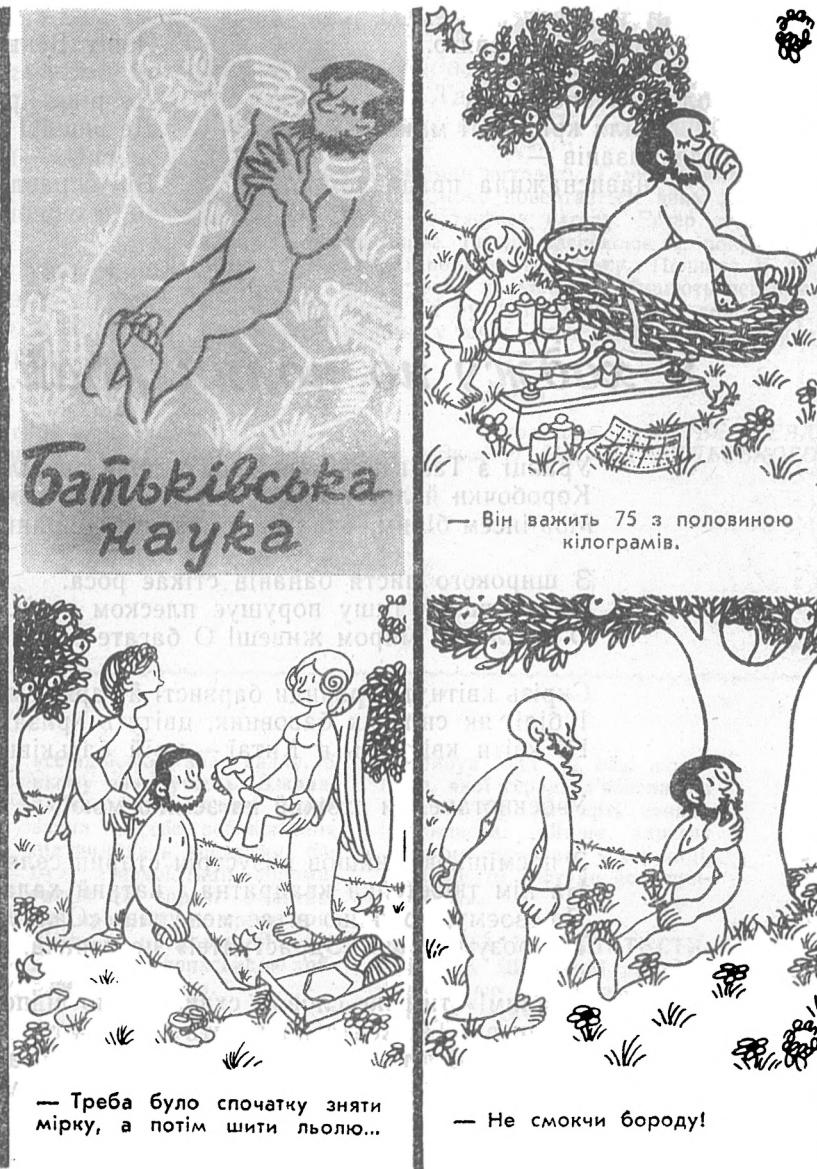
Нижче ми вміщуємо малюнки художника з нових двух альбомів «Батьківська наука» та «Сад Едема», об'єднаних загальною назвою «Адам в раю».

Перший альбом «Батьківська наука», присвячений тому, як Адам одержував освіту, другий — «Райський сад» розповідає, як Адам вивчав світ.

Важко дізнатися Адаму навчання, але в результаті бог видає йому атестат зріlostі з відзнакою і випускає його у званні «Людини».

Одержанівши елементарну освіту, Адам вступає під кущі райських дерев. То страшенно наївний, то невгамонно допитливий мандрує по Едему юний Адам. Сєваоф намагається наблизити свого вихованця до цивілізації: знайомить його з абстрактним живописом, що таке телебачення...

*jan
effel*





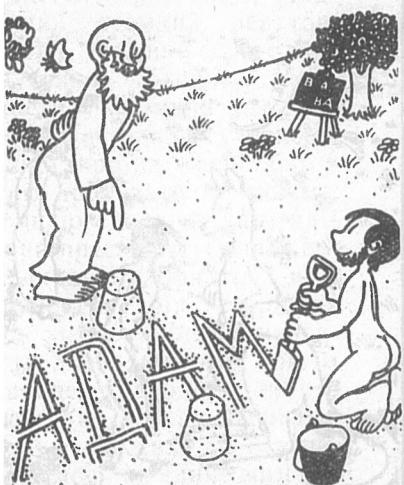
.....

A black and white illustration of a young boy with curly hair running towards a large blackboard. The blackboard stands on a tripod stand and has the words "Вони будуть" written on it in a stylized font. The boy is wearing a light-colored t-shirt and shorts. In the background, there are trees and bushes. To the right, a person's arm and shoulder are visible, pointing towards the blackboard.

— І як я йому поясню: жіночий рід, множина, минулий час...



— Вже час бы й перейти до вищого класу...



— Літери вже краще виходять... Але ти ще робиш ляпки...

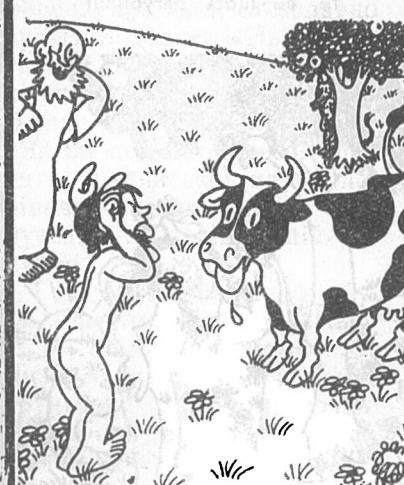


ІНОЗЕМНІ МОВИ:

— Меее значить «мама»...
Гррррр: «Люблю тебе», ліікаа:
«не розумію»...



— Один плюс один?
— Сім.



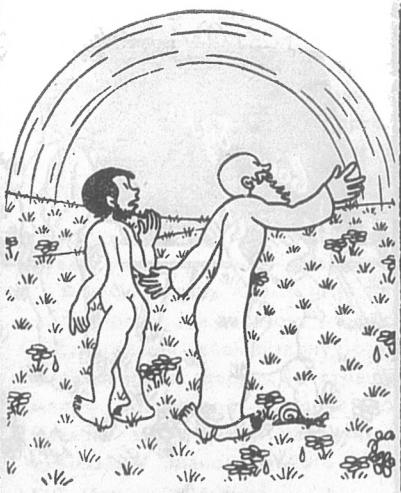
— Недобре сміятися з подруги



Райський сад



— Розбиття кокосового горіха — початок атомної фізики.



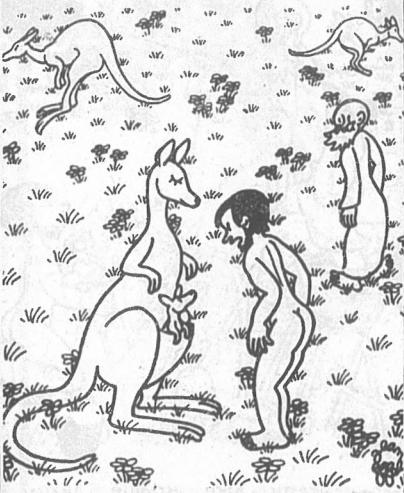
— Я повинен визнати: часом буваю формалістом...



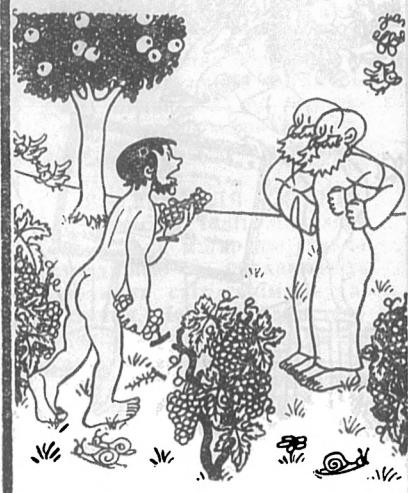
— При нагоді може його по- кликати кис-кис...



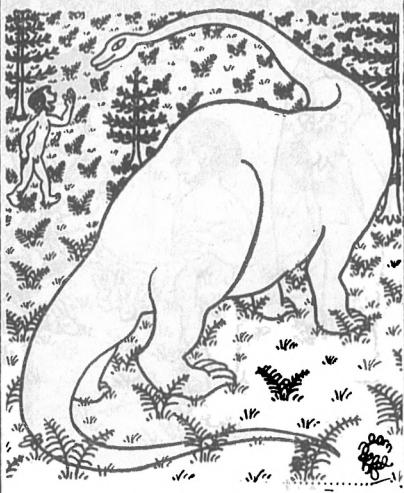
— Пробачте, мадам, пробачте, ви щось загубили!



— А мені забороняють тримати в кишені навіть руки!



— Ось послухай, як робить будильник: тік-так...



— Привіт, малій!

ПІДСУМКИ ОДНОГО РЕФЕРЕНДУМУ

Найпотужніші в світі атомні електростанції. Найбільший атомний реактор. Перший атомний криголам. Супутники. Лунник. Міжпланетна космічна станція. Це головні факти сучасності великої країни соціалізму. Цього приховати не можна.

І якщо спочатку капіталістична преса розгубилася перед лицем цих фактів і вміщувала на своїх сторінках якісь незрозумілі коментарі, то зараз картина зовсім змінилася. Твердити, нібито успіхи радянських вчених в галузі атомістики та освоєння Космосу це єдине, чим може похвалитися радянська наука, нібито цих успіхів досягнуто якимсь позаекономічним шляхом за рахунок відставання усіх інших галузей народного господарства, тепер не можна, бо такі заяві викликають у читача лише справедливе роздратування. Так, саме роздратування, бо протягом кількох останніх місяців весь світ зрозумів, що радянський атомний криголам, радянський Лунник, фотографія невидимої частини Місяця, яку було передано крізь Космос на Землю,— усе це неможливе без величезного бурхливого розвитку всієї науки в Радянській країні.

Так виник і в геометричній прогресії шириться по всьому капіталістичному світу

величезний інтерес до радянських досягнень по всьому фронту науки. Бажають цього видавці та редактори капіталістичних газет чи не бажають, але вони вимушенні якось задовольняти цей попит. І тут, між іншим, яскраво виявляється діалектика капіталістичної конкуренції: навіть найреакційніші антирадянські видання переополюють одне в одного сенсаційні повідомлення про досягнення радянської науки.

І якою б галуззю нашої науки не зацікавились зараз за кордоном, з'являються вкрай приголомшливи для наших недругів факти. В цьому відношенні показові результати своєрідного референдуму, який нещодавно провела газета «Нью-Йорк таймс», звернувшись до п'ятдесяти провідних американських вчених з питанням: «Як ви оцінюете рівень розвитку радянської науки порівняно з досягненнями Сполучених Штатів в цій галузі?»

Підсумки референдуму були опубліковані в «Нью-Йорк таймс» на помітному місці. Висловлювання вчених ґрунтовно прокоментовані Уолтером Салліваном — відомим американським журналістом, що спеціалізується на висвітленні проблем розвитку науки. Тон коментарів цілком об'єктивний.

Салліван підкреслює, що більшість учасників референдуму останнім часом побували в Радянському Союзі.

Навряд чи потрібно цитувати тут захоплені висловлювання вчених США про досягнення радянської науки в галузі атомістики чи освоєння Космосу — такими повідомленнями рясніють зараз усі газети. Але ось, наприклад, така галузь науки, як геофізика. Вона, здавалося б, не має нічого спільног із запуском космічних ракет. Або медицина. Від неї, як відомо, не залежить прискорення часток в новітньому синхрофазотроні. Або кристалографія. Або астрономія. Однак, якби ми вирішили назвати тут всі галузі радянської науки, про величезний розвиток яких свідчать в «Нью-Йорк таймс» п'ятдесят найвидатніших американських вчених,— один цей перелік зайняв би, мабуть, півсторінки.

Отже, геофізики.

«Недавно, — пише Уолтер Салліван, — американські спеціалісти-геофізики відвідали Радянський Союз, і тут їм довелося прийти до висновку, що росіяни перегнали їх... Американські вчені захоплені обсягом радянських наукових досліджень в цій галузі. В Радянському Союзі,— повідомляє Саллі-

ван, — існує близько 100 сейсмологічних станцій, в той час як у США таких станцій дуже мало. Радянська мережа сейсмологічних станцій в 12 разів потужніша за американську. Безперечні успіхи радянських науковців у вивченні питань земного магнетизму, зокрема досліди, проведені єдиним у світі немагнітним судном — шхуною «Зоря». Нарешті, вразило і те, що лише в Московському інституті геофізики працює понад 300 наукових працівників, в той час як в Сполучених Штатах значно менша кількість науковців працює в усіх галузях геофізичних досліджень».

Подібну ж картину спостерігають вчені в інших галузях радянської науки. В астрономії, повідомляє «Нью-Йорк таймс», СРСР досяг величезних успіхів.

Доктор Джозеф Чемберлен, співробітник Чікагської обсерваторії відзначає, що росіяни користуються більш досконалою апаратурою, ніж американці. Співробітник Гарвардської обсерваторії доктор Луїджі Г. Джаччи, який нещодавно відвідав Радянський Союз, називає успіхи радянських вчених «чудовими», посилаючись при цьому на велику кількість астрономічної літератури, що її він вивіз з СРСР. І, як резюме, звучить заява доктора Уайллі: «Тому, хто хоче зараз бути на рівні сучасної науки, просто необхідно повсякденно стежити за радянською науковою літературою».

До якої б галузі радянської науки не зверталися американські науковці, вони знову й знову захоплюються рівнем та розмахом організації досліджень. Якщо взяти, наприклад, кристалографію, то відомий вчений доктор Джон ван-Флік, колишній декан факультету прикладних наук Гарвардського університету, із захопленням розповідає, що «в Радянському Союзі існує спеціаль-

ний інститут кристалографії, де працюють понад 200 фахівців, а також три окремі кафедри при університетах, і що нічого схожого немає в Сполучених Штатах».

Як визнають американські вчені, значних успіхів Радянський Союз досяг в галузі створення штучних синтетичних матеріалів.

Американські вчені — доктор Герман Е. Марк та доктор Мюррей Гудмен, які взяли участь у роботах конференції з питань хімії, що проходила в травні 1958 року в Ташкенті, були вражені тим, що «зусилля радянських дослідників спрямовані не на розв'язання воєнних проблем, а на питання, пов'язані з виробництвом товарів широкого вжитку, зокрема на виробництво штучного волокна, фарб та барвників».

Нема, мабуть, більш мирної, більш людяної науки, ніж медицина. Давайте подивимося, якої думки американські медики про працю їхніх радянських колег. Мова йде лише про наукові досягнення, а не просистему та характер обслуговування населення, бо цілий ряд американських лікарів, що відвідали СРСР, змушені були визнати, по-перше, що «в Радянському Союзі медичним обслуговуванням охоплено значно більше населення, ніж в Сполучених Штатах», і, по-друге, що «для жодного росіянина не існує проблеми — матиме він лікаря чи ні, бо безоплатне лікування — це одне з найвизначніших явищ радянського життя».

Отже, про наукові відкриття в галузі медицини. Запитання, поставлене редакцією «Нью-Йорк таймс», формулювалось так:

«Як ви оцінюете рівень розвитку радянської науки у порівнянні з досягненнями Сполучених Штатів у цій галузі?»

Ось яку цікаву відповідь надіслала доктор Хінлей з коледжу медицини та хірур-

гії Колумбійського університету, яка кілька місяців тому відвідала Радянський Союз і була присутня на кількох операціях. Особливо вразила її одна:

«Росіяни робили видалення легені під місцевим наркозом. В цьому напрямку ми маємо лише поодинокі боязкі спроби. Досить сказати, що в Сполучених Штатах така операція триває близько двох годин і роблять її під загальним наркозом. А тут вона була закінчена за 12 хвилин, протягом яких хворий був при повній свідомості й дихав. Такі речі найяскравіше свідчать про дивовижний розквіт радянської медицини».

Американці віддали належне й високій кваліфікації радянських лікарів. Про високу техніку радянських хірургів говорить, зокрема, доктор Блейр О. Роджерс. Під час перебування в Радянському Союзі він був присутній більш ніж на 20 операціях, серед яких були і такі складні, як хірургічні втручання в черепну коробку, видалення частини шлунку внаслідок раку, видалення легені, операція серцевого клапана тощо. Доктор Роджерс прийшов до висновку, що майже в усіх цих випадках росіяни користувалися методами та інструментами країнами, ніж американські. Не менше вразило американського лікаря і те, що в СРСР розроблені спеціальні масові заходи по боротьбі проти раку та серцевих захворювань.

«Сьогодні радянська наука нагадує п'ятірку відмінно зіграних футбольістів-нападаючих, швидких, завзятих, наполегливих, влучні ударі яких щоразу досягають мети», — пише в «Нью-Йорк таймс» головний океанограф військово-морського флоту США доктор Джон Лаймен.

«Представників різних галузей науки, які висловлювалися на цих сторінках, по-

єднує одна думка,— закінчує свій коментарій Уолтер Салліван.— Якщо Сполучені Штати не зроблять рішучого кроку в справі дальншого розвитку науки, росіяни обійдуть нас по всіх пунктах. В тому ж разі, якщо розвиток науки в США йтиме сьогоднішніми темпами, якнайбільше через 10 років нам доведеться розпрощатися із своїм приоритетом в усіх без винятку галузях науки».

Геніальні відкриття радянських вчених, величні досягнення радянської техніки в галузі атомістики, електроніки, освоєння Космосу привертають увагу всього світу,

они стали одним з найважливіших факторів сучасності.

Референдум, проведений «Нью-Йорк таймс», зробив таку сенсацію, що його матеріали передруковувало багато газет в інших капіталістичних країнах.

Сторінки зарубіжної преси обходить зараз повідомлення про ще одне чудове досягнення радянської науки. На фоні космічних ракет воно здається дуже скромним і до того ж стосується зовсім іншої галузі науки. Праці радянського вченого Демікова називають «хіургією майбутнього». Деміков ство-

рив протез для заміни серця.

Найпотужніший в світі синхрофазотрон і найскладніші операції на легенях. Атомний криголам та описи геофізичних відкриттів. Фотографія невидимої частини Місяця і механічний протез серця. Такі факти, що їх ніякі злі сили неспроможні приховати від людства. Ці факти говорять самі за себе. Вони самі спростовують застаріле уявлення про Росію, уявлення, яке хотіли б назавжди утримати в капіталістичних країнах. Факти спростовують, переконують і перемагають.



Калейдоскоп «ВСЕСВІТУ»

МАНЯ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ. Англійський фельдмаршал Монтгомері запротестував проти планів побудови тунелю через Ламанш, мотивуючи свій протест міркуваннями безпеки. «Тунель,— заявив він,— поставить нас привілейованої позиції відрізаних від континенту острів'ян».

ЗЛОДІЇ ЗМІНЮЮТЬ ФАХ. За повідомленням статистичного бюро міністерства юстиції Сполучених Штатів, після того як за крадіжку дітей було встановлено смертну кару,

злодії, що спеціалізувалися на цьому, вирішили змінити фах. Так, за останній рік не було жодного випадку викрадення дітей, зате зникло понад 5.000 породистих собак, за яких злодії в деяких випадках одержували викуп у розмірі 1000 доларів і навіть більше.

ВРАХОВУЮЧИ ПСИХОЛОГІЮ ХВОРИХ... В Женеві, на з'їзді лікарів, присвяченому боротьбі з пошкодженими хворобами, один з доповідачів запропонував своїм колегам разом з рецептом на новий сульфамідний препарат, який діє в таких малих дозах, що однієї таблетки вистачає на цілий день, виписувати ішев певну кількість яких-небудь інших таблеток. Вони мають бути нейтральні для організму хворого. Справа в тому, пояснив професор, що хворі на серйозні хво-

роби звикли вживати велику кількість ліків і з недовірою поставляться до маленької дози сульфамідного препарату. А це знижить ефективність його дії.

КРАЩЕ ПІЗНО... В Токіо вперше перенумерують будинки. Досі в цьому місті, одному з найбільших у світі, існували тільки назви вулиць.

ЯК ПО НОТАХ. Після того, як грабіжник вшосте пограбував касу фірми «Мехон моторс» в м. Сен-Луї (США), власник фірми вирішив, що з нього досить. Він вмонтував у стіну біля сейфа автоматичний фотоапарат, сподіваючись, що злодій приде в сьомий раз — і апарат його сфотографує. Розрахунок був вірний: грабіжник прийшов знову. Тепер поліція розшукує фотоапарат.

ДВОТОМНИК ЮЛІУША СЛОВАЦЬКОГО

Два чепурні, добре оформлені томики «Вибраних творів» Ю. Словацького вийшли вчасно,— вони потрапили до рук читача якраз тоді, коли була відзначена стоп'ятдесятка річниця з дня народження великого польського поета. В порівнянні з однотомником 1952 року, що покладений в основу рецензованої збірки, двотомник відзначається більшою повнотою, значно ширшим охопленням творчості Словацького. Щоправда, з однотомника сюди не ввійшла «Лілля-Венеда», але тут замість цієї драми, єдиної в однотомнику, вміщені «Марія Стюарт» (переклад М. Зісмана) і «Балладина» (переклад Б. Тена), що вийшли окремо кілька років тому, «Мазепа» (переклад М. Зерова, виданий 1926 року) і «Фантазій» (переклад М. Бажана, друкований уперше). Кількома зразками доповнений розділ лірики. З поем, окрім друкованих раніше, маємо ще «віршовану повість за українськими передказами» — «Змія» (переклад В. Струтинського) та «Бєньовського». Особливо слід відзначити цю останню поему,—адже незакінчений «Бєньовський» (до речі, не перекладений ще й на російську мову) належить до найфундаментальніших творів Словацького. М. Рильський та Є. Дроб'язко дали дуже вдалий переклад перших п'ятьох пісень і уривки

з дальших, незавершених частин поеми.

Отже перед нами найповніше з українських видань творів Словацького. І все-таки найповажніший закид, який можна зробити на адресу впорядників, — недостатня повнота збірки. Є в Словацького твори, які бажано було включити до двотомника, а є й такі, які включити було просто-таки необхідно. Не можна уявити більш-менш докладного вибору з творів Словацького, де відсутній, напр., «Ангеллі» — один з найяскравіших і найсвоєрідніших зразків його творчості. До речі, можна було використати переклад П. Стебницького, надрукований у «Літературно-Науковому Вісниківі» ще 1909 року. З драм можна було взяти «Кордіана» або «Горштинського», але особливо цікаво було б дати українському читачеві «Срібний сон Саломеї». Цікаво з багатьох поглядів,— і тому, що це драма з українською тематикою, драма, в якій знайшла відбиток Коліївщина (про що докладно говориться у вступній статті). Цікаво й тому, що драма дає уявлення про складний і протирічливий творчий метод останнього, «містичного», періоду творчості Словацького. Цікава ця драма й тому, що це один із тих творів, без яких не можна зрозуміти далішого розвитку польської

драматургії (напр. творчості Виспянського).

Навіть лірику, найкраще презентовану в двотомнику, можна було поповнити ще кількома поезіями («Розмова з пірамідами», «Ангели стоять в полях вітчизни», «До матері», «Дума про Вацлава Ржевуського», «В альбомі Марії Водзінської»). Адже не без пістав останньому з перелічених віршів деякі польські дослідники відають перевагу перед прославленим шедевром Словацького, ліричною поемою «В Швейцарії», вбачаючи в ньому більше безпосередності й сили почуття. І нарешті, треба було зробити бодай невеликий вибір з листів Словацького до матері, — це не тільки першорядне джерело для дослідження життя й ідейного розвитку поета, але й високохудожній зразок епістолярної прози.

Вступний нарис Г. Вервеса, написаний з повним знанням справи, дає добре уявлення про життєвий шлях поета, про епоху, коли жив і діяв Словацький, докладно характеризує ідеальні, соціальні особливості й значення його творчості. Але стаття ще більше б виграла, якби автор, говорячи про Словацького-художника, зупинився докладніше на його художньому методі, не обмежуючись компліментами мові поета.

Над перекладами творів Словацького працював чималий колектив українських радянських поетів. Цілком закономірно, що в двотомнику зустрічаємося з різними методами відтворення оригіналу. М. Рильський перекладає поему «В Швейцарії» ямбом, чергуючи жіночі й чоловічі рими, а М. Терещенко в «Батькові зачумлених», очевидно, щоб якнайбільше наблизитись до оригіналу, застосовує таку ритмічну схему: амфібрахій-хорей-цезура - амфібрахій-хорей,— і обмежується тільки жіночими римами. Його пе-

реклад — п'ятий в українській літературі — кращий за чотири попередні. Але, може, все-таки варто було б чергувати жіночі закінчення з чоловічими? Зрештою, різноманітні способи відтворення оригіналу — явище позитивне, такі шукання можуть тільки збагатити ритмічні ресурси української поезії.

Якщо віршований переклад взагалі дуже складна річ, то наскільки ж збільшується труднощі, коли доводиться мати справу з таким поетом, як Словацький!

Перекладати такого тонкого, часом примхливого стиліста, як Словацький, надзвичайно важко. Інколи не значне, здавалося б, непомітне відхилення може розвити чарі цієї поезії, яку не без підстав деякі польські дослідники зіставляли з музигою Шопена.

Якщо давати оцінку роботи українських перекладачів Словацького, то треба сказати, що вони загалом вдали перемогли ті надзвичайні труднощі, які з цією роботою зв'язані. Більшість перекладів стоїть на високому рівні, а є й переклади бездоганні. Варто порівняти з оригіналом хоча б «Рим» у перекладі М. Рильського,— при найсуворішому ставленні цьому перекладові нічого не можна закинути, настільки точно й чуло тут збережена кожна інтонація первотвору. І такий переклад не єдиний у збірці.

Але природно, що всю роботу такого великого масштабу важко було виконати на однаково високому рівні. Різний був ступінь перекладацької майстерності, різний і ступінь труднощів, які ставив перед перекладачами оригінал. Часом почувавається, цих труднощів не могла подолати навіть найвіртуозніша перекладацька техніка. Можна тільки пожалкувати, що М. Рильському не пощастило наблизитись до оригіналу в сьомій

strofі «Мого заповіту», як не пощастило й російському перекладачеві М. Асеєву:

А як на смерть іти — хай не
жаліє
Із вас ніхто свого ясного дня.

Образ оригіналу — не надто навіть прозорий, незвичний і дуже яскравий у своїй незвичності:

А коли треба, нехай на смерть
ідуть по черзі,
Мов каміння, яке бог кидає на
шанець!..

Навряд чи пощастиТЬ кому точно віддати ці рядки українською мовою.

Але трапляються в перекладах і хиби іншого характеру,—позбутися їх було б не так уже й важко. Візьмімо один з ранніх, не складних віршів Словацького «Маті до сина», до речі, помилково датований 1819 роком замість 1829. Його переклав В. Швець. Маті звертається тут до сина так:

Ти згадай нашу хату, і поле,
і трави,
І братів, і сестер, і дитячі
забави.

По-перше, трохи дивує цей типово сільський пейзаж. Та нехай і так. Нехай дитинство Словацького проходило в селянській хаті. Але чому ж маті згадує саме трави з усієї околишної природи? Невже ця випадкова деталь є в оригіналі? Звичайно, ні:

Згадай дім, де ти провів
дитинні роки,
Згадай братів, сестер, розваги
невинні.

Ясно, що ці нещасливі трави потрібні перекладачеві для «забав». Ціною (недешевою) випадкової деталі він купив собі риму. А закінчується вірш так:

Иди, мій сину, з добром, тільки
слід пам'ятати,
Що чеснота твоя — краща
матері плати!

З яким добром? Що визначає «матері плати» — маті повинна комусь платити, чи від когось одержувати плату? І звідки ця казенно-млява формула «слід пам'ятати»? Невже це маті говорить

синові? Невже великий поет примушує так говорити матір? Звичайно, ні:

Іди, прощаюся з тобою, сину,
та пам'ятай,
Що твоя чеснота буде мені
платою за труди.

Як бачимо, маті в Словацького не така без'язика, як це показує перекладач. І чого ж він тут досяг цією вже надто дорогою ціною? Рими «пам'ятати — плати». У Словацького немає неточних рим. А цієї не можна навіть назвати неточною, вона просто погана.

Можна було б навести ще певну кількість подібних прикладів: і похиби в поетичній техніці, і відступи в змістові, навіть хибне розуміння оригіналу. Частково такі зауваження були вже зроблені в рецензіях на попередні видання, дещо (не все) перекладачі навіть і виправили, переглядаючи переклади для двотомника. Але цих хиб часткового характеру не так уже й багато, беручи до уваги обсяг збірки. І, звичайно, не вони визначають характер видання. Навіть найслабших перекладів у ньому не можна назвати поганими. А немало є й таких, які стануть тривалим здобутком української поезії.

Сторіччя з дня народження Словацького (1909) також було відзначене в українській літературі, вийшов і невеличкий збірничок перекладів з нього за редакцією О. Пчілки. Варто порівняти цю книжечку (заледве півдесятка віршів і уривок з драми) з двотомником, щоб побачити в мініатюрі, який величезний шлях пройшло після Жовтневої революції мистецтво українського художнього перекладу і видавнича справа на Україні.

«Вибрані твори» Словацького — значна літературна подія, ще один важливий фактор у культурних зв'язках двох братніх народів — польського і українського.



СТОРІНКИ ЛІТОПИСУ БОЛГАРСЬКОГО НАРОДУ

Софійське видавництво літератури на іноземних мовах почало у перекладах російською мовою випускати бібліотечку «Болгария», яка знайомить нас з окремими творами класиків та сучасних белетристів, творами, які розкривають картини життя народу Болгарії в недалекому минулому і сучасному. Це немовби сторінки літопису болгарського народу за останні десятиріччя.

У 1959 році в бібліотеці «Болгария» вийшли книги Стояна Ц. Даскалова, Єліна Пеліна, Еміліана Станева, Людмила Стоянова, Георгія Стаматова, Рана Босілека, Драгомира Асенова, Ілії Волена, збірка «Молоді болгарські белетристи».

Творчість одного з найталановитіших болгарських літераторів Єліна Пеліна (літературний псевдонім Дмитрия Іванова) представлена в бібліотеці повістями «Геракі» та «Земля».

У повісті «Геракі» (1911) автор намалював переконливу картину сільського життя. Він показав, як капіталізм, що все глибше проникає в село, призводить до розкладу і загибелі старої патріархальної родини.

Як те дерево на садибі Гераків, гине підрубана під корінь сім'я. Недостатньо глибоко розуміючи хід розвитку історії, автор однак співчуває старому Йордану

Гераку — сільському багатію, ідеалізує його як главу патріархальної родини, приставляючи зажерливому Божану.

Образ Божана — старшого сина Герака — окреслений в повісті яскраво, реалістично. Це тип відчайдушного капіталістичного хижака, який іде до своєї мети — збагачення, не нехтуючи ніякими засобами. Божан грабує рідного батька, видирає землю у братів. Його жадоба не має меж. З великою майстерністю вимальовує письменник і інші образи повісті.

Написана через десятиріччя після «Гераків», повість «Земля» продовжує ту ж тему. Твір цей немовби перегукується з «Землею» українською письменницею Ольгою Кобилянською. І тут і там боротьба за землю, боротьба жорстока і кривава, в якій люди втрачають гідність, перетворюються на звірів. Головний герой «Землі» Єліна Пеліна — молодий хижак Еньо задля свого збагачення жертвую коханням, йде на братовбивство. Письменник глибоко розкриває психологію своїх героїв, їх почуття і думки.

Картини життя міської буржуазії і чиновництва розкриваються в оповіданнях Георгія Стаматова.

До оповідання «В мишах норах» Стаматов бере епіграфом рядки Салтикова-Щедріна: «...І так прожив

премудрий пічкур рівно сто років».

Героїв цього оповідання — Ягоридова і Маничкова не цікавить ні доля народу, ні доля країни. У своїх глибоких пічкурських норах вони тримають за власну шкуру. Бути осторонь трудового народу, бути сліпим і глухим до його інтересів і запитів — ось в чому «мудрість» цих пічкурів.

Маничков радить Ягоридову:

«Тікай від тих, хто тобі не потрібен, особливо від різних звільнених чиновників та інших нероб, подібних до соціалістів, анархістів, македонських бунтарів та інших типів. Яка б партія не була при владі, однаково державі потрібні віддані чиновники, і хоч ми не присягали їй, повинні дати присягу в душі своїй, що будемо служити вірою і правою. А з начальством ніяких суперечок; а скотиною тебе обізвуть — роби вигляд, що ти ѿ справді часом на неї схожий».

Капіталізм убиває в душах усе людське. Герої оповідань Стаматова жорстокі, зажерливі, лицемірні; вони звикли до своєї моральної потворності. Ось офіцер, який в гонитві за чинами і багатою нареченою втрачає усе людське, перетворюється на звіра («Денщик Димо»); ось дівчина, яка досить легко сприймає слова жениха про те, що він братовбиець, але не прощає йому біdnості («Дача біля моря»); ось, нарешті, письменник, який ради своєї кар'єри і багатства нехтує справжнім почуттям, губить совість, втрачає талант («Вирянов»).

Різними за своєю художньою силою і тематикою оповіданнями представила бібліотека видатного сучасного болгарського письменника Людмила Стоянова. Та всі його твори свідчать про велике серце письменника, про його глибокий гуманізм.

«Милосердя Марса»—оповідання, яким відкривається

книга, було безпосереднім відгуком письменника на жорстоке придушення збройного повстання болгарських робітників і селян у серпні 1923 року. Цей твір — грізне обвинувачення фашистському уряду, сміливий виступ проти свавілля та насильства, за права людини.

Захоплює читача і оповідання «Хатидже», в якому характери героїв дещо романтично ідеалізовані. Молла Юмер — головний герой оповідання — сміливий і волелюбний син народу. Ворог насильства, він не хоче брати участі в кривавій імперіалістичній бойні, тікає з армії. Це сильна, вольова натура.

Людмил Стоянов з захопленням зустрічає перемогу Великої Жовтневої революції в Росії. В кінці двадцятих років він утверджується на позиціях реалістичного мистецтва, стає активним борцем проти фашизму. В його творчості останніх років велике місце займає тема радянсько-болгарської дружби. У вміщенному в збринку оповіданні «Важкі пологи» — картина радісної зустрічі радянських бійців з болгарськими партизанами і селянами. Визволителі широко допомагають болгарам, вони рятують життя дружині партизана Калина — Ніцци, і вдячний їм Калин називає свою новонароджену доношку ім'ям «Свобода».

Новому болгарському селу, змінам, які відбуваються не лише у житті, але і у свідомості людей, присвячені оповідання сучасного белетристіста Ілії Волена.

В його пам'яті ще свіже тяжке минуле рідного краю. В оповіданні «Коли зерно не дає плоду» Волен показує, як соціальна неріvnість сковувала найкращі людські почуття.

Неабиякою художньою майстерністю відзначаються твори сучасного болгарського прозаїка Стояна Даскалова. З справжньою тепло-

тою письменник розкриває світ дитини в оповіданнях «Мирон» і «Під буркою». Тяжкою була доля маленьких героїв цих оповідань за монархо-фашистського ладу.

Оповідання «Зустріч на Драві», «Мирні борозни», «Каска» присвячені драматичним подіям боротьби проти фашистів під час Вітчизняної війни. У першому автор протиставляє Данайлі і Стефана (двоюрідних братів), які жили в одному селі, були друзями. Тепер вони зустрілися на фронті як представники двох протилежних світів.

Данайл став бійцем Народної армії, а Стефан за продався фашистам. Представник нового світу — Данайл — сильний народною силою, мудрий мудрістю народу. Поруч з ним підступний зрадник есесівець Стефан виглядає ще потворнішим і огіднішим.

Більшу частину книги Даскалова складають оповідання на сучасні теми. Письменник лильно придивляється до всього нового. Болгарське село впевнено стало на шлях кооперативного землеробства. Міцна дружба з радянськими колгоспниками, їх багатий досвід спільногого господарювання надихає болгарських селян у будівництві нового життя («Дорогі гости»).

Сміливу мрію трудівника про високі врожаї на коопераційні землі вдало розкриває Даскалов в оповіданні «Три зернини».

Світлою і щасливою стала в народно-демократичній Болгарії доля трудящої жінки. В оповіданнях «Доярка», «Тітка Злотана» письменник розповідає про жінок — активних будівниць соціалістичного життя.

Бібліотека «Болгарія» знаходить нашого читача і з повістю молодого белетриста Драгомира Асенова «Наш взвід» — про життя армії у мирний час. Молодий письменник зумів побачити у

солдатських буднях багато нового і цікавого. Він розкриває різні характери людей, що зустрілися в одному взводі. Під впливом старших та більш свідомих товаришів юнаки ідейно зростають, стають гідними бійцями армії народно-демократичної країни.

Окремі книжки бібліотечка «Болгарія» адресує і нашим дітям. Багато приемних годин принесуть маленьким читачам і «Болгарські казки» Рана Босилека і книга Еміліана Станева «По лісах, по болотах», яка розповідає про життя і звички різних звірят і птахів.

Серце сповнюється великої радості за літературу сучасної народно-демократичної Болгарії, коли читаєш книгу «Молоді болгарські белетристи». Тут представлено по одному оповіданню дванадцяти молодих прозаїків. Звичайно, цього замало, щоб докладно характеризувати творче обличчя кожного з авторів, проте загальне уявлення вони дають.

Оповідання «Зустріч» Драгомира Асенова, вже знайомого нам по повісті «Наш взвід», вражає умінням автора передати внутрішній світ людини, її думки і переживання. Виразно уявляєш собі і літнього селянина дядька Сато, який від своїх батьків успадкував батрацтво та безземелля, а тепер ніяк не може покинути своїх грідочок на дні майбутнього водоймища.

Приємно те, що молоді

болгарські белетристи часто звертаються до тем сучасності. Хвилює оповідання Петра Бонева «Коли люди один одного не бачать» — про шахтарів, яких завалило в забої. В тяжкі хвилини найяскравіше виявляються риси характерів цих людей, спливають і якості, виховані в трудовому колективі. Молодий письменник тонко розкриває психологію героїв. Старий робітник весь час підтримує у своїх товаришів віру в те, що їх не залишать в біді. Саме це допомагає їм протриматись до того часу, коли приходить допомога.

Зворушливо розповідає Любомир Робертов про тяжко пораненого радянського бійця, який у березневі дні 1945 року потрапив до болгарського госпіталю («Проліски для Шури»). Киянин Шура стає душою усіх поранених. Письменник з цього приводу цілком слушно роздумує:

«...Братнє співчуття поранених у другій палаті переростало в глибоку любов і вдячність Шурі і його бойовим товаришам, усій багато-стражданльній і великій у своїй стійкості радянській землі...»

Молоді прозаїки звертаються до різних тем. Слав Караславов пише про становлення нової соціалістичної свідомості («Шестero за одного»). Николай Нинов розповідає, як найвідсталіші селяни починають розуміти переваги кооперативного господарства («До своїх»). Про

жахливу долю трудячих за часів фашизму згадують в своїх оповіданнях Богдан Митов («Материні очі») та Іовко Киров («На багатому місці»). Картину страшних знущань над людьми у фашистському концтаборі має Віктор Барух («Весілля»).

Книга «Молоді болгарські белетристи» — свідчення буйного розквіту талантів вільної країни, народ якої будує соціалізм. Вона дає підстави із впевненістю сказати, що в болгарській літературі приходить гідне поповнення.

Радянському читачеві цікаво познайомитися і з творами болгарської класики, і з творами письменників вільної Болгарії, з яких постає сучасне життя народу, його праця на новобудовах, переворення землі, зміни в свідомості мільйонів. В бібліотеці «Болгарія» поки що не так вже й багато творів про сучасність. Але відомо, що нині серед болгарських письменників розгорнувся широкий рух за художнє відтворення сучасності. Нема сумніву в тому, що дальші випуски бібліотеки заповнять цю прогалину.

На нашу думку, не слід було б обмежувати бібліотеку «Болгарія» лише прозовими творами, а дати і поетичні збірки, і драматичні твори, і зразки болгарської сатири та гумору. Радянський читач зустріне ці книги з великим інтересом і вдячністю.



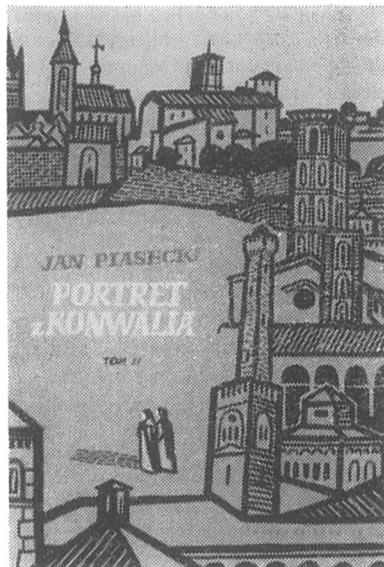
РОМАН ПРО МИКОЛУ КОПЕРНИКА

У варшавському видавництві «Наша книгарня» нещодавно побачив світ двотомний роман польського письменника Яна П'ясецького «Портрет з конвалеєю», — розповідь про подвижницький життєвий шлях великого вченого.

Був час, коли людина не мала реального уявлення про рух небесних тіл, і відкриття взаємодії та руху світил сонячної системи були для науки справді революційною подією. Це відкриття понад 400 років тому зробив геніальний слов'янський вчений, великий син польського народу Микола Коперник. Наукова теорія Коперника не тільки рішуче вплинула на дальший розвиток астрономічної науки, вона стала також могутньою підвальною формування наукового, матеріалістичного світогляду.

Ян П'ясецький в своєму романі

Jan Piasecki, *Portret z konwalią*, Nasza Księgarnia, Warszawa, 1959.



продовжує традиції польської історичної прози. Виходячи за рамки художнього історичного жанру, автор разом з тим намагається уникнути чисто публіцистичних прийомів науково-популяризаторської beletrystyki і створює синтез цих двох жанрів.

Життя великого польського вченого не було надто багате на ефектні зовнішні події, що іх можна було б використати як вдячний сюжетний матеріал. Це був подвиг, який вимагав виняткової цільності характеру, внутрішньої зосредженості, наполегливості, поєднаної з геніальним розумом і громадянською відвагою.

Адже Коперник ламав віковічні, усталені старою наукою, освячені церквою уявлення про Космос. Земля, що за птоломеївським вченням була центром світобудови,

стала раптом маленькою порошінкою, яка з неймовірною швидкістю літає довкола Сонця. Незвичність коперниківської теорії була тим більшою, що вона цілковито суперечила тодішньому «здоровому глуздові», прийнятому усіма за дійсність видимому стану речей — адже, живучи на Землі, людина не відчувала її руху. Письменник якраз і поставив своїм завданням відтворити новаторство і революційність вчення Коперника. Це, безумовно, позначилося на композиції романа, витриманого в дусі неквапливого повіствування, в якому біографія героя подається на широкому соціально-історичному тлі. Образ великого мислителя не був би таким яскравим і правдивим, якби автор не показав його у тісних взаємозв'язках з оточеннями: друзями і ворогами.

Велику роль у спрямуванні наукових інтересів Коперника відіграв передовий астроном того часу професор Krakівської Академії Войцех Брудзевський. І те, перед чим зупинився вчитель, стало метою життя його геніального учня. Основне в характері Миколи Коперника — це невтомне і безстрашне шукання правди, віра в перемогу людського розуму. «Хто пізнав правду, — говорить він, — той не може її відкинути».

Чим обумовлений світогляд Коперника? Які історичні передумови його вчення? Ці, по суті, наукові питання Ян П'ясецький кладе в основу свого твору.

Наприкінці XV століття Польща переживала період економічного, політичного та культурного підне-

сення. В цей час склалися досить сприятливі умови для розвитку науки. Це був період бурхливого поширення гуманістичних ідей, які дійшли також і до Польщі. Krakівська Академія, де набував освіту Коперник, була тоді одним з найбільших навчальних закладів Європи.

Свою освіту Коперник завершував в Італії, країні, де епоха Відродження знайшла найповніший вияв. Але як в Польщі, так і в Італії, паростки нового наукового світогляду народжувалися в однайдушній боротьбі з середньовічною схоластикою, заскорузлістю, релігійними забобонами. З глибоким знанням справи Ян П'ясецький вводить читача в атмосферу середньовічних польських і західно-європейських навчальних закладів з своєрідним студентським побутом, схоластичною системою навчання.

Письменник майстерно розкриває складність тогоджаної політичної обстановки, розповідає про багатогранність кипучої діяльності Коперника якченого, дипломата, венчальника, адміністратора, економіста, лікаря і просто гуманітарія, чутливої до людського горя людини.

Рoman П'ясецького є не тільки гідним літературним пам'ятником

геніальному астроному. Його паліс полягає в ствердженні наукового, матеріалістичного погляду на світ, у звеличенні людського розуму, здатного осягнути таємниці природи. Ось чому з такою нещадністю автор викриває ватіканських мракобісів, які тоді, як і зараз, намагалися заступити людям шлях до сонця істини.

Дія роману охоплює більш як півстоліття. Автор весь час тримає читача в курсі найважливіших суспільно-історичних подій в Польщі та усій Європі, розкриває складне зовнішньополітичне становище польської держави, класову боротьбу всередині польського суспільства, тяжкі умови життя закріпачених селян, антинародну політику магнатів, висвітлює такі загальноєвропейські явища, як Ренесанс та Реформація.

Слід зауважити, що Я. П'ясецькому не завжди вдається поднати науковопопуляризаторський характер твору з досконалою художньою формою. Цікавий фактичний матеріал подекуди не досить органічно вплітається в художню тканину твору. Зустрічаються розтягнуті діалоги, задовгі розмови. Але в цілому це цікава і корисна книжка, яка безперечно знайде свого читача.

С. ПІНЧУК

стерний твір соціалістичного реалізму, яскравий зразок глибокої партійності письменниці в зображені людей і подій нашого часу.

Майже чотири роки життя післявоєнної Німеччини проходять перед нами на сторінках твору Анни Зегерс. Дія роману відбувається в обох частинах Німеччини. В окремих епізодах твору Анна Зегерс веде читача в Сполучені Штати, Францію, Мексіку, повертається назад у минуле. Ми бачимо Іспанію 1936—1937 років, передвоєнну Францію, Німеччину часів Веймарської республіки і гітлерівського панування. Ці екскурсії в минуле, аж ніяк не порушуючи композиції твору, дають письменниці можливість глибше змалювати характеристики своїх герой.

В новому творі Анни Зегерс діють майже сто різних персонажів, і тому романові передує перелік головних ділових осіб. Тут ми зустрічаємо і полум'яніх антифашистів, і запеклих гітлерівців, і для кожного з них письменниця, знайшла характерні індивідуальні риси, кожний образ змальований з великом хистом, притаманним усім творам Анни Зегерс.

Сюжетна канва романа «Рішення» — розповідь про відбудову великого металургійного заводу в місті Коссін в Німецькій Демократичній Республіці. Але письменниця спромоглася відтворити яскраву картину життя всієї післявоєнної Німеччини, картину запеклої боротьби між будівниками нового соціалістичного життя і тими, що відроджують фашизм та мілітаризм і намагаються повернути Західну Німеччину на старий шлях загарбницьких воєн. Перед кожним з героїв роману стоїть питання: «На чиєму ти боці? За що ти — за перемогу соціалізму або за реставрацію капіталізму? За мир чи за війну?»

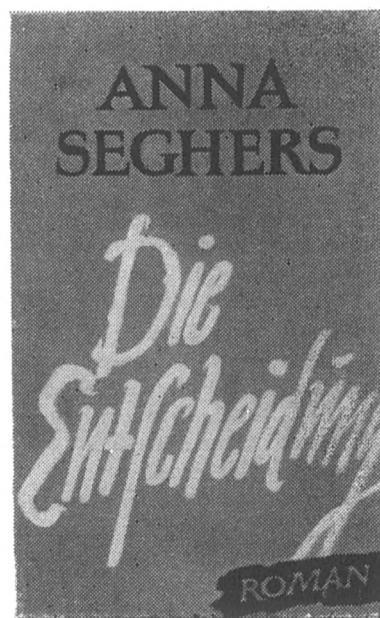
Переконливо розповідає письменниця, як народ Німецької Демократичної Республіки приходить до твердого і остаточного рішення, назавжди і безповоротно стаючи на шлях будівництва соціалізму.

Як же приходять герой книги до цього рішення? В новому творі Зегерс ми знову зустрічаємося з персонажем роману «Мертві залишаються молодими», старим ви-

КОМУ НАЛЕЖИТЬ МАЙБУТНЄ?

Новий роман Анни Зегерс «Рішення» — визначне явище не лише в німецькій, а й в усій сучасній прогресивній літературі, це май-

Anna Seghers. Die Entscheidung. Aufbau—Verlag, Berlin, 1959.



пробуваним комуністом Мартіном. Поруч з ним ми бачимо партійного працівника Ріхарда Хагена, робітника Роберта Лозе. Всі свої сили віддають вони справі боротьби за побудову соціалізму. Вони воювали із зброєю в руках проти фашизму в Іспанії, боролися в підпіллі, стійко переносили усі зневоднення. Але й ці люди не прийшли до остаточного рішення одразу, без вагань і помилок. Ось робітник Роберт Лозе, центральний образ роману. Замолоду він навіть побував у штурмових загонах Гітлера, але згодом знаходить своє справжнє місце, стає активним антифашистом. Отже, його шлях був нелегким, але Роберт вийшов, нарешті, на вірну дорогу і крокує нею твердо і впевнено.

Анна Зегерс розповідає, як до вірного рішення приходить і краща частина німецької інтелігенції. Щиро віддає народові свої знання та досвід інженер Рідль. Його дружина Катаріна, опинившися після війни на Заході, не бажає повернутись до Німецької Демократичної Республіки. Але інженер Рідль жертвує особистим щастям, бо відбудова заводу в Коссіні, як і все те величне, що відбувається в Німецькій Демократичній Республіці, стає тепер його справою, і зрадити цю справу Рідль не може.

Жертвою своєї нерішучості і хибних уявлень про НДР стає Катаріна Рідль. Двічі приїздив до неї чоловік, умовляючи їхати з ним. Обдурана ворожою брехнею, Катаріна відмовляється. Але ось вона вагітна, нарешті, вирішує повернутись і вмирає від передчасних пологів у маленькому селі, на самому кордоні між НДР і Західною Німеччиною.

Складний і нелегкий життєвий шлях німецького письменника Герберта Мельцера, одного з геройів роману, який теж занадто пізно приходить до вірного рішення. Мельцер глибоко ненавидить фашизм, він боровся з ним із зброєю в руках в лавах Інтернаціональної бригади в Іспанії пліч-о-пліч з Ріхардом Хагеном і Робертом Лозе. Потім їхні шляхи розійшлися. Мельцер опинився в Сполучених Штатах Америки, став співробітником великого американського журналу. Поступово він відходить

від активної боротьби за ті ідеали, які колись привели його в Іспанію. Закінчилася війна, в Німеччині починається нове життя, але Герберт Мельцер залишається в Сполучених Штатах. Німеччина? Він не зовсім розуміє того, що там тепер діється.

Але ось в справах свого журналу Мельцер відвідує Францію, потім приїздить в Західну Німеччину. І те, що письменник бачить в Західній Німеччині, примушує його замислитися. Чи так він собі все уявляє? Виявляється, що боротьбу ще не закінчено, що в Західній Німеччині знову панують ті, проти кого він воював в Іспанії.

На вулицях західнонімецького міста Гадерсфельд Мельцер опиняється серед демонстрації страйкуючих робітників. Поліція починає розганяти демонстрантів, і Мельцер з жахом бачить, що тут нічого не зміnilося з гітлерівських часів. І в цю мить удар важкого поліцейського кийка обриває життя письменника. Так вмер Герберт

Мельцер, вмер буквально на порозі вірного рішення, до якого йшов довгі роки свого життя.

Зображену долю Мельцера та Катаріни Рідль, письменниця ніби попереджає: ось чого коштують в наш час вагання, помилки, занадто пізні рішення!

Талановито малює Анна Зегерс і ворогів країни, показуючи пріреченість тих, що намагаються повернути назад колесо історії. Ні, не запеклим фашистам Кастріці-сам та Бентгеймам належить майбутнє Німеччини! Воно належить Роберту Лозе й інженеру Рідлю, Томасу Хельгеру і Лізль Шнейдер, всім німецьким трудівникам, патріотам своєї вітчизни.

Боротьбу ще не закінчено, але у творі Анни Зегерс ми немовби бачимо щасливе майбутнє Німеччини, проймаємося глибокою вірою в остаточну перемогу, вірою, якою дихає кожний рядок цієї чудової книги!

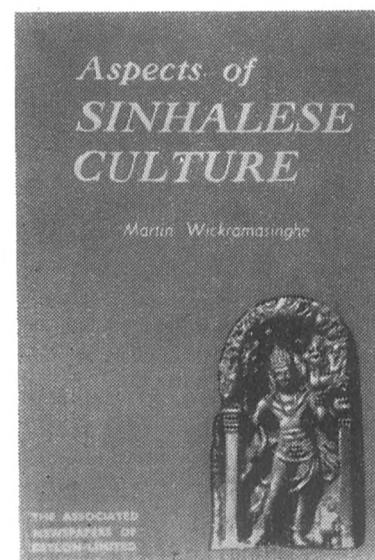
Я. ВАЛАХ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СИНГАЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Протягом останніх п'ятдесяти роках розвиток цейлонської літератури тісно пов'язаний з ім'ям видатного письменника Мартіна Вікрамасінгхе — романіста, драматурга, літературознавця.

Мартін Вікрамасінгхе народився в сім'ї бідняка-селянина і сам пережив усі зневоднення і злідні життя

Martin Wickramasinghe. Aspects of Sinhalese Culture. The Associated Newspapers of Ceylon Limited, Lake House, Colombo.



сингальських селян. Його першими літературними спробами були газетні кореспонденції про становище селянської бідності та невеличкі оповідання.

Перший роман Вікрамасінгхе «Ліла», який з'явився у 1914 році, розповідає про цейлонських се-

лян-трударів, і з того часу життя простого народу, тяжка доля цейлонських селян стають провідною темою творчості письменника.

На той час Вікрамасінгхе був уже студентом університету в Коломбо, де пристав до гуртка прогресивно настроеної студентської молоді, який боровся за поширення освіти в народі, вивчення народного мистецтва, фольклору, побуту. Серйозний інтерес до культурних надбань народу, вивчення творінь народного генія назавжди позначилися на творчості письменника, зумовивши її народність та глибоку ідейність.

Перу письменника належать романі «Жінка», «Село змінюється», збірка оповідань «Наше село»,— всі вони витримали чимало видань і користуються популярністю у читача. Ці твори знайомлять нас з життям талановитого і працьовитого, але знедоленого сингальського народу, який багато років ніс на собі тягар колоніального та соціального гноблення.

Цейлон... Для одних — це напоєний гарячим сонцем привабливий світ східної екзотики, для інших — величезні споруди буддистських храмів, країна стародавньої східної культури....

Для Мартіна Вікрамасінгхе Цейлон — це прекрасна і щедра земля, батьківщина, що стогнала під п'ятою колонізаторів, працелюбний і гордий народ, що скинув ганебне ярмо іноземної експлуатації. Таким відкривається перед нами Цейлон зі сторінок творів письменника, про такий Цейлон розповідають його романі «Кінець віку» та «Віргайя».

Якщо в перших своїх творах письменник змальовував страж-



Малюнки зразків старовинної сингальської скульптури.

дання цейлонського народу, то наступні романі розповідають про Цейлон, який бореться.

Глибоке патріотичне почуття, гордість за рідний народ створюють постійне емоційне забарвлення не лише літературних творів Мартіна Вікрамасінгхе,

але й його теоретичних праць з літературознавства та історії мистецтва. Своїми художніми творами і науковими працями Мартін Вікрамасінгхе робить важливий вклад у справу боротьби за національне визволення,— ось чому його ім'я згадується серед імен тих, хто приніс народові Цейлону незалежність.

З останньою свою теоретичною роботою «Аспекти сингальської культури» Мартін Вікрамасінгхе познайомив нас під час свого перебування в Радянському Союзі і зокрема в Києві.

«Я намагався висвітлити деякі сторони сингальської культури і показати, як вона змінювалась і розвивалась під впливом культур інших народів»,— пише Мартін Вікрамасінгхе у передмові.

Твір складається з 25 невеликих статей-нарисів. Іх об'єднує бажання автора довести самобутність та життезадатність цейлонської культури.

Справа в тому, що протягом багатьох років європейські орієнталісти вважали культуру Цейлону наслідуванням індійських зразків або навіть запозиченням.

«Не можна заперечувати,— пише Мартін Вікрамасінгхе,— що між Індією та Цейлоном існує певна етнологічна спільність. Але не можна не бачити також і того, що розвиток культури на Цейлоні відбувався цілком самобутнім шляхом».

Щоб переконатися в існуванні самостійної культури на Цейлоні, доводить автор, зовсім не треба, як це роблять націоналісти, вигадувати якихось легендарних предків, що нібито існували

Сингальські маски.



двадцять тисяч років тому і створили одну з найвеличніших цивілізацій світу. «Нема чого боятися слова «запозичення», — пише письменник, — адже в процесі співіснування і культурного обміну народи дійсно запозичують один в одного культурні елементи, які згодом переусвідлюються і адаптуються народом даної нації згідно з законами розвитку своєї власної культури».

Кілька розділів книги Мартін Вікрамасінгхе присвячує аналізу археологічних та етнографічних даних, що яскраво свідчать про високий рівень розвитку сингальської культури в минулому. Архітектурні споруди, так звані «дагоби» або «ступи», старовинного міста Анурадхапури, храми і палаці міста Полонаруви, що збе-

реглися до наших часів, є безумовно видатними пам'ятниками східної архітектури, які характеризуються величною простотою форм, гармонійністю пропорцій та високим технічним рівнем виконання.

Високо оцінює Мартін Вікрамасінгхе і багатий сингальський фольклор, який на його думку, має значно більшу цінність, ніж так звана класична сингальська література, що, як відомо, наслідує санскритські зразки.

Приділяючи велику увагу народній творчості, Мартін Вікрамасінгхе саме в ній вбачає ту силу, яка рухає мистецтво вперед і яка зможе сприяти відродженню сингальської культури, спалюженої багаторічним пануванням колонізаторів. Адже у довгі і важкі

століття іноземної інтервенції same народне мистецтво виявилось найбільш витривалим і життезадатним: народні майстри створювали чудові вироби з металу і дерева, кості і дорогоцінного каміння, художні тканини і прикраси. I в такій формі мистецтво було важливим проявом національної самовідомості народу, що не хотів підкоритися чужій владі і чужій культурі.

Мартін Вікрамасінгхе — це чесний митець і справжній патріот, який вболіває за долю свого народу і майбутнє його культури. Розгляд ряду важливих проблем сингальської культури робить книгу Мартіна Вікрамасінгхе цікавою і для радянського читача.

Л. ФАРІЗОН



КАРДОСКОП «ВСЕСВІТУ»

ЧИТАВ НЕ ПОСПІШАЮЧИ. Один читач вашингтонської міської бібліотеки щойно повернув назад книжку, взяту в 1908 році.

СЛІДАМИ ЖЮЛЬВЕРНІВСЬКОГО ГЕРОЯ. Датський журналіст Крістоффер, подібно до героя романа на Жюля Верна, вирішив зробити подорож навколо світу за 80 днів. Причому, він обіцяв, що користуватиметься лише тими засобами транспорту, що й у романі. Але подорож Крістоффера тривала 129 днів.

IX «ОБРАЗ ЖИТТЯ». 47% населення ФРН зовсім не мають вдома книжок, а 34% навіть ніколи їх не купували. Цей факт встановлено за допомогою анкети, проведеної Німецьким інститутом соціології.

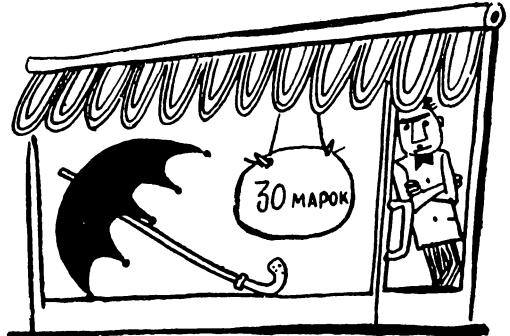
«ШИРОКЕ ПОЛОТНО». Французький маляр Жан Люрса виставив у Сан-Віцензі (місцевість у Піренеях) свій ескіз гобелена, який називається «Спів світу». Він має в довжину 125 метрів.

ГАЗЕТАРСЬКІ НОВИНИ. Останнім часом в Парижі якийсь Орельєн Шолл видавав газету, друковану на резині, — для читання в ванні.

НОВЕ В ДРАМАТИРГІЇ. У п'єсі модерністського драматурга Армана Гатті (Франція) окремі частини людського тіла (голова, ноги, руки) виступають як самостійні дійові особи.

ПІДДОСЛІДНІ ТУРИСТИ. В англійських газетах з'явились оголошення, в яких запрошується взяти участь у подорожі на яхті по Середземному морю. Морська прогулянка буде безкоштовною, і в усіх портах туристи навіть одержуватимуть кишенькові гроші. Однак у подорож беруть тільки тих, хто страждає від морської хвороби, бо її властиве фармацевтична фірма, щоб перевірити і одночасно розрекламувати нові ліки проти морської хвороби.

Стива і Гумор



У ФРН.

— Боже, Еміль, який у тебе вигляд! Хіба ти нічого не чув про західнонімецьке економічне чудо?

Без слів.



Прогрес.



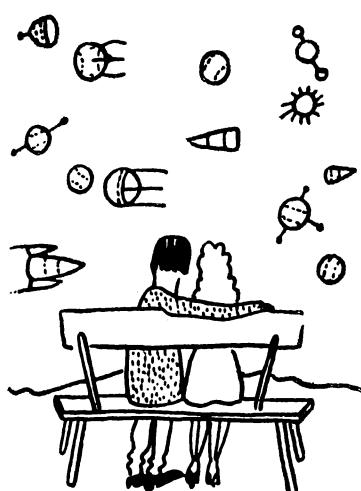
— Ходім, мамо! Якщо пан каже, що всі класи переповнені, то не треба наполягати.



— Манікюр, будь ласка!



— Тобі аби гратися, а двері полагодити не можеш третій тиждень!



Місячна ніч 1970 року.



— Запевняю, це цілком відповідає проекту.



Сатирика
і Гумор

Календарик «ВСЕСВІТУ»

НОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ.

Наприкінці минулого року в обласному місті Кошице Чехословачкої республіки був урочисто відкритий новий словацький університет. Він має два факультети — музичний та філософський. Таким чином, у Словаччині тепер існує 13 вищих училищ з 33 факультетами.

АВТОМОБІЛЬНИЙ

ШЛЯХ ЧЕРЕЗ ГІНДУКУШ. Через гірський хребет Гіндукуш, найвища вершина якого досягає 7700 метрів, через перевали, які були раніше доступні лише для верблюдів та мулів, прокладається автомобільний шлях. Він йтиме від афганської столиці Кабул до пристані Кизил-кала на Аму-Дар'ї, тобто до самого кордону з Радянським Союзом. Новий шлях будеться за допомогою радянських спеціалістів. Експлуатація його почнеться у 1961 році.

АВТОРИТЕТНА ВІДПОВІДЬ.

Місцеві шкільні управління багатьох англійських міст звернулися із скаргою до міністерства освіти. Справа в тому, що шкільні парті там дуже вузькі і це негативно впливає на фізичний розвиток учнів. Міністерство відповіло: школи мають слідкувати, щоб учні не гладшали, отже, щоб вони менше їли...

СУВОРА КАРА. На трансформаторі однієї з лондонських вулиць зроблено такий напис: «Якщо ви торкнетесь трансформатора, то будете вбиті на місці, а також сплатите 2 фунти стерлінгів штрафу».

АНГЛІЯ

«НЕ ОБИРАЙТЕ ПРОФЕСІЇ АКТОРА!»

Англійське міністерство праці видало брошуру для молоді про вибір професії. Автори цієї брошюри наполегливо застерігають англійську молодь від театральної кар'єри.

Сучасний англійський театр перебуває в дуже скрутному економічному становищі. На думку авторів брошюри, в найближчі роки не передбачається в цьому відношенні ніякого покращання, навпаки, вони заявляють, що становище театрів весь час гіршає.

«Уряд нашої країни,— говориться в брошурі,— не має змоги підтримувати мистецтво, особливо театр, який потребує багато коштів».

Сумні висновки щодо теперішнього становища і перспектив театру в Англії містяться також у черговому звіті «Ради в справах мистецтва». Ця напівдержавна - напівприватна установа, яка має сприяти розвиткові мистецтва, змушена визнати катастрофічне становище англійського театру. Документи звіту, які стосуються матеріального становища акторів в Англії, цілком збігаються з висновками міністерства праці.

Отже, професія актора стала в Англії непотрібною. А той, хто все ж таки наважиться обрати її, має бути готовий до великих життєвих труднощів.

ПІСЛЯ ДВАДЦЯТИРІЧНОЇ ПЕРЕРВИ

Твори видатного радянського письменника М. О. Шолохова востаннє перекладалися в Англії майже двадцять років тому.

Нешодавно журнал «Букс енд букмен» повідомив своїх читачів, що видавництво «Путнем» вирішило заповнити цю

«білу пляму». Незабаром в книжкових крамницях країни можна буде придбати вже видані розділи другої частини «Підняття ціліни», розділи з романа «Вони боролися за Батьківщину» та збірку останніх оповідань письменника.

АНГОЛА

РУХ ЛІТЕРАТОРІВ

Доля чотирьох мільйонів населення португальської колонії Анголи схожа з долею інших народів пригнобленої Африки: колоніальний гніт, цілковите безправ'я, злідні. Але великі зміни, що сталися у світі після другої світової війни, знайшли свій відгук і в цьому кутку Африки.

Останніми роками в Анголі значно поживився культурний, зокрема літературний рух.

Саме про зародження нової літератури розповідає ангольський письменник Уїкі Нданії в статті, написаній для берлінського журналу «Нейє дече літератур».

Література народів племен банту, що населяють Анголу, має свою давню історію, але це, здебільшого, література усна. Колоніальні власті докладали немало зусиль, щоб перешкодити розвиткові національної культури. Оскільки навіть усна література мала розвиватися в підпіллі, таємно від колоніальних властей, то іноземні дослідники твердять, ніби вона сьогодні майже не існує.

Проте це зовсім не так. Усна творчість, насичена новим духом активної визвольної боротьби,

продовжує розвиватися, а поруч з нею кілька десятків років тому в Анголі народилася й література писана, на жаль, поки що лише португальською мовою.

Перші ангольські письменники, вказує Уїкі Нданії, бачили перед собою два можливих шляхи розвитку національної літератури. З одного боку, вони мали багато місцевих африканських мов і діалектів, які зазнавали переслідувань, з другого боку — мову колонізаторів, яка поступово стала загальнозрозумілою для всіх жителів Анголі.

Першим шляхом пішов один з засновників ангольської літератури — Кордейро да Матта. Він склав перший словник мови кімбунду, яким користуються і досі. Цією ж мовою Кордейро да Матта писав оповідання і поезії. Але мова кімбунду так і не стала загальною літературною мовою в Анголі.

Більші перспективи ма-ла літературна творчість письменників Анголи, що писали португальською мовою, оскільки цією мовою друкуються ангольські газети та журнали. Серед письменни-

ків країни були талановиті літератори Джозе Моргадо, Ассіс та інші.

Після другої світової війни в Анголі розгорнувся літературний рух оновлення сил, до якого приєднуються люди, сповнені бойових визвольних прагнень. Виникла письменниця організація «Рух нових літераторів Анголії». Твори молодих письменників друкувалися в журналах «О естуденте», «О падрао» та інших. Широкої популярності набули молоді автори Антоніо Якінто, Ермелянда Ксавір, Маріо де Андраде, Лестон Мартінс, Мауріціо Гомес.

Через деякий час пор-

тугалські владі заборонили нові журнали і національна ангольська література змушені була знов піти у підпілля. Однак ангольські письменники не втрачають зв'язків з своїм народом, беруть активну участь у визвольній боротьбі проти колоніального гніту. Деякі з них перебувають тепер в еміграції, але й відтіль лунає їх голос, голос літераторів Анголії.

«Літератори Анголії мають благородну мету,— закінчує свою статтю Уїкі Нданії,— ще активніше включитися у визвольну боротьбу свого народу, відображати її у своїх нових творах».

Особливою майстерністю, ліризмом, теплою відзначаються вірші «Епоха», «Батьківщина», «Болгарія», «Мое покоління», «Коли народжується надія», «Си-

гнали» та багато інших.

Як пише болгарська преса, вихід нової збірки поезій «З вірою в людей» Павела Матева— «значний успіх болгарської поезії».

В'ЕТНАМ

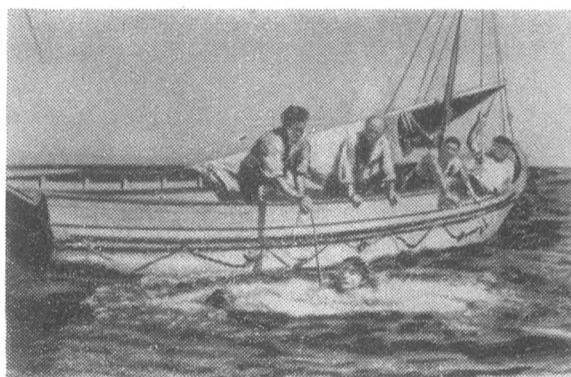
КОНГРЕС В ХАНОЇ

Піклування про літературну молодь — одне з найхарактерніших явищ сучасного літературного життя у народному В'єтнамі. Про це виразно свідчить літературний конгрес, який відбувся в Ханої. Учасники його — представники різних професій — робітники, селяни, вчителі, партійні працівники, солдати та офіцери в'єтнамської армії, люди різного віку. Це початкову письменники. Так колишній солдат, тепер робітник Буй Дук Ай написав «Оповідання з однієї лікарні», яке було схвалено критики.

кою. Учасник визвольної війни в'єтнамського народу Ле Кхам — автор твору «У фронтовому тилу».

Конгрес тривав два дні. Він, власне, перетворився на своєрідний семінар для його учасників. Адже поруч з початківцями в роботі конгресу взяли участь відомі письменники Кім Лан, То Хоай, Нгуен Туонг, Нгуен Дінг Тхі та інші. Вони поділилися своїм літературним досвідом з молодими товаришами, обговорили твори початківців, провадили заняття з питань літературної майстерності.

БОЛГАРІЯ



Цікавий за своїм сюжетом та композицією новий болгарський фільм «За горизонтом», який розповідає про сміливу спробу трьох комуністів у 1936 році перевратитися на човні

до Радянського Союзу.

Фільм знімав режисер Захарій Жандов за сценарієм Павла Вежинова.

На фото: кадр з фільму «За горизонтом».

«З ВІРОЮ В ЛЮДЕЙ»

Творчий шлях відомого болгарського поета Павела Матева ясний. Це поет-комуніст, який завжди стоїть у перших лавах борців за перемогу соціалізму в Болгарії.

Сила, мужність, краса нового життя — такі характерні риси поезій Матева. Сповнена непохитної віри у світле майбутнє болгарського на-

роду і нова збірка віршів Павела Матева «З вірою в людей». Тут є вірші про героїчні дні боротьби за свободу вітчизни, пісні про розквіт країни за народної влади, вірші про боротьбу з ворогами народу за мир у всьому світі, ліричні рядки, присвячені красі природи рідної Болгарії.

Вихід у світ нової повісті «Моя хата з краю» прогресивного письменника Сільвіо Мікелі становить визначну подію в культурному житті Італії.

Цей дев'ятій великий твір письменника ще міцніше закріплює за ним славу літописця італійського робітничого руху і проникливого дослідника гострих проблем сучасності.

Дія повісті відбувається в невеличкому індустриальному містечку, головний її герой — потомственный робітник Гракко.

Важкою була його доля; роки фашизму і війни залишили невигідний слід у його душі. Якийсь час після повалення режиму Муссоліні в серцях наївних людей ще жила надія на соціальну справедливість в умовах буржуазного суспільства. Дійсність незабаром роз-

віяла такі ілюзії. Позбувшись їх, Гракко став скептиком, він вважає, що італійці його покоління не побачать соціальної справедливості.

Він намагається знайти своє щастя у створенні сімейного добробуту. Однадцятирічний Освальдо — син Гракко — гордість батька, його надія. Незважаючи на мізерні заробітки, Гракко віддає хлопчика вчитися до класичної гімназії і навіть сам разом з ним вивчає незрозумілу й непотрібну для себе латину. Щоб придбати синові підручники, Гракко береться за всяку роботу, вгамовуючи в собі пурви гордощів, і покірливо терпить приниження.

Однак над родиною нависає загроза безробіття. Герой книги намагається зберегти свою штучну рівновагу, не хоче

брати участі у страйку, але саме життя примушує його відмовитися від нейтралітету.

Економічна боротьба робітників не закінчена, не все ясно у подальшій долі Гракко, але саме звернення героя до людей, до колективу глибоко символічне. Мікелі показує, що боротися, покладаючись тільки на себе,— неможливо, що лише солідарність трудящих може привести до поліпшення їх економічного становища.

Крім Гракко, його дружини Ади й сина Освальда, показаних всебічно, у повісті чимало епізодичних образів: усі вони змальовуються через сприйняття героя.

Неофашиста Купісті Гракко ненавидить, зате він із щирою повагою, навіть з ніжністю ставиться до активістів робітничого руху — комуністів Беллі, Перецці. Мікелі вдало передає привабливість цих людей, показує їх справжніми героями Італії.

У 1952 році в Пекіні було проведено Всекитайський фестиваль традиційної народної драми, на якому вперше в історії країни зустрілись представники різноманітних жанрів цього театру.

Народний уряд постійно дбає і про дальшу долю класичної театральної спадщини. Створено цілий ряд студій та шкіл, в яких старі актори передають свій досвід та знання молоді.

Так ті, хто зберігає тра-

диції китайської культури, стали в перші лави будівників нового життя, творців молодої, соціалістичної культури.

«Пошана, з якою ставляться до акторів, глибоке розуміння, яким зустрічають нас глядачі, невичерпне багатство культурної спадщини, надзвичайно широкі можливості для творчої праці,— усе це знову робить нас, старих акторів, юними», пише на закінчення Мей Лан-фань.

КИТАЙ

50 ТИСЯЧ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ

Відомий театральний діяч та актор Мей Лан-фانь — славетний виконавець жіночих ролей у «Пекінській опері» — нещодавно виступив в журналі «Чжунго цзяньше» («Китай на будівництві») із статтею, в якій розповідає про розквіт старих традиційних форм китайської драми впродовж останнього десятиріччя.

«На той час, коли у 1951 році Народний уряд Китаю виступив з гаслом про розквіт ста квітів мистецтва,— пише Мей Лан-фань,— існувала думка, що вже давно слід відмовитися від традиційних форм народної китайської драми, яка ніби то так «застаріла», що зовсім не відповідає вимогам будівництва нового соціалістичного суспільства».

«Це гасло, — говорить актор, — відповіло на мої найзавітніші мрії, бо віднині традиційний театр одержував нові, небаченні перспективи розвитку».

Далі Мей Лан-фань розповідає про новий розквіт традиційних форм китайського театру за народної влади. Ставлячи твори класичної драматургії, китайські режисери та актори намагаються вкласти в них новий зміст.

Традиційна китайська драма існує на протязі багатьох століть і має безліч різноманітних відгалужень і жанрів.

Завдяки величезній роботі, проведений за останні роки відділами культури, — розповідає Мей Лан-фань, — було встановлено, що в країні існує понад триста видів традиційного народного театру. Починаючи з 1951 року, у всіх провінціях побували комісії, які розшукували старих акторів, носіїв традиційної класичної драми, надавали фінансову допомогу існуючим театральним трупам і створювали нові.

Члени комісій записували тексти п'єс, які протягом багатьох століть усно передавалися з покоління у покоління. Таким чином виявлено біля 50 000 драматичних творів, які тепер стали надбанням усього народу.



11-річні учні однієї з пекінських театральних студій виконують сцену з старовинної опери «Повернення додому з перемогою».



Мей Лан-фань (справа) на репетиції.

ПІМЕЧЧИНА

НДР

«БІЛА КРОВЬ»

Це назва нового кінофільму, поставленого на студії «Дефа» режисером Готтфрідом Кольдітцем за сценарієм відомого німецького письменника Гаральда Гаузера.

...Молодий офіцер західнонімецького бундесверу майор Манфред фон дер Логе повертається додому із Сполучених Штатів. Він довгий час вивчав там, у своїх американських покровителів, атомну справу, брав участь у випробуваннях нової атомної бомби...

Перед ним — перспективи дальнього просуван-

ня по службі. Але Манфред фон дер Логе прибіз разом з близкучими характеристиками і відзивами також і страшну променеву хворобу, жертвою якої він став під час атомних випробувань. Нова бомба виявилася зовсім не такою «чистою», як твердили американські атомщики.

Молодий офіцер одружений з дочкою крупного західнонімецького промисловця Парохлітца, який готове свої заводи для атомного виробництва. Манфреда хочуть примусити мовчати: адже звістка про його страшну хворобу може перешко-



На фото: — кадри з фільму «Біла кров».

дити виготовленню атомних бомб у Західній Німеччині. Цього вимагає від свого зятя і Парохліц, для якого нажива вища за всі людські почуття і навіть за щастя його доньки.

Хворого офіцера лікує професор Бертрам Зольтау, вчений, що підносить свій голос проти атомної смерті. Він лікує Манфреда не лише від хвороби крові, але й від хвороби у його свідомості. І він одержує перемогу в цій боротьбі. Манфред фон дер Логе стає до лав тих чесних людей Західної Німеччини, які хочуть врятувати свою країну від нової катастрофи.

«Захищайте себе!» — звертається в заключній сцені фільму хворий Манфред до своїх співвітчизників. І цей заклик сприймається як голос людини, яка дорогою ціною знайшла нарешті своє місце в боротьбі народів усього світу за оборону ядерної зброї.

Німецька преса дає дуже високу оцінку новому фільму. Газета



«Нейес Дейчланд» пише: «Біла кров» — це сувере обвинувачення проти тих, хто намагається штовхнути людство у нову, атомну воєнну катастрофу».

Газети відзначають, що сценарій, написаний Гаральдом Гаузером, режисерська робота Готтфріда Кольдіца, а також виконання головної ролі молодим актором Юргеном Форріпом заслуговують найвищої оцінки.

ФРН

КНИГА ЙОГАННЕСА ТРАЛОВА

Йоганнес Тралов належить до числа тих письменників, які протягом усіх післявоєнних років невтомно виступають за єдність своєї країни, за встановлення дружніх зв'язків між обома ча-

стинами Німеччини. Вже кілька років Тралов посідає пост президента загальнонімецького Пен-клубу «Ост үнд Вест», який об'єднує письменників НДР і ФРН. На недавньому 30-му конгресі

Міжнародного Пен-клубу він, очолюючи делегацію загальнонімецького Пен-клубу, виступив з яскравою промовою проти воєнних приготувань і атомної небезпеки.

Німецьким читачам Йоганнес Тралов добре відомий як автор цікавих історичних романів — «Повстання чоловіків», «Бойкот», історичної серії «Османська трилогія» та ін.

Тепер вийшла збірка письменника під загальною назвою «Початок», яка знайомить читачів з драматичними творами, спогадами та публіцистикою Йоганнеса Тралова.

Особливо цікаві спогади письменника. Й. Тралов розповідає про найзначніші події в його майже 50-річній літературній діяльності, про особисті зустрічі з видатними письменниками, митцями, громадськими і політичними діячами. Тралов наводить цікаві

дані про настрої та ідеологічну боротьбу в літературі Західної Німеччини.

Висловлювання Йоганнеса Тралова про письменницьку працю, про літератора свідчать, що він глибоко відчуває громадський обов'язок, свою відповідальність перед суспільством і розглядає літературну діяльність як форму служіння суспільству.

«Вимоги суспільства, — пише Тралов, — повинні бути основою письменницької діяльності».

Автор книги переконливо пояснює, чому кожний чесний німецький письменник засуджує політику боннських правлячих кіл. Він називає її політикою «придушення духовної свободи».

Нова книга Йоганнеса Тралова викликала великий інтерес в Західній Німеччині, а також в НДР, де її перевидало видавництво «Ферлаг дер націон».

РУМУНІЯ

ДРУГА ЧАСТИНА ЕПОПЕЇ ЕМ. ГАЛАНА

Дія другої частини відомого радянському читачеві романа-епопеї «Бараган» Ем. Галана, що недавно вийшла в Румунській Народній Республіці, відбувається на початку 1949 року в селі Леснезь, поблизу Яломицьких плавнів. Тут, як і у всіх румунських селах того часу, почалася напруженна боротьба з колишніми поміщиками, куркулями та іншими реакційними елементами на селі, боротьба за соціалістичне сільське господарство.

Читач знову зустрічається з Антоном Філіном, якого партія послала організувати державне господарство Леснезь. На посту директора він проявляє себе відданим ко-

муністом, рішучим і розумним керівником, людиною, яка завжди пам'ятає про інтереси народу.

У боротьбі комуністів з ворогами колективізації перемогу одержують комуністи. Перед ними широкі перспективи соціалістичного перетворення сільського господарства. Спільна, колективна праця на об'єднаних полях допоможе вирости багаті врожаї зерна, які, за старовинною легендою, далеко заховані в надрах Барагану.

Цінність другої частини роману Ем. Галана полягає в епічному відображення сучасного життя румунського села.

США

РАСИЗМУ — НІ!

Цікавим явищем в культурному житті США

є роман «Незваний гість» Чарльза Б'юмонтса, пись-

менника, який увійшов в американську літературу як майстер короткого оповідання.

Дія романа розгортається в 1956 році в Каскстоні — провінціальному містечку, одному з «літлероків», яких немало на півдні США. Поблизу Каскстона височить пагорок Сімонс-Хіл, де живуть негри. Містечком верховодить Верн Шипмен — власник єдиної міської газети і хазяїн більшості житлових будинків. Неграм суворо заборонено з'являтися у місті.

І раптом Каскстон облягає приголомшива новина: дванадцять негритянських юнаків збираються наступного дня спуститися з Сімонс-Хіла, пройти до школи центральними вулицями містечка й уперше за всю історію Каскстона сісти за парту поруч з білими учнями.

Боротьба за право сумісного навчання білих і чорних дітей в місті Каскстон ще у 1940 році почалося підружжя Грін. Лише через десять років за допомогою Національної асоціації сприяння прогресу кольорового населення їм пощастило відкрити школу, але тільки для «чорних». Спроба записати негритянських дітей до каскстонської середньої школи, після закінчення якої вони могли б вступити до коледжів, викликала шалений опір з боку шкільних опікунів округи та — «хазяїна міста» Шипмена. Окружний суд двічі відхиляв апеляцію Національної асоціації. 1955 року справа про Каскстонську школу була передана до Верховного суду США, який через рік підтвердив, що сумісне навчання в Каскстоні не суперечить американським законам. Це рішення Верховного суду США страшенно занепокоїло мракобісів із Товариства національних патріотів Америки у Вашингтоні: адже якщо в Каскстоні, типовому місті Півдня США, негри об'єднаються з білими, це може стати прикладом і для решти міст. І тоді на Півдні, де проживає 75% негрів, запанують кольорові.

До міста приїздить представник Товариства національних патріотів Америки Адам Крамер. Він має будь-що-будь «врятувати» школу, місто, весь Південь від «чорної навали». Крамер розвиває бурхливу діяльність по вербовці членів до товариства. Він організує мітинг, на якому виголошує довгу промову, намагаючись розплатити ненависть до негритянського населення Сімонс-Хіла, довести, що рішення Верховного суду було прийняте під впливом євреїв та комуністів, які зраджують Америку; що негри — нижча раса та що сумісне навчання різних рас може негативно вплинути на психіку дітей.

...Ніч. Молодого негра Джоя Гріна мучать сумніви. Завтра йому та його товаришам належить спуститися до «міста білих». Важко долати вікові забобони. Але ж п'ятнадцять років тому з такими труднощами починали боротьбу проти сегрегації його родичі. З нетерпінням чекають на негритянських юнаків директор Каскстонської школи Пейтон та викладачка англійської мови Енгрофф. Вони таож все своє життя присвятили цій боротьбі.

І ось нарешті молоді негри в класі, серед білих. В місті спалахують бійки. Завербовані Крамером горлорізи пікетують школу. Вулицями міста до Сімонс-Хіла повільно рухається низка автомобінів, в яких сидять куклуксланівці у білих балахонах...

Обмеженість буржуазного світогляду не дозволила Ч. Б'юмонту розглядіти ті соціальні сили, що виступають проти фашизму в Америці. В заключній частині романа він зраджує життєвій правді: в ролі рятівника міста від расистів виступає «чесний» торгівець Сем, добрій, благородний буржуа. Але не це визначає зміст твору. Незалежно від поміркованих намірів його автора, роман «Незваний гість» являє собою пристрасний протест проти расизму.

«П'ЯТЬ ПЕНСІВ»

На екрані Америки вийшов новий художній фільм «П'ять пенсів», який розповідає про життя американського джазового музиканта, Лорінга Ніколса.

В ролі Лорінга Ніколса знімався популярний



На фото: Луї Армстронг та Денні Кей (в ролі Лорінга Ніколса) в фільмі «П'ять пенсів».

ФРАНЦІЯ

ГЕРОЇЧНЕ МИNUЛЕ ФРАНЦІЇ

В самісінський вир бурхливих подій, які переживав Париж навесні 1871 року, переносить нас недавно випущена видавництвом «Едісіон сосьєль» антологія Артура Адамова «Паризька Комуна».

В антології вміщені відозви, афіші, доповіді, тексти, що належать як комунарам, так і версальцям, окремі висловлювання, нариси. Всі ці вдало добрани матеріали, що супроводжуються цікавими коментарями, всебічно висвітлюють історію Комуни і дають конкретне уявлення про героїчну боротьбу

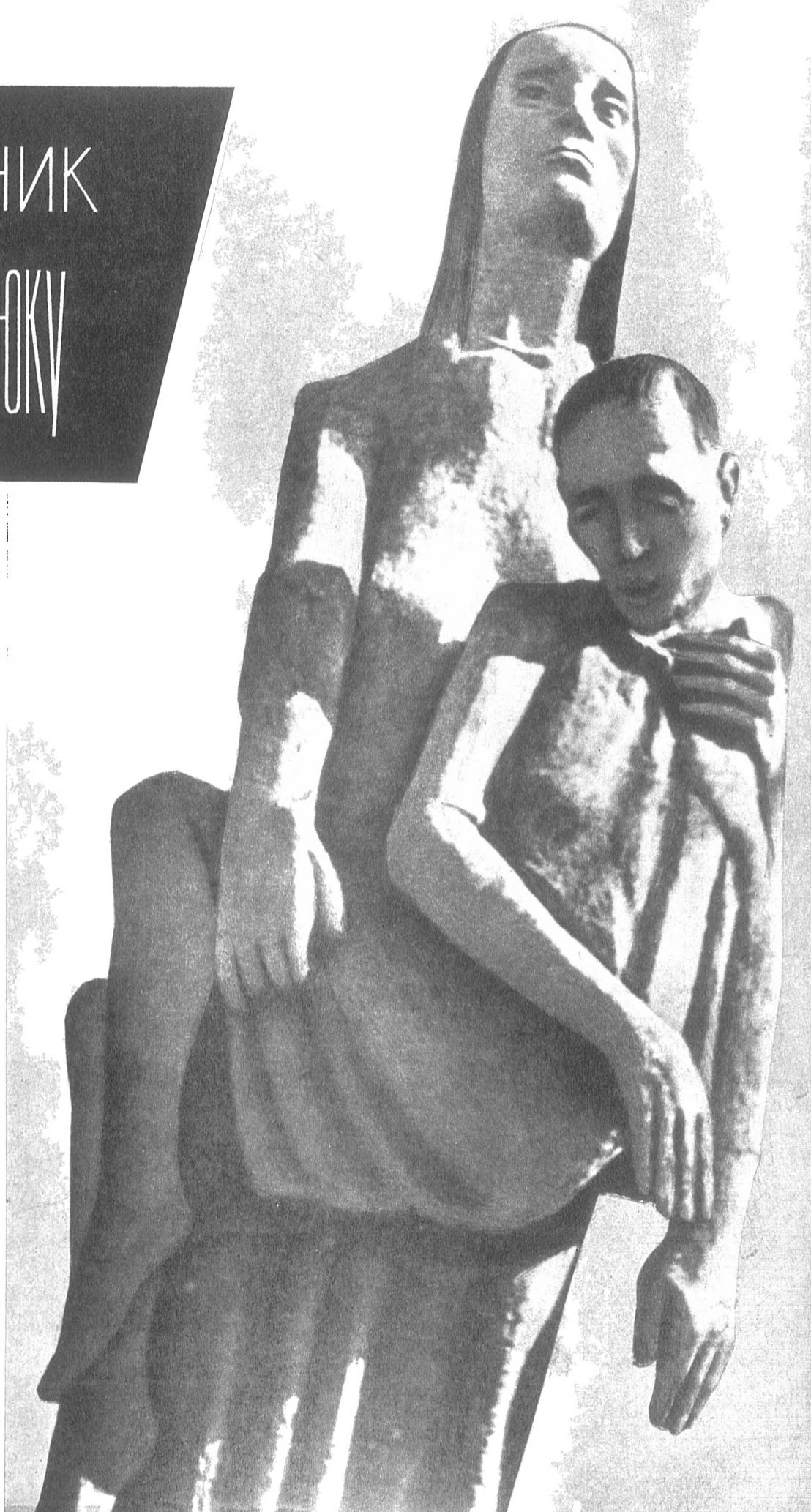
бу французького народу, яка хоч і закінчилася поразкою, але послужила великим уроком для робітників усього світу. «Ми піднялися на плечах Паризької Комуни», — говорив В. І. Ленін, оцінюючи значення Паризької Комуни в історії робітничого руху.

Французька прогресивна преса високо оцінила антологію. Так, Андре Вюрмсер в критичній статті, вміщений на сторінках «Літер франсез», вказує, що упорядник антології заслуговує на вдячність за книгу, яка гідно вшановує пам'ять комунарів.

ПАМ'ЯТНИК у Равенсбрюку

Із 22 країн світу до Равенсбрюку з'їхалися делегатки, щоб вшанувати пам'ять 92 тисяч жінок і дітей, що загинули в цьому колишньому фашистському таборі смерті. На урочисте відкриття пам'ятника жертвам гітлерівського терору зібралося коло 50 тисяч громадян Німецької Демократичної Республіки.

На фото: пам'ятник жертвам фашистського терору.





Бразильська дівчина.



„Світло трас ель освяно...» — «стрибок через океан», саме це треба зробити, щоб потрапити в Латинську Америку. Найбільшою державою цієї частини земної кулі є Бразилія — країна з 63-мільйонним населенням і територією, що своїми розмірами значно перевищує територію такої країни, як Сполучені Штати Америки.

Десять років тому реакційним колам Бразилії вдалося порушити нормальні відносини з Радянським Союзом і країнами народної демократії, а в самій Бразилії було встановлено режим диктатури.

Проте останнім часом тут все енергійніше лучають голоси про поновлення дружніх взаємин з Радянським Союзом і Народним Китаєм. Вже зараз встановлені торговельні зв'язки з Чехословаччиною і Польщею, нещодавно укладено торговельну угоду про обмін радянської нафти на бразильську каву на суму в 60 млн. доларів. Є всі підстави гадати, що лінія національно-визвольної боротьби, що проходить червоною смугою через всю історію країни, буде продовжена і далі: навіть такі офіційні особи, як

БРАЗІЛІЯ

віце-президент Жоао Гуларт, заявляють про свій намір почати «компанію проти північноамериканських трестів і монополій, які нещадно експлуатують багатства країни».

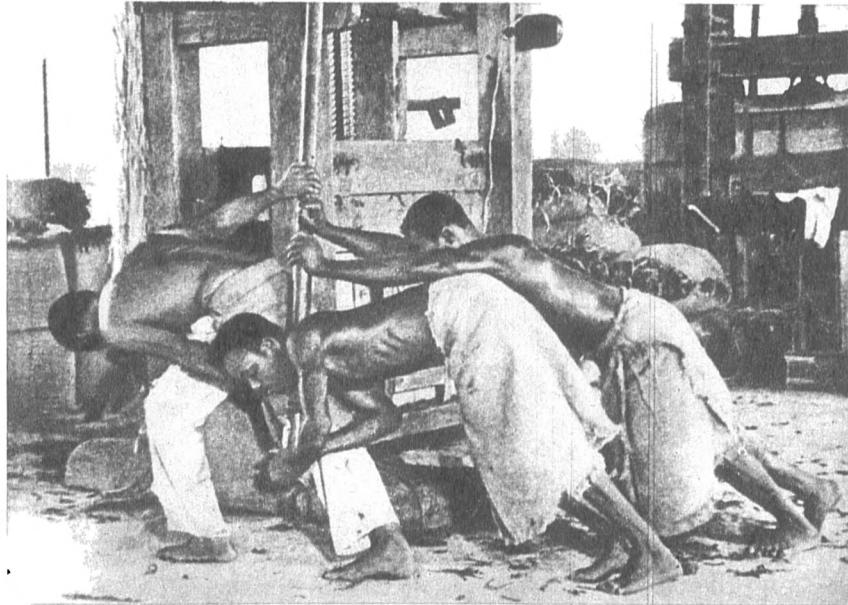
На кожному етапі економічного становлення країни вся Бразилія захоплювалась якимсь одним основним продуктом виробництва. Цукрова тростина,

Копакабана. Готелі підступили до самого моря.



Площа маршала Флоріана (Ріо-де-Жанейро) і ріг вулиці Ріо-Бранко. Сучасні будівні контрастують із будівлями, спорудженими на початку століття. В центрі — міський театр, а ліворуч — «Кіноландія» з безліччю кінозалів.

Бразильська «Дубинушка».

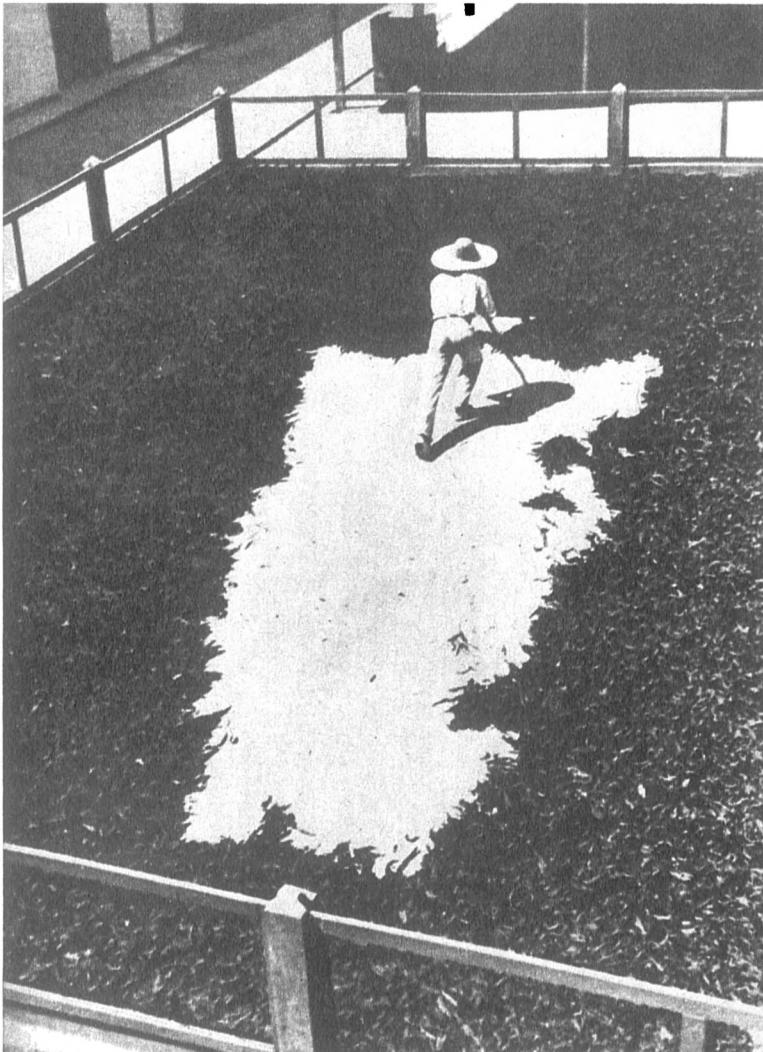


золото, алмази, каучук, какао, потім настала черга панування кофе... Що буде далі? На економічному горизонті країни вже маячить, приваблюючи погляди північноамериканського суди, дуже цінна сировина — монацітові піски, що містять уран.

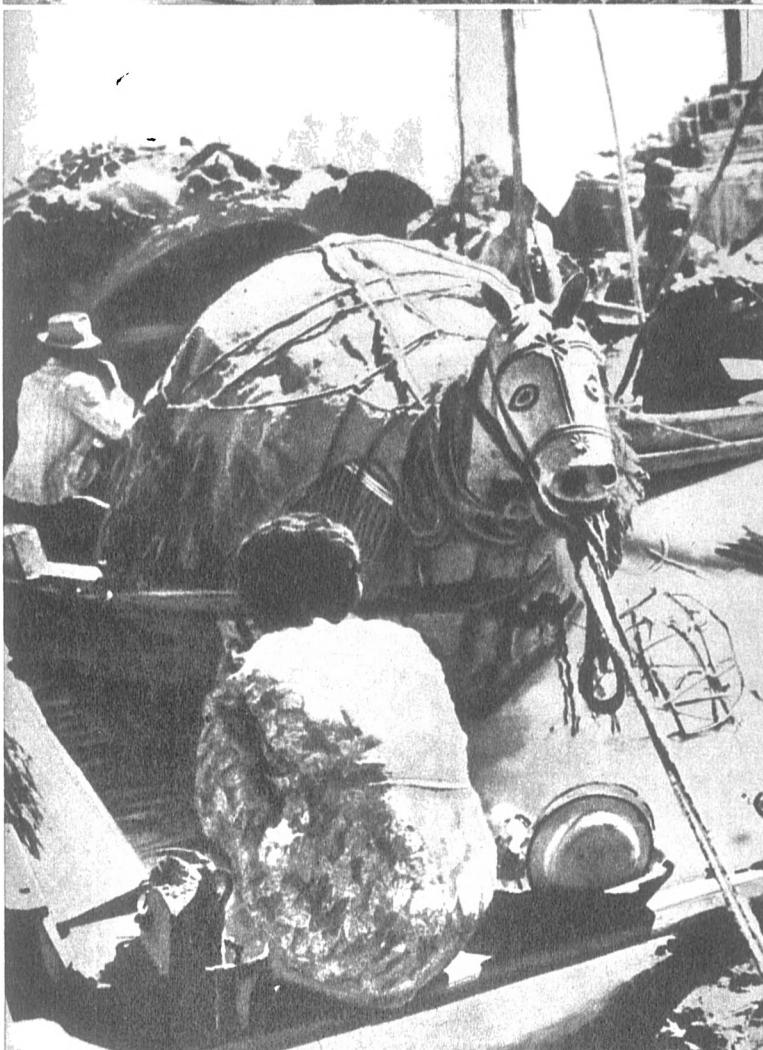
Але, на жаль, величезні багатства країни потрапляли до рук лише небагатьох великих ділків, що кидали гроші на будівництво вілл, палаців і цілих кварталів хмарочосів, які вражали своєю архітектурою навіть європейських мистецтвознавців. На протилежному поясі одночасно росли і росли страшні злидні народних мас. Відомий бразильський учений Жозе де Кастро якось підрахував, що його батьківщина могла б прогодувати весь світ, а в той же час вона майже не виходить із стану економічної



Рибальські «хмарочоси» в Порто-Сегуро. Байя.



Отак сушать кращі сорти тютюну.



кризи. В чому причина? Яка недуга точить сили країни? На ці питання дає відповідь стаття, вміщена в журналі «Уолл-стріт Джорнел». В ній повідомляється, що у відповідь на питання, поставлене тисячі бізнесменів: «В яку країну ви волієте вкладати свій капітал?»—більшість відповіла: «В Бразілію!» І дійсно, з восьми мільярдів американських капіталовкладень в Латинській Америці понад півтора мільярда припадає на Бразилію. Пояснення цього—середній прибуток в 50—60%. Бразільці змушені, як писала одна з газет Ріо-де-Жанейро, «з ранку до вечора робити гроші для закордону!» Але сьогодні в країні посилюються свіжі віяння. Президент Жоселано Кубічек нещодавно заявив: ми повинні уважніше дивитися на Схід, адже «згідно з підрахунками економістів, Росія в близькому майбутньому перевершить США по прибутках на душу населення!»

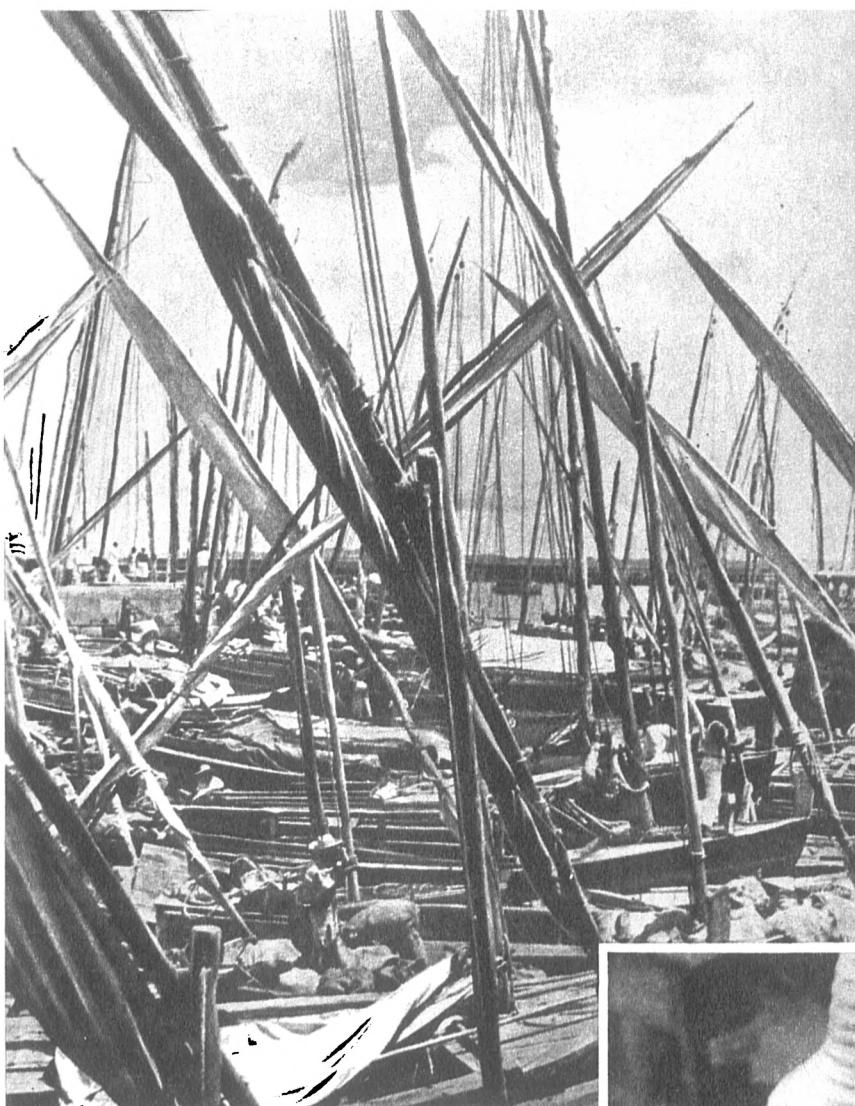
Крім того, найбільш далекоглядні бразільці розуміють, що саме Радянський Союз дійсно допомагає створенню у слаборозвинутих країнах незалежної національної промисловості, в якій Бразілія має таку велику потребу. Ось чому разом з тверезими політиками і всі прості люди Бразілії борються за налагодження міцних дружніх відносин з СРСР.

* * *

Перше бразильське місто, куди звичайно потрапляють, ідучи з Європи,—це Ріо-де-Жанейро, що розкинулось між стрімкими скелястими горами, які півколом обступають місто, круто обриваючись над морем.

Над містом височить «Панде-Асукар»—«Цукрова голова», як тут називають білу скелю, схожу на снаряд. А там, де пініяві хвилі океану пестять золотий пісок, розкинувшись один з найкрасивіших пляжів у світі—«Копакабана». Рано-вранці сюди приходять рибалки із своїми немудрими снастями, сподіваючись вдалого вилову. Аж ось проміння сонця з ласкавого стає палючим, і прості люди залишають Копакабану, її затоплює море нероб. Так, дозвілля цієї «другої землі» забезпечене за рахунок інших... за рахунок тих, хто змушений в спеку працювати, а не байдикувати.

«Ще раз довелося побачити ярмарок в Санта-Анна!»



Щогловий ліс.

Архітектурні контрасти відображають контрасти соціальні: з одного боку Plo (як і Сан-Паулу) вражає безліччю хмарочосів, а з другого боку — міські околиці — царство руїн і зліднів, квартали бідності, які тут називають «бідонвілі», збудовані із старих дощок та іржавої жерсті. Але і над багатими, і над бідними вдень і вночі простирає свої руки величезна статуя Ісуса Христоса, споруджена на 704-метровій горі одним побожним поляком. До неї приїздять з будь-якої нагоди: відвідуючи народження дитини і пом'януть небіжчика...

Вночі проста людина легше повірить у те, що Христос з нею: освітлений сильними променями прожекторів, він через клуби туману наче то спускається прямо на місто. Ще один шедевр мистецтва, що його поставив собі на службу Ватікан...

«І на мільку клюне небагатий покупець».

Бразилія — величезна аграрна країна, і значну частину експорту її становить тютюн. Конкуренція північноамериканських виробників так затримала технічний прогрес в тютюновій промисловості, (як, проте, і в інших галузях господарства), що тут і натяку нема на справжню механізацію. Протягом нескінченних днів доводиться селянам під пекучим промінням сонця обережно перевертати тютюнове листя. Негр-робітник вважається щасливим, якщо він в результаті травми кілька днів може більш-менш відпочити, зшивачами полотняні мішки для упаковки.

Надзвичайно важка праця у бразильських рибалок. Весь їхній «інвентар» — плотик «жангада» із семи бальзових деревин з кам'яним якорем, барило води і кошик для лову. У багатьох є парус. Зрозуміло, що робочі руки не треба наймати: вони свої. Мало хто спроможеться скласти грошей на придбання човника; голов-





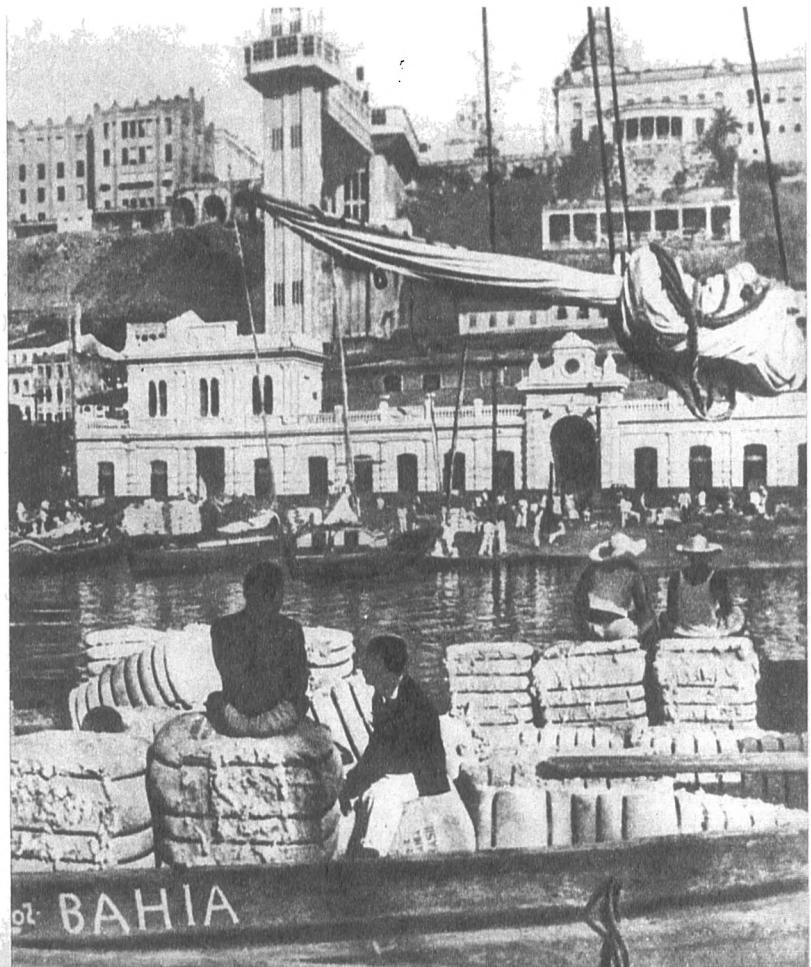
Цю статую — шедевр мистецтва — поставив собі на службу Ватикан.

Вантажники бастують, Бавовну нема кому розвантажувати.

ним чином користуються «жангдами». До речі, якраз на такому плоту відважний Тур Хейердал перетнув океан. Але повернімось до рибалок. Нещодавно вони зважились на тисячомильний похід Форталеза — Нью-Йорк—Форталеза!

Як же живуть ці відважні трударі? Ну, як можна жити, якщо після повернення з плавання прямо на березі на них чекають кредитори і торговці! починається своєрідний аукціон, в якому найактивнішу участь беруть власники північноамериканських «ригорифікос» — холодильників.

«Одноповерхова Бразілія» живе життям, повним праці і нестактів. Тому цілком природно, що після довгого трудового тижня вона радіє наявіть таким «невишуканим» розвагам, як народні ярмарки. Ось, наприклад, в столиці штату Бахія Сальвадорі ярмарки відбуваються так: зранку в бухті виростає цілий ліс щогл різноманітних суденець, просто на березі влаштовуються торгові ряди; з човників, увінчаних символічною головою коня-году-



«Увага, небезпечно!» — дали починається уражена посухою мертві землі.

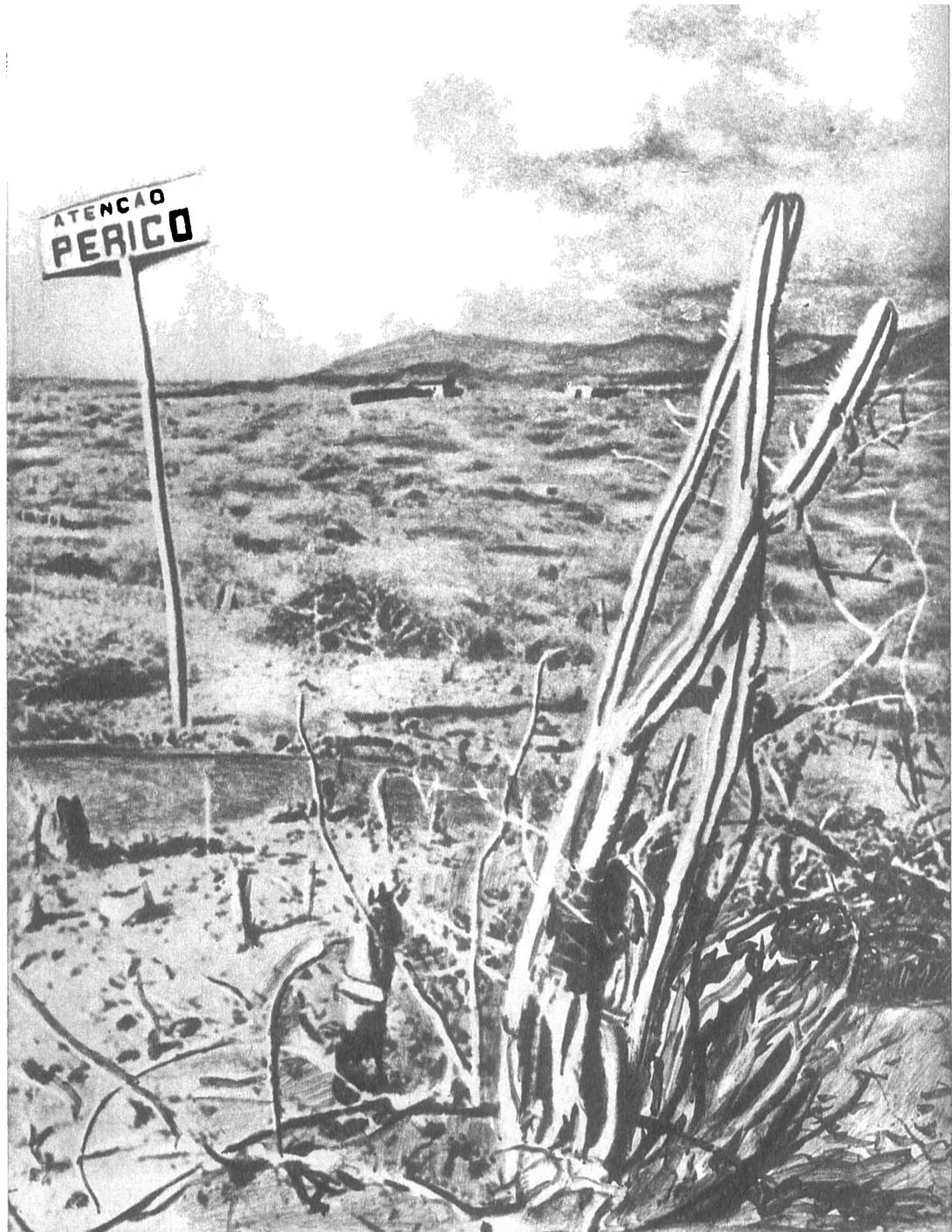
вальника, вивантажують продукти, дешеві вироби з кераміки, солону мільку, найизану на палички і висушену на сонці. Просто між ярмаркових рядів продаються гарячі гострі страви з квасолі і майсу; дають вистави мандрівні балагани, дешеві кінематографи, влаштовуються танці. Темпераментні бразильці на вулицях просто не-ба співають народних «самб» і «мамб», акомпануючи собі на різних інструментах і водночас пританцовуючи. Ось під'їздять, сидячи наохляя на конях, зігнуті від непосильної праці селяни; негри, навантажують на чужі кораблі блосніжну бавовну. А завтра — завтра початок нового трудового дня, праця від темна до темна і боротьба з посухою, чи з повінню.

...«Увага, небезпечно!» — застежують написи на краю пустелі; далі починається зона посухи. Навіть такі небіагливі рослини, як кактуси, і ті посухи: хоч хмари досить часто проходять над країною, жаданого дощу вже немає кілька років. Близько двадцяти мільйонів чоловік — жителі посушливих районів — залишили ці місця, а кінця стихійному ліхові ще не видно. Уряд неспроможний забезпечити житлом біженців, тим більше, що вартість життя подорожчала минулого року на 33,7%.

Від посухи страждають не тільки землероби, але й скотарі, ковбої, або, як їх називають тут, «вакейрос». Ці люди все життя проводять в сіdlі, і за те, що пасуть чужу худобу, одержують від хазяїв лише одяг з сириці для їзди по колючих чагарниках, іжу і трохи грошей. Власний кінь для них — подія. Люди ці сильні і відважні, вони, наприклад, на відміну від аргентинських гаучо ловлять худобу не арканами-lasso, а на повному скаку смикають бика за хвіст, і він, втративши рівновагу, падає. Безліч пісень, яких вони співають, стали національними, в них народ вкладає своє прагнення до кращого життя в розореній «проклятими грінго» країні.

Так, уся країна, яка колись

Напитися знову досхочу — перше бажання цих дітей, які разом із своїми батьками діставались до м. Форталези, рятуючись від страшної посухи.





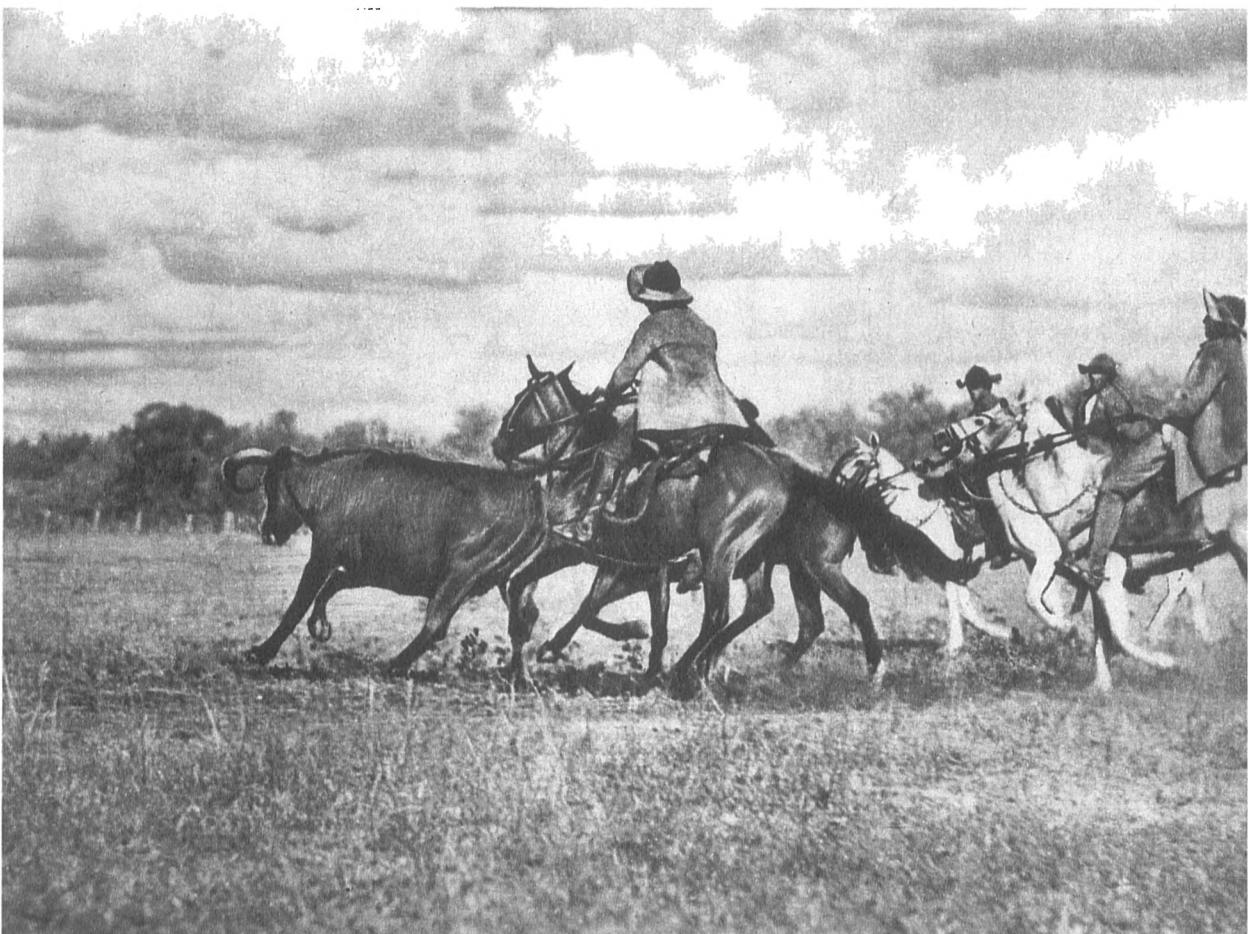
Бразильські ковбої — «вакейрос».

«Ось як ловлять биків!»

давала світові чудову пурпуро-ву фарбу «браза», і тому одержала назву «Бразилія», вся ця країна з вини іноземних монополій густо полита кров'ю простих бразильців... Але нині свідомість бразильського наро-ду стала благодатним ґрунтом

для зерен нових ідей і прагнень, що виростають тут, як і в новій Азії і в сьогоднішній Африці. Ці прагнення — праця, земля, щастя, мир!

Євген КЛУСОВ



КРИЗА СЮЖЕТИВ



Останнім часом на Заході з'являється все більше низькопробних фільмів, в яких робиться спроба «косу-часнити» класичні сюжети. Ось двікі з них.

Перед вами на першому фото два юнаки і дівчина. Спробуйте вгадати, звідки ця сцена. Нізащо не збагнете. Це Фауст, Мefістофель та Маргарита. В модернізованому фільмі Фауст залишився вченим-лікарем, в той час як Мefістофель перетворився на торговця наркотиками, а Маргарита — на співачку з нічного кабаре.

А юнак з сумним поглядом на другому фото... — Гамлет (артист Джон Клаудіус). Кіноділки з Західної Німеччини одягли його в сучасний костюм і теж перенесли дію в наші часи.

А тепер подивіться на цю пару з гангстерського фільму голлівудської продукції. Це — лорд-гангстер та леді-гангстерша Макбет. Відомий монолог леді Макбет про закривальні руки вона виголошує в своєму модному будuarі.

БАЛЕТНА СЕНСАЦІЯ

Цей балет називається «Божевільний Трістан», і побачити його можна на сцені одного з театрів Бродвею. Американські театральні критики навперебій розхвалюють його, роблять з нього сенсацію. Серед декорацій, що зображені примхливо вигнуті жіночі постаті з страхітливими обличчями, танцюють балерини з качанами цвітної капусти на голові. І все це звуться «новою течією в американському балеті».





Перед сходами собору стоїть огордна людина з лискучою лисиною. За товстим склом окулярів бігають швидкі оченята. Товсті губи розтягнені в посмішці. Кардинал Спеллман, архієпископ нью-йоркський, щойно благословив людину, яка навколошках цілує кардиналові руки (фото 1). Кардинал дуже задоволений: він любить військові паради, а сьогодні день святого Патріка, коли відбувається великий парад католиків.

П'ята авеню, одна з найфешенебельніших вулиць Нью-Йорка, звикла до парадів в американському стилі. Кожен рік проходять тут колони американців італійського, німецького, грецького походження, колони різних об'єднань та сект. І завжди майже однаковий вигляд колон: марші, криклива реклама, маскарадні костюми, доші конфетті... Але одна демонстрація, що провадиться раз на рік, відрізняється від інших, вона проходить серйозно та похмуро,— це день ірландського святого Патріка, колись — свято на честь національних героїв Ірландії, а тепер — парад-огляд американських католиків. З 11-ї години ранку до 6-ї години вечора рухається П'ятою авеню колона католиків. В колоні 300 000 чоловік, і всі вони озброєні. Навіть молоді дівчата (фото 2), навіть дванадцятирічні хлопчаки (фото 3). І лише ветеран останньої війни без зброй (фото 4) пересувається на своїх ногах-обрубках...

Кардиналу Спеллману, який приймає парад, належать слова, що комунізм — ворог всіх людей, які вірять в Америку і в бога. Проте Спеллман часто плутає бога із золотим тельцем. Навіть недавно померлий папа Пій XII змушений був висловитися проти гонок атомних озброєнь, але кардинал Спеллман не підтримав його. Архієпископ Нью-Йорка мо-

Кардинал посміхається





же дозволити собі виступати проти самого непогрішного папи, бо крізь його руки проходить майже 90 процентів всіх грошей, на яких тримається світова католицька пропаганда.

Ставленників Спеллмана можна знайти і серед папських нунціїв, і у верховному судилищі, а в кардинальському секретаряті, цьому римському центрі всесвітнього католицизму, він захопив аж шість місць. Керівництво орденом францісканців та орденом августинців цілком перебуває в руках людини, яка по-блюзнирському навчає свою паству любові до ближнього і з задоволенням дивиться на рушниці в руках підлітків...



ЯК ЛЕОПОЛЬД СТОКОВСЬКІЙ ПОПАВ У НЕМІЛІСТЬ...

Відомий американський диригент Леопольд Стоковський під час своєї тогорічної подорожі по Європі завідав і до Західної Німеччини. Талановитий диригент не погодився з вимогою бойкотувати слухачів у Німецькій Демократичній Республіці й висловив бажання диригувати концертом відомого лейпцигського оркестру «Гевандхаус-оркестр».

Встановивши дружні контакти з музикантами демократичного сектору Берліна, відомий диригент потрапив у немілість ділків «вільного світу». Західноберлінська радіостанція «PIAC» скасувала трансляцію концерту Стоковського з оркестром філармонії Західного Берліну. Як по-

відомило агентство ДПА, трансляцію було скасовано «з політичних міркувань»...

Газета «Нейес Дейчланд», розповідаючи про цю спробу звести рахунки з Леопольдом Стоковським, повідомляє, що другий виступ диригента з лейпцигським «Гевандхаус-оркестром» виявили бажання транслювати радіостанції Праги, Будапешта, Бухареста, Осло, Копенгагена, Хельсінкі, Каїра, навіть далекого ісландського Рейк'явіка. Мовчали лише західніміецькі станції.

«Керівники «PIAC», — пише газета «Нейес Дейчланд», — своїми діями не влучили ні у видатного диригента, ні в населення, вони влучили в самих себе...»

ЗАХИСТ ВІД „ЗАХИСНИКІВ“

Як повідомляє газета «Національ-цайтунг», жителі західніміецького міста Зігмарінген мають намір створити загони самооборони для захисту від... солдатів однієї з частин бундесверу, розташованої в цьому місті.

Неспокійно стало в Зігмарінгені з того часу, як тут розмістився полк бравих захисників боннської «демократії та свободи». Увечері жителі не наважуються з'являтися на тих вулицях, які обирають для своїх «роззваг» солдати Йозефа Штрау-

са. Думка про створення загонів самозахисту виникла у жителів Зігмарінгена одного вечора, коли доблесні боннські солдати зайнялися такою «роззвагою»: вони кидали в річку лави з міського парку, розбивали скло на всіх автомобілях, які їм зустрічалися, а потім перейшли до вітрин місцевих крамниць...

«Треба захищатися від наших захисників», — кажуть жителі Зігмарінгена. Ось які чудеса відбуваються в крайній боннського «чуда»!

НАСЛІДКИ ОДНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Цей експеримент провели одночасно в 66 американських школах. Школярам змалювали різні соціальні системи, не називаючи жодної з них і не пояснюючи, де саме, в яких країнах вони існують. Школярі мали відповісти, яка з соціальних систем є, на їхню думку, найкращою і найсправедливішою.

Американські газети присячували цьому питанню полоси й підвали, доводячи, що у американських школярів є здоровий глупзд і вони не помиляться...

І ось, раптом, такі неприємні для згаданих га-

зет наслідки. 55 процентів, тобто понад половину усіх школярів, які мали відповісти на поставлене питання про кращу соціальну систему, віддали перевагу системі, яку їм охарактеризували коротко, однією фразою:

«Від кожного за його здібностями, кожному — за його потребами».

Американські школярі, звичайно, не знали, який саме соціальній системі належить це гасло, але одне тут безперечно: вони справді мають здоровий глупзд. В цьому американські газети не помилилися...



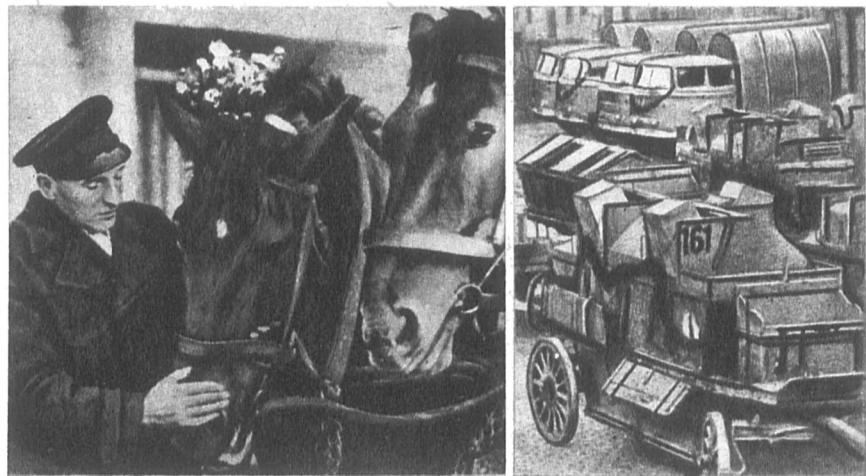
АРХЕОЛОГІЧНЕ ВІДКРИТТЯ



Під час земельних робіт члени сільськогосподарського кооперативу в Біланах поблизу Праги наштовхнулися на рештки старовинного селища, яке існувало понад 3 тисячі років тому. Чехословаки вчені працюють над вивченням матеріалів розкопок. На фото: ями, куди закопувалися стовпі, що утворювали обору для худоби.

На сільськогосподарській виставці в Пекіні експонувався гарбуз, вагою у 81 кілограм. Гарбуз-велетень вирощений у сільському кооперативі провінції Хубей.

Нещодавно в Берліні передано до зоопарку останню кінну запряжку міської комунальної служби. Із Чехословаччини прибули десятки спецмашин «Шкода», які виконують тепер роботу кінних сміттезбиралок. На наших фото — останній конюх Берліна прощається з кіньми. Поряд — старі й нові сміттезбиралки.



ДОТЕПНА ВІДПОВІДЬ

В одному з міст НДР відбулися молодіжні збори, на яких з доповіддю про Радянський Союз виступив один з функціонерів Соціалістичної єдиної партії Німеччини. Якомусь пастором, присутньому на зборах, дуже не сподобалося, що молодь захоплено зустріла розповідь про досягнення радянського народу. Він підвісів і сказав: «Доповідач так розповідає про Радянський Союз, ніби він сам побував там». У відповідь доповідач посміхнувся і зauważив: «Я дійсно не був у Радянському Союзі, але я говорив з радянськими людьми і сподіваюся поїхати до СРСР. Ви, пане пасторе, часто розповідаєте своїм парафіянам про небо та господа-бога. А чи були ви колись на небі чи, може, маєте намір зробити візит богові?»

ЛЮБЛІН «НА ВУЛКАНІ»



Нещодавно у польському місті Любліні знайдено величезний склад вибухових речовин. Протягом 15 років вони лежали у підвалах зруйнованого готелю «Вікторія». Гітлерівці хотіли висадити в повітря центр міста. На фото — частина з 600 тонн вибухових речовин, перевезених на поїздах за містом.

ЗВІДУСЛІВ ПОТРОХУ

АВТОСЛАЛОМ



Цей міст біля м. Корк (Ірландія) не закритий для руху автотранспорту, але швидкість їзди на ньому обмежена. А щоб позбавити водіїв спокуси перевищувати дозволену швидкість, коркська поліція встановила вздовж усього моста стакі бар'єри.



Таку жахливу картину побачили юні мешканці одного з західнонімецького дитячого притулку поблизу Бремена, повернувшись додому з прогулянки. Реактивний літак бомбницького вермахту впав на дах їхнього будинку і вщент зруйнував його.

Цю «клітаючу тарілку» з мотором від ко-
сарки сконструював американський винахід-
ник Вілсон. Він запевняє, що такий авіаапарат
зможе піднімати навіть людей.

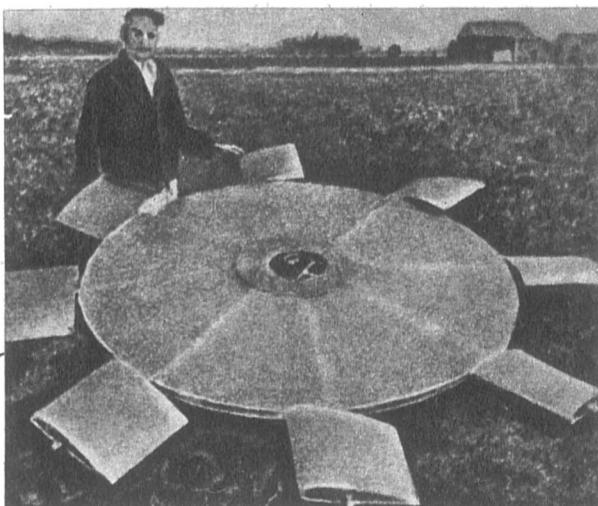
Замість шибок — екран телевізора

В сучасних літаках з надзвуковою швидкістю скляні вікна не витримують тиску повітря. Через те в проекті нового надшвидкісного пасажирського літака в Англії, типу «Бристоль», шибки замінено екранами телевізора, в яких будуть показувати місцевість, що над нею в даний момент пролітає літак.

Новий злочин расистів в столиці Англії, жертвою якого став «кольоровий» з Західної Індії Діл Джозеф Сімон. Група англійських расистів відкрила по ньому стрілянину з гвинтівок.



Одним з перших наслідків приходу до влади нового аргентинського президента Фрондізі є різке підвищення цін. Зокрема плата за електрику підвищилася на 218 проц. Незадоволене населення почало організовувати демонстрації протесту.





Англієць Лейсон запропонував будівельникам нову цеглу. Кожна цеглина має всередині отвори та канавки, крізь які тече, зв'язуючи цеглини між собою, особливий цементний розчин великої скріплюючої сили. Винахід Лейсона значно прискорює темпи будівництва.



НОВИНИ В ПОЖЕЖНІЙ СПРАВІ

Турецький винахідник Магомет Салікальб винайшов противогневу хімічну речовину, яка може призвести до цілковитої революції в пожежній справі. Було проведено такий експеримент: збудували два дерев'яних будиночки й обидва підпалили. Один з них (зліва) швидко зайнявся, а другий, поблизканий невеличкою кількістю противожежної речовини, залишився неушкодженим.

СВЯТЕ МИЛО

Американські бізнесмени кажуть, що заради реклами можна піти на все. Так тут і роблять.

Велика американська парфумерна фірма, яка експортує мило й зубну пасту в різні країни світу, заходилася поліпшувати рекламу, щоб домогтися більшого збуту своїх товарів. Чого вже тільки ота фірма не робила! На обгортках для мила друкували портрети відомих кінозірок, а на тюбиках зубної пасті — популярних співаків. Та все це кінець кінцем застаріло і перестало приваблювати покупців.

І от спеціалісти з питань реклами, не покладаючись більше на засоби земні, звернулися, так би мовити, до засобів небесних. Самого господа бога намалювати на обротках для мила якось незручно, тому вирішили скористатися портретом божевілого намісника на землі, самого папи Іоанна ХХIII.

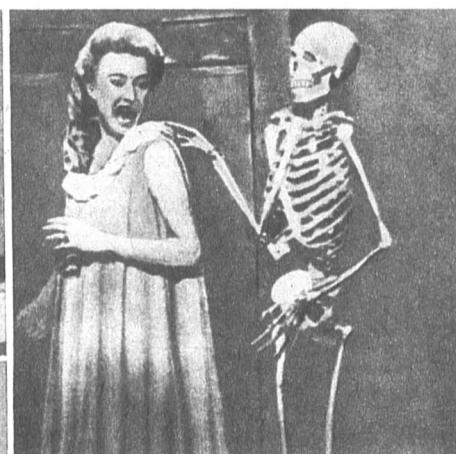
Першу партію туалетного мила з папським портретом відправили до Мексіки. Тут живе, як відомо, багато богохвильних католиків; папу шанують, отже й мило повинні купувати...

Оце реклама! І гроші можна заробити, а разом і престолу послужити!

НЕРВОВИХ ПРОСЯТЬ НЕ ДИВИТИСЯ!

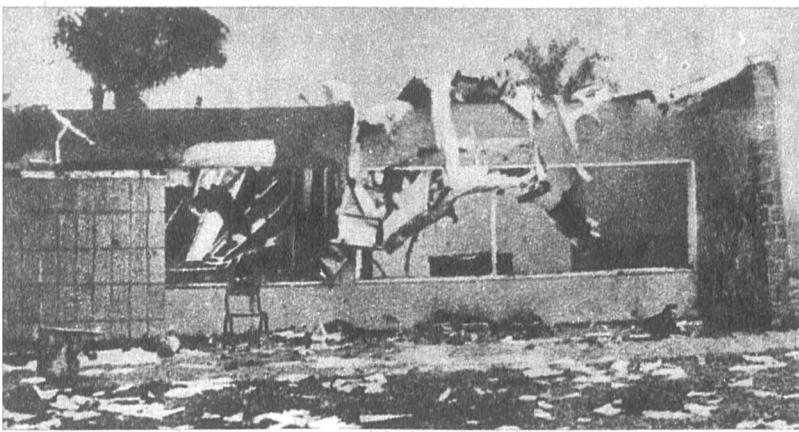
Як відомо, на екранах Західної Європи та Америки заповзятливі ділки роблять бізнес на показі різних страхіт. І справді, як не жахнутися такого, наприклад, кадру: цей скелет, мабуть, запитує у молодої англійки, скільки коштує матеріал, з якого пошию її нічну сорочку.

Не менш страхітливим є цей кадр: одрізана голова в дуже енергійних зворотах висловлює обурення з приводу того, що його нема чим почухатися.



Змагання на спортивних автомобілях все більше набувають в США рис видовища, розрахованого на завдовлення низьких інстинктів юрбі. Дуже часто подібні змагання закінчуються смертельними випадками. Ось один з моментів такого «змагання», що не має нічого спільного з справжнім спортом.

ЗВІДУСІЛЬ ПОТРОХУ



У бельгійському Конго розгортається запекла боротьба народних мас проти колонізаторів, за свободу і незалежність. З камінням і кийками в руках б'ються конголези проти своїх гнобителів, повстання за повстанням вибуває в містах і селищах цієї країни. Ось один з будинків у м. Стенлівіллі після сутички між конголезами та загоном бельгійських парашутистів.

АФРИКА ПРОТЕСТУЄ

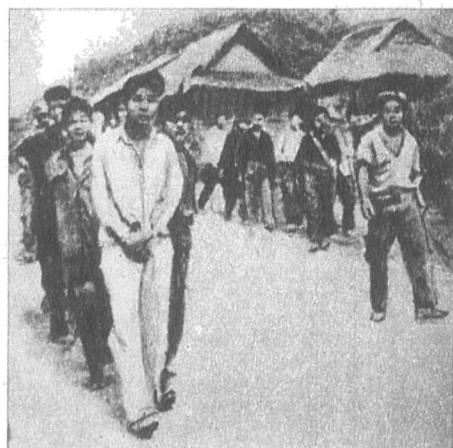
У столиці республіки Ліберії зустрілися глави трьох негритянських урядів — Вільям Табмен, президент цієї держави, прем'єр-міністр Гани д-р Кваме Нkruma і президент Гвінеї Секу Туре. Вони висловили свій протест проти підготовки французького уряду до випробувань атомної бомби у Сахарі. Глави трьох урядів вирішили та-кох всіляко підтримувати алжірський національно-визвольний рух, а також боротьбу народів Нігерії та Конго за незалежність.

СВАВІЛЛЯ В ЛАОСІ

Це фото — свідчення заірчих розправ лаотянської, солдатів з мирним населенням країни. Мешканців одного з сіл скопили, зв'язали і вивезли до концентраційного табору. Так «правлять» лаотянські урядовці — слухняні марионетки американських хазяїв.



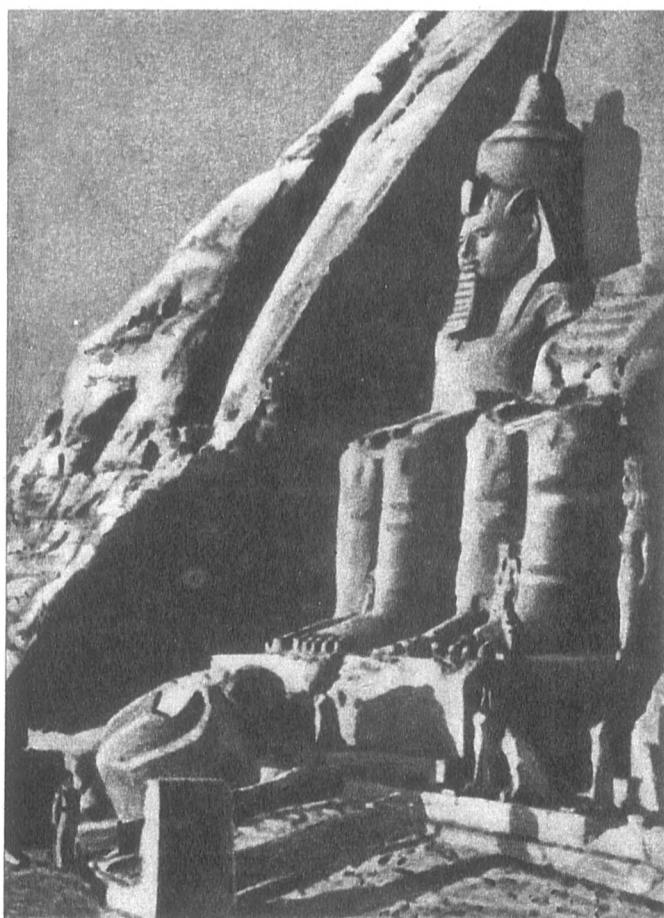
Військовий злочинець, колишній генерал-полковник СС Гілле одержує від боннського уряду нагороду: другий орден Залізного хреста з дубовим листям. Першу таку нагороду він дістал з рук Адольфа Гітлера. Тепер — з рук одного з міністрів Аденауера, того самого Конрада Аденауера, який христом-богом клянеться, що серед його поплічників немає жодного реваншиста.



Під такою назвою паризька преса вмістила звіт про матч з «кетчу» (боротьба, в якій дозволено бити, кусати противника, виламувати йому руки і т. п.).

На 14-й хвилині матчу між «Чорною машкарою» та чемпіоном світу з «кетчу» Джонні Ружо поліція була вимушена припинити змагання, бо воно перетворилося на справжнє вбивство. На фото: один з моментів матчу — судді теж перевало від озброєних противників. Його довелося відправити до госпіталю.

„Кривава ванна на рингу“



В зв'язку з початком будівництва Асуанської греблі в Єгипті, старовинному пам'ятникові трьохтисячолітньої давності, побудованому ще за часів фараона Рамзеса II (ви бачите його на нашему фото) загрожуvalа небезпека бути затопленим. Нині в цих місцях будеться захисний мур, заввишки 50 метрів. Пам'ятник буде збережено і для наступних поколінь.

КАЛІДОСКОП «ВСЕСВІТУ»

ПРОТЕСТ РЕСТОРАТОРІВ. У Вашингтоні почала функціонувати перша в своему роді «клініка гіпнозу». Заданням її є лікування надмірного апетиту. Асоціація рестораторів Вашингтона подала з цього приводу до суду офіційний протест.

СУМНА СТАТИСТИКА. В країнах капіталістичного світу найбільша кількість самоубіств зареєстрована в Західнім Берліні — 33,9 чоловіка на сто тисяч населення в рік. Далі йдуть: Японія — 24,1, Австрія — 22,8, Данія — 22,5, США — 10. На кожну спробу самогубства, що кінчається смертю, припадає коло 12 невдалих спроб покінчити з життям. Американська статистика, як повідомляє журнал «Ньюсуйк», свідчить, що кількість чоловіків-самовбивців у США в 4 рази більша, ніж жінок. Найбільша кількість самовбивців серед людей, яким за 55 років і особливо старших за 75 років. Це говорить про незабезпечену старість. Не допомагає зменшенню самоубіств серед людей літнього віку навіть існування спеціальної організації, метою якої є запобігати самогубствам. «Ньюсуйк» подає номера телефонів цієї організації в Бостоні й Чікаго, за якими люди можуть «швидко дістати практичні поради і допомогу — лікарську та духовну».

МИСТЕЦТВО ТА БІЗНЕС. В США надзвичайно поширені підробки картин відомих художників. Найближчим часом в Нью-Йорку має відбутися судовий процес над групою бізнесменів, яких обвинувачують в тому, що вони торгували підробками Рембрандта, Сезанна, Гогена, Ренуара, Пікассо та інших видатних майстрів живопису. В таємних майстернях на цих ділків працювали молоді талановиті художники, на власні полотна яких у крайні реклами та бізнесу не було попиту. У бізнесменів від мистецтва було виявлено 254 підроблені картини, за які вони сподівалися виручити щось із 25 мільйонів доларів.

МІЛІТАРИСТСЬКА ОБРОБКА НАСЕЛЕНИЯ ФРН ТРИВАЄ... Німецька демократична преса наводить назви книжок і брошур для юнацтва, виданих у Боннській державі протягом останніх тижнів в самому лише видавництві Пабель: «Смерть біля Кенігсберга», «Ніч над Вітебськом», «Коли горіла Нормандія», «Військова операція біля Скопле», «Кулеметний загін Керстена», «Підводні солдати наступають», «Батарея готова до бою», «Підготуватися до розстрілу». Коментарі, як-то кажуть, зайві.

6 крб.

1960